



Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

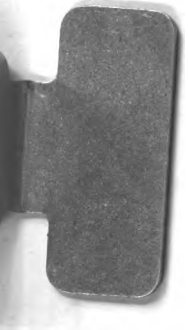
Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

71189



1855 3726 UB AMSTERDAM

gle

711 73

O V E R
N E D E R L A N D S C H E
S P R A A K K U N S T , S T I J L ,
E N
L E T T E R K E N N I S ,
A L S
V O O R B E R E I D I N G
V O O R D E
R E D E K U N S T ,
O F
W E L S P R E K E N D H E I D S L E E R ,

I N D E R Z E L V E R H O O G E R E B E T R E K E N I S ,

*(Ten gebruike bij Akademische Voorlezingen in
het vak der Nederlandsche Letterkunde en
Welsprekendheid, en verder in het algemeen
voor Schoolonderwijzers en andere Beoe-
fenaren van Taal en Stijl.)*

D O O R

M^A. B. H. L U L O F S ,

*Hoogleraar aan 's Rijks Hoogeschool te Groningen
enz. enz.*

*Quo minus sunt ferendi, qui hanc artem,
ut tenuem ac jejunam, cavillantur:
quae nisi Oratori futuro fundamenta
fideliter jecerit, quidquid superstruxe-
ris, corruet."*

Q U I N C T I L I A N U S .

T E G R O N I N G E N , B I J
J . O O M K E N S ,
1 8 2 5 .



AAN MIJNEN
HARTELIJK GELIEFDEN JONGSTEN,
EN SINDS LANG BENIGEN
B R O E D E R,
HERMAN FRANÇOIS LULOFS,
S E K R E T A R I S
DER STAD ZUTPHEN
enz.

wordt dit

G E S C H R I F T,

ten blijke van broederlijke genegen-
heid en achting, opgedragen.

Ontvang deze eer, hoe klein, die broederliefde U biedt,
Beminde Broeder! — Houd haar om die liefde in waarde!

Denk hart'lijk steeds aan mij, als Gij dees blad'ren ziet,
En zijn we elkander steeds tot troost en steun op aarde!

B. H. LULOFS.

V O O R B E R I G T.

Van vele boecken te maken en is geen eynde, ende veel lezens is vermoeyinge des vleefches, luidt het in den Prediker, een klein Geschrift, waarin meer wijsheid steekt, dan in sommige lijvige en zwaarwigtige Folianten. Mischien schiet deze Spreuk den een' of anderen te binnen, als hij al wederom iets van mijne hand ziet, en wel een boek van zóó veel letteren. Maar het opstellen en uitgeven van hetzelve zal hem echter minder vreemd voorkomen, wanneer hij mij vergund heeft hem te zeggen, dat zulks in vele opzigten voor mij nuttig en noodzakelijk was, deels, omdat ik in de betrekking, waarin ik de eer heb aan deze bloeiende Hoogeschool geplaatst te zijn, een Geschrift, als het thans gedrukte, voor een gedeelte mijner Voorlezingen volstrekt behoefde, deels al mede, omdat ik, door het opstellen van hetzelve, mij eene kleine Artsenij heb zoeken te verschaffen tegen het, in het eerst vooral, zoo treurige gevoel over het verlies eener geliefde Moeder, welke mij en haren overigen Kinderen, in het begin dezes jaars, door den dood ontrukkt werd. — Men lake het niet, dat ik van zoo iets alledaagsch en gewoone menschelijks hier ter plaats melding make, en vergeve eenen Zoon de kleine hulde, die hij indiervoege openlijk aan de nagedachtenis van haar bewijst, die hem gebaard en gezoogd, kosten noch zorgen voor zijne opvoeding ontzien heeft, en bij wier afsterven hij met elk

* 3

hart,

*hart, dat voor het gevoel der Natuur niet ten eens-
maal gesloten is, treurig zeggen moest :*

Wat ons het Lot op aarde ook weér moog' geven,
Wat wonden 't heel' met liefderijke hand,
God schenkt maar één', één' Moeder in dit leven,
God knoopt maar eens dien allerteersten band. (*)

*Meer behoefte ik over de redenen en de aanleiding
van en tot het schrijven van dit boek niet te zeggen.
Wat deszelfs inhoud betreft, hierover moet ik, zoo als
van zelve spreekt, het oordeel aan anderen overlaten.
Kundigen gelieven niet uit het oog te verliezen, dat
het hoofdzakelijk voor jonge lieden, die mijne Voorle-
zingen met hunne tegenwoordigheid vereeren, opgesteld,
en dus een Geschrift is, waarin blootelijk hoofdpun-
ten zijn aangeroerd, terwijl echter hier en daar aan
iets, dat mij meer belangrijk en min bekend voorkwam,
wat nader uitbreiding is gegeven. Misschien zullen
sommigen zich verwonderen over de menigvuldige aan-
halingen uit Dichters, welke in dit Boek voorkomen,
zoodat men schier niet weet, aan welke Muse hier
meer hulde bewezen wordt, aan die der Proza of
der Poëzij. Tot wat einde, zal men vragen: zoo veel
Dichtregelen op plaatsen, waar of een enkels volstaan
konde, of waar dezelve volstrekt nutteloos schijnen? Het
zij mij echter geoorloofd hierop te antwoorden, dat ik
niet alleen deze verzen in mijn Geschrift heb gelascht,
opdat zij tot Taalkundige Voorbeelden en Ophelderin-
gen mogten strekken, maar ook om hun zelyer wil, dat
is, omdat het Vernuft en de Geest, in hen uitblinken-
de, hen eene nieuwe ten toonstelling waardig maakten, en*

104

(*) Verzen uit een klein Dichtstuk, na den dood mijner
Moeder vervaardigd.

tevens, wijl, dunkt mij, de meesten van hen nog al geschikt zijn, om aan het mogelijk hier en daar wat drooge en min bevallige der onderworpen een weinigje meer frischheid en levendigheid, en eens wat vrolijker kleur bij te zetten. Schoon ik toch, was mij zelve betreft, ik zal niet zeggen, niets mustiger, (dit lijdt geen twijfel), maar ook niets vermakelijker vinde, dan Stijl- en Taalkundige nasporingen, denken niet allen, vooral in den beginne, hier even eens over, en aan dezen heb ik de aandacht, welke bij de lezing en beoefening dezès Boeks vereischt wordt, van tijd tot tijd een lustel willen opwakkeren. Wil dus, geachte Lezer! deze verzen beschouwen, als waren het zoo veel rozefokken en bloemgewassen, die aan eenen, op ekele plaatsen wat zandigen, weg geplaut zijn, ten einde dorzclver geur en kleur den Wandelaar, als hij vermoeid wordt, wat verkwikken mogen; en herinner U tevens, dat niets geschikter is, om jonge lieden voor den Stijl en de Welsprekendheid te vormen, dan hon op fraaije, geestige en vernuftige gezegden uit Dichters opmerkzaam te maken. De gheele Oudheid kan hiervan tot getuige strekken.

Ik heb deze plaatsen en voorbeelden, voor een groot gedeelte, uit onze Dichters van vroegeren tijd genomen, om hierdoor de Heeren Studenten ook op deze laatstgemelde opmerkzaam te maken. Dezelve zijn toch deze opmerkzaamheid, in vele opzigten, overwaardig. Immers, ofschoon Spelling, Taal en Stijl, bij de Schrijvers uit die dagen, waaronder wij nu voornamelijk de zeventiende Eeuw verstaan, op eene andere leest geschikt zijn, dan onze tegenwoordige; ofschoon sommige uitdrukkingen ons, dien ten gevolge, vreemd, sonderling, ja, dikwerf stopwoordachtig en plas voorkomen; ofschoon de hedendaagsche Smaak ook misfchien merkkelijk meer versijnd, meer kiesch en gepolijst is;

kortom, offchoon de Letterkundige Voortbrengfelen van dien tijd iets oudvaderlijks en ouderwetsch hebben, fchietort echter hunne innerlijke hooge voortreffelijkheid elk een', wien het om gedachten, en niet blootelijk om woorden te doen is, zonneklaar in de oogen; en, hoe meer men zich in den tijd onzer vroegere Schrijvers weet te verplaatsen, hoe meer men zich met hunne wijze van uitdrukking gemeenzaam maakt, hoe meer men den aard der taal van die dagen leert kennen, hoe ouder, hoe onbevooroordeelder, hoe afkeeriger van fchijn en klatergoud men wordt, des te hooger' prijs leert men op hen follen, des te meer acht, eerbiedigt, bewondert men dezelve. De Letterkundige Voortbrengfelen van de beroemde Vernuftten der zeventiende Eeuw laten zich meer of min bij sommige stukken Huisraad, uit den tijd onzer Vadersen, vergelijken, die, ja, wel niet naar de tegenwoordige Mode zijn, maar echter door het kunstige fmitwerk en verguldsel, hetwelk dezelve fert, door de ftevige, hechte en duurzame stoffe, waaruit zij vervaardigd zijn geworden, door het doelmatige van derzelyer vorm en zamenftel, elken oplettenden Befchouwer met verwondering vervullen moeten, al trekken voor het overige nieuwmoedsche Ledighoofden en Zotten fmadelijk over dezelve den neus op. Het gaat aan deze laatstgenoemde namelijk, als aan die Bevooroordeelden van een' anderen ftempel, welke bij alles wat vreemd en uitheemsch is, schoon! heerlijk! verrukkelijk! goddelijk! roepen, terwijl zij dikwerf het tienmaal betere, dat ons eigen land oplevert; geheel en al over het hoofd zien. — Die Dwazen! — Even dwaas, als eene derde klasse, die het Kortbegrip van al het Schoone, Groote en Voortreffelijke alleen in het kleine Holland meenen te vinden, zonder te bedenken, dat de Natuur, die moederlijk voor allen zorgt, het eene land met deze, het andere wederom met andere voorregten begunftigt. —

Ge-

Genoeg echter hiervan! Ik voel geene roeping, om alle klassen van dergelijke Bevooroordeelden door te loopen, en daarbij, zoo als billijk is, te onderzoeken, in welke van haar ik zelf te huis hoore.

Bij het ontleenen van Voorbeelden, heb ik meer, dan uit alle andere Schrijvers, uit HUIJOENS geput. Ik heb dit voorsers gedaan, omdat ik, kleine en korte Gedichtjes noodig hebbende, daartoe de geschikteste Stoffe in de Snel- of Puntlichten van dien Dichter vinden konde, en ten tweede vooral, om de opmerkszaamheid mijner Lezers op eenen Man te vestigen, die, wel is waar, zeer veel naam in de geschiedenis onzer Letterkunde heeft, maar echter over het algemeen nog niet zoo gekend, niet zoo geëerd is, als hij wezenlijk wel verdtende. **CONSTANTIJN HUIJOENS**, Ridder, Heer van Zuilichem, Zeelhem ende in Monickeland, Eerste Raed en Rekenmeester van Sijne Hoogheit, den Heere **PRINCE VAN ORANJE**, (zoo luiden zijn Naam en Titels voor mijnne uitgave der Korenbloemen), was voorzeker een der grootste en uitstekendste Mannen, die de zeventiende Eeuw in Holland heeft opgeleverd. **VONDEL**, **HOÖFT**, **ANTONIDES** en anderen, mogen hem in het stoute, beeldrijke, hoog-Tragische en Pathetiecke overstroffen hebben, geen hunner kan in hetgeen wij eigenlijk Scherpzinnigheid van Geest, Vernuft, Luimigheid van Invallen, of hetgeen de Duitschers Witz noemen, op het allerminste met hem vergeleken worden. Zoo ras **VONDEL** b.v. aardig wil zijn, is hij of nietig en onbeduidend, of allerverschrikkelijkst en tot kwaadaardigheid toe vinnig en scherp. De groote **HOÖFT** is in zijne kleinere Gedichten meer liefelijk en bevallig; dan juist regtstreeks geestig en rijk aan kwinklagen, of hetgeen de Franschen zouden noemen piquant. **ANTONIDES** zweeft meest altijd boven de wolken, waar men hem tuschenbeide wel eens bijna uit het oog verliest. **JEREMIAS**

MIAS DE DECKER zoude het naast aan HUIJGENS komen, maar hij staat nevens hem, als een Kind bij een' Reus. Om kort te gaan, HUIJGENS spant in zijne soort, gelijk CATS weêr in eens andere, boven allen de kroon, en is de Hollandfche SWIFT, RABELAIS en JEAN PAUL van die dagen. Zijn fchrijftrant is daarbij fchier louter zenuwen en fpiereu, in welken opzichte niemand der hedendaagfchen meer naar hem zweemt, dan onze geachte Gelderfche Landgenoot, wiens naam het hier onnoodig is te noemen. Hij bezit daarenboven de uitgebreidfte geleerdheid en beleezenheid in Schriften uit allerlei talen, gelijk hij dan ook in de meeste latere Européfche Sproeken verzen gemaakt heeft, om thans van zijne bekende Latijnsche Gedichten niet eens te fpreken. Veegt men nu hier nog bij, dat deze Man, zijn geheele leven door, de allergewigtigfte en hoogfte Staatsambten bekleedde; dat hij, reeds in de zeventig zijnde (mifchien wel uit dien hoofde (*)), zich nog in Engeland bevond; dat hij in zijne jeugd

(*) Tot dit zijn verblijf in Engeland heeft het volgende Sneldicht des beroemden Mans betrekking, dat hier der aanhaling waardig is, en hetwelk luidt:

Proef-fteden.

'k Was in de feventigh, en trad vermakelyck
 Van Canterberghs hoog Hof langs heen den droogen Dyck,
 Die Londens fchoone Teems fuyt en verciert in 's Zuyden;
 In 't Zuyden dicht befett met Bogaerden en Kruiden,
 Ten Noorden met droog Hout, verwefen tot de faegh,
 Of door de faegh verfneên, meer als m' oyt i' famen faegh,
 Soodat daer, quaem het vier (God fchutt' het!) wêer i' ontfteken,
 Een tweede nieuwe Stadt van Londen in fou fteken. —
 In die hedenckingen vond ick my achter rugh
 Den anders langhen wegh tot groote Londens-brugh; —

Daer

jeugd en later jaren de voornaamste Gewesten van Europa bezocht, en daardoor die onbekrompenheid van geest verkregen had, welke het eeuwig hunkeren om eigen hof en haard nimmer geven kan; dat zijne gemoedelijkheid, gevoeligheid en braafheid vooral niet minder, dan zijn groot verstand en vernuft, schijnen geweest te zijn; dat hij de Vader was van den door geheel Europa vermaarden Wiskundigen CHRISTIAAN HUIJGENS, Uitvinder

*Daer over, of daer door, (het is een Straet vol huysen,
Vol winckels, sterk gevest op tén en achttien stuyfen),
Wend' ick ter slincker hand, en wándelde West aen,
Tot dat ick, met gemack en sonder overgaen,
Door lange Londens-Bosch, tot in Whitehall geraeckte,
Daer ick al staende rust' en desen omloop staecte,
Schier minder moed', als nu. — Die.'t kan, beroeme sich,
En dancke God met my, ook in de seventigh!*

HUIJGENS is ongeveer negentig jaar oud geworden. VONDEL'S lijdicht op deszelfs Echtgenootte SUSANNA BARLAEUS kan men op bladzijde 276 van dit Handboek aangehaald vinden. — De Vader van onzen HUIJGENS heeft zijnen naam door een stout bedrijf, het ontvoeren namelijk van een, den Spaanschen Ambassadeur in gijzeling gegeven, Nederlandsch Kind, roemruchtig gemaakt. Hij liet dit Kind uit het huis diens Gezants, midden in Londen, op helder lichten dag, opligten, en verdedigde zich met den degen in de vuist tegen de hem vervolgende Spaansche Bedienden. Prins WILLEM, DE EERSTE beschonk hem hiervoor met een' kostbaren gouden Gedenkpenning, opzettelijk tot dat einde vervaardigd. Deze HUIJGENS was uit een adellijk Brabandsch Geslacht afkomstig. (In het voorbijgaan zij hier gezegd, dat onze geleerde en onvermoeld, ja, tot verwonderens toe, werkzame VAN KAMPEN, onlangs in zijne Beknopte Geschiedenis onzer Letteren enz., op eene allezins waardige wijze, tot lof van onzen HUIJGENS gesproken heeft).

der van het Slinger-Uurwerk, en van meer andere gewigtige ontdekkingen — dan wordt deze Man inderdaad hoogst merkwaardig, en wij moeten er ons over verheugen, dat de Heer BILDERDIJK eene nieuwe uitgave van deszelfs Gedichten, en daarbij, gelijk wij vertrouwen, zoodanige aanmerkingen geven zal, als deze groote Taalkenner en dit uitstekend Vernuft zeker beter vermag, dan iemand hier te Lande.

Nog een paar woorden over iets anders, Geachte Lezer! — Spraakzuiveraren of Puristen namelijk gelieven het mij niet euvel te duiden, dat ik nog al eenige bastaardwoorden en geheel vreemde woorden in den Stijl van dit Geschrift bebezigd heb. Ik heb zulks duidelijkheidshalve gedaan, en op grond van hetgeen ik hierover in § 128 en 129 heb aangemerkt, dat hier nauwelijks behoeft herhaald te worden.

In diezelfde mate, te weten, als men ddär den hoogsten prijs stellen moet op Zuiverheid van Stijl, waar zulks noodig is, zoo verkeerd is zij, als zij nergens toe dient, dan om ons onverstaaubar te doen zijn, en te glijker tijd aan ons een gemaakt voorkomen te geven. Men kleede zich, bij plechtige gelegenheden, in een' statig zwarten rok, en trekke zijden kousen aan, anders moge men, wat mij betreft, naar believen in een lichtkleurig rokje of jasje loopen. Het kluchtigste van een overdreven Purismus is, als men woorden gaat vertalen, die zuiver Nederlandsch zijn, maar uit onkunde voor oorspronkelijk uitheemsch worden aangezien. Zoo heeft men (misschien wordt het echter om te lagchen verhaald), in Duitschland eens Vader door Plantheer, Moeder door Zöogster, Neus door Snuiver enz., vertalen willen, omdat men meende, dat Vader, Moeder, Neus en soortgelijke woorden meer eigenlijk der Latijnen, Pater, Mater, Nafus, en dus van onchten bloede waren. Met dergelijke overdrevene, geheel onoordeelkundig-

deze Puritasters wordt de draak gestoken in het volgende Dichtstukje, door welks inlafsching het mij vergund zij het meer ernstige en mischien vervelende dezer Voorrede een weinigje te verlevendigen:

*Auf die Reinigung der Deutschen Sprache von
Ausländerey.*

Neulich deutschten auf Deutsch vier deutschige Deutschlinge
deutschend,
Sich überdeutschend an Deutsch, welcher der deutschendste fey,
Vier deutschnamig benannt: Deutsch, Deutscherig, Deutscherling; Deutschdich,
(Selbst so hatten zu Deutsch Sie sich die Namen gedeutscht).
Ietzt, zusammen gedeutscht, wettdeutschen Sie, deutscher
zu deutschen
Deutscheren Comparativ, deutschesten Superlativ.

„Ich bin deutscher, als deutsch; Ich noch deutscher;
deutschestere bin Ich;

„Ich bin der deutschestere, oder der deutschereste.”

Darauf durch Comparativ und Superlativ fortdeutschend,
Deutschen Sie auf bis zum deutschesteresten;

Bis Sie, vor comparativisch- und superlativischer Deutscheit,
Den Positiv von Deutsch hatten vergesfen zuletzt.

Het zij mij verder nog geoorloofd met een woord aan te stippen, dat men in dit mijn Geschrift, onder de Vragen, die ik van tijd tot tijd aan het slot der Paragrafen geplaatst heb, een aantal aan zal treffen, welke, tot Taalkenners gerigt wordende, belagchelijk zouden zijn, maar waarbij men in het oog moet houden, dat dit Boek, gelijk ik reeds zeide, vooral ook ten dienste der Heeren Studenten vervaardigd is, welke, blijkens mijne ondervinding, allen op verre na niet dezelfde mate van voorbereidende Stijl- en Spraakkennis bezitten. Het gezegde geldt insgelijks van verschillende aanmerkingen, die er in de Paragrafen zelve voorkomen, en waarbij dit hoofdoeleinde ook op het oog gehouden is geworden.
Hier

Hier en daar, vlei ik mij, komt nog al het eene en andere voor, dat zelfs misfchien de bekwame Taalkenner zijner aandacht niet geheel en al omvaardig zal keuren, en waarover hij mogelijk nog wel eens verder nadenken wil. Zoo zal men nog al eenige opmerkingen vinden over het onderscheid tusfchen onze Taal en het Fransch, als mede over den naauwen band, die er oudtijds tusfchen het Nederlandsch en Hoogduitsch plaats had, door welk laatste zich een aantal van Grammatikale Spraakvormen bij ons laten ophelderen. Ik twijfel niet, of Onpartijdigen zullen dien ten gevolge met mij van oordeel zijn, dat onze Spraak, over het algemeen genomen, en van den tijd af, dat wij haar in Geschrifte kennen, gerekend, meer onthoogduitscht, of laat mij liever zeggen ontduitscht, dan verhoogduitscht of verduitscht is, hoewel ik van den anderen kant niet ontkennen wil, dat, als wij de zaak in een wat bekrompener tijdsbestek beschouwen, en onze hedendaagsche Taal vergelijken met hetgeen zij b. v. voor een vijftig jaren was, er dan misfchien hier en daar eenige verbasteringen in dezelfde zijn geslopen, welke van het veelvuldig lezen en vertalen van Hoogduitsche Schriften getuigenis geven. Zijn deze verbasteringen evenwel niet erger, dan dat wij b. v. bewonderen, ongekunsteld, stokpaardje, en dergelijke woorden moer thans bezigen, die, zoo men wil, onzen Vadersen onbekend waren, zoo kan men zich hierover nog al troosten, ja zelfs zich met de invoering van dergelijke woorden geluk wenschen. Wie kan ook daarenboven alle toegangen en poorten tot ons Taalgebouw zoodanig gesloten houden, dat er geen enkele Vreemdeling binnen sluipen, ja zelfs, zoo hij zich ordelijk en fatsoenelijk gedraagt, niet van lieverlede het Groot-burgerregt in de Taal zoude verkrijgen kunnen? Wie kan dit vooral ten aanzien van zooda-

ni-

nige Buitenlanders doen, die in gedaante en kleedijde naarwelijks van den Inboorling te onderscheiden zijn, en die ook dikwerf met oude brieven en paspoorten te voorschijn komen, waardoor het zeer twijfelachtig wordt, of zij wel voor Uitheemschen te houden zijn, en of zij in den grond niet uit echt Nederlandsch bloed voortspruiten? Men vergelijke hetgeen ik hier-voor in § 125 gezegd heb. — Van den anderen kant echter verdienen de Poorters en Wachters, die, wanneer het binnen sluipen wat al te drok loopt, de trompet steken en alarm blazen, allen lof, al worden ons de ooren bij dat schateren en schallen somtijds half doof, en al wordt er ook wel eens dan geblazen, als het geheel niet te pas komt, of als men, gelijk de Ridder van Mancha, eene kudde schapen voor een vijandelijk heerleger aanziet. Wat min figuurlijk gesproken, geachte Lezer! men kan het eigen Vaderlandsche niet te zeer op prijs stellen, en loffelijk zijn de pogingen van hen te noemen, die, al geschiedt dit dan ook een weinigje hevig, en voor de zuiverheid onzer Taal waken, en onze opmerkzaamheid op zoodanige vruchten van onzen eigen lettortuin vestigen, welke dikwerf veel geuriger zijn, dan het vreemd en slecht ooft, waarom zij veracht worden. Het blijft toch waar, dat Holland in vroeger dagen een der beschaafdsste landen van Europa was, en dat in hetzelfde reeds duizend zonnen van Goleerdheid en Vernuft blonken, toen b. v. Duitschland en vele andere Gewesten nog voor een groot gedeelte in een' nacht van barbaarschheid gedompeld lagen. Uit dien hoofde, voorzeker, moet het een' Nederlander des te meer smarten, wanneer hij ziet, hoe weinig bekend onze Taal- en Letterkunde bij de Franschen, Hoogduitschers en andere Volkeren is, terwijl deze allen echter zoo veel aan ons Vaderland, dat middenpunt voorheen van wetenschappelijke kennis en ver-
lich-

lichting, te danken hebben. Onze hereeniging echter met de Zuidelijke bewoners der Nederlanden kan in dit opzigt veel goed doen, en doet zulks inderdaad reeds aanvankelijk. Immers, dit geeft aanleiding, dat er van tijd tot tijd over onze Letterkunde in het Fransch geschreven wordt, en hetgeen in het Fransch geschreven is, waar zoude dat niet gelezen worden? Misschien zal het derhalve onzer bevallige Gallische Mededingster nog gegund zijn, om onze Redenaren en Dichters ook bij den Vreemdeling in te leiden, of te introducèren, en zij zal hierdoor meer of min de schade en den afbreuk kunnen vergoeden, welke zij aan het Nederlandsch, sinds jaren en Eeuwen, gedaan heeft.

Wij hopen zulks! — Wij hopen te gelijker tijd, dat dit ons Boek aan het oogmerk, waartoe het geschreven is geworden, moge voldoen; dat men de gebreken van hetzelfde met den mantel der liefde bedekke, dat men de weinige drukfeilen, welke mij, die zelf alle proeven, van de eerste tot de laatste na moest zien, ontsnapt zijn, gunstiglijk verbeterde, en eindelijk, dat deskundigen, wat lof of gisping zij over den Schrijver verkiezen uit te storten, hem in allen gevalle dit tot eere nazeggen, dat hij zijnen tijd niet in ledigheid doorbrengt.

B. H. L U L O F S.

Groningen,
1 Augustus 1823.

I N-

I N L E I D I N G.

§ 1.

Wat stijl zij, wordt in het vervolg van dit Handboek nader onderzocht. Tot de allereerste vereischten van denzelfven behoort zuiverheid. Deze bestaat, onder anderen, ook hierin, dat men de woorden onzer taal, zoo op zich zelve, als in hunne onderlinge betrekking, dat is, als deelen eener verstaanbare rede beschouwd, met spraakkunstige naauwkeurigheid bezigt, en tot dit en meer andere einden een juist overzigt hebbe van den aard en de eigenschappen des Nederlandsch. Wie zal zich toch van een werktuig goed kunnen bedienen, die het werktuig zelve niet regt kent? — Slechts hij, die regt meester van de taal is, zal ook meester van zijnen Stijl en daardoor van het gemoed zijn, gelijk de Dichter reeds zong:

*Bataven, kent uw Spraak en heel haar overvloed!
Zijt meesters van de taal, gij zijt het van 's gemoed!*

Spraakbeoefening moet dus met Stijlbeoefening hand aan hand gaan. De laatste is niet denkbaar zonder de eerste; en onderwijl hapert het aan de naauwkeurige kennis van de geaardheid en de regelen onzer taal bij velen maar al te zeer. Uit dien hoofde zullen wij in
A dit

dit Handboek het eene en andere, dat hiertoe betrekking heeft, te gader met de eerste grondbeginselen van den Stijl, kortelijk aanroeren; gelijk wij de voorschriften der meer eigenlijk gezegde hoogere Welsprekendheid in onze Nederlandsche Redekunst behandeld hebben.

Wij zeggen: kortelijk aanroeren; want het blijft tot de Voorlezingen zelve bespaard, om in haar over de aangestipte en over meer andere aan te stippen punten breedvoeriger uit te weiden.

Dat wij veel met stilzwijgen zullen kunnen voorbijgaan, wijl wij vertrouwen moeten, dat het elk' Nederlander bekend is, spreekt van zelve. Het zal echter, gelooven wij, dezer dagen, niet ongepast zijn hier en daar enkele wenken te geven over het onderscheid tuschen onze taal en onzen Stijl, vergeleken met die van onze naaste Buren. Zulks echter overal, en ook daár, waar het van minder belang is, te willen doen, zoude een werk op zich zelve vorderen; een werk wel moeilijk, maar des schrijvens overwaardig, en waarvoor wij hopen, dat nog eens een Taalkundige zijne pen spitzen zal.



*Leet over de letteren onzer taal in het algemeen,
en over het gewigtige der beschouwing van dit
onderwerp in veelvuldige opzigten; ook
met betrekking tot den Stijl en de
Welsprekendheid.*

§ 2.

De Franschen bezigen, volgens WAILLY, vijf en twintig letterteekenen; de Hoogduitschers, volgens ADELUNG, acht en twintig; de Engelschen, volgens

gens WALLIS zes of zeven en twintig; de Deenen, volgens LANGE, zeven en twintig; de Zweden, volgens SAHLSTEDT, zeven en twintig; de Rusfen, volgens VATER, vijfen dertig; de Italianen, volgens VENERONI, twintig; de Spanjaarden, volgens WAGNER, zes en twintig, om thans geen meer Spraakkunstenaren op te slaan. (*) — Wij Nederlanders bedienen ons, volgens den Heer WEILAND, tegenwoordig tot het schrijven van echt Nederlandsche woorden van twee en twintig letteren; namelijk A, B, C, (in CH) D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, R, S, T, U, V, W, Z. — Men kan hier echter nog bijvoegen de c op zich zelve staande, welke wij nog in sommige woorden, die van vreemde afkomst zijn, gebruiken.

(*) Aardigheidshalve, maar iets veranderd, is hier, volgens eenige Spraakkunsten, het getal der letteren van verschillende talen opgegeven. Het is echter moeilijk letterteekenen van letterklanken te onderscheiden. De *ch* b. v. is bij ons een afzonderlijke letterklank, maar heeft bij ons geen afzonderlijk letterteeken. Onze *ng* heeft ook wel iets van een' klank op zich zelve. — LANGE noemt de *sk* in het Deensch eene afzonderlijke letter, schoon met twee letteren geschreven wordende. Dan is het de onze ook. Ik heb LANGE's *sk* daar om niet medegerekend, even min als zijne *ss*. De Spanjaarden hebben een afzonderlijk teeken, om aan te duiden, wanneer de *n* als *ñ* moet worden uitgesproken. Zij zetten er dan een schrapje boven. Is deze *n* nu eene op zich zelve staande letter? Zoo brengt ADELUNG tot de Hoogduitsche letteren de lange *s*, de *sz* en de *sch*, alsmede de *ch*. In den grond echter zijn dit wel onderscheidene letterklanken, maar geen afzonderlijke letterteekenen. Ik heb ze daarom niet medegerekt. Omkort te gaan, wij herhalen het: iets anders is het, of men vrage, hoe veel schrijfteekenen, dan wel, hoe veel letterklanken hebt gij? Wij zouden een veel grooter aantal van de eerste moeten hebben, indien wij de laatste alle nauwkeurig wilden uitdrukken.

ken. En zoo staan ons de q en x ook ten dienste, als wij woorden uit talen, waarin die letteren voorkomen, te schrijven hebben. Wij behoeven echter niet meer dáár, waar wij het met ks kunnen afdoen, dé x b. v. te gebruiken, gelijk voor een paar honderd jaren de Amsterdamsche Dichter JEREMIAS DE DEKKER deed:

*Sou ik, een Edelman! gelijk een Ezel werken,
Sulx (segt gy) sou een smet in mynen adel zyn;
En niet te min, VERRAEN! gy surpt wel, als een Verken!
Of dunkt een Ezel u min edel, als een Swyn?*

De j wil men als eene schielijk uitgesprokene i beschouwen, schoon zij, mijns inziens, bijna op den naam van eene afzonderlijke letter aanspraak zoude kunnen maken. Ditzelfde geldt ook meer of min van de ij, hoezeer deze slechts voor eene verlengde of verdubbelde i wordt gehouden. In den grond toch bezit zij in de beschaafde uitspraak weinig meer van den i-klank, maar luidt voor het gehoor nagenoeg, als de tweeklank ei. Wat de zoogenaamde x-grec betreft, zij helpt ons tegenwoordig niet anders, dan om in geheel of ten deel vreemde woorden de u der Grieken uit te drukken: als b. v. in het rijmpje:

*Op Cyprus, 't Nymfenland, 't land van Cypres en Myrten;
In Babylon, Egypte, in Tyrus, op de Syrten
Van Lybiën, vermaard in Epos en Idyl;
In Syracuse, in 't oord der rimp'lige Sibyl,
(K meen Cuma) in Myceen, „de Drommel haal die namen!“
Roept JAAP: „Schei uit, Pastoor! en zeg maar spoedig amen!“*

Voor de ch moesten wij eigenlijk een letterteeken op zich zelve hebben. De Hoogduitschers insgelijks, bij wie nog daarenboven de sch in de beschaafde

de uitspraak ook eenen op zich zelve staanden klank vormt. Bij ons is dit laatste niet het geval, daar onze sch nog meer of min den waren, echt oud-duitschen klank van sk behouden heeft. In sommige talen, b. v. in het Russisch, heeft men, gelijk deskundigen ons leeren, voor de ch, sch, tsch en schtsch werkelijk afzonderlijke letterteeken.

Met de bovengemelde letteren kunnen wij de klanken onzer beschaafde schrijftaal zoo tamelijk wel uitdrukken. Op verre na echter niet al de klanken, die in onze volkstongvallen zich doen hooren. — Men neme b. v. het volgende paar verzen uit het, in eene Geldersche Dialekt geschreven dichtstukje van mijnen geëerden landsman en vriend, den Heer STARING!

*In den Almenak vin 'i de wårheid, Gartjan!
De Krante en 't Waerglas bedrug' alleman.*

Hier klinkt de *a* in *waarheid*, als de fransche *o* in *encore*, *mõle* enz.; de *e* of *ae* in *Waerglas* heeft den toon der Grieksche *α*. Voor beide klanken hebben wij geene letteren. Voor den eerstgenoemden hebben wij er nooit eene bezeten. De laatstgenoemde, die zich mischien eenigermate door het dubbelteeken *ae* zag afgebeeld, is, bij de thans aangename spelling, een balling in het Rijk onzer taal geworden. — De Geldersche uitspraak van den tweeklank *ie* in *lief*, *dief* enz., zoude ik op dit oogenblik met geenerhande letterteeken uit eenige, mij bekende taal voor het oor weten af te schilderen.

De vroegere, Hoogduitschachtige vorm onzer schrijf-, niet zoo zeer onzer drukletteren, herinnert ons, bij zoo veel soortgelijks overeenkomstigs in onze voormalige wijze van spellen, declinéren en conjugéren, en gevoegd bij honderden van oude, schijn-

haar Hoogduitsche woorden, niet zelden de aloude, naauwe verwantschap tuschen het Nederlandsch en Hoogduitsch. Menigvuldige voorbeelden zullen hiervan in dit Handboek voorkomen.

§ 3.

Dat van de bovengemelde Letteren sommigen klinkers of vokalen, en de overigen medeklinkers of consonanten zijn, weet ieder. De consonanten worden bij ons, en in de talen in het algemeen, verdeeld in lipletters, tongletters, tandletters, keelletters enz. In het fraaije Punt dicht, b. v. van JEREMIAS DE PECKER, luidende:

*'s Oprecht gemoed is vrij, is salig en verheven,
Hes onoprecht is slaaf ook midden in 's bevel;
De deugd alleen, de deugd doet vrij en vrolijk leven;
Hij leeft, gelijk hij wil, die niet en wil, als wel.*

zijn *b, f, m, p, v, w*, lip-; *d, l, n, r, t*, tong-, de *s*, waarmede zich thans de *z* paart, eene tand-, en *g, ch* en *k*, keelletteren.

De *h* is eene soort van longletter of aanblazing. De *j*, zoo men haar als eene afzonderlijke letter beschouwen wil, zoude men eene verhemelteletter kunnen noemen. — Met dit eene en andere wil men te keunen geven, dat bij sommige Consonanten de lippen, bij anderen de tong enz. het meest te pas komen. De *b* b. v. kan ik, zonder de lippen te sluiten, niet uitspreken. De *k* wordt achter in de keel gevormd. Hier en daar komt de neus ook mede in het spel, gelijk bij de *n* inzonderheid plaats heeft enz. Misschien heeft de geheele, onderscheidene gedaante der letteren aan deze verschillende klankvorming wel haren oorsprong te danken; gelijk de Heer BILDERDIJK zulks beweerd heeft.

Het onderzoek naar de wijze, waarop onze Spraakwerktuigen, bij het uitspreken der letteren, te werk gaan; — de beschouwing van den verschillenden klank en de onderscheidene Muzikale waardij, die de vokalen, onderling vergeleken, bezitten; — het acht slaan op den meerderen of minderen graad van verwantschap, tusfchen sommige consonanten; — het nasporen van de onderscheidene verbindingen of zamenvoegingen van letteren, die in onze en andere talen plaats hebben; — kortom, de geheele ontleding van het *Mechanismus* onzer woorden, lettergrepen en letteren, zie daar punten, welke in alle beschaafde landen de aandacht der grootste Vernuftten tot zich hebben getrokken, en die ook ten grondslag van het antwoord op de belangrijkste vragen strekken moeten. — Vraagt men b. v. (en het is te wenschen, dat deze vraag nog eens nauwkeurig beantwoord worde) of het Hollandsch eene geschikte taal voor den zang zij, zoo komt men onmiddelijk met sommige der bovengemelde punten in aanraking. Dan toch dient er onderzocht te worden, welke letterklanken en letterverbindingen de mond bij het zingen het gemakkelijkste uitspreken kunne, en of er veel soortgelijke letterklanken en letterverbindingen in onze woorden voorkomen. Men dient onze taal dan in dat opzigt met andere talen, die voor echt Muzikaal gehouden worden, te vergelijken en te onderzoeken, in hoe ver de werktuigelijke vorming onzer woorden, met die van zoodanig eene, ter vergelijking gekozene Sprake overeenkome. Men kan b. v. vragen, of wij ook zulke bijeenvoegingen van letteren hebben, als de volgende regels uit den Italiaanschen Dichter TASSO zoo zangerig maken.

*Ed o mia morte avventurosa appieno!
O fortunati miei dolci martiri!*

En voor zoo ver het Italiaansch ons in geschiktheid tot den zang al verre weg overtreffen moge, kan men een wat minder verheven voorwerp van vergelijking nemen, en onderzoeken, of dan ook het Hoogduitsch, dat voor zeer *zangbaar* gehouden en door hoogst Muzikale Natiën gesproken wordt, in het *Mechanismus* van deszelfs woorden dezen aanleg juist zoo veel meer, dan het Nederlandsch, verrade.

Vraagt men, bij eene andere gelegenheid, welke taal zoetvloeiender en zachter zij, de Hoogduitsche, of de onze, dan dient men ook al weder binnen den kring der hier bovengemelde beschouwingen de hulpmiddelen tot het antwoord te zoeken. Wij moeten dan nasporen, welke letteren en letterverbindingen uit haren aard zacht, welke hard en stroef moeten zijn; of b. v. de *s* harder van uitspraak zij, dan de *d*; de *f*, dan de *v* enz. enz., en welke van deze en foortgelijke letteren het meest, hetzij dan in onze, hetzij in de Hoogduitsche taal gebruikt worden; — of onze *sch*, dan wel die der Hoogduitscheren, het zachtste klinke; of onze *ch*, onze *g*, onze *k*, dan wel de hunne het in zoetvloeiendheid winne; in welke van beide talen de consonanten het meest worden opeengestapeld; waar men de meeste tusfschen- of achteraanvoegingen der zachte *e*, aantrefte, en wat dies meer zij. Door deze en honderd foortgelijke eigendommelijkheden grondig en naauwkeurig tegen elkander te vergelijken zal men in staat gesteld worden, om op de gezegde vraag een juist antwoord te geven. Dat men hiertoe echter de ware uitspraak van het Hoogduitsch, en van elke andere taal, waarmede men de onze vergelijken wil, genoegzaam magtig zijn moet, gevoelt ieder een ligtelijk.

Wee

Wee der Hollandfche taal, wanneer haar een ongeoeffende Hoogduitsche, wee der Hoogduitsche, wanneer haar een ongeleerde Nederlandsche mond radbraakt!

§ 5.

De befchouwing van het ftuk der lettervorming, letterverbinding en letterverwifeling maakt ook den grondflag uit onzer geheele woordafteekunde of Etymologie en van de leer der verwantschap, die de woorden van verfchillende talen onder elkander hebben. Weet men b. v., dat letteren, welke door hetzelfde lid van ons fpraakwerktuig gevormd worden, het ligtst verwifelen; dat het eene volk b. v. in dit of dat woord de lipletter *b*, een ander de lipletter *v*, een derde wederom de lipletter *m*, *p*, *f*, of *w* zal gebruiken, dan erkent men in *vader*, *vater*, *father*, *pater*, *πατήρ*, *papa*, *abba* en honderd foortgelijke woorden meer, (welke in de talen den vadernaam uitdrukken,) zeer gemakkelijk een en hetzelfde woord, welks wortel, zoo als de Heer DES BROSSES en anderen hebben opgemerkt, te zoeken is in het gemakkelijke geluid *pa*, *ba*, *ma*, dat de kinderen, als zij eerst beginnen te fpreken, hunnen Ouderen met de lippen pogen toe te ftamelen.

Het is te wenfchen, dat het ftuk der letterwifeling in onze taal, en de met haar verwante Duitsche fpraken, eens naauwkeurig en opzettelijk worde behandeld. Door eenvoudige, hierop gegronde vergelykingslijften zal alsdan de gemeenfchappelijke oorfprong van honderden van woorden in het Nederlandsch, Hoogduitsch, Engelsch, Deensch, Zweedsch enz. in één oogeblik zonneklaar worden. Staat het, b. v. vast, dat de *g* en *ch* allergemakkelijkst in *i*

of *ij* overgaan, gelijk dit blijkt uit ons *zeide* voor *zegde*, *leide* voor *legde*, uit ons *dweil*, dat uit *dwegel*, uit ons *scil*, dat uit *zegel* samengetrokken is, (welk laatste de Hoogduitschers nog gebruiken,) uit ons *mif*, waar voor men in het Hoogduitsch *mich* zegt, dan behoeven wij er ons niet over te verwonderen, dat w ij *hagel*, *vlagel* of *vlegel*, *regen*, *weg*, *leger*, *nagel*, *ik*, *lag*, *mag*, *wachter*, *oog*, *hertg*, *menig*, *eenig*, *konig* enz. zeggen terwijl de Engelschman hiervoor, *hail*, *stall*, *rain*, *way*, *lair*, *nail*, *I*, *day*, *may*, *waiter*, *eye*, *heavy*, *many*, *any*, *hony* zegt. En zoo gaat in een aantal andere woorden onze *g* bij de Engelschen weer in *w* over enz. enz.

§ 6.

Het hier met een enkel woord aangestipte zal, vertrouwen wij, genoegzaam zijn, om jongen lieden het gewigt van de beschouwing onzer letterklanken te doen bezeffen. Voor het overige merken wij hier nog op, dat het Nederlandsch niet zulke sterke neusklinken heeft, als het Fransch. De Heer BILDERDIJK zingt:

Maar weg met u, ó sprak van basterklanken,

Waar in Hijen en valsche Schakals janken;

Verloochnones van afkomst en geslacht,

Gevormd voor spot, die met de waarheid lacht;

Wier staamlarij, bij eeuwig woordverbreken,

In 't neusgehuil zich-zelf niet uit durft spreken;

Verfoeilijk Fransch, alleen den duivel waard,

Die met uw aangeprijns zich meester maakt van de aard.

Voorzeker dit zijn geene complimenten, die door den grooten Dichter en Taalkenner hier der in andere opzigten toch zoo bevallige Sprake des Leliënrijks

rijks gemaakt worden! Het is echter niet te ont-
kennen, dat er in de echte uitspraak dier taal iets neus-
achtigs heerscht. De lettergrepen *an, an, can, em,*
en, im, in, aim, ain, ein, em, en, con, um, un,
oun, welke door de Franche spraakkonstenaars *roy-*
alles nasales genoemd worden, moeten allen meer of
min door den neus zich hooren laten; iets, dat bij ons
in soortgelijke letterverbindingen op verre na in die
sterke mate niet plaats heeft. Dat het Fransch hier-
door noch in welluidheid, noch in geschiktheid voor
den zang bijzonder aanwinne, heeft geen betoog noodig.

Ten slotte zie men die fraaije eigenschap van het
Nederlandsch niet over het hoofd, dat de letteren en
letterverbindingen in hetzelfde op eene vaste en een-
parige wijze worden uitgesproken, en te gelyker tijd,
dat wij al de letteren, welke wij sehrijven, meest ook
laten hooren. Onze *g* b. v. klinkt niet nu eens, als *g*
of *k*, dan wederom als *f* of *nj*, gelijk in het Fransch plaats
heeft in de woorden *gage, gagner* en honderd voort-
gelijke. Wij drukken niet op de *b, c, f, d, l* en
de meeste andere letteren aan het einde van sommige
woorden, om ze elders wêer in te slikken, gelijk de
Franschen het eerste doen in *Job, sac, Juif, grand*
ami, mortel, het laatste in *plomb, blanc, clef, nid,*
fusil enz. die, gelijk men weet als *plom, blan, clé,*
ni, fusi voor het oor luiden. Wij schrijven niet *aon*,
en geven er den klank aan van *an*, gelijk dit plaats heeft
in der Franschen *paon, faon*, en even zoo, als *aodt* bij
hen, blootelijk als ons *oe* klinkt, b. v. *le mois d' aodt*. —
Wij hebben daardoor geene woorden, die geheel
verschillend worden geschreven, en echter dezelfde
uitspraak hebben, zoo als b. v. der Franschen *vain,*
vingt, vin enz. die dikwerf tamelijk gelijk klin-
ken, offchoon spelling en beteekenis vrij wat ver-
schillen. In onze taal laat zich geen zin zamenstel-
len,

len, als de volgende in het Fransch: *Cinq saints ceints, quoique tres sains, portaient au sein un seing avec un dessin à dessein.* — Kortom oor en oog zijn zelden bij ons in tweestrijd, iets, waardoor het dan ook duidelijk wordt, dat woordspelingen, blootelijk in de klankgelijkheid van verschillende woorden gevestigd, bij ons zeer zeldzaam zijn moeten. (*) Andere soorten van dergelijke aardigheden, ontleend uit de onderscheidene beteekenis, die een en hetzelfde woord hebben kan,

(*) Ik versta hierdoor soortgelijke woordspelingen, als de bekende met *nez rond* en *Néron*. — Aardigheden van dien stempel zijn, bij ons zuiver uitspreken van al de letteren, die in een woord voorkomen, (ten gevolge waarvan ons *rond* b. v. nimmer te gelyker tijd ook als *rom* zoude kunnen klinken,) in onze taal schier onmogelijk. Een' zweemer van vindt men in HUYGENS Puntdicht, ten opschrift voerende *Dronken Klaes*:

*Klaes vloecht en scheldt en seght, hy heeft het van NATUREN;
Ja, van Naturen; maer noch veel meer van NATT' UREN.*

dat is van uren, waarin hij zich dronken drinkt. — En zoo in de twee volgende Puntdichten van denzelfden Dichter.

Het eerste is op: *Fritsens Paerd.*

*Frits noemt syn Paerd een LUYPAERD,
Omdat het Luypaerds wys gemarmert is van vel;
My dunckt, hy noemt het wel,
Want seker 't is een LUY PAERD.*

Het tweede luidt: *Aen Frans.*

*Neemt het niet qualick, Frans, al noem ik u een' LICHTMIS!
Ick meen 't soo qualick niet,
Als 't meestendeel bediedt;
'k Wil seggen, dat Ghy veel wilt spreken, en spreekt LICHT MIS.*

kan, zijn bij onze vroegere Dichters, vooral bij den onuitputtelijk geestigen Heer van *Zullichem*, in menigte aan te treffen. Afwisselingshalve mogen er een paar van deze § besluiten!

*Jan was een Gast, vergast van gasten sonder end,
Nu heeft hy sich vergast, en, daer sijn wooningh was 't huys
Der Gasten sonder end, daer is de kans gewent,
't End is van 't gastenhuis en Jan vergaet in 't Gasthuis.*

zingt de zoo evengenoemde HUYGENS, woordspelende met *Gast, vergasten, Gastenhuis, Gasthuis*.

Wil men iets duidelijker van dat zelfde groote en tevens diep geleerde Vernuft, daartoe diene het volgende Puntdicht op de boekekamer van iemand, die zich met lezen weinig ophield.

*'t Is hier voll in alle hoecken,
'k Sie all Boeken, waer ik sie,
Maer niet over twee of drie
Goede UYT GELEZEN boecken.*

Eenige ligte vragen, tot de voorgaande § § betrekkelijk en ter loops te beantwoorden.

1) Waar voor moet zich een Redenaar bij de uitspraak van sommige onzer letteren wachten; ten aanzien b. v. der *v.* der *f.* der *u.* der *w.* der *h.* der *sch.* der *ng.* der *ij.* der *s.* en *z* enz. enz.

Men neme het volgende bifschrift, dat G. BRANDT, ten jare 1673, op de afbeelding van Prins MAURITS maakte.

*Gy hebt in 't harnas nooit voor vyanden gewicht;
't Gebou der vryheit, door uw Vaders hant gesticht,
Doch in den opgang met zyn dierbaar bloet begoten,
Voltooit, — Gy hebt den tuin met vestingen gesloten,
Maar, och, de kerk en staat is in uw tydt gescheurt,
Daar Spanje om heeft gejuicht, dat Hollandt noch betreurt.*

2)

2) Wat noemt men verwantschaps medeklinkers, en van welk belang is de beschouwing van dit onderwerp bij de vergelijking van verschillende talen?

3) De *z* en *s* dienen tegenwoordig bij ons, om den zachteren of scherperen fislank aan te duiden. Is dit altijd zoo geweest, en waarom klinkt de *z* bij ons zoo zacht, terwijl zij in het Hoogduitsch eenigermate als *ss* en gelijk der Italianen *z* luidt?

4) Waarom zien wij in vroegere schriften de *s* wel eens gebruikt voor *het*? b. v. ik *moets* doen voor: ik moet *het* doen. Is dit geen Hoogduitsch?

5) Hoe is de zoogenaamde *γ*-grec, die in oudere schriften, in stede der enkele en vooral der dubbele *ι*, telkens gebruikt wordt, in onze taal ingeslopen? Hebben wij ze nit het Latijn, of wel uit het Angelsakfisch, of uit het Nedersakfisch, of uit het Fransch? Waarin is voorts de reden te zoeken, dat deze *γ*-grec (voorheen) en thans de dubbelde *ι* in de beschaafde uitspraak nagenoeg den klank van *ei* gekregen hebben? Zoude het Hoogduitsch hier aanleiding toe gegeven hebben?

6) Waarom klinkt de *u* bij ons geheel anders, dan zij (ongeriteld) bij de Hoogduitschers, Denen, Zweden, ja in de meeste talen van Europa doet, het Fransch uitgenomen?

7) Hoe schreef men oudtijds de *u*? Waaruit blijkt de gepastheid der benaming van *dubbele u* (die men haar ook wel geeft)? Geeft het Engelsch, b. v. in de woorden *water*, *war*, alsmede, geeft de vergelijking van ons *kwaalm*, *kvaal*, *kwetsen* enz. enz. met der Hoogduitscheren *qualm*, *qual*, *quetschen* hier opheldering over?

8) Onze reeds aangehaalde vermaarde Dichter CONSTANTYN HUYGENS, Heer van *Zuylichem* enz., die voor een paar Eeuwen en later bloeide, maakte op Amsterdam het volgende treffende Bijchrift, dat ons nog den schoonen, gouden tijd van Hollands glorie herinnert, toen Amsterdam de eerste markt der wereld was. De stad wordt sprekende ingevoerd.

*Gemeen' verwonderingh besaemt mijn wondren niet ;
 De vreemdeling behoort te swymen , die mij fiet.
 Swymt , vreemdelingh ! en seght , hoe komen al de machten
 Van al dat machtig is besloten in uw grachten ?
 Hoe komt ghy , gulde Veen , aen 's Hemels overdaet ?
 Packhuys van Oost en West , heel water en heel straet !
 Tweemaal-Venesten , waer 's 't einde van uw wallen ?
 Seght maer ! seght , vreemdelingh , segt liever niet met allen !
 Roemt Roemen , pryst Parys , kraeyt Cairos heerlickheit ,
 Die schicklickst van my swyght heeft allerbest gescit !*

Waarom wordt hier, en zulks even zeer bij alle andere Schrijvers van vroegeren tijd de *p* voor de *k* geplaatst, de *h* achter de *g*, de *t* in stede van de *d*, de *ae* in stede van de dubbele *a*; — de *f* in plaats van de *z*, gelijk de Hoogduitschers dus gedeeltelijk nog schrijven *Geschmack*, *schicklich* (*Smaak*, *schikkelijk*) *Stadt*, *Herrlichkeit* (*Stad*, *heerlijkheid*) *Sonne* (*Zon*)?

9) Welke letteren zijn in onze taal het meest aan verwisseling onderhevig, zoodat men b. v. oudtijds *kraft* en *lust* op der Hoogduitscheren wijze, even zoo wel, als *kracht* en *luust* schreef; zoo ook *grast* en *gracht*, *efter* en *echter* enz. enz.

10) Wat is zachter letter onze *g*, of *ch*? Welke letter vindt men in de ond-Duitsche Dialekten veel voor de *sch* gebezigd? Waarin verschilt onze uitspraak der *g* van die der Hoogduitschers? Waardoor gaat de *g* zoo ligt bij ons in *j* over, zoodat wij *gicht* (gelijk de Hoogduitschers) en *jicht*, *gij* en *jij*, *schaapge*, *schaapte* en *schaapje*, *gonst* en *jonst* enz. enz. — oudtijds schreven, of nog schrijven?

11) Hoe staan in het algemeen onze letteren tot die van de met ons vermaagschapte Duitche en andere talen? Welke letterklanken heeft men b. v. in het Hoogduitsch, die wij niet hebben en omgekeerd? Hebben wij b. v. der Hoogduitscheren *ö*, *ä*? Hebben zij onze *i*, *e* enz. enz.? Waarin verschillen de Fransche vokalen van de onze? Tusschen welke onzer letteren staat de Engelsche *sh* in? enz. enz. enz.

12) Wanneer wij eens al de vokaalklanken, die wij in onze taal bezigen, b. v. onze hard-lange *e*, onze zacht-korte *e* enz. enz. nauwkeurig onderscheiden, en ieder van dezelve door een afzonderlijk schrijfteeken uitbeelden wilden, hoe veel vokalen of klinkers zouden wij dan wel hebben?

13) Onze beroemde Taalkenner LAMBERT HERMANSZ. TEN KATE, die voor ruim eene Eeuw bloeide, zegt: „Dewijle wij in de klank-vorming de twee uiterstens, naamlijk de fijnste en groffste vokalen, als *ie* en *oe*, en Consonanten, als *w* en *k*, en wijders alle de duidelijke Tussen-graden in onze Gemeen-landse Dialect in gebruik hebben, en zeer zuiver zonder bijklanken gewoon zijn uit te spreken, zoo is 't geen wonder, dat de Hollanders boven veel andere Volkeren bequaem zijn, om de vreemde talen in hare eigenschap van klank te kunnen leeren; want weinig volk is er, dat zo veel enkele klanken in hare tael laet hooren.”

En op eene andere plaats: „De grootste moeite voor ons is van zich te gewennen tot de zakelooze bijklanken, als tand- of lipstelingen en keelrochelingen, die veel andere Volkeren onderworpen zijn, als waer tegen onze zuivre tong-slag ten eenemaal strijdig is.

Dit gebrek van Bijklanken houdt al een opmerkenswaerdigen streek; want de Engelsman lispt voer op de tanden; de Volkeren van de Noorder en Wester vaste kust van Europa (daer onder ook wij) spreken vrij en midden uit den mond, dog van ons Nederland af na 't hooge van Duitsland op tot in Oostenrijk toe, ziet men, dat de Dialecten in hardigheid en keel-klank aenwasfen: maer verder opgaende vindt men eene Rommeling van lastige Consonant-schikking zonder tusfenkomen van vokalen onder de Volkeren van Slavoenschen Dialect.”

Wat valt hier over op te merken?

Enz. Enz. Enz. Enz.

Iets,

*Iets over de twee- en drieklanken in onze taal,
en hunne betrekking tot den Stijl.*

§ 7.

De meeste talen hebben Tweeklanken of Diphthongen, dat is, onmiddellijke overgangen en versmeltingen van de eene vokaal in de andere. Niet alle echter zijn er even zeer mede bedeeld. Het Grieksch is er ongemeen rijk in; het Latijn heeft er weinig; het Fransch telt er een aantal, als te zien is, b. v. in de woorden: *pièce, amitié, dieu, lion, tai, toin, juin* en foortgelijke, wier Diphthongen echter soms in twee verschillende vokalen overgaan. Het Hoogduitsch is er niet arm in, maar moet echter voor onze taal in dit stuk onderdoen. Immers, het bezit van verschillende en daaronder zeer gerekte tweeklanken (ten minste, die er voor door gaan) maakt onder alle Duitche talen eene karakteristieke hoedanigheid van het Nederlandsch uit. Niet alleen toch hebben wij korte en lange Diphthongen, gelijk *au* kort, *auu* lang is, en van het thans minder gebruikelijke *ai* het verlengde *aii*, van het oude *oi ooi*, van *eu eeu* komt, maar het ontbreekt ons zelfs niet aan drieklanken, welke laatste men b. v. in het Hoogduitsch geheel en al niet aantreft. Tot deze drieklanken namelijk behooren *ien* en *oei*, ten zij dit *oei* in den grond meer als Diphthong te beschouwen zij. Het verdient onderzoek, in hoe ver onze taal door deze veelvuldige twee- en drieklanken al dan niet in zoetvloeiendheid en zangerigheid boven de met haar verwante talen en tongvallen uitsteke.

Onze Diphthongen en Triphthongen komen in het volgende door mij zaamgeknutselde *r*-looze rijmpje voor:

D

De

*De avond zijt van 's Hemels bogen en de dauw dekt beemd en wet;
Lieflijk speelt het suizend koeltje met de bloempjes aan de het;
Duizend zoete balsemluchtjes waaijen op zijn wickjes aan,
Zie, de Lente tooit de boomen, mild met bloesemsneeuw beladen;
Echo baarwt op nieuws de toontjes na van Philomeles fluit;
't Maantje lonkt in 't woud zoo kwijnend, bij zoo zoet een maat-*
(geluid.

*Ach, aanminnig is deze avond van het jeugdig bloeisaijoen!
Liefde wijdt hem; kom, mijn Koosje! laat ons in het boschje spoen!
Laat ons minnen, laat ons koken, laat mij van uw lieven mond
Duizend zoete zoentjes plukken! — Liefde, Liefde wijdt dees' stond.*

Eenige vragen in het voorbijgaan te beantwoorden.

1) Waarvoor moet een Redenaar, bij de uitspraak onzer twee- en drieklanken, zorgen; inzonderheid ten aanzien der *au*, *ou*, *ie*?

2) De tweeklank *ai* kwam, op der Hoogduitscheren wijze, voorheen niet zelden bij onze Schrijvers voor. En zulks in stede van *ei*. HOORT zingt, b. v. van een Meisje, dat bijzonder fraai schreef, zeer geestig, maar met eene, thans ons wat zonderling in de ooren klinkende woordenchikking:

*'t Hatlighjen, daer ik by swere,
Schildert met een witte veere,
Nat van gletelijke git,
Uyt in het gemalen wit
Troontjes van haer gedachten enz.*

In welke Duitse Dialekten treft men dezen tweeklank nog menigvuldige malen aan, en moet men denzelven bij ons thans als geheel verbannen beschouwen?

3) Is de *ie* werkelijk bij ons tweeklank? Is de *oe* zulks, of is deze laatste meer als een klinker op zich zeve, gelijk aan de Hoogduitsche *u*, te beschouwen? Waardoor verschilt de uitspraak onzer *eu* zoo zeer van die der Hoogduitscheren? Welke klank komt in het Hoogduitsch het naast met ons *ui* overeen? Hoe moet dit bij ons uit worden

den gesproken? Hebben wij geen' Diphthongus *oi* in onze taal? Welke tweeklanken wisselen het meest bij ons af? enz. enz. enz.

4) Aan welk oud-Duitsch Dialect heeft onze taal misschien veel van hare twee- en drieklanken te danken?

En wat dergelijke vragen meer zijn.

*Een woord over de enkele en dubbele
vokaal spelling.*

§ 8.

Bekend is het, dat onze klinkers nu eens een kort, dan een lang geluid hebben. De *a* is b. v. kort in *dag*, lang in *dagen*; de *u* kort in *dus*, lang in *duur*; de *i* kort in *min*, lang in het oude *pine*, thans *pijn* geschreven. De *e* en *o* echter zijn niet alleen lang en kort, maar deze langheid en kortheid zijn daarenboven nog van tweederlei aard, namelijk zacht- en scherplang, zacht- en scherpkort. In *komen* is b. v. de *o* zacht-, in *boomen* scherplang. Als de Heer van Zuilichem zingt:

*Onsboudt uw Boden niess ten halven nog ten heelen !
Soo veel Ghy haer besseelt, leert Ghy ' haer Meester sielen !*

is hier de *e* in *heelen* scherp-, in *sielen* zachtlang. In *dom* is de *o* zacht-, in *sol*, *rot* scherpkort. In *de* is de *e* zacht-, in *wel* scherpkort. Dit onderscheid tuschen de zacht-korte en scherpkorte *e* en *o* is ook in de beschaafde uitspraak zeer goed te hooren; niet zoo gemakkelijk echter het verschil tuschen het zacht- en scherplange der *e* en *o*. Weinigen Redenaren zal het, geloof ik, geschonken zijn, om zonder gemaktheid eenen onderscheidenen klank aan de *o* in het zoo even genoemde *komen* en aan die van

boomen te geven, en nog minder Toehoorders zullen het opmerken. In zóó verre dus ware het niet noodig geweest de zacht- en scherplange *e* en *o* in de tegenwoordige spelling te onderscheiden, en ter aanduiding van het scherp- of hardlange twee, tot die van het zachtlange slechts eene vokaal te bezigen, gevolgelijk *komen* met ééne, *boomen* met twee *o* te schrijven. Men heeft evenwel (en zulks geloof ik niet te onregt) gemeend deze verschillende spelling te moeten aanprijzen, omdat het onderscheid tusfchen de zacht- en scherplange *e* en *o* van de oudste tijden af aan in onze taal bestaan heeft, en reeds in de vroegste Dialekten dóórklinkt. Zoo komt het reeds voor in het Meso-Gothisch, den oudsten, ons bij geschrifte bekenden Duitschen tongval, als zich uit de vierde Eeuw na CHRISTUS geboorte reeds dagteekenende.

Onze voortreffelijke TEN KATE heeft zulks ten aanzien van de gemelde Dialekt, alsmede ten aanzien van andere oud-Duitsche tongvallen, reeds voor ruim honderd jaren, door breede Vergelijkingslijsten in een helder daglicht gesteld. — Te gelijker tijd is het in het minste niet te loochenen, dat het onderscheid tusfchen de zacht- en scherplange *e* en *o* zich in de platte volkstaal van ons vaderland nog allerduidelijkst door eene geheel verschillende uitspraak hooren doet. Zoo klinkt (om een enkel voorbeeld aan te voeren) in de omstreken van Zutphen de scherplange *e* met enkele uitzonderingen op de gewone wijze, maar de zachtlange heeft er dikwerf den klank van de Grieksche *η* of de Fransche *e* of *ai* in *être*, *maître* enz. Op dezelfde wijze heeft de hardlange *e* de gewone uitspraak, maar de zachtlange die van de Fransche *o* in *encore*, of meer of min ook die van de *au* in der Engelschen *daughter*, *laugther* enz.; Zoo klinkt het b. v. in het boven aangehaalde dichtstukje van den Heer STARJNG:

Kans

*Kans hawve van doodgeân, dâs ongelôgen
Dââr heb' kogels genogt deur de locht' 'evlôgen.*

en verder :

*„Miin haer de Amerdâl
Zei' de Keunnink we diens er en torn op te wâgen!
Zol dat Dievengespûds van Algiers os pligen
Now het Franse, met Gods hulpe klein is 'emaaks,
Dan waar 't Land út den raegen in den drup 'eraakt.*

Andere Dialekten van ons Vaderland onderscheiden weêr op andere wijzen de scharp- en zachtlange *e* en *o*. — Genoeg, en om van meer dergelijke redenen hier te zwijgen, het verschil was te zeer in het oog loopend, dan dat men niet zoude geoordeeld hebben het in de spelling te moeten eerbiedigen. Dit heeft zeker niet kunnen geschieden, dan ten koste eener meerdere gemakelijkheid en eenvoudigheid, die anders in het Orthographische Stelsel geheerscht zouden hebben. Bij het misfen echter hiervan, trooste men zich met de gedachte, dat thans ook in onze schrijftaal regt wedervaren is aan eene eeuwenheugende eigenaardigheid onzer taal; terwijl een Inlander in allen gevalle zich de onderscheidene spelling der zacht- en hardlange *e* en *o* spoedig eigen maakt. Vreemdelingen kunnen hier met hunne gispingen wel te huis blijven. Hunne spelling levert nog wel andere moeilijkheden op, dan de onze.

§ 9.

Even zoowel, als men van de oudste tijden af aan de hard- en zachtlange *e* en *o* met eenen onderscheidenen klank heeft uitgesproken, heeft men zulks ook gedaan ten aanzien der *i* of dubbele *i* en van den tweeklank *ei*. Dit verschil van uitspraak heerscht ook

B 3

nog

nog in de platte Volkstaal op een aantal plaatsen, schoon het in de beschaafde Sprake weinig meer hoorbaar zij, en *mijne*, *zijne* enz. nagenoeg klinken, als *meine*, *zeine* of *seine* (zoo als de Hoogduitschers deze woorden schrijven en uitspreken.) Maar hunne en onze Voorouderen schreven *mine*, *sine*, *vive*, *stiven*, enz. enz. En zoo vindt men het nog in veel Dialekten, onder anderen door geheel Gelderland:

*Reg' zo, oe Hoogheid! zef' de Ammerdâl: veulke riven
En zesfen, met zâk volk, help' ze madder stiven
In eur kydd nukken;*

luidt het daarom te regt in het reeds meermalen aangehaalde vers van den geestigen STARING. — In sommige streken van het eigenlijke Holland schijnt het onderscheid tusschen *ei* en *ij* minder hoorbaar te zijn; weshalve dan ook Schrijvers uit dien hoek zich het ligtst hier in de spelling vergisfen. — Het zij echter hiermede, hoe het wil, 't eenparige gebruik en de voorgang des vroegeren tijds vorderen, dat men in eenen goeden Stijl het gezegde onderscheid niet uit het oog verlieze, en, voor zoo ver men zulks niet reeds aan zijne eigene Volksdialekt toetsen kunne, zich die regels eigen make, welke hieromtrent in onze nieuwere Spraakkunsten gegeven zijn geworden.

Zelfs ons rijm eerbiedigt overal het onderscheid tusschen *ij* en *ei*. De verzen dus,

*Het jonge en snoep'rig Metsje zef':
'K bemin de Minnekozerij,
Wie kam het zoenen laten?*

zijn daarom verwerpelijk. — Zonderling is deze strenge kieschkeurigheid hierin, daar onze Dichters zich in andere opzigten niet onzien, en ook krachtens het gebruik niet behoeven te ontzien, om

ont-

ontfermen met *erbarmen*, *hart* met *werd*, *bosch* met *dos* enz. enz. in eene rijmverbinding te doen treden. Ook heeft men nimmer zwaarigheid gemaakt dergelijke rijmhuwelijken tusfchen de hard- en zachtlange *e* en *o* te fluiten.

Het eene en andere meer, dat betrekking heeft tot de enkele en dubbele vokaalfpelling, tot die van *ei* en *ij* en tot de tegenwoordige fpelling in het algemeen, gaan wij hier, als genoegzaam bekend, met ftilzwijgen voorbij. Jonge lieden, zulks nog behoevende, kunnen zich hier de volgende vragen uit de fchriften van den Heer SIEGENBEEK, WEILAND en anderen beantwoorden.

1) Welke is de algemeene Regel ten aanzien der tegenwoordige fpelling, voor zoo ver een klinker op een fonant fluit, en achter eenen langen klank moet uitdrukken?

2) Op wat verschillende wijzen poogde men oudtijds den langen klank eener vokaal aan te duiden?

3) Wat heeft men voor bewijzen aangevoerd voor de ftelling, dat men ten allen tijde, als de vokaal flechts lang was, de vokaal moest verdubbelen?

4) Welke algemeene Regels kan men voor het fchrijven met de hard- of zachtlange *e* en *o* opgeven? Wanneer komt b. v. in de meeste gevallen de hardlange, wanneer de zachtlange *o* te pas? Wanneer moet men *ei*, wanneer *ij* fchrijven?

5) Waarom fchrijft men tegenwoordig *trouw*, *berouw*, *vrouw*, *leeuw* enz. enz., en niet gelijk oudtijds *trou*, *vrou*, *leeu*? In 't rijmpje bij CATS, luidt het, b. v.:

Een peerts, een sweert, een lieve vrou
Leent niemant wjt als met berou.

En zoo fpreken de Hoogduitschers nog van *treu*, *Frau*, *Leu* (hetzelfde, als hun *Löwe*.) — Vordert de tegenwoordige fpelling *bucijen*, *vleijen* of *bocien*, *vlejen*; *bloesem* of

Abesem; *lagchen* of *lachen*; *vischen* of *vischen*; het Hoogduitsche krachtige en mannelijke *fonkelen*, (gelijk *flikkeren*, *fonkeren*,) dan wel het Etymologisch naauwkeuriger *vonkelen*; *Christenen* of *Kristenen*; *Philosooph* of *Filosoof* enz. enz.

Wanneer moet de *s* in sommige woorden ingelascht worden? Wanneer de *e*, en wat honderd dergelijke kleinigheden meer zijn, waarin eene eenparige spelling verkiezelijk is, offchoon men over die spelling zelve lang twisten kunne enz. enz. enz.

Ten slotte zal geen onpartijdige, hoe hij ook over het tegenwoordig aangenomene stelsel van spelling denken moge, loochenen, dat hetzelfde aan het verder uitkramen van eene geweldige hoeveelheid waanwijsheid zeer gelukkig paal en perk heeft gesteld, en aan een aantal onoordeelkundige verbeteringen den bodem ingeslagen. Voorheen moest de onkundige, zoowel als de kundige, zich een eigen stelsel van spelling vormen, daar er geen algemeene maatstaf voorhanden was, waarnaar hij zich konde rigten. Zoo begonnen veten, zonder eenige oudheidkundige of Etymologische kennis te bezitten, oppervlakkig over het eene en andere na te denken en te gelijker tijd aan een eigendunkeljk hervormen en verbeteren onzer Sprake doldriftig de hand te slaan. Dit is nu elks zaak niet, gelijk VOLLENHOVE in de zeventiende Eeuw reeds zong:

*'t Hervormen van de taal, daar menig geest in dus,
Is ieder even na, maar elk niet even nut;
Taalmeesters vindt men, die gebreken, waardt te lasteren,
Met seilen bet'ren, die de taal nog meer verbast'ren.*

Daarenboven worden de voorschriften der tegenwoordige spelling aan niemand opgedrongen. — Men ga, zulks verkiezende, zijn' eigen' gang, maar beproeve eersc zijne bevoegdheid hiertoe, en zorge, om niet geheelenal van den grooten weg af, en in allerlei struiken en struwellen verward te raken. Het zijn niet allen BILDERDÏJKEN, die de algemeen betreden heerbaan verlaten willen, om op beter en gemakkelijker bijpaden het gebied der spelling te doorkruisen,

Ec-

*Enige aanmerkingen over de Woordafleidkunde
of Etymologie in onze taal, en hetgeen tot den
Stijl in dezen betrekking heeft.*

§ 10.

Door de vereeniging der verschillende letteren, van welke in de vorige paragrafen ter loops gesproken is geworden, zijn de lettergrepen en woorden in onze taal zamengesteld. Het nasporen van den oorsprong dier woorden en van de verwantschap, welke zij, zoo onder elkanderen in onze taal, als met de woorden van andere Spraken hebben of hebben kunnen, maakt het onderwerp der wetenschap uit, Woordafleidkunde of Etymologie genaamd. Niet ongepast zal het zijn over dit belangrijk stuk hier het eene en andere aan te stippen,

§ 11.

De Nederlandsche woorden zijn of Stamwoorden en Eenvoudige (*Vocabula primitiva et simplicia*) of Afgeleide en Zamengestelde woorden (*Vocabula derivata et composita*). Stamwoorden zijn de zoodanige, van welke de overigen afstammen of voortspruiten, en die dus, gelijk WACHTER zegt, bij de berekening der woordgeslachten voor de eersten moeten worden gehouden, niet, wijl ook zij niet soms tot een nog eenvoudiger Primitief zouden kunnen gebragt worden, maar wijl deze hoogere afstamming toch over het algemeen donker en onzeker is, en men hen in allen geval als de vroegste, duidelk te onderkennen Stamvaders der uit hen voortgesprotene *Derivata* beschouwen moet. Dus zijn in de volgende Dichtregels van BRANDT op

B 5 ee-

eenen penning met het borstbeeld van HUIJ DE GROOT:

*De Fenix van het Vaderlant ;
 Het Delft Orakel , 't groot verstant ;
 Het licht , dat de aarde alom bescheen ,
 De GROOT vertoont zich hier in 't kleen .*

de meeste oorspronkelijk Nederlandsche woorden Stamwoorden, behalve namelijk *verstant*, *bescheen* en *vertoont*, welke afgeleid zijn van de *Primitiva stand*, *schijnen* en *toonon* — en uitgenomen *Vaderland* en *alom*, hetwelk zamengestelde woorden zijn.

Hierin verschilt toch een zamengesteld van een afgeleid woord, dat het eerste uit de vereeniging van twee afzonderlijke, duidelijk te onderkennen woorden is voortgesproten, terwijl een *Derivatium* ontstaat door met een Primitief zekere voor- of achtervoegfels te verbinden, die op zich zelve niet, ten minste tegenwoordig niet meer, als afzonderlijke woorden gebruikt worden. Tegen de *Composita* staan dus de *Simplicia*, tegen de *Primitiva* de *Derivata* of *Derivativa* over. *Berg* is een Primitief, *Gebergte* is een Derivaat. *Looper* is een *simplex* of eenvoudig woord, schoon geen Primitief, want het stamt af van *loop*, achter hetwelk de uitgang *er* of *r* gevoegd is, maar *hardlooper* is een *Compositum* of zamengesteld woord. Immers het is uit twee, elk op zich zelve bestaande en bruikbare woorden, *looper* en *hard* namelijk, gesmeed. Dikwerf echter verstaat men door *Primitiva* en *Simplicia* hetzelfde.

§ 12.

In de Stamwoorden of *Primitiva* (en zoo ook in de overige) moet men soms nog wter onderscheid ma-

maken tusſchen datgene, hetwelk het eigenlijk gezegde ligchaam des woords uitmaakt, en dat men ook wel eens het zakelijke deel of den wortel van hetzelfde noemt — en tusſchen datgene, hetwelk men blootelijk als Buigingsdeel of *Particula flexionis* moet aanzien, dat is als een' afgang, dienende, om of de Declinatie, of de zoogenaamde Motie, of de Conjugatie van een woord aantetduiden. Zoo zijn b. v. in het volgende Biſchriſt van BRANT op den voortreffelijken DIRK VOLKERTSZOON KOORNHERT, die in 'den tijd der Spaanſche beroerten een ijverig voorſtander van de vrijheid des geloofs, maar te gelijker tijd van verdraagzaamheid was :

*Tuen 't grote Pausdom door een kleiner Pausdom viel,
Zogt Gy de ware kerk en vrijheid in uw ziel,
Twee pesten hebt Gij met uw pen terug gedreven,
Het noodlot van KALVYN, den mutsaart van GENEVEN,*

onder anderen ook de woorden *kleener* en *pesten* Primitieven, maar in die Primitieven maken de lettergrepen *kleen* en *pest* het ware wezen des woords uit, terwijl de ſylben *er* en *en* Buigingsdeelen zijn, waarmede in het eerste woord de Comparatie, en in het tweede de Declinatie wordt aangewezen. Van 's gelijken ſtrekt in het woord *loopen*, dat men, voor zoo ver het ten minste tegen *verloopen* overſtaat, als een *Primitivum* beſchouwen kan, de lettergreep *en* tot kenteeken van den *Infinitivus*, en dus tot kenteeken eener zekere wijziging, die het woord door de Conjugatie ondergaat; even als in *loop- ende* dit *ende* het *Participium* of deelwoord beteekent. Dit eene en andere zij gezegd, op dat men dergelijke Buigingsdeelen (*particulae flexionis*) met de eigenlijke gezegde Voor- en achter voegſels, ter derivatie dienende, niet verwarre.

Voor

Voor het overige volgt uit het aangemerkte, dat soms in één woord drie, ja vier geheel afzonderlijke deelen te onderscheiden vallen, namelijk het Ligchaam des woords zelve, ook wel het Zakelijke deel of ook wel de Wortel genoemd, het Buigingsdeel, en het Voor- of achter voegfel of de Terminatie. — Alle vier deze deelen heeft men, bij voorbeeld, in het woord *Be-scheid-en-heid*, voor hetwelk men zelfs nog een tweede Voorvoegfel zoude kunnen plaatsen, *On-be-scheid-en-heid*.

§ 13.

Wij gaven te kennen, dat in de Primitieven, dat is Stam- of Wortelwoorden, zeer wel nog een dieper, algemeener Wortel schuilen konde, maar dat dergelijk eene hoogere afstamming donker en onzeker was. In het oude Rijmpje b. v. bij den treffelijken CATS tot opschrift van eene van deszelfs dichterlijke zedlessen dienende:

*Al heeft een Hoer een schoon gesicht,
't Is een lanterne sonder licht,*

is *licht* een Stamwoord, uit hetwelk *verlichten*, *toelichten* enz. enz. voortspruiten; maar in het gezegde *licht* is de algemeene wortel of het algemeene *thema li*, *lu*, *lo* enz. besloten, hetwelk in een aantal talen iets blinkends, schitterends, wits, vurigs, glimmends schijnt aan te duiden. Zoo ver- toont het zich toch in de Latijnsche, Grieksche, Fransche, Engelsche en Hoogduitsche woorden, *luceo*, *lux*, *lumen*, *λευκος*, *luire*, *lumière*, *light*, *licht*, *lohe*, en in hoe veel andere niet. In dier voege dringt men met zijne beschouwingen tot den eersten oorsprong der taal door en daalt in diepten neer,

nêr, uit welke schatten van kennis en wetenschap zijn op te delven, maar waarin men tevens, zoo koele bedaardheid, wijsgeerig verstand en grondige taalkennis ons met hare fakkels niet voorlichten, gevaar loopt, om zich in allerlei kronkelgangen te verliezen, en nutteloos steengruis, in stede van kostbaar erts naar boven te brengen. — Elke dwaas kan etymologiseren. Elke dwaas tevens kan de Etymologie belagchen. De verstandige zal in het gezelschap der grootste mannen van vroegeren en lateren tijd stil zijnen weg gaan, en met beide zotten even zeer den draak steken. — Voor hêt overige bieden zich een aantal der gewigtigste vragen hier ter beantwoording aan: b. v. is de taal in het algemeen van menschelijken, dan wel van goddelijken oorsprong; welke is de oudste taal, of moet men de oudste en oorspronkelijke taal eenigermate in de grondklanken van alle talen zoeken? Zijn de woorden willekeurige of onwillekeurige teekenen der denkbeelden? Op wat grondslag rust de geheele vorming der woorden. In hoe ver zijn zij uitdrukkingen van oorspronkelijke natuurkreten, of zoogenaamde *Onomatopoioumena*, dat is klanknabootsingen, in hoe ver beelden zij den vorm onzer Spraakwerktuigen af? Welke woorden hebben aan toevalligheden hunnen oorsprong te danken? Waardoor wordt de gedaante der woorden zoo verschillend gewijzigd in de verschillende talen? Wat moet men als het oudste taal of re-dedeel beschouwen enz. enz. enz.?

Ten aanzien der laatste vraag zij hier nog kortelijk aangestipt, dat men, gelijk de Heer BILDERDYK te regt aanmerkt, de *Adjectiva* en *Verba* voor de oudste taaldeelen te houden hebbe, zoo dat dus elk *Substantivum* altijd op een, het zij dan wezenlijk nog in de taal bestaand, het zij niet meer bestaand *Adjectivum* of *Verbum* ons terug wijst.

De bovengemelde beschouwing van den oorsprong en de afleiding' onzer Primitieven en van de woorden onzer taal in het algemeen heeft, in meer dan een opzigt, hare zeer aangename zijde. Inzonderheid kan zij ook strekken, om ons de gepastheid en natuurlijkheid van een aantal benamingen te doen kennen.

Waarvan b. v. draagt de Mol heuren naam? Van haar wroeten in het mul of mol, (Engelsch *mould*), dat is zand, aarde, stof, gelijk wij nog *turfmul* en *muldig* hebben. Mol is dus (zoo als FRANCISCUS JUNIUS en de Heer BILDERDIJK ons leeren) zoo veel als Moldier, dat is aardedier, dier, dat het aardrijk doorwoelt en opwerpt, nageaapt door vele menschen, gelijk Vader CATS zingt:

*Wat lust het menig mensch met handen en met voeten
Hier in dit aarden hol, gelijk een mol, te wroeten!
Het gaat hem, als het fret, hy woelt zyn leven lang
En siet, ey lieve siet, een ander heeft den vang.
De loon van zyn gewoel en van zyn angstig slaven
Is maar een oude stes, om in te zyn begraven.
Ryst hooger, weerde ziel, en vry al verder! — siet,
Dat u gelukkig maakt is hier beneden niet!*

Dit rijmpje des braven Mans in het voorblijgaan! — Daaron heet, volgens JUNIUS, Mol in het oud-Hollandsch nog *Molwerp*, d. i. aardopwerper. Dat de Hoogduitschers nog tot op den huidige dag *Maulwurf* zeggen, weet ieder een.

Zoo is Slang zoo veel als Slingerdier van het Hoogduitsche primitieve werkwoord *Schlingen*, *schlang* of *schlung*, *geschlungen*, waarvan ons afgeleide *slingen* — *Snep*, gelijk WACHTER reeds opmerkt, is Neb- of snebbevogel, naar derzelver langen bek; we-
hal-

halve de Italianen haar, met hunnen vergrootenden uitgang *ono*, *Becasone*, dat is *Groot-* of *Langbek* noemen. — Snoek is Snakvisch, naar derzelfs snakkend, snikkend, snokkend geluid. De Hoogduitschers noemen hem *Hecht* of *Hest*, naar het vasthechten of vastklemmen aan zijne prooi. De Engelschen *pika* van hun (*to*) *pick*, of (*to*) *pique*, in het Fransch *piquer*, ons *pikken* of *steken*; zinspelende mischien op het puntige zijner tanden. Om dezelfde reden kan hij in het Fransch *brochet* heeten, daar *brocher*, *embrocher* in die taal *steken*, en *broche* een *spits* beteekent. Zoo is ook (*to*) *broach* in het Engelsch *steken*, *opsteken*, b. v. een vat, en figuurlijk (volgens JUNIUS) bij CHAUCHER a *Virgin*, enz. enz.

§ 15.

Afgeleide woorden of *Derivata* worden van hunne *Primitiva* gevormd door middel van Vóór- of achtervoegfels, die wij aan het Primitief hechten. — Een rijmpje, door den Heer van *Zuilichem* uit het Spaansch vertaald, en in zín overeenkomende met het Fransche: *Mieux vaut le moineau dans la main que l'oie qui vole*, luidt:

*Een Arend in de vlugt hoogh boven 't Land
Is min waerd, als een Musken in de hand.*

Hier is onder anderen het woord *Land* een Primitief of Stamwoord. Voeg ik nu achter hetzelfde den uitgang *schap*, dan ontstaat het afgeleide *Landschap*, even als van *Vriend* *Vriendschap*, van *Maat* *Maatschap*, en daarvan weér met toevoeging van nog eenen tweeden uitgang, dien van *ij* namelijk, *Maatschap-ij*, duidelijkheidshalve geschreven *Maatschap-pij*.

pij. — Zoo is *Musken* een Derivaat van het Primitief *Musth* of *Mosch*, achter hetwelk de verkleinende uitgang *ke* of *ken* gevoegd is, even als zulks plaats heeft in *kindke*, welluidendheidshalve *kindeke* of *kindje* geschreven, en in meer soortgelijke woorden. — Van het Primitief *waard* ontstaat aldus met voorvoeging van *on*, *onwaard* enz. enz. enz.

§ 16.

Dergelijke Vóór- en achtervoegfels zijn meer of minder duidelijk, naarmate zij zich meer of minder gemakkelijk van het Primitief, met hetwelke zij vereenigd zijn, laten afscheiden. Soms zijn zij zoodanig met zulk een Stamwoord in een gegroeid, dat het ontstane *Derivatium* bijna geen *Derivatium* schijnt. De zoo evengemelde HUIJGHENS zingt, wederom naar het Spaansch :

*Laat ons niet fier op Vaer of Grootevaer of Oom zijn !
De rechten Adel is, soo wij maer selver vroom zijn.*

Wanneer ik hier achter het gebezigde Primitief *adel* het Achtervoegfel *dom* plaats, krijg ik het afgeleide woord *adeldom*, waarin iedereen allergemakkelijkst den uitgang *dom* van het Stamwoord *adel* afscheiden kan, even als in *rijkdom*, *ouderdom* enz. Maar *bloesem* is ook een *Derivatium*, gevormd met behulp van den uitgang *sem*, welke met dien van *em* van eenerlei aard is. Hier nu is de uitgang niet zoo gemakkelijk van het Primitief te onderkennen. Immers de sylbe *bloe* levert geen verstaanbaar woord op, zoo lang men niet weet, dat het zoo veel is als *bloei*, het zakelijke deel van het werkwoord *bloeien*. Hetzelfde geldt meer of minder aanzien van *wasem*, *afsem*, *deesem* enz. enz.

§ 17.

Even als men in het Latijn, b. v. *in, dis, re, com,* en foortgelijke Voorzetselen meer voor Stamwoorden plaatst, en door middel derzelve afgeleide woorden vormt (b. v. van *felix, jungo, factio, pono; infelix, disjungo, reficio, compono,* enz. enz. enz.); zoo hebben wij de woordjes *be, ge, ver, ont, her, on,* enz., die men in een' zekeren zin Voorzetsels kan noemen, en ook werkelijk onafscheidbare Voorzetsels genoemd heeft. Met onze echte ware Voorzetsels of Praepositieën echter moet men ze niet verwarren, want deze kunnen op zich zelve staande gebezigd worden, terwijl de woordjes, van welke wij hier spreken, slechts in vereeniging met andere woorden dienen, en alleen staande, noch beteekenis noch kracht hebben. Bij Primitieven gevoegd hebben zij dit wel degelijk, het eene echter meer, het andere minder. HÆLMERS zingt:

*Mijn Zoon, zoo ge eenmaal zwerft in vergelegen oorden.
Daar hoort een onverlaat, die, basend uit zijn niet,
Op Hollands grootheid schimpt, op ons zijn zwadder schiet,
Uw ziel zij op den worm niet straks in toorn ontstoken;
Noem slechts DE RUITERS naam en Neerland is gewroken!*

In deze verzen geeft het Voorvoegfel *on* (waar voor men ook bij vroegere Schrijvers *oon*, hetzelfde als der Hoogduitfcheren *ohne*, aantreft) eene ontkennende kracht aan het woord *verlaat*, dat weêr afftamt van *laten*. *Ont*, bij *steken* gevoegd, drukt hier een beginsfel of aanvang uit, gelijk het in andere *Derivata* weder andere beteekenissen heeft. *Ge* is in *gewroken* blootelijk een kenmerk van het Deelwoord of *Participium*; zettende over het algemeen dit Voorvoegfel weinig verandering aan de Primitieven bij, weshalve het ook

onverschillig soms gebezigd wordt, soms weggelaten. Men herinnere zich *wennen* en *gewennen*, *lukken* en *gelukken*, enz. enz. *Be* heeft meer nadruk.... Maar het bestek van dit Handboek verbiedt over dit eene en andere in verdere uitweidingen te treden.

§ 18.

De Voorvoegselen, van welke in de vorige §§ gesproken is geworden zijn van de Primitieven of Stamwoorden, waarmede men ze vereenigt, gemakkelijk te onderscheiden. Iedereen ziet, dat *ge-denken*, *be-grijpen*, *ver-hooren*, *ont-hoofden*, *on-kundig*, *her-eenen*, *er-varen* enz. van *denken*, *grijpen*, *hooren*, *hoofden*, *kundig*, *eeenen* (van *één*) en *varen* door toedoen der Voorvoegfels *ge*, *be*, enz. afstammen, maar er zijn ook afgeleide woorden, waarin het Afleidings-voorvoegsel minder zichtbaar is, daar het slechts in ééne of een paar letteren bestaat. Dit is b. v. het geval met sommige *Derivata*, die door voorvoeging der letteren *b*, *p*, *f*, *g*, *h*, *k*, *i*, *n*, *q*, *s*, *sch*, *st*, *t*, *v*, *w*, *z*, gevormd zijn geworden, en waarvan men de Stamwoorden of in het Nederlandsch zelve, of in de met ons verwante talen vinden kan. Van *nikken*, b. v. ontstaat het Derivaat *k-nikken*; van *nijpen*, *k-nijpen*; van het Hoogduitsche *nagen*, ons *k-nagen*; van het Engelsche (*to*) *nip*, ons *k-nippen*, enz. enz., gelijk op diezelfde wijze van *niën* of *nigen*, waarvoor wij thans *nijgen* zeggen, het woord *k-nie* afstamt, dat is, dat gedeelte van het been, waar hetzelfde zich buigt of knikt. *Nek*, bij de Hoogduitschers *Nacken*, maar ook soms *Genicke*, is zoo insgelijks het buig- of kniklid. — *Glijden*, is dus uit *ge-lijden*, van het oude *lijden*, dat is zich bewegen of gaan, afgestamd. *Glocijen* is, zoo als over bekend is, van *locijen*, dat is

is branden , blaken , en in verband staande met het Hoogduitsche *Lohe* , dat is eene opbruifende vlam , met ons oude *loog* , *laug* , hetzelfde beteekende , met *laaijen* in den zin van vlammen , waarvan *lichter laaije* , enz. enz. Zoo is *wreken* , met voorvoeging der *w* een Derivaat van *reken* of *rekken* , Hoogduitsch *rä-chen* ; gebruikende men in die taal *Rache* , als wij naar ons taaleigen , waarin de *ch* meestal in *k* overgaat , *Wraak* zeggen. Zoo zeggen de Hoogduitschers *Sprache* , wij *Spraak* ; zij *Nachen* , wij *Aak* ; zij *krach* , wij *kraak* ; zij *machen* , wij *maken* , enz. enz. Maar dit weet een ieder. Een aantal soortgelijke voorbeelden laten zich ook van andere *Derivata* , door de voorvoeging van eene enkele letter gevormd wordende , aanvoeren , en men kan aldus de verwantschap van ontelbare woorden in onze taal met Engelsche , Hoogduitsche , Deensche , Zweedsche , enz. enz. , in één oogenblik in het helderste daglicht stellen. Wil men voor het overige dergelijke woorden , als waarvan hier gesproken is geworden , niet zoo zeer *Derivata* , als wel eenigzins anders uitgesprokene *Primitiva* noemen , zulks mag mijnentwege geschieden. Men behoeft er dan b. v. niet over te strijden , of ons *hoer* , dan wel der Engelschen *whore* (hetzelfde beteekenende en ook nagenoeg op dezelfde wijze uitgesproken wordende) ouder zij ; ons *jong* of der Deenen *ung* , (die op soortgelijke wijze in honderden woorden de beginletter weglaten) , ons *Adder* dan wel der Hoogduitschen *Natter* , enz. enz.

§ 19.

Het gezegde moge voor dit Handboek genoeg zijn van onze Voorvoegselen van afleiding. — Wat de Achtervoegselen betreft , men kan ze met onzen voor-

treffelijken **TEN KAT** in drie klasfen verdeelen, namelijk in Zachtftaartige, Onzachtftaartige, en Volopklemftaartige uitgangen. De reden dezer benamingen moet men zoeken in den meerderen of minderen nadruk, in den meerderen of minderen klemtoon, welke hun in de uitspraak ten deel valt. **CATS** zingt:

*Als kock en bottelier lest eens te famen keven,
Doen hoorde ick onder wien de boter was gebleven.*

Hier is de uitgang *ier* in *bottel-ier* een volopklemftaartige uitgang, wyl de klemtoon of accent geheel en al op denzelven, en dus geheel en al op het einde of den staart van het woord valt. — Maar wanneer dezelfde **CATS** zingt:

*Wanneer de sleutel is van gout,
Waer is er dan een slot, dat hout?*

Dan hebben wij in den uitgang *l* of *el* in *sleutel* (van sluiten) een zachtftaartig achtervoegfel. Immers hier valt de klemtoon op het zakelijke deel *sleut*, *sluit*. En zoo is in het rijmpje van dienzelfden echten Volksdichter (gelijk een Hoogduitfcher hem noemt)

*Wijsheit in Mans, gedult in Vrouwen,
Dat kan het huis in ruste houwen.*

het achtervoegfel *heit* in *wijs-heid* noch geheel zachtftaartig, noch volopklemftaartig, weshalve men het in de klasfe der uitgangen, tusschen deze beide in liggende, brengen moet.

In de klasse der zachtstaartige Achtervoegfels rangschikke men de uitgangen *er*, b. v. in *hoor-er*, *ster* in *loop-ster*, *naai-ster*, *de* en *te* in *lief-de*, *groot-te*, *el* of *lin vleug-el*, *em*, bij inkrimping *m*, in *adem*, gelijk mede *sem* b. v. in *bloe-sem*; *sel* in *bak-sel*, *koek-sel* *ste*, bij inkrimping *st*, in *dien-st*, *gun-st*, *se* in *Meester-se* (d. i. Meestersvrouw, in Groningen *Meesterske* genoemd) *uwe* bij inkrimping *uw* of *we*, of *ve*, of *f*, b. v. *geel-uwe* (geelziekte) *schad-uw*; *je*, *ke*, *tje*, in *meis-je*, *schaap-ke*, *jonge-tje* enz. *isch* en *ig* bij inkrimping *sche*, of *se* of *f* voor het eerste, b. v. in *aard-sch* (Hoogduitsch *ird-isch*.) *hemel-sch*, *men-sch*, (van *mān*) oudtijds *menn-isch*, *menn-isko*. — *gunst-ig*; *genad-ig*; *en*, b. v. in *goud-en*, *marmen-en*; *tig* b. v. in *der-tig veer-tig*, *lf* zamengetrokken uit *lif*, in *elf*, *twaalf*, hetwelk eigenlijk staat voor *gen-lif*, *twa-* of *twee-lif*, dat is, één over de tien, twee over de tien. — En zoo laten zich nog een paar uitgangen opnoemen, die mij echter meer verbuigingsdeelen, dan achtervoegfels toetschijnen.

Al deze uitgangen nu, van welke sommigen, zoo als men gemerkt zal hebben, met de Primitieven, waarachter zij voorkomen, verbazend zijn in een gegroeid, laten zich in hunnen oorsprong, kracht en beteekenis vrij naauwkeurig ontwikkelen; gelijk onze allerverdienstelijkste **TEN KATE** in dezen reeds ijverig werkzaam is geweest, door anderen hierin later gevolgd, vooral ook in onze dagen door den Heer **BILDERDYK**, die over sommigen van de hier opgenoemde of nog op te noemen achtervoegfelen een nieuw en nog helderder licht verspreid heeft.

Het eng bestek van dit Handboek verbiedt ons echter in eene nadere opgave van de slotsommen der naspo-

ringen van de gezegde mannen te treden. Enkele der opgenoemde Achtervoegfelen zullen ons misfchien in het vervolg nog wel eens wêer voorkomen. Voor het overige ziet men, dat deze uitgangen en tot vorming van Substantieven en tot die van Adjectieven dienen. Zulks geldt ook ten aanzien diergenen, welke in de twee volgende klasfen te huis hooren.

Tot afwifeling zij het ons vergund aan het flot dezer § de volgende heerlijke verzen te plaatfen uit een vertaald Latijnsch Gedicht van den Broeder van VONDEL, getiteld: Affcheid op de Alpes al zingende van Italie genomen. Men zal er uit zien, dat het dichtvuur des eenen Broeders ook in de borst des anderen gloeide.

*Het ftrytbre Romen wies by 's wasfen van de jaren,
 Het zwaeide d' Adelaers met onverwonnen moedt,
 En zaeide 't flonkerlicht der flarren in zyn hairen,
 En trapte op 's aertryx nek met zynen forfchen voet.
 Doorluchtigfte vorftin, (*) wat Godrheid heeft u heden
 Uit dien verheven troon gerukt en neergeveld,
 En van uw' romp verdeelt de mannelijke leden,
 't Gebeent' verpletters, en geflingert over 't velt?*

Uw

(*) De Dichter fpreekt Italie aan. Misfchien is het niet ongepast, dat ik hier eenige regels uit het leven van *Vondel* aanhale, welke over den weinig bekenden oorfpronkelijken maker der bovenftaande hoogst voortreffelijke verzen eenige nadere inlichting zullen geven. De plaats, die ik bedoele, luidt aldus: „Omtrent deezen tijdt (1627) overleedt zijn eenige Broeder WILLEM VAN DEN VONDEL, een verlies, dat hem zeer en lang fmerte. 't Welk zoo ver ging, dat ik hem bijna vijfzig jaren daarna heb hooren zeggen: *Ik zou wel fchreijen, als ik om mijn' broeder denk; Hij ging mij ver te boven.* Deze zich in de rechten geoefend hebbende, was in den ouderdom van vijf en twintig jaren naar Vrankrijk gereist en hadde te Orleans den tijtel van Doctor in de rechten verkregen.

*Uw grootheit overwoegh, door 't stadig rycxvermeeren ;
 Dies met u zelf verlaen, wert Gy u zelf een graf,
 't Was noodigh, om door u het alles 't overheeren,
 Dät Rome aan Rome zelf den lesten hartsteek gaf.
 De gulde straelen, die gy nêrzont uit de wolken,
 Gelyk een tweede zon, ontdoiden 't Noorderradt,
 Tot dat de springvloet der opdonderende volken
 Uw hoogheit pletten quam en wy gewelt vertrat.*

Doch

gen. Van daar toog hij voort naar Italie, te Siena, daar hij zich negen maanden oefende, om in geleerdheid te vorderen. Van daar schreef hij een' brief in 't Italiaansch, die de Drossaart Hooft met groote verwondering las en wel vijf of zes malen herlas, zeggende: *Ik kan mij niet verzaadigen; zulk een schoon Italiaansch schrijft hij.* In 't Jubeljaar 1625 was hij te Rome. Men vindt nog eenige weinige stalen zijner Poëzij; zijn klinkdicht onder anderen op zijn broeders Treurspel van Jerufalem: voorts schreef hij eenige Latijnsche dichtten, daar men niet van heeft, dan de vertaling door onzen Poet onder zijne Dichten gesteld; te weten eene aanspraak aan Paus Urbaan en zijn afscheid van Italie op de Alpes genomen. Dit zijn d' eenige overblijffselen van dien schranderen geest. Men spreekt noch van een dicht op zijn Broeders lof der zeevaart en van een klepperdicht te Siena op 't paardeloopen gedicht, maar die dingen zijn verloren. Hij was drie jaren buiten 's landts en viel, toen hij t' huis quam, straks in een quijnende ziekte, die hem wech sleepte niet zonder vermoeden van vergift, hem in Italie ingegeven, het zij dat hij iemand te na hadde gesproken of dat iemand anders een wrok op hem hadde gevat. enz" — Ik heb deze plaats ook daarom aangehaald, omdat zij tot een nieuw bewijs kan strekken, welk eene moeite de groote mannen uit Hollands gouden Eeuw aanwendden, om zich op allerlei manier, vooral ook door reizen, in kennis en wetenschap te oefenen. Van daar almede heerscht er ook eene kracht en eene moedige geestverheffing in de Letterkunde van dien tijd, tegen welken de armhartige, schoon soms wat gladder bekrompenheid en kleingeestigheid van later dagen gewel-

*Doch of de aeloude pracht des Tibers leit 'er neder ,
 En Aquileja treurt , te deerlijk uitgeroet ,
 Nieuw Rome heeft zyn' glans en blixemdrager weder ,
 En de eer van 't purper noch in ryk Venedigh bloeit ;
 Venedigh , dat omringt met kristalyne vesten ,
 Gegront staet op de zee , der vluchtelingen wyk ,
 Daer Marks gevlerkte Leeuw bewaekt 't Gemeenebeste ,
 En strekt een borstweer voor 't gedreighde Kristenryk .
 Nu groet , Italië , met uw verheve steden !
 My roept een ander lant , dat pant heeft van myn trouw ;
 'k Zoek nu geen wondren meer , noch andre vreemdigheden ,
 Als 't minnelyk gemoet en d' oogen van myn vrouw .*

§ 21.

Van de Achtervoegfelen der tweede klasfe komen er twee voor in des Heeren *van Zuylichem's* treffend Sneldicht getiteld: *In- en Uytſchuld aan myn' Soon* (denkelyk den door geheel Europa vermaarden CHRISTIAAN HUYGENS, Uitvinder van het Slinger-uurwerk).

*'k Hebb menigthe van volck beleefdelick verplicht ,
 Daer my de thiende nu den hoed niet voor en licht .
 Wie my oyt vriendschapp de , dien hebb ick met verlangen
 En met de volle daed meer vriendschapp doen ontfangen .
 Laet u niet manen , Soon ! — 'k stae niemand in syn boeck ;
 In 's myne vind' ick schier wat meer volcks , dan ick soeck .
 Soo moet my Nyd en Spyt dit waere woord gedulden :
 Ick laet veel schulden naer , en sterf toch sonder schulden !*

De

dig afsteekt. Alles was op eene groote schaal, en groote schalen erlangt men door zich, al lezende en reizende, niet alleen bij zijn eigen Vaderland te bepalen. Men kan jongen lieden, die er gelegenheid toe hebben, het reizen buken 's lands niet genoeg aanbevelen, Eeuwig jammer, dat Italië zoo ver verwijderd is! (schoon, onze voorvaderen zich om dien afstand weinig bekreunden).

De overige zijn *aard*, of *aart*, of *crt*, *dom*, *hoid*, *ing*, en het daarmede gepaard gaande *ling*, *nis*, *achtig* en *haftig*, *baar*, *zaam* en *loos*, als b. v. *GrijsAARD*, *SpanjaARD* of *SpanjERT*, *adeldom*, *goedheid*, *rekening*, *jongeling*, *vonnis*, *geelachtig*, *krijgshaftig*, *cerbaar*, *leerzaam*, *roekeloos* enz. enz.

Men ziet, dat deze uitgangen veel gemakkelijker van de woorden, waarmede zij vereenigd worden, te onderkennen zijn, dan die der eerste klasfe. *TEN KATE* noemt voorts bij de opgenoemden nog *wegen*, *halve*, *wille*, zoo als zij, b. v. voorkomen in *alterwege*, *mijnehalve zijuentwille*, waarin ik echter liever zamengestelde, dan wel eigenlijk gezegde afgeleide woorden zien zoude. Dit is ook misschien het geval wel met *hande* en *lei* in *allerhande veler-lei* b. v. Wat *vol*, *fest*, *vest* of *vast* en *zal* of *zaal* betreft, dezelve komen bij ons niet meer voor of zijn als *Composita* te beschouwen, *Tier* in *Eglantier*, in *allertier*, en *goedertieren* is een oud woord op zich zelve.

Over den oorsprong en de beteekenis der in deze klasfe voorkomende Terminatien kan hier ter plaatse, des bekrompenen besteks halve, in geen verder onderzoek getreden worden: te meer, daar over sommigen van dezelve elders nog wel met een enkel woord gesproken zal worden. Dit zij er slechts hier van gezegd, dat het dikwerf moeilijk te beslissen valt, of men deze en gene dier uitgangen als Achtervoegfels van afleiding, dan wel meer als op zich zelve staande, ten minste voorheen op zich zelve gestaan hebbende woorden, beschouwen moet. Men zoude dit laatste b. v. al ligtelijk denken van *aard*, en dezen uitgang in *Grijs-aard*, *Dronk-aard* en soortgelijke woorden meer voor hetzelfde houden, als ons

Substantief *aard*, dat is *geaardheid*, *natuur*, zoo dat *Dronkaard* dus iemand zijn zoude, wiens aard of gestel genegen is tot den drank. Maar het is echter ook zeer wel mogelijk, dat dit *aard* niets anders is, dan eene naar de slepende geaardheid onzer taal gerekte uitspraak van *er*, voor hetwelk men *ar*, *aar* en met verscherping *aart*, gelijk voor *er* met verscherping *ert* zeide. Is het laatste gevoelen waar, gelijk de Heer BILDERDYK meent, dan zoude de spelling verkeerdelijk tegenwoordig zijn, *Grijs-aard*, *Dronkaard*, *Spanjaard*, daar men, in stede van eene *d*, eene *t* op het slot zoude moeten bezigen, en ook in de uitspraak den accent wat minder op den uitgang of het achtervoegsel leggen. In het voorbijgaan een paar regels uit HUYGENS hiertoe betrekkelijk! De Dichter spreekt in een boertig gedicht de steenen van het huis te Muiden aan, en zingt onder anderen:

*Maar vergeeft my, klare klinckaert!
Myn vertrouwen op uw' klinck-aerd
Was geen toegedochte klanck,
Maer een toegedichte sanck.*

Het eerste *klinckaert* is hier hetzelfde, als *klinker*, welke naam, zoo als men weet, nog aan sommige soorten van gebakken steenen, om derzelver helderen klank, gegeven wordt. Het tweede betekent *klinkende geaardheid*.

Dat men voor het overige het fijne onderscheid tusschen *Dronkaard* en *Drinker*, *Veinzer* en *Veinsaard* in het Hoogduitsch mist, moet niet over het hoofd gezien worden. De uitgangen *aar* en *aart* zijn dier zustertale vreemd, ten minste over het algemeen.

De uitgang *oen*, door HUYGENS gebezigd in het Puntdicht op *Tandelooze Neel*:

*Neel, ruchtiger klappey, dan w' oyt in Holland hoorden,
Is all' haer tanden quyt; — Dat hadd ick wel gevreesst.
Haer' Tongh heeft s' uytgeklopt; elck Millk-OEN van woorden
Is éénen tand geweest.*

maakt eene der Terminatien van de derde klasse onzer Achtervoegselen uit. Volgens TEN KATE behooren er verder toe: *Ije* of *ij*, b. v. in *hoovaard-IJ*; *teit* in *majes-TEIT*; *eren* (dat echter in den grond een bloot buigingsdeel is) b. v. in de werkwoorden *waard-EREN*, *reden-EREN*; *eel*, b. v. in *kant-EEL*, *rond-EEL*; *esfe*, b. v. in *meester-ESSE*, *Zondar-ESSE*; *ier*, b. v. in *tuin-IER*; *et* b. v. in *bank-ET*; *inne* of *in*, b. v. in *vriend-IN*, *god-IN*; *aan*, b. v. in *Afrik-AAN*; *ein*, b. v. in *kastel-EIN*; *ist*, b. v. in *fluit-IST*; *iet*, b. v. in *Sodom-IET*; *aadje*, b. v. in *bosch-AADJE*, *vrij-AADJE*; enz.

Verfcheidene van deze uitgangen echter komen niet voor achter echt Nederlandsche woorden en vervallen dus in een' zekeren zin. Dit heeft b. v. plaats met *teit*, *iet*, *aan* en grootendeels ook met *oen* en *ein*. De overigen, namelijk *ier*, *in*, *et*, *ij*, *aadje*, *ist*, *esfe* en *eren* zijn voor een gedeelte van eene vrij onzekere afkomst, dat wil zeggen: het valt soms moeilijk te bepalen, of zij van oud Duitschen, dan wel van uitheemschen bloede zijn. Voor het laatste zoude zekerlijk de sterke klemtoon pleiten, die in de uitspraak op al deze uitgangen bij ons valt, en zulks

zulks geheel en al tegen den aard onzer taal aan , die in de niet zamengefelde woorden altijd den klemt oon op het zakelijke deel derzelve en niet op de terminatie of op het buigingsdeel plaatst. Maar hierbij dient men echter in het oog te houden , dat deze accent juist niet in andere , met ons verwante talen even zeer op al de terminatien , van welke wij hier fpreken , wordt aangetroffen. Zoo drukken wij Nederlanders wel op de fylbe *in* , in *Vriend-IN* , *God-IN* , maar de Hoogduitschers doen het niet. SCHILLER konde daarom , zonder tegen de versmaat te zondigen , het woord *Göttin* op de volgende wijze plaatfen in het geestige tweeregelige Puntdicht getiteld *Wissenschaft* :

*Einem ist Sie die hohe , die himmlische Göttin , dem andern
Eine tücht'ge Kuh , die Ihn mit Butter versorgt.*

Het zoude dus altijd de vraag kunnen zijn , of onze uitspraak hier niet verbasterd ware , en gevolgelijk of men wel regt hadde , om uit dezelve tot den waren oorsprong der terminatie *in* te besluiten. De middelweg zal , geloof ik , in dezen de beste zijn. En zoo zoude ik het er voor houden , dat fonnigen van deze uitgangen , offchoon oorspronkelijk echt Duitfche uitgangen geweest zijnde , echter naderhand verfrantscht zijn geworden en in die gedaante tot ons zijn terug gekomen. Hlervoor-pleit ook dit , dat verfcheidene van dezelve in het geheel niet achter echt Duitfche woorden bij onze naaste Taalverwanten , de Hoogduitschers , worden aangetroffen.

§ 23.

Dat hetgeen wij in onze taal Zamenftelling of Compositie noemen , in zoo ver van de Afleiding of Deriva-

va-

vatie verschilt, dat een zamengefeld of zamengekoppeld woord meer uit de bijeenvoeging van twee of drie geheele woorden, een afgeleid woord daarentegen uit de verbinding van een Primitief met Voor- en achtervoegfels bestaat, is reeds met een enkel woord aangestipt geworden. De Derivatie heeft dus in alle Europésche talen plaats, niet even zeer en in diezelfde ruime mate in allen de Compositie. Deze laatste toch is veel meer eigen aan de talen van den Duitschen Stam, dan b. v. aan die Spraken (en voornamelijk aan sommige van dezelve) welke den naam van Romansche of Romanische dragen, zijnde namelijk diegene, welke uit de vereeniging van oud-Keltische tongvallen met het Latijn, en vervolgens met de talen der Noordsche Veroveraars zijn voortgesproten. Men brengt hoofdzakelijk tot deze Romansche Spraken het Fransch, Italiaansch, Spaansch en Portugeesch. — Ja, zelfs moet het Latijn in dit opzigt voor de Duitsche talen verre weg onder doen, terwijl deze laatsten des te meer hierin met het Grieksch overeenkomen, en ook door dit kenmerk dus hare aloude verwantschap met die wijdvermaarde Sprake duidelijk aan den dag leggen.

§ 24.

Woorden, uit allerlei taal- of rededeelen genomen, kunnen bij ons in de zamenstelling dienstbaar zijn: HELMERS zingt van de beminnelijke en ongelukkige Indiaansche Maagd ADEKE zeer fraai:

*Schoon is de teed're Adeke, in 'slevens lensabloei;
 Rank als de kokosboom in onbedwongen groet;
 Zacht is haar teeder hart, dat steeds het weldoen sreeide,
 En mild, gelijk de grond in morgenlandsche weelde;*

Beo

*Betoo'rend is Adeke, aanvallig is haar lach,
 Beminn'lijk haar gelaat, gelijk een lentedag;
 Haar ziel is zuiver, als de reine zonnestralen;
 Haar stem aandoenelijk, als 's lied der Nachtegelen.*

In deze verzen zien wij reeds het Substantief met het Substantief zaamgekoppeld in de woorden, *lentebloei*, *kokosboom*, *lentedag*, *zonnestralen*, alsmede, zoo men wil, in *Nachtegaal*, (dat is *Nachtgalmer*, van *gallen*; *gellen*, luid of hel klinken, nog in *galm*, in ons *gillen*, en der Hoogduitscheren *gellen* overig). Het Bijwoord of *Adverbium* vereenigt zich met het werkwoord in *weldoen*; het Substantief met het Adjectief in *morgenlandsch*; het Voorzetsel met het Adjectief in *aanvallig* en *aandoenelijk*. Op dezelfde wijze vertoonen zich allerlei andere taaldeelen in onze Compositiën. Men neme b. v. woorden, als daar zijn: *gunstrijk*, *goudgeel*, *lichtbruin*, *goedgunstig*, *ijzersterk*, *inrukken*; *opslaan*, *naschrift*, *zielbekorend*, *afwezend*, *daarna*; *hieruit*, *zelfmoord*, *zelfzoekend*, *godgewijd*, *dienstpligtig*, *opregt*, *onderstand*, *gedenkwaardig*, *zoetylocijend*, *eenparig*, *eenvoog*, *zeshoekig*, *hedendaagsch* enz. enz. enz., om van die woorden niet te spreken, welke door middel van onscheidbare Voorzetsels zijn zamengesteld, maar die wij minder als *Composita*, dan wel als *Derivata* beschouwen.

Wat de zamenvoeging van Substantieven betreft, eene soort van zamenstelling der Franfche taal over het algemeen volstrekt niet eigen, uit kracht van haar kunnen wij niet alleen twee, maar zelfs drie en meer Substantieven vereenigen. De beroemde Dichter J. ANTONIDES VAN DER GOES, bezigt zulk een *Compositum* van de laatste soort in de volgende fraaije regels; waarin hij voor misfchien anderhalve Eeuwe het Dok of Ruin beschrijft, alwaar een aantal Hollandsche Oorlog-

logschepen lagen, die hij naar de namen, welke zij droegen, en naar de figuren en beelden van dieren, op derzelve achterstevens, vlaggen; wimpels, enz. prijkende, als zoo vele schrikbare, doch thans gekluisterde Monsters affchildert :

— — — — —

*Maer ziet gy verder naar de Zuiderzeesche streken
By 't heerlyk Magazyn, die haven afgesneên
Met paatwerk? — Ziet ze niet als met ontzag! — Wy treden
Hier Monsters op den nek en vreeslyke Oorlogsdraken,
Die uit hun mont den doot en vier en donder braeken,
Wanneer de Vrijheit, duur bevolen aan hun wachts,
En 't regt des Oceaans gekrenkt wordt en verkrachs.
Hier liggen aan den bant Griffioen, Tigerdieren
En felle Leeuwen, elk verdeelt in hun banieren.
Daer praelt de goude Leeu manhaftig in 't kasteel
Van 't zware zeegevaerte, en gaapt met open keel
Naer 't vyandlyke bloet. Ginds dryft hy in de baren
Of sleept een bloedstreep langs zyn wreeden muil en haren.
Streek de oorlogs-God hun eens die yz're ketens af,
En bonsde 't gruwzaam Hek weer open met zyn' staf;
Gy zoudt den Olifant afgrysslyk hooren schreeuwen,
En een vermengt gebrul van WATEROORLOGSLEEUEWEN,
En Luipaerts, vliegende en omzwevende op den vloet. enz.*

De Dichter zinspeelt hier in het laatst op de figuren in de Deensche, Hollandsche en Engelsche wapenschilden voorkomende.

§ 25.

Merkwaardig is de onwrikbaar vaste regelmaat, die in onze zamenstellingen, met name in die onzer Substantieven met Substantieven heerscht. „Dit is de hoofdwet” zegt HUGO DE GROOT: „bij de zamenstelling of zamenkoppeling van woorden voorgeschreven, dat hetgeen de aangeduide zaak zelve nitmaakt in het laatste woord van het *Compositum* be-

bevat worde , terwijl integendeel datgene , wat de zaak bezit of er het gebruik van heeft , of op eenige andere wijze tot haar in betrekking staat , in het woord , vooraan geplaatst , zij opgesloten .” Anders uitgedrukt : het omschrijvende of bepalende gedeelte staat vóór- , het omschrevene achteraan in de zamenstelling . B. v. , de zoetvloeiende SMITS zingt in den allerlieftsten wiegezang tot zijn dochtertje :

*Bevallig kindje ! neen : gij moet
De tintelende vonkjes
Van uwen lieven morgengloed ,
Noch de aangename lonkjes ,
Die ge uit uw' glinst'rende oogjes schiet ,
Verdrinken in een' tranenvliet .*

Hier maken in de zamenkoppelingen *morgengloed* en *tranenvliet* de woorden *gloed* en *vliet* , welke volgens den gezegden regel het hoofddenkbeeld behalzen , het achterste gedeelte der zamenstelling uit , terwijl integendeel de woorden *morgen* en *tranen* de voorhoede vormen . Deze laatstgemelde toch dienen , om nader uit te beelden , welk eenen *gloed* , en hoedanig een' *vliet* de Dichter op het oog hebbe .

Van daar dus ook , dat door omzetting een *Compositum* geheel van beteekenis bij ons verandert , zoo als te zien is in woorden , als : b. v. *bloemveld* en *veldbloem* , *bouwland* en *landbouw* , *vuurberg* en *bergvuur* ; en een aantal soortgelijke .

In de Grieksche zamenstellingen wordt op verre na de gezegde vastheid van regelmaat niet aangetroffen .

§ 26.

In sommige zamenstellingen of zamenkoppelingen ondergaan noch het omschrijvende , noch het omschre-

schrevene woord eenige verandering. Dit is b. v. het geval met *kerktoren*, *lofsang*, *maanlicht* en honderd foortgelijke. In andere integendeel neemt het eerstgemelde eene *s* of *v* achter zich, of wel staat in het Meervoud. De zoo even aangehaalde SMITs zingt :

Kom, Kloris, kom u webr in dit gewest verlusten!
Wij zullen zachtjes op een bed van bloemen rusten,
Of onder 't somber groen van den beukeboom,
Daar ik u menigmaal een napje schapenroom,
Die versich gemolken was, beleefd heb aangeboden,
En kerfen schonk, waarop men koningen zou wouden.

Hier neemt in de zamenstelling *beukeboom* het woord *beuk* eene *v* achter zich, terwijl in *schapenroom* het woord *schapen* in het Meervoud staat. En zoo zeggen wij *Godsdienst*, *rijksdag*, *landsmán* enz., met invoeging der *s* achter de eerste gedeelten dezer zamenstellingen.

In enkele *Composita* schemert het oude Hoogduitsche taaleigen onzer Sprake nog duidelijk door; b. v. in *kinderspel*, waarin ik *kinder* liefst voor den nog in het Hoogduitsch gebruikelijken *Pluralis* van het woord *kind* zoude aanzien. Bij ons is er, met toevoeging van den vorm des Meervouds *en*, pleonastisch *kinderen* uit voortgesproten.

Hierover in het vervolg nader.

§ 27.

De vatbaarheid onzer taal voor het zamenstellen of zamenkoppelen van woorden verdient op geen geringen prijs geschat te worden. Deze hare eigenschap toch is uitnemend bevorderlijk voor de beknoptheid, kracht en bevalligheid van den Stijl, inzonderheid van dien

D

der

der Poëzij. In het Fransch zal men zeggen, b. v. *temps d'hiver, devoir de reconnaissance, salle à manger, pot au lait, bête à cornes, amour propre, amour de soi-même, amour de la patrie*, enz. enz. telkens drie woorden gebruikende. Wij koppelen zamen en zeggen korter: *wintertijd, erkentenispligt, eetzaal, melkkan, hoornbeest, zelfliefde, vaderlandsmin*, enz. enz. Wij Nederlanders zullen de uitdrukkingen bezigen van *hartverrukkend, ziel- en oogbetooverend schouwspel, grasvolle beemden, korenrijke akkers, wellustademende tafereelen*, enz. enz. In het Fransch zal men in dezen meestal tot omschrijvingen de toevlugt moeten nemen, en zeggen, *une scène ou un spectacle qui ravit l'ame, qui charme les yeux, of ravissant pour l'oeil; une prairie, ouverte d'herbes; des champs, couverts de bled of riches en bled; des tableaux respirant la volupté*, enz. enz. Wij maken van een enkel eenvoudig werkwoord (*verbum simplex*) in één oogenblik een aantal *Composita* door voorzetsels of bijwoorden met hetzelfde te vereenigen, b. v. van *gaan, be-in-op-toe-rond-aan-door-bij-af-veront-om-na-weg-uit-med of medegaan*, enz. enz. Men beproeve eens, of men dit even kort in de Fransche taal doen kunne. De beroemde Fransche Schrijver ROLLIN mogt dus te regt van zijne moedersprake zeggen: „Onze taal weet te naauwernood wat het zij een woord uit meer andere zamen te koppelen.” — Hierdoor nu mist (het Fransche Proza wel zoo zeer niet) maar de Fransche Poëzij dat schilderachtige, hetwelk Dichtstukken in Germaansche talen door hetzelfde hebben kunnen. Of zouden zich b. v. de volgende dichtregelen, door den veelbelovenden DE FREMERIJ aangehaald, even kort en levendig in het Fransch laten vertalen?

Vuur-

*Vuur- en vlam- en levenwekster !
 Stookster van het jeugdig bloed !
 Harteboeister , zielstrekker !
 Zachse stroelster van 's gemood !
 Smartverdrijfster , Mirraakrooister !
 Wellussteekster zoet van aard !
 Lagchebckje ! Bruidsbedstooister !
 Honigneemtje ! Rozegaard !
 Huw'lijksliefde , strijk hier neder ! enz. enz.*

§ 28.

De gemakkelijheid, waarmede wij Afsleidingen en Zamenstellingen maken en de duidelijheid, die dezelve bezitten, is dus ook eene nimmer opdroogende bron van rijkdom voor onze taal. Voor elk nieuw denkbeeld zijn wij hierdoor in staat, om des noods een nieuw en duidelij verstaanbaar woord te scheppen. Weshalve DE GROOT te regt zegt: dat hier den kinderen zelfs onder het spelen woorden ontvallen, om welke een HORATIUS en VARUS hun benijd zonden hebben. Onze Vaderlandsche Dichter LOOTS mogt dus naar waarheid onzer tale toezingen:

*Dus algenoogzaam in u zelven,
 Wist gij wat heerlijk is en schoon
 Ujt uwen eigen grond te delven,
 En offert niemand dankbetoon.
 Hoe zou ook 's lage 's hoog' veredlen,
 Of de overvloed bij de armoed beed'len?
 Neen! rijk zijt gij in veld en praeht;
 Gij kunt in onuitputb're schatten
 Verkwistend om u kenen vatten,
 En vaart omhoog op eigen dragt!*

Maar wij roeren hier een onderwerp aan, waarover in het vervolg nader! — Niemand wane voor het overige, dat wij hier elk een de vrijheid toekennen; onr

ieder oogenblik, wanneer het hem in de herfenen mogt komen, zijnen Stijl met eigendunkelijk gefmede nieuwe woorden te stofféren. Zulks zij verre van ons. Wij beweren alleen, dat daar, waar nieuwe woorden noodig zijn, onze taal *den daartoe bevoegden* alle hulpmiddelen aan de hand geeft, om dezelve op eene gemakkelijke, korte en duidelijke wijze te vormen, en dat vooral de Dichter bij ons in staat is, om telkens door nieuwe en schilderachtige woordkoppelingen de verbeelding te treffen, en aan zijne tafereelen gloed en leven bij te zetten. Hetgeen den Hoogduitscheren in dezen vrij staat, die, in navolging der Grieken, hierdoor hunne Poëtische taal hoe langer hoe levendiger en schilderachtiger gemaakt hebben, staat ook ons in allen deele vrij; gelijk dan ook reeds van den aanvang onzer Letterkunde af aan, en lang voor dat er eene Hoogduitsche Letterkunde bestond, **ONZE HOOFDEN, VONDELS, ANTONIDESSEN** en zoo vele andere lievelingen der Zanggodinnen op het vruchtbare veld der afleiding en zamenstelling bloem bij bloem geplukt hebben, terwijl de Dichters en Redenaren van onzen tijd niet ophouden telkens nieuwe te plukken.

§ 29.

Van ongemeen veel dienst bij onze afleiding en zamenstelling is dat voorregt onzer tale, dat zij eene oorspronkelijke, levende taal is, die zelfs tot in hare woordwortelen toe deze oorspronkelijkheid, deze onverbasterdheid en dit jeugdige leven nog vertoont. Dit is op verre na zoo zeer niet het geval in het Fransch en in de overige, met hetzelfde vermaagschapte. zoogenaamde Romansche talen. Deze toch zijn allen veel te veel uit het puin en gruis van doode talen, met name het
La-

Latijn, zamengefeld, dan dat zij niet een oneindig groot aantal van *Derivata* en *Composita* zouden hebben, wier beteekenis niet door zich zelve, maar slechts door het gebruik duidelijk is, en naar welke zich dus moeilijk nieuwe woorden vormen laten. In het vervolg hier over nog met een woord nader!

§ 30.

Ten flotte! Dat onze taal in den geheelen aanleg van hare afleiding en zamenstelling bijzonder veel overeenkomst met het Grieksch heeft, is honderd-malen gezegd en aangetoond geworden, gelijk zelfs eenige van onze voor- en achtervoegfelen niet weinig naar deze en gene foortgelijke partikelen in het Grieksch zweemen. — Of echter het Nederlandsch de laatstgenoemde Sprake in vruchtbaarheid van zamenstelling nog overtreffe, zoo als HUIJDE GROOT en STEVYN beweerd hebben, zoude ik niet bevestigend durven beantwoorden, ja ik zoude zelfs hier aan zeer twijfelen. Men moet onze taal niet te hoog willen opvijzelen. Maar dat, volgens het gevoelen van deskundigen, de regelmaat onzer zamenstelling vaster is, dan die der Grieken, is hier boven reeds met een woord opgemerkt worden. Iets anders is het wêer, als men vraagt, of onze Compositie zoo zoetvloeiend zij, als de hunne. Dit kan vrij wat tegenpraak ontmoeten. Minder, of dezelve niet wel zoo beknopt zij. Zulks wil GROTIUS. Kluchtige en dolle zamenkoppelingen zoo als men er tot van zeven en zeventig lettergrepen of acht en twintig woorden toe bij ARISTOPHANES aantreft, heeft BREDERODE voor een paar honderd jaren bij ons gebrekkig willen nabootfen, b. v. in het volgende, door REITZ aangehaald.

En jou moersbestemoerszusterlinxrechtensterkyntskynsmeusje Martjespetemoeynsichtsdochtersdochter Anne koomen.

Eenige verdere Vragen voor jonge lieden.

1) Waardoor is de Etymologie of Woordafleidkunde in de oogen der dwazen belagchelijk geworden, en waarvoor moet men zich bij derzelve beoefening bijzonder wachten? Wat dunkt u van de Etymologie des woords *Diabolus* of *Duiyel*, volgens welke hetzelfde afstamt van *duo* (twee) en *bolus* (een brok, of beet), om dat ziel en ligchaam eens armen zondaars voor den Duivel maar een paar beten zijn?

2) Welke zijn de onontbeerlijke vereischten, die een goed Woordafleidkundige bezitten moet?

3) Zijn Stamwoorden en eenvoudige hetzelfde?

Als de Heer van *Zuilichem* zeer waar en puntig van den Nijld zingt:

*Geslepen glazen, die vergrooten,
Verkoopt men ons met volle schooten;
Maer, wil ick u wat leeren, Jan!
Ghy sult van d' allerbeste maken,
Kunt Ghy maer aen wat Glas geraken.
Uyt d' oogen van een nydig Man.*

beziget hij b. v. in *Glazen* een Stamwoord, in *nijdig* bloot een eenvoudig.

4) Schoon men een afgeleid van een zamengesteld woord, dat is een *Deriyatum* van een *Compositum* zorgvuldig onderscheiden moet, valt zulks echter soms niet moeilijk in woorden, als daar zijn *Bruidegom*, *Duisterwis* en foortgelijke?

5) Hebben de zoogenaamde Buigingsdeelen ook eenige hettekenis? met andere woorden: is er ook eenige reden voor op te geven, waarom men b. v. in onze taal juist de letters *s*, of *en*, of *n* bezige, om het meervoud aan te dui.

duiden; waarom en het kenmerk van de onbepaalde wijze of den *Infinitivus* zij enz. enz.

6) Wat beteekent het, wanneer men spreekt van den wortel des woords? Wordt deze uitdrukking niet wel in een' verschillenden zin-genomen?

7) Laat zich onze taal niet even zeer, als men zulks ten aanzien van het Grieksch wel of kwalijk gedaan heeft, in zekere algemeene woordwortelen oplossen, wier grondbeteekenis in al de daaruit voortgesprokene woorden meer of min zichtbaar is? Wat valt ter beantwoording van deze en soortgelijke vragen, in § 13 opgenoemd, kortelijk te zeggen?

8) Welke Werkwoorden of *Verba* moet men bij de Afleiding als de oudste aanzien, de zoogenaamde *Getijkvloeiende* of *Ongelijkvloeiende*?

9) Wie hebben over de Afleiding en den oorsprong onder Primitieven en over het eigenaardige van derzelver beteekenis veel licht verspreid? Loopen echter de gevoelens over de grondbeteekenissen der woorden niet soms zeer uit een?

10) Wat beteekenen de Voorvoegselen *be*, *ge*, *ver* enz. enz. Wie moet men hierover raadplegen? Welke verschillende beteekenissen kan b. v.: *ver* hebben, ten gevolge waarvan de allergeestigste *MVICENS* zeer aardig en half raafselachtig zingt:

*Myn Paerd gaet slyten , dat men 't siet ;
 Het eet en drincks en anders niet ;
 Wat reden is hier uyt te delven ?
 't Vergaet , omdat het niet vergaet ;
 Wat raed ? — De plaester lighe op sraet ;
 Verstaet Ghy 't niet ? — 't Verstaet sich selven .*

11) Is ons *on* en der Hoogduitscheren voorzetsel *ohne* (d. i. zonder) hetzelfde, gelijk de oude *SPIEGHEL* soms dit *oon* bezigt b. v.

*Ghy slokt en ghepact in ghekleinst niet noch ghezift ,
 OON proef of kuer , oft rein oft onrein zy , slyt of ghift .*

12) Welke andere Voorbeelden, dan die in § 18 opgenoemd zijn, laten er zich van Derivaten, door de voorvoeging van eene enkele of een paar letters gevormd wordende, al bijbrengen?

13) Wat beteekenen de uitgangen *er*, *el*, *ster* en de overigen, die in de eerste klasse, vermeld in § 20, voorkomen? Is b. v. *er* afkomstig van het oud Gothische *wair*, dat is *man* en volgens sommigen nog overig in ons *weerwolf*, zoo veel als *man-wolf*, d. i. een mensch, die door tooverij zich in een' wolf herscheppen kan? Is *sch* het oude *sk* enz. enz.?

14) Welke is de Afsleiding der Achtervoegselen van de tweede klasse? Wat beteekent eigenlijk *dam*, wat *heid*, enz. enz.?

15) Waarvan stammen de uitgangen der derde klasse af? Is b. v. ons *esse* in *Zondaresse* der Franschen *esse* in *Pecher-esse* *Maitr-esse*? Is *ter* hetzelfde, als het Fransche *ter* in *Officier*, *Cavalier* enz. dat weer samenhangt met der Italiënen *iero*, b. v. *Cavaliero*, *Barbiero* etc. Is *aaije* het Fransche *age* en Italiaansche *agio*? enz. enz. Is voor het overige in de uitgangen van deze klasse de invloed van het Fransch op onze Taal niet bijzonder zichtbaar?

16) Waardoor is hetgeen men *Compositie* of *zamenkoppeling* noemt minder eigen aan de zoogenaamde *Romanse* talen, dan aan die van den *Duitschen* stam? Uit wat hoofde heeft ook het *Latijn* zoo weinig vatbaarheid voor *Compositie*? Moet men de reden hier van zoeken onmiddelijk in den aard dier tale zelve, dan wel hierin, dat het gebruik dit nu zoo niet heeft mede gebragt?

17) Heeft een *zamengekoppeld* woord, al bestaat het ook uit drie of meer bij een gevoegde woorden, toch altijd slechts twee hoofddeelen? SMITS zingt, b. v. in zijn fraai dichtstukje op de *Goudvink* van den Heer DE HAAS:

Wie koost ge uit Beside tot DE HAAS
Voor 't hoefbronnat de blanke Maes;
Wie liet ge u neerwaerds troonen
Door zyn verheven toonen:

Heeft

Heeft hier de zamenkoppeling *hoefbronnas*, dat is de *Aganippus*, twee of drie hoofddeelen? en wat volgt hieruit ten aanzien van *Composita*, als daar zijn: *kleinuurwerk-maker*, *zijdekoufsewever* en soortgelijke? Hiertoe behoort b. v. ook *oudkleerekooper*, van wien HUIJGENS zingt:

*Oudkleerekooper? — neen, daer komt een Fransche bode
Van d' een in d' and're week, die my Niewkooper maekt.
Daer valt niets ouds meer; 't nieuw is all te haest gelaeckt.
Danck hebb' ses letteren, daer 't all aen hangt: DE MODE!*

18) In § 25, is gezegd geworden, dat in de *Compositie* het omschrijvende woord *vóór-*, het omschrevene *achteraan* komt; en echter spreekt men van *newswijs* en *wisneus*, *bedilal* en *albedil* beide, terwijl *CATS*, een' zoonnaamen *Jan Hen* of *Kijk-in-de-pot* uitscheidende, zingt:

*Fy moey-al! roert-de-pot! zout-klyver! vrouwe-quelder!
Fy tay-aert! seu-teraer! gruy-sijfter! gorte-selder! enz.*

roert-de-pot dus bezigende voor *potroerder*. Hoe rijmt dit eene en andere?

19) Waarom zegt men b. v. *gedenkwaardig*, en elders wederom *beminnens-* niet *beminwaardig*. Is hier *Analogie*?

In § 25 wordt gezegd, dat in de *Grieksche zamenkoppeling* die vastheid van *regelmaat* niet heerscht, welke in de onze wordt aangetroffen. Waaruit blijkt dit?

21) Tot hoe ver kan men de zamenkoppeling uitstrekken, én gelden ten aanzien van dit geheele onderwerp dezelfde *Regels* in den *Stijl* van de *Proza*, als in dien der *Poëzij*?

22) Hoe moet men het maken met het schrijven van woorden, wier zamenkoppeling onzeker is? Moet men schrijven *storm loop* en *stormloopen* gescheiden, of *stormloopen* aan een; *huis houden* of *huishouden*; *hand vol* of *handvol*; *tevrede*, *ontevrede* of *te vrede*, *on te vrede*; *ziel verrukkend* of *zielverrukkend*; *over een stemmend* of *overeenstemmend*; *eenentwintig* of *een en twintig*, (gelijk HUIJGENS het laatste doet):

*Durft Gh' acht en festigh jaer bij een en twintig leggen
In één bed, malle Geck! Daer moet ik wat op seggen:
Aan n schorts' eens een Vrouw, toen Ghy nog jong waert, Jan!
Nu schort uw Vrouw een Man.*

en wat dergelijke kleinigheden meer zijn.

23) Men gispt het Fransch er over, dat hetzelfde weinig vermogen van zamenkoppeling, vooral niet van Substantieven met Substantieven bezit. Onderwijl heeft men in die taal honderden van Compositiën der laatstgemelde soort, en vormt er dagelijks meerdere. Dus zegt men: *aeronaute, aerolithe, bibliothèque, telescope, stratagème, carnivore*, enz. enz. Hoe hangt dat met die gisping zamen?

24) De vermaarde Engelsche Dichter, Lord BYRON, zingt:

*In MARBLE-PAVED pavilion, where a spring
Of living water from the centre rose,
Whose bubbling did a genial freshness fling
And soft voluptuous couches breathed repose,
ALI reclined etc.*

Hier heeft men in het woord *marble-paved* eene zamenkoppeling van een Substantief met een *Participium* of Deelwoord, tuschen welke woorden het voorzetsel is weggelaten, even als of wij zeiden, *marmer-geplaveid*, in stede van *geplaveid met marmer*. Op dezelfde wijze zingt de groote SCHILLER:

*Der blosse Anblick bleicht schon alle Wangen,
Und aus etnander flieht die FURCHTENSSELTE Schaar.*

in welke dichtregels *furchtensseels* staat voor *entseelt von Furcht*. — Kunnen wij in onze taal voortgelijke *Composita*, die duizendmalen in het Engelsch en Hoogduitsch, alsmede in het Deensch voorkomen ook bezigen, en zija zij soms gebezigd geworden?

Welk

Welk is het onderscheid tusſchen Appoſitie en Compoſitie? HUIJGENS zingt, b. v.

*Segt hun, Ebbe, op myn bevelen,
Hoe 't haer ballingh-borger gaat;
Hoe er in ſyn vochte ſchelen
Stadigh 't volle ſpringhry ſlaet!*

Is hier *ballingh-borger*, dat is *burger*, die in ballingschap, of, gelijk men oudtijds zeide, in *ellende* of *ellendigheid*, (hetzelfde als *elderslandigheid* of *uitlandigheid*) verkeert, een *Appoſitum* of *Compoſitum*? En zoo *Moeder-maagd*, *God-mensch*, enz.

Iets over de taal- of Rededeelen in het algemeen.

§ 31.

*Naem wyſt de ſaken aen; Woord toont ons wat, ſe maeken,
En beeldt ons 't werken wyſt en 't tyden van de ſaken.
't Deelnemende gedeels² neemt wat van beyden i' ſaem,
Te weten tyd van woord, geſlacht en val van naem.
De Voornaem ſtrekt voor Naem: het Bywoord wyſt ons tyden,
Plaets, wyze en omſtand aen van werken en van tyden.
De Koppeling of ſcheydt of ſchakelt als een koord
Woord aen woord, naem aen naem; Voorſetting naem aen woord.
De Tuſſenwerping toont der tochten woeste krachten,
Het Ledeke 't verſchilt der dryerley Geſuchten;
Dees negen deelen zyn 't, waeruit de Reden ryſt,
Daer al wat reden hee't zyn reden mee bewyſt.*

zingt JEREMIAS DE DECKER. — De woorden namelijk laten zich in verſchillende klasſen verdeelen, welke men, daar de woorden de beſtanddeelen eener taal uitmaken; taal- of rededeelen noemt. Dus ſpreekt men van woorden, welke den naam van Subſtantieven dragen, van anderen wederom, Adjectieven geheeten, van eene derde ſoort, Werkwoorden of *Verbu*

ba genoemd wordende , enz. enz. Dergelijke benamingen zijn gegrond in den verschillenden aard van hetgeen de woorden zijn , beschouwd als teekenen onzer denkbeelden. Drukt ons denkbeeld namelijk iets zelfstandigs uit , dan noemen wij het woord , tot beteekening of uitdrukking van dat denkbeeld van zelfstandigheid gebezigd wordende , een Substantief. Bevat ons denkbeeld een werken of lijden , zoo is het woord een Werkwoord of *Verbum* , enz. Wij zullen dit eene en andere kortelijk nader uit een zetten.

§ 32.

Spreken is eene zekere soort van te kennen geven van hetgeen wij denken en gewaar worden. In zulk een te kennen geven nu , voor zoo ver het niet in de aanduiding van een bloot enkelvoudig begrip , b. v. *vuur* , *mensch* , *boom* enz. bestaat , maar werkelijk eene soort van uitspraak , stelling , oordeel , bepaling , of hoe men het noemen wille , behelst (b. v. *het vuur is brandend*) zijn altijd drie dingen opgesloten. Vooreerst namelijk iets , waarvan iets gezegd wordt , en dat men in de *Logica* Subject noemt ; ten tweede , datgene , wat er van gezegd wordt , Praedicaat geheeten , en ten derde , het Verbindingsmiddel tusschen dit Subject en Praedicaat , den naam van *Copula* dragende. Dus is in de zoo even aangehaalde stelling of oordeel : *Het vuur is brandend* , *vuur* het Subject , *brandend* het Praedicaat , en *is* strekt , om het begrip *brandend* met het begrip *vuur* te verbinden , en daardoor het oordeel of de stelling uit te drukken : dat het vuur een iets is , hetwelk de hoedanigheid heeft van te branden. Meestal ligt echter het Praedicaat en de *Copula* in een en hetzelfde woord opgesloten ; want het
zeg-

zeggen: *het vuur brandt*, is even zoo wel drieledig, als dat van: *het vuur is brandend*. Die woorden nu, welke dienen, om het Subject aan te duiden, noemen wij Substantieven of Zelfstandige Naamwoorden, (waaronder men tevens sommige Voornaamwoorden bevatten moet), terwijl diegene, welke ter uitdrukking van het Praedicaat en de *Copula* in één woord gevoegd, behulpzaam zijn, Werkwoorden of *Verba* heeten.

Substantiva en *Verba* zijn dus twee hoofdtaldeen, gelijk in ieder zinsnede te zien is, ook b. v. in HUIJGENS ongemeen fijn-geestig Puntdicht:

*Ghy wenscht de koeckkoecken met haer verroeste stemmen
In 't diepste van de Zee! — Maer Gerrit kunt ge ook zwemmen?*

§ 33.

Nu kunnen wij echter aan de deelen van eene stelling nadere bepalingen, wijzigingen, uitbreidingen, of hoe men het noemen moge, geven willen. HELMERS zingt b. v.:

De blanke Vederbosch golft in de Zonnestralen.

Hier is *de Vederbosch* het Subject der stelling of des oordeels: *de Vederbosch golft*, maar de Dichter wilde den aard van dit Subject nader bepalen; hij wilde ons met de kleur der helmpluimen bekend maken, en nu voegt hij er het woord *blank* bij. Dergelijke woorden nu, ter nadere omschrijving, en, mag men het zoo noemen, kleuring van een Subject dienende, voeren den naam van *Adjectiva* of Bijvoegelijke Naamwoorden, als namelijk gevoegd wordende bij de Substantieven of Subjectswoorden.

Het

Het vol, ende Sneldicht des Heeren *van Zuylichem* kan dit hier gezegde ook ophelderen.

*Komt wy een Man te voor, wys in syne eigen oogen;
Myn' oogen sien hem aan met hartlyk wededoogen.
Ik sagh toch met meer hoops te heelen het gebrek
Van een geslagen geck.*

§ 34.

Al verder! Ook mijn Praedicaat kan ik nader beschrijven en uitbreiden. Doen wij dit met een enkel woord, zoo noemen wij dit woord *Adverbium* of *Bijwoord*, of *Bijwerkwoord*, wijl het bij het woord, dat het Praedicaat en de *Copula* in zich bevat, bij het Werkwoord namelijk, gevoegd wordt.

De zoo even aangehaalde HELMERS zingt b. v. :

*De Nederlandsche vlag, fier op haar uitgepraal,
Golft onverlet en vry by 't buld'ren van 't metaal.*

Hier wordt het oordeel: *de Nederlandsche vlag golft*, in deszelfs Praedicaat *golft* nader gewijzigd door de woorden *onverlet* en *vry*. Deze zijn dus hier *Adverbia*, of eigenlijk *Adjectieven*, die als *Bijwoorden* gebezigd worden. Dit laatste gekdt ook van de woorden *bot* en *dom* in HUYGENS Puntdicht aan een' *Blieden*, in hetwelk hij treffend toespeelt op de eeuwige waarheid, dat de Mensch, schoon half dier, te gelijker tijd half Engel is.

*Ghy mist uw oogen! Ja, soo doen de beesten niet;
Die hebben er elck twee, waarmede sy dom en bot sien.
Maar de oogen van uw Ziel, waarmede ghy beter siet,
Weet, dat dat oogen zyn van Engelen, die God sien.*

§ 35.

Maar het Praedicaat (waardoor wij het Werkwoord verstaan) wordt niet alleen gewijzigd, of wel verder ontwikkeld, uitgebreid en wat dies meer zij door bijvoeging van een enkel woord, hetwelk men *Adverbium* noemt, maar kan deze wijziging, uitbreiding, enz. op een aantal andere manieren ontvangen. Bij v., het Praedicaat kan tot een tweede Subject betrekkelijk gemaakt worden, op hetwelk hetzelfde eene werking uitoefent, of wel waarvan het eene werking ondergaat, of wel waardoor het in tijd, plaats, en wat niet al meer onschreven wordt. Als **H E E-
M E E R S** dus zingt:

De Maan bescheen weer de aarde en 't nachtgezigt verdween.

wordt het Praedicaat *bescheen* nader uitgebreid door er bij te kennen geven, *wat* het bescheen, de aarde namelijk. Zals dezelfde Dichter zingt:

Een licht rees uit den grond; beweegloos slaarde ik 't aan.

zoo wordt de stelling; *een licht rees* in deszelfs Praedicaat *rees* nader ontwikkeld door er bij te voegen, waar ter plaatse, waar uit het licht zich verhief, enz. enz. Het volgende fraaije Punt dicht des voortreffelijken **H U I J G E N S** kan ook voorbeelden ter ophelderling aanbieden.

Uw hert ligh op uw Tongh;

En, Jan, dat duncks u prysfelick;

Maer weet ghy wat wt' jarigh.

(Ghyk ghy statigh werdt.)

Uw Tongh lagh in uw hert.

En, Jan! dat waer meer wysfelick.

Dergelijke woordjes, als daar zijn *op* en *in*, in den laatstgemelden Dichtregel voorkomende, noemt men *Voorzetsels* of *Praeposities*, omdat dezelve vóór een Substantief of Subjectwoord geplaatst worden, ten einde de wijziging, welke dit Subject aan een Praedicaat geeft of van hetzelfde ontvangt, uit te helpen drukken, wanneer namelijk zoodanig een uitdrukken zich niet doen laat door eene zoodanige verbuiging in het Subjectwoord, als men Declinatie in de talen gewoon is te noemen. Deze laatste toch staat ons in de eene taal meer, dan in de andere, ten dienste, weshalve het gebruik der Voorzetselen in onderscheidene talen meer of min menigvuldig is. Als b. v. HELMERS zingt:

*De reine vreugd, de rust van dit gezaligd oord
Wordt door het droef bezef van 's aardryks ramp gestoord.*

wijzigt bij de stelling: *De vreugd wordt gestoord* nader door de oorzaak van deze stoornis op te geven. Om dit echter te kunnen doen, moet hij zijne toevlugt tot de Praepositie *door* nemen en zeggen *door het droef bezef*. In het Latijn integendeel zoude men blootelijk het Subjectwoord behoeven te declineren, om hetzelfde aan te duiden. — Men zal b. v. zeggen *Gaudium turbatur scientia calamitatum* etc.

En zoo zal men de stelling: *Hij is vertrokken* nader wijzigen willende door er bij te voegen *naar Rome*, in het Latijn ook volstaan kunnen met eenvoudig het Substantief in den Accusatief te plaatsen en te zeggen *Profectus est Romam*. Hier over echter in het vervolg nader!

§ 37.

Een ander taaldeel draagt den naam van *Koppelwoord*, *Voegwoord*, *Zamenvoegsel* of *Conjunctie*. Het strekt, om in de zinnen verschillende begrippen en stellingen, als mede derzelve wijzigingen en uitbreidingen met elkander onderling te verbinden, weshalve de *Conjunctie* zoo wel bij het *Subject*, als bij het *Praedicaat* eener stelling of eens oordeels te sta- de kan komen. Bij *CATS* vindt men b. v. ergens het *Rijmpje*:

*Vrouwen en peren, die niet en kraecken,
Die houdt men allerbest te smaecten.*

Hier vereenigt het koppelwoordje *en* de twee *Subjectwoorden* *Vrouwen* en *peren*, waarop het *Praedicaat* *houdt*, in werking gebragt door het *Subject* *men*, zijne kracht uitoefent. En als wij bij denzelfden *CATS* (dien *Oceaan*, mag men hem wel noemen, van levenswijsheid) lezen:

*Als Apen hooge klimmen willen,
Dan ziet men 't eerst hun naakte billen.*

zoo zien wij, dat de stelling: Men ziet de naakte billen van Apen, door middel der conjunctie *als* in verband treedt met de tijdsbepaling, die aan dezelve in de woorden *als zij hooge klimmen willen* gegeven wordt.

§ 38.

Kleine kinderen zijn gewoon altijd zich zelve bij den naam te noemen en b. v. te zeggen: *Mietje* wil dit of dat hebben; wil *Vader* of *Moeder* dit of dat aan *Mietje* geven enz. Den kinderen gunnen wij dit gaarne. Het zoude echter wat lastig vallen,

E

in.

indien ook volwassenen telkens op dien trant spreken moesten, kortom, indien men altijd een Subjectwoord of Substantief op nieuws herhalen moest. Dit wordt echter voorgekomen door die woorden, welke men *Pronomina* of *Voornaamwoorden* noemt, en die, zoo als derzelve naam reeds aanduidt, *voor*, dat is in plaats der Substantieven, gebruikt kunnen worden, (terwijl sommige ook den dienst van Adjectieven verrigten). Nu behoeft dus het kleine Mietje, Pietje of Grietje, grooter geworden zijnde, niet meer te zeggen: Mietje wilde, maar *Ik* wilde dit of dat hebben. En Nederlands VOLTAIRE aan geest, (maar dikwerf aan een' wat gemoedelijker geest, dan dien des Franschmans) de Heer van *Zuilichem* konde zingen:

*'k Sat tusſchen kaeckelaers en Spreewen in 't gedrangh ;
Die rommelden om 't zeerſt en maecten 't my ſoo bangh,
Dat ick, in 't eerſt vol zweets, op 't end begost te geewen ;
Één vraaghde by gevall, wat koſt ik liever att,
Of Viſch of Vleesch of iet, daer ick te kiezen had ;
„Gefoden kaeckelaers”, ſei 'k, „en gebraden Spreewen.”*

zonder dat hij noodig had te zeggen: HUYGENS zat, enz. HUYGENS begon te geeuwen; men vraagde HUYGENS enz. enz.

Dat de *Pronomina personalia* of persoonlijke Voornaamwoorden, in betrekking tot de Substantieven beschouwd, meer als het Geslacht, dan als de Soort beschouwd moeten worden, gelijk de Hoogleraar KINKER wil, is in geen deele ongegrond.

§ 39.

Nog heeft men een taaldeel, hetwelk men *Articulus* of Lidwoord noemt. Het dient, om eene zekere na-

de-

dere bepaling aan de Substantieven te geven, en deelt dus meer of min in de Natuur van het Adjectief en ook eenigermate in die van sommige Voornaamwoorden. Als HUYGENS b. v. met eene niet on aardige woordspeling op *soe behooren* en *tóchooren* zeer naar waarheid zingt:

*Een goed Musyckstuck heeft oneindelick veel in ;
Maer 't schrynt , het meeste volck meer tongen hee't als ooren ,
Soo praet m' er over heen. 't Is jammer in myn sin ,
Dat daer soo veel toehóórt , soo veel niet tóé en hooren.*

helpt het Lidwoord *een*, even als het Adjectief *goed*, het Subjectwoord *Muzijkstuk* mede wijzigen.

§ 40.

Wil men met sommigen ook de Telwoorden of *Numeralia* als een afzonderlijk Taaldeel beschouwen, het moge mijenthalve geschieden. In den grond echter zijn de Telwoorden niets anders, dan Adjectieven van getal; want, wanneer HELMERS van den dapperen KLAASSENS zingt:

Vijf schepen, zwaar van bouw, omfingelden den Held.

wijzigt hij het Subject *Schepen* door het woord *vijf* in deszelfs getal of hoeveelheid, gelijk hij het door de woorden *zwaar van bouw* in deszelfs hoedanigheid nader omschrijft. Hetzelfde geldt ten aanzien van de woorden *vijftig en zestig* (jaren) in HUYGENS Punt-dicht:

*Is 't waer , dat Jonckheer Jan met Jonckvrouw Judith trouwt ?
En is hy sestigh ruym en zy ruym vyftigh oud ?
Ick segg niet , of het wel- of misgepaarde trouw is ,
Maer dat hy een Jonck héér , als sy een Jonge Vrouw is.*

E a

Nog

Nog duidelijker blinkt deze Adjectievale geaardheid in de zoogenaamde algemeene Telwoorden uit, als daar zijn *vele, sommige, eenige, alle* enz. enz.

§ 41.

De *Interjectionen* of *Tuscherwerpsels*, die men ook wel onder de Taaldeelen rangschikt, zijn in vele opzichten meer dierlijke kreten, dan wel teekenen van duidelijke en bepaalde denkbeelden en voorstellingen te noemen. In hen licht echter de kiem van een groot gedeelte der taal opgesloten.

§ 42.

Dit moge hier genoeg zijn over de taaldeelen in het algemeen, wier verdere nauwkeurige ontwikkeling in de algemeene wijsgeerige taalbeschouwing, waarover de Hoogleeraar KINKER zoo veel scherpzinnigs gezegd heeft, te huis hoort. Wil men zulks, zoo kan men dezelve nog fijner splitsen, en ze in nog meer klassen verdeelen. De hier voorgedragene rangschikking, volgens welke zij in *Substantiva, Adjectiva, Articuli, Pronomina, Verba, Adverbia, Conjunctiones, Praepositiones, Interjectiones* en *Numeralia* onderscheiden worden, is eene vrij gewone.

§ 43.

Al deze Rededeelen, voor het overige, worden in onze taal aangetroffen, offchoon niet in alle andere Spraken. Dus mist het Latijn b. v. (en zoo ook de Poolische taal) den *Articulus* of het Lidwoord, en, volgens VATER, is er in Amerika een Volksstam, in wiens taal men gene *Adjectiva* aantreft, zoo dat men het be-

begrip van dezelve door middel van het Werkwoord en het betrekkelijke Voornaamwoord omschrijven moet. Op dezelfde wijze toch kan men in onze en in de meeste talen het denkbeeld van *klein* door het Substantief zelve uitdrukken, zonder dat men tot het Adjectief *klein* de toevlugt behoeft te nemen. Immers willen wij *klein huis* zeggen, zoo voegen wij eenvoudig onzen uitgang *je* achter het Substantief *huis* en zeggen *huisje*. Maar het Nederlandsch en veel andere Spraken hebben niet de eigenschap, welke het Italiaansch bezit, om ook het denkbeeld van *groot* in het Substantief aan te duiden. *Casa* b. v. is een huis, *Casone* een groot huis. Men noemt zulke woorden *Augmentativa* of Vergrootwoorden, gelijk men de eerste *Diminutiva* of Verkleinwoorden noemt. In het vervolg hierover nader!

Over de Substantieven of Zelfstandige Naamwoorden, en hetgeen te dezen opzichte in den Stijl op het oog te houden valt.

§ 44.

Wat *Substantiva* zijn, is hier boven reeds beknoptelijk aangeduid geworden. Bekend is derzelve verdeling in *Eigene* en *Algemeene*, of, gelijk men ze in het Latijn gewoon is te noemen, in *Nomina propria et appellativa*. De laatste hebben tot geheele Geslachten en soorten van personen en zaken betrekking; de eersten integendeel duiden bij uitluiting eenen enkelen persoon of zaak aan: met andere woorden, het zijn de zoogenoemde Eigennamen, hetzijdan Voornamen en Geslachtsnamen, of wel Namen van Steden, Landschappen, Rivieren, enz. — In het Punt dichtje dus van onzen STARING.

E 3

Wat

*Wat onze Hein van goeden smaak zal vinden,
Behoeft de Voorproef van zijn Vrinden ;
„ Als Hein trouwt ,” zei' een Spreeuw :
„ Zoo trouwt hij vast een Weeuw .”*

zijn alle Substantieven, behalve **H E I N**, *Nomina Appellativa*.

Er laten zich over onze Nederlandsche Voornamen, vooral die van echt-Duitschen oorsprong zijn, zeer aardige Etymologische opmerkingen maken. Deze Voornamen toch (waaruit vervolgens vele Geslachtsnamen ontstaan zijn) zijn niet bloot willekeurige, beduidinglooze klanken, maar woorden, die allen oorspronkelijk zekere eigenschappen of hoedanigheden te kennen geven. Dus beteekent *Herman* een krijgsman; *Lodewijk* iemand, vermaard in den oorlog; *Berta*, schitterend, blinkend; *Diederik*, rijk in volk of onderdanen, enz. enz. B. v. de laatste naam is afkomstig van het oude *Thuid*, *Thiet* of *Diet*, in den zin van *Volk*, waarvan het Fransche *Diëtte*, d. i. *Volks-* of *Rijksvergadering*, een telg is. Uit dergelijke oud-Duitsche woorden toch is de Fransche taal wel voor een vijfde gedeelte zamengesteld. — Zoo leveren de Namen onzer Landschappen, Steden en Dorpen ook stoffe tot nasporingen op, die voor de kennis der aloude Geschiedenis van deze gewesten somtijds zeer belangrijk zijn kunnen.

§ 45.

De *algemeene* Substantieven of *Nomina Appellativa* laten zich, gelijk men weet, in verschillende klassen verdeelen. Sommigen duiden personen, anderen zaken aan. Sommigen noemt men *Collectiva* of *Verzamelwoorden*, als b. v.: *Gebloemte*, *Gevogelte*, *Volk*, *Christendom* enz. Eenigen geven eigenschappen, wer-

werkingen of toestanden, op zich zelve gedacht, te kennen. Anderen wederom toegepast op personen, enz. Van de laatste soort is, b. v. het Collectieve woord *Gezin* in het regt vernuftige versje van HUYGENS op een, door den drank steeds ziekelijk blijvend Huisgezin.

Kelderkoortfen.

*Is 't yemand onbekent, ick weet, wat dat Gefinn schort,
En waerom dat het nooit ter deegh genesen kan.
Al wat de Doctor heelt, onsheelen glas en kan;
Men stort er staegh weêr in, om dat m' er staegh weêr in stort.*

De afgeleide Substantieven uit al deze afdeelingen hebben hunne bepaalde uitgangen in de talen. Bij v. tot vorming van de Substantieven, die eene eigenschap of toestand, op zich zelve beschouwd, aanduiden, hebben wij de achtervoegfels *heid, te of e, ing, nis, schap, ling, dom* enz. als in *goed-heid, groot-te, reken-ing, erger-nis, vriend-schap* enz., waarover hier boven reeds gesproken is geworden. Voor andere klasfen hebben wij weêr andere terminatiën. In het Latijn heeft men voor Substantieven der zoo even-gemelde soort de terminatiën *tia, tas, ia, monia, tudo, ties, tura, sura, tus, sus, ium, la, tio, do, go, es*, enz. enz.; b. v. in *lacti-tia, lomi-tas, superb-ia, acri-monia, queri-monia, amari-tudo, mundi-ttes, geni-tura, senec-tus, gaud-ium, loque-la, rapi-na, audit-io, libi-do, ori-go, caed-es* enz., waaruit men zien kan, welk eene groote en liefelijke afwisseling van eindklanken het Latijn ook in dit opzigt bezitte. In het Fransch heeft men voor die klasse der afgeleide Substantieven, waarvan wij thans bepaaldelijk spreken, uitgangen, als daar zijn *té, ice, eur, ion, ment* en anderen; b. v. *beau-té, avar-ice, blanch-eur, doubl-eur, act-ion, soulage-ment,*

ment, enz. Zoo ook *esfe*, b. v. in *nobl-esfe*; maar *dé-esfe* in de fraaije regels bij J. B. ROUSSEAU behoort tot eene andere klasfe.

*Quelle est cette déesse énorme,
Ou plutôt ce monstre difforme,
Tout couvert d'oreilles et d'yeux;
Dont la voix ressemble au tonnerre,
Et qui des pieds touchant la terre,
Cache sa tête dans les cieux?*

Zoo laten zich foortgelijke terminatiën uit een aantal andere talen, en niet alleen voor eene enkele, maar voor alle klassen van Substantieven opnoemen, gelijk zulks door beroemde taalkenners geschied is. In de uitgangen van vele Spraken zal men echter die duideljkheid en vatbaarheid voor eene gemakkelijke affcheiding van het zakelijke deel des woord vermissen, welke aan die van de onze eigen is.

§ 46.

Men moet bij de beschouwing onzer Substantieven die fraaije eigenschap van het Nederlandsch niet over het hoofd zien, uit kracht van welke wij in onzen Stijl ieder Taal- of Rededeel als een Substantief gebruiken kunnen, maar vooral ook ons hiertoe bedienen mogen van den *Infinitivus* of de Onbepaalde wijze onzer Werkwoorden. Dus kunnen wij niet alleen zeggen b. v. *gedurende de wandeling*, maar ook *gedurende het wandelen*.

In het Fransch moet men zich vergenoegen met alleen *durant la promenade* te zeggen, daar *durant le promener* vreemd klinken zoude. Immers de Fransche taal herschept slechts zeer zelden het werkwoord in een Substantief en Dichtregelen, als b. v.
de

de volgende van VONDEL, zouden zich op dezelfde wijze in het Fransch niet laten nabootfen.

*Onder wapens en trompetten,
Onder 't dond'ren der musketten,
Onder 't barsten van 's metael,
Onder 't knarsfen van het stael,
Onder 't zwaejen van de vanen. enz.*

§ 47.

Wanneer men het begrip of denkbeeld van kleinheid niet door bijvoeging van een Adjectief, maar onmiddelijk in het Substantief zelve, met behulp van een paar aangestaarte letteren, uitdrukt, noemt men zulk een Substantief een Verkleinwoord of Diminutief. De meeste talen bezitten uitgangen, om zulke Diminutieven te vormen. HUGO DE GROOT begint b. v. een Latijnsch dichtstukje aan HEINSIUS aldus :

*Medulla amoris, Heinsi!
Et corculum Cytheres!*

Hier maakt hij van het Substantief *cor*, dat is *hart*, het Diminutief *cor-culum*, *hartje* of *klein hart*.

En zoo komt *filiolus* van *filius* (zoon), *fraterculus* van *frater* (broeder), *homunculus* van *homo* (mensch), enz.

Dat het Grieksch, hetwelk boven alle andere talen met de meeste gemakkelijkheden woorden afleidt en zamenkoppelt, ook ongemeen rijk is in uitgangen voor *Diminutiya*, weet ieder beoefenaar van die taal. Ook het tegenwoordige Italiaansch bezit in dit opzigt eene groote buigzaamheid, gelijk, zegt men, de Italianen in hunne dagelijksche gesprekken onophoudelijk Verkleinwoorden in den mond voeren. Het

Fransch is er wat karig mede, weshalve de beroemde Franche Schrijver ROLLIN zeide: „Onze Sprake maakt schaars gebruik van Diminutieven.” Wat het Nederlandsch betreft, (om thans niet meer vreemds over hoop te halen), hetzelfde weet zeer aardige Verkleinwoorden te scheppen, waartoe het tegenwoordig hoofdzakelijk de uitgangen *je* en *ke* bezigt. Zoo ontstaat *huis-je* van *huis*; *meis-je* van *meid*, *peer-ke* van *peer*. Soms komen er welluidendheids-halve nog ééne of meer letteren vóór die uitgangen. Dus b. v. *s* voor *ke*, in *boek-ske*, *schelling-ske*, dat HUIGENS bezigt in het treffende Punt dicht:

*Klaes wierp een schellinghsKEN in 't sackKEN van de kerk,
En, om zyn gierigheid te troosten in 't goed werck,
God, seid' hy, mag 't my eens vergelden met zyn segen!
Als had' hy 't schellinghsKEN niet eerst van God gekregen!*

En zoo zeggen wij ook niet *zeeje*, *wijnje*, *eije*, maar *zeetje*, *wijntje*, *eitje*. *Schel* dijt zelfs uit tot *schelletje*, *japon* tot *japonnetje*, enz. enz.

§ 48.

De Diminutieven zetten veel zoetvloeiendheid en bevalligheid aan den Stijl bij. Aardig, bij voorb. zingt HOOFT, bij het zenden van eenige Meikerfen:

*In de bladen van een Roosje,
Vindt gy, ó myn zoetste Troostje!
Kleine gift. — Waar zy zoo groot,
Als de gunst, te klein een doosje
Waar' de gansche wereldkloot.*

En aan een jong Meisje een paar vlejende woorden over al heure bekoorlijkheden, heur lachjes en lonk-

lonkjes, heur bevallig tooifel en wat niet al meer toevoegende, zingt hij:

*Die quikjes,
Die hikjes
Zyn strikjes
En prikjes
Der sielen. Uw gezichtje
Is het schichje
Van het wishje,
Uyt Diones bloed geteeld.*

Hij wil zeggen: CUPIDO, Zoon van VENUS of DIONE, bedient zich van uwe aanminnheden, om mij verliefd te maken. Men ziet in dergelijke verzen van HOOFD duidelijk den man, die lang in Italië verkeerd en zich naar de Italiaansche en oud-Latijnsche Minnedichters gevormd had. — Niet minder gepast komt het Diminutief *handeke* voor in het volgende allerlieffte Punt dicht van den verwonderlijk geestigen HUIJGENS, op het *handwasfchen van een' Schoone*.

*Ghy wasfchen, Soetert! Ghy?
Die handekens van zy?
My dunckt, dat al dat plasfchen
Niet na behooren is:
Wat hoeft men schoon te wasfchen
Dat schoon geboren is?*

Voor het overige moeten wij en vele Natiën met ons den Italianen het vermogen benijden, om ook Vergrootwoorden of Augmentatieven te kunnen vormen. Dit doen zij door middel van de terminatie *one* en foortgelijke. *Cappello* is b. v. *een hoed*, *Cappellone* *een groote hoed*; *Canna*, *een buis*, *Canone*, *eene groote buis*; zijnde van dit laatste ons *kanon* afkomstig, dat niets anders, dan eene groote ijzeren buis beteekent. Paart zich met

met het denkbeeld van grootte ook dat van slechtheid, zoo bezigen de Italianen de terminatiën *accio*, *azzo*, *uccio*, *uzzo*, *uccia*, *cina*, enz. Dus komt *Cappellaccio*, d. i. een onbehouwen lompe en leelijke hoed, van het zoo even aangehaalde *cappello* (een hoed); *popolaccio*, een allergemeenst volk van *popolo*, volk. En zoo is *Cappelluccio* een klein slecht hoedje; *casuccia* een leelijk klein huis van *casa*, een huis, (gelijk *casone* een groot huis beteekent); *donnacina* en *donnaicciuola*, beteekent soms een boos, ondeugend vrouwtje van *donna*, eene vrouw, enz. enz. — Soortgelijke Verklein- en Vergrootwoorden van verachting heeft men, volgens deskundigen, ook in het Poolsch en Rusfisch.

Eenige ligte Vragen.

1) Hoe verdeelt men de Nederlandsche en Hoogduitsche Voornamen, en in welke opzigten kan de beschouwing van de namen onzer Landschappen, Steden en Dorpen belangrijk zijn?

2) Onze zoogenaamde collectieve *Substantiva* worden, voor zoo ver zij afgeleid zijn, veelal gevormd met behulp van het Voorvoegsel *ge*, b. v.: van *bloem*, *berg*, *boom*, *vogel* komen de *Collectiva ge-bloemte*, *ge-bergte*, *ge-boomte*, *ge-vogelte*. Is dit Voorvoegsel *ge* hier hetzelfde, als in andere woorden, b. v. *ge-luk*, *ge hoor*, *ge-sprek*, enz.?

3) Welke is de oudste uitgang onzer Verkleinwoorden, een uitgang, tegenwoordig in onzen Stijl niet meer voorkomende?

4) In een oud, Hollandsch liedje luidt het :

Hy klopse zoo lizelyn aen den ring.

Lizelyn is hier een Diminutief van ons oud *lize*, in het Hoogduitsch *leise*, dat is *zacht*. En zoo zingt HOORT in zijn Treurspel *Geraerdts van Velzen* :

*De Graef reed heen na 't Slotelyn,
Dat in 't gebooms' verschuyt zyn kruynen,
Daer Hollandt op zyn smalst magh zyn
En krimpt voor 't stuyven van de Duynen.*

Slo-

SlotelyN is hier klein Slot of Kasteel , even als in het Hoogduitsch van *Schloß*, *Schloßlein* spruit. — In hoe ver is deze fraaije Diminutievengang *lyn* , die honderden van malen bij onze vroegere Schrijvers voorkomt , en in Duitschland nog telkens gebezigd wordt , bij ons in den hedendaagschen Stijl nog in zwang ?

5) Hoe is de Verkleinuitgang *je* in onze taal ontstaan , en is dezelve in den Stijl boven *ke* te verkiezen ?

6) **CICERO** , ergens eene kleine ijdeltuiterij van **DEMOSTHENE'S** gispende , zegt zeer aardig : *Leviculus sane noster Demosthenes , qui illo iusurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculae , ut mos in Graecia est , insusurrantisque alteri : Hic est ille Demosthenes ! etc.*

Allerfraaist en wel gekozen is hier het Diminutieve Adjectief *leviculus* van *levis*. Kunnen wij ook dergelijke Verklein-Adjectieven vormen ; — gelijk er b. v. insgelijks verscheidene voorkomen in het bekende , juist niet zeer ernstige versje , dat de Romeinsche Keizer **ADRIANUS** zijner ziele , zoo men wil , op het sterfbed toezong :

*Animula vagula , blandula !
Hospes comesque corporis !
Quae nunc adibis in loca ,
Pallidula , rigidula , nudula ,
Nec , ut soles , dabis jocos ?*

7) Sommige talen maken van Diminutieven weder nieuwe Diminutieven. Dit heeft b. v. plaats in het Grieksch en Latijn , volgens deskundigen ook in het Russisch , soms ook in het Hoogduitsch en in meer andere Spraken. Dus ontspruit in het Latijn uit *ager* (een akker) *agellus* , een akkertje of kleine akker , en uit dit laatste wederom *agellulus* , een zeer kleine akker. Hebben wij insgelijks dergelijke Diminutieven in den hoogsten trap ? enz. enz. enz.

8) Kan men in alle soorten van Stijl Verkleinwoorden even goed bezigen ? In welke Dichtsoorten passen zij het best ? enz. enz.

Over

*Over de Getallen der Substantieven of Zelfstandige
Naamwoorden, en hetgeen ten hunnen aanzien
in den Stijl valt op te merken.*

§ 49.

De Substantieven, en met name de zoogenaamde Appellatieven, kunnen één of meer personen of zaken aanduiden, één boek, b. v., één mensch, één paard, of meer dan één van deze voorwerpen. Dit begrip van veelheid of meerheid nu zoude men, des noods, door een bijgevoegd Adjectief kunnen uitdrukken. Men zoude, b. v. wil ik nu eens stellen, kunnen zeggen *boek*, als men één boek meende, maar *veel boek* voor het Meervoud *boeken*. Werkelijk zijn er talen, waarin de *Pluralis* of het Meervoud op zulk eene wijze uitgedrukt wordt; gelijk deskundigen ons insgelijks leeren, dat men in het Maleitsch het Meervoud aanduidt door het woord te herhalen, en dus voor *paarden* b. v. te zeggen, *paard-paard*. Veel eenvoudiger en beknopter echter kenmerkt de *Pluralis* zich in de meeste Spraken door eene kleine verandering of toevoeging in den uitgang des Substantiefs zelve, gelijk b. v. in het Latijn het enkelvoudige *Musa* (de Muze) in het meervoudige *Musae* door verwisseling van *a* voor *ae* overgaat, enz. enz. Ook wij Nederlanders, gelijk de Franschen, Engelschen, Hoogduitschers en alle overige Natiën van Europa met ons, vormen op zulk eene eenvoudige en te gelijker tijd zeer regelmatige wijze onzen *Pluralis*, daar wij over het algemeen slechts *n*, *en* of *s* achter het Enkelvoud behoeven te plaatsen, om hetzelfde in het Meervoud te doen overgaan. Al boertende zingt HUYGENS:

*Een Huysmann in den Haag, gereden by der straeten,
Riep: Soete lieven Heer! zyn dit all' Advocaten*

Met

Met deze tabbaards aen?

Hoe moet het hier dan gaen?

*Wy hebben er maer één by ons in 't dorp gekregen,
Sints ister voll krackeels en nimmermeer ter degen.*

Dat voor het overige sommige Substantieven, (even als in het Latijn de woorden *moenſa*, *celluli*, in het Fransch *les pincettes*, *les mouchottes* enz. enz.) bij ons alleen in den *Pluralis* gebezigd worden, b. v. *herſenen*, *ouderen*, *inkomſten* en meer anderen; dat er ook weêr Substantieven zijn, die het Meervoud miſſen, als b. v. *bloed*, *hooi*, onze Collectieven, vele namen van deugden, ondeugden en driften, onze Infinitieven en foortgelijke, weet ieder Nederlander.

Een paar, en daaronder zeer bekende Vragen.

1) In de bovenſtaande § is gezegd geworden, dat onze taal op eene zeer regelmatige wijze haren *Pſuralis* vormt door *s*, *n* of *en*. Hoe rijmt nu hiermede, dat *Stad* niet *Stads* of *Stadden*, maar *Steden* heeft, *lid* *leden*, *ſmid* *ſmeden*, enz. enz. Druſcht dit niet tegen alle orde en regelmaat aan?

2) JEREMIAS DE DECKER zingt vernuftig van het-zoogenaamde Regt van Gratie, den Vorſten toegestaan:

De Straf wordt by den Vorſt ſomwylen afgeboden;

De Wet integendeel ſtaat ſtyf en overſes,

Sy weegt alleen de fout, Hy ook de omſtandigheden,

De wet is een ſtreng Vorſt, de Vorſt een ſachte wet.

Pleit dit ook al weder niet tegen de regelmatigheid onzeſ tale, dat hier *omſtandigheid* (en even zeer al andere woorden op *heid* uitgaande) in het Meervoud *omſtandigheden* en niet *omſtandigheden* heeft?

3) Dezelfde JEREMIAS DE DECKER zingt van de aarde:

Myn water is myn bloed, myn vlieten zyn myn ſeren,

Myn ſteenen myn gebeent, myn kruyderen myn halren.

Hij

Hij gebruikt hier het Meervoud *krwyderen* (in het Hoogduitsch *Kräuter*) voor *kruiden*, hetwelk tegenwoordig in zwang is. Zoo zeggen wij echter nog *kalveren*, *bladeren*, *raderen*, *kinderen*, *liederen*, enz. enz. van *kalf*, *blad*, *rad*, *kind*, *gemoed*. Moet men hier aan oorspronkelijke Adjectieven in *er* denken, gelijk de Heer BILDERDIJK onlangs beweerd heeft? Of wel, zoude men mischien in dergelijke woorden niets anders, dan den Hoogduitschen *Pluralis kinder*, *kälber*, *lieder*, *räder*, enz. te zoeken hebben, achter welke pleonastisch de uitgang van ons Meervoud *en* gevoegd is?

4) Kan men in eenen goeden Stijl *s* en *en* of *n* door elkanderen bezigen, om het Meervoud te vormen, en dus in stede van *Wonderen* met DE DECKER zeggen:

*De Wonders duncken ons iet seldsaams, iets besonders,
Maer 't Wonderbaerst is God, de Vader van de Wonders.*

5) Zijn in een' goeden Stijl Meervoudige Getallen, als daar zijn *hoogtens*, *begeertens*, *behoeftens* en soortgelijke goed te keuren; en wat leert het vroeger gebruik ons hieromtrent?

6) Men verdubbelt in sommige, vooral kortklinkerige woorden, bij het vormen van den *Pluralis*, de Sluitconsonant, b. v. *klijp klijp-en*, *kar karr-en*, enz. Ei lieve, waarom zegt men dan ook niet *dag kigg-en*, *dal dall-en*, *God Godd-en*, *hal holl-en*. Is dat al weér niet een bewijs van onregelmatigheid in het Nederlandsch?

7) J. VAN VOLLENHOVE, een Dichter uit de zeventiende Eeuw, zingt in zijn bekend Gedicht aan de Nederduitsehe Schrijvers:

*Men onderscheit de VADERS niet van VADEREN,
'K lees: BROEDEREN of HERDEREN vergaderen,
Daar beter BROERS of HERDERS passen zou;
Wat woestheit brengt dit kleeat dus uit zyn vou?
Wat schoolkint kon dien misgreep ooit verbloemen?
Wie geeft of neemt altoos met iet te noemen?*

Hij wil dus, dat men in een' goeden Stijl onderscheid ma-

make tusschen het Meervoud *Vaderen* en *Vaders* (gelijk de Hoogduitschers dus *Väter* en *Vätern* wel degelijk onderscheiden.) Wat valt hieromtrent op te merken?

8) Waarin is, bij de vorming van het Meervoud in sommige onzer woorden, de neiging van onze Duitse Dialekt tot zachtheid te bespeuren?

9) Wat is de reden, dat wij onzen *Pluralis* dikwerf met 3 vormen, terwijl dit in het Hoogduitsch en in meer andere Duitse talen en tongvallen geene plaats heeft? enz. enz.

*Iets over de Geslachten onzer Naamwoorden
en hetgeen te dezen aanzien in den stijl
valt op te merken.*

§ 50.

Het is eene eigenschap van alle talen, dat aan haare Substantieven een zeker geslacht wordt toegekend, het zij dit dan mannelijk, vrouwelijk, of onzijdig zij. — Geen wonder! Het ligt in den aard van ons denkvermogen, dat wij ons ieder voorwerp, door een Substantief uitgedrukt, ook zelfs wanneer dit voorwerp eene bloote zaak en geen persoon is, toch altijd meer of min als een' persoon voorstellen, welke natuurlijk voor ons een *hij* of een *zij*, of wel een geslachtelooze persoon, een *het* moet zijn. Spreek ik b. v. van de liefde, zoo zal ik zeggen: *Zij* kan het hart in vuur en vlammen zetten. Ik denk mij haar dus op dat oogenblik, als iets vrouwelijks. Spreek ik van den dag, ik noem hem *hij* — hij is, zeg ik b. v., nog niet aangebroken. Heb ik mij in den vinger gesneden, ik verpersoonlijk dit lid ook al weder en zeg, even of het een man ware: *Hij* doet mij zeer. Gispt de geestige Heer van *Zullichem*

PIETER'S Vers, het treedt bij hem ook al weder in eene *perfoonachtige* gedaante te voorfchijn, fchoon dit perfoonachtige geflachteloos of onzijdig zijn moge:

*Schryft Pieter al te met een Veers,
's Is dobbel waard in 's licht te komen,
Werdt maer myn zeggen wel genomen,
Ick meen in 's vuur of in de keers.*

Kortom, overal heerscht er perfoonsverbeelding bij de Substantieven, en ten gevolge daarvan de noodzakelijkheid, om aan hetgeen onze geest in de taal verperfoonlijkt een zeker geflacht toe te leggen.

§ 51.

Ieder Substantief dus moet een geflacht hebben, of wel iets geflachteloos zijn. Dit staat vast. Maar welke is nu de grond dezer verfchillende geflachtsbepaling in de verfchillende Substantieven? Met andere woorden: Waarom is het eene Substantief juist een *hij*, waarom het andere een *zij*, waarom het derde een **HET**?

Allernatuurlijkst! (antwoorden de meeste Taalkundigen) omdat het eene Voorwerp ons mannelijker voorkomt, dan het andere, en wij dus aan het eene het Geflacht van een' Man, aan het andere dat eener Vrouw toekennen, terwijl wij niet wetende, hoe het met een derde te maken, dit derde befchouwen, als eigenlijk geen geflacht bezittende. Dit antwoord fchijnt in der daad natuurlijk genoeg, maar laat ons in de toepassing toch dikwerf geweldig verlegen. — Honderden van woorden zijn er namelijk, wier Geflacht zich op die wijze niet verklaren laat. Een paar voorbeelden ten bewijze! *Slang* is bij ons Vrouwelijk, *Lecuwरिक* en *Nachtegaal* Mannelijk. Maar is er dan

nu

nu zoo veel meer Vrouwachtigs, zoo veel meer zachts, zwaks en teeders in de eerste, dan in de laatste dieren? Men zoude het niet zeggen, HELMERS Dichtregelen lezende:

*Vraagt ge ooit de Ratslang aan de Afrikaansche branden,
Op wier gevlekte huid de Zonnestralen branden,
Die door haar schitterend schoon d' onnooz'len vogel lukt,
Maar 't arg'loos starend dier ras in haar gorgel sikt. enz.*

in welke verzen de Slang met hare verzwelgende keel volstrekt niet Vrouwelijk-aanminnig voorkomt, terwijl de Leeuwerik en Nachtegaal integendeel zich in een vriendelijk en bevallig licht vertoonen, als SMITS in zijn Gedicht op den Goudvink van den Heer DE HAES aldus zingt:

*O Nachtegaeltje treur nu niet!
Maer zing een vrolijk glorylied!
Leeuwrikje, lenteboodje,
Kom, loof uw zanggenootje!*

En waarom, kan men nu tevens nog vragen, hebben de Substantieven *Nachtegaal* en *Leeuwerik* hier, waat zij als Diminutieven voorkomen, een onzijdig geslacht? — Of waarom al verdet zijn de woorden *Wijf* en *Meisje* insgelijks geslachteloos? Deze dienden ten minste wel Vrouwelijk te zijn. En wat reden is er voor, om *Schrik* Mannelijk en *Vrees* integendeel Vrouwelijk te maken? Is er in den *Schrik* dan zoo iets meer manhaftigs, dan in de *Vrees*? En uit welken hoofde zijn *Kracht* en *Magt* beide Vrouwelijk, en *Vermogen* weder onzijdig; en waarom is *Voet* van het Mannelijke, *Hand* van het Vrouwelijke, en *Hoofd* van het Onzijdige Geslacht, enz. enz.? Elk een ziet, dat men in die voege duizendmalen geene geldige reden

van het onderscheid tusfchen de Geslachten onzer Substantieven geven kan.

§ 52.

Men moet dus eenen anderen grondslag voor de Geslachtsbepaling zoeken. En deze laat zich, volgens het gevoelen van den Heer BILDERDYK, (waarmede dat van den Heer KINKER instemt) hoofdzakelijk in de taalkundige afleiding en vorming der woorden zelve vinden. „'t Gene het woord maakt tot hetgene het is, (zegt de eerstgemelde geleerde Taalkenner), 't gene het vormt en wijzigt, geeft er ook te gelijker tijd het geslacht aan.” „Het woord (zegt hij op eene andere plaats) moge Mannelijk of Vrouwelijk zijn, het krijgt deze hoedanigheid niet van het voorwerp, dat er door aangeduid wordt, maar uit onzen geest, die het vormt en voortbrengt.” Maar het eng bestek van dit Handboek verbiedt eene verdere ontwikkeling van dit, in vele opzigten alleraannemelijkste stelsel. Genoeg! wanneer b. v. JEREMIAS DE DECKER zingt:

*Gy wilt de Saligheid aan uw vergaring binden,
En kettert, bant en doemt all', die daer vreemd van syn,
't Is rasery, Marull, alom heeft God syn vrinden,
Uit alle Christenen leest Christus hier de syn'!*

zoo is hier het woord *Zaligheid* Vrouwelijk om deszelfs uitgang *heid*, die oorspronkelijk een *Participium* of Deelwoord is. *Vriend* zoude ook, als oorspronkelijk *Participium*, Vrouwelijk moeten zijn; maar wordt Mannelijk door toepassing, en in onderscheiding van *Vriendin*; schoon de Engelschen zoowel tot eene Vrouw *my friend* zeggen, als tot een' Man. *Razery*, waarvoor men thans bij verbastering *razernij* zegt,

zegt, is mischien ook al als oorspronkelijk Adjectief of wel Deelwoord te beschouwen en daarom Vrouwelijk. *God* is denkelijk zoo veel, als *de Goede*, en door hetgeen men Toepassing noemt van het Mannelijke Geslacht, enz. enz.

Maar waarom is nu een oorspronkelijk *Participium* en Adjectief Vrouwelijk, en waarom is integendeel de wortel van een *Verbum* Mannelijk, zoo als b. v. het Substantief *Ban*, wortel van het bovenstaande Werkwoord *bannen*, een Mannelijk Geslacht heeft. — Deze en meer soortgelijke vragen zij het genoeg hier aangeroerd te hebben, om ze in de lessen zelve te beantwoorden.

§ 53.

Kan men nu echter, zoo ras men slechts de vorming en afleiding van een woord weet, oogenblikkelijk van voren (*a priori*) en zonder het gebruik te raadplegen, bepalen, welk Geslacht zulk een woord in dat gebruik hebbe? In vele gevallen ja, in velen echter ook niet. Immers het Geslacht, dat een Substantief werkelijk heeft, is dikwerf verschillend van hetgeen het *hebben moest*. En waardoor is dit Geslacht verschillend? Door hetgeen men Toepassing noemt, uit kracht van welke namelijk dit of dat Substantief Mannelijk b. v. zal zijn, omdat het altijd van eenen mannelijken persoon gebruikt wordt, en men dus het Geslacht van dien mannelijken persoon toepast of overdraagt op het woord, dat denzelfden uitdrukt, niettegenstaande dit woord, *volgens deszelfs vorming*, Vrouwelijk zijn zoude. Het Substantief *Koning* b. v. zoude eigenlijk een Vrouwelijk Geslacht moeten hebben. Het is toch, gelijk de schrandere **DES BROSSES** en de Heer **BILDER-**

DIJK ons leeren, in den grond niets anders, dan *koning*, dat is zoo veel als *vermogen*, en oorspronkelijk hietzelve, als *konnende* of *kunnende*. *Koning* is dus eigenlijk een *Participium* op *ing*, (zoo als de Engelsche *Participia* of Deelwoorden dien uitgang nog hebben) en ten gevolge daarvan Vrouwelijk. Dien naam nu echter heeft men gegeven aan hem, die de eerste plaats in een Rijk bekleedt, aan een Opperhoofd van een Land, van welken de Heer van *Zuylichem* met zijn gewoon vernuft in zijne Zedeprinten zingt :

*Hy is een Menighste, besoten in een kroon ;
Een yeders opperknecht, een slave sonder loon ;
Het hooge dack van 't Ryck, dat al den hagel uitstaet ;
Het groote Rekenboek van al, dat in- en rytgaet ;
Een Penningh van 't metael, daer wy of zyn gemaectt ,
Maer op de rekenry der dusenden geraectt. enz.*

Men heeft hem *Koning*, dat is, den kunnenden, den vermogen hebbenden genoemd, gelijk in Italië zekere Overheden *Podestà* heeten, omdat zij de oppermagt in handen hebben. *Podestà* toch is niets anders, dan het Latijnsche *potestas*, dat is magt, vermogen, maar dat hier voor den persoon zelve, die de magt heeft, gebruikt wordt. En zoo noemen wij den *Koning Vorst* (oudtijds *Voorst*), omdat hij de Voorste of Eerste is; *because he is the First* zoude men in het Engelsch zeggen, *weil er der Fürderste of Vorderste ist* in het Hoogduitsch, in welke laatste taal men dan ook niet van *Vorst*, maar van *Fürst* spreekt. Het Latijnsche *Princeps*, d. i. eigenlijk *de Beginner* of *Beginnende*, vertoont ons eenen voortgelijken oorsprong. — Doch om niet af te dwalen, schoon dus het woord *Koning* eigenlijk, naar deszelfs vorming te oordeelen, Vrouwelijk zoude moeten zijn, heeft het Taalgebruik aan hetzelfde een Mannelijk Geslacht ge-

gegeven, omdat Mannen meestal met de Koninklijke Waardigheid bekleed zijn.

Zie daar een enkel voorbeeld van de Geslachtsbepaling bij Toepassing! Zij speelt eene groote rol in onze taal, en maakt het daardoor moeilijk, om, zonder het gebruik te raadplegen, vooraf of *a priori* te zeggen, welk een Geslacht dit of dat woord hebbe.

§ 54.

Zelfs kunnen er verscheidene gevallen voorkomen waarin het insgelijks moeilijk valt te bepalen, welk Geslacht een Substantief, naar deszelfs vorming te rekenen, zoude moeten hebben. Waarom? Omdat die vorming niet altijd even duidelijk en zeker is; omdat men niet altijd met gewisheid beslissen kan, of dit of dat Substantief als een oorspronkelijk *Participium* of Adjectief, dan wel als de wortel van een Werkwoord of iets anders moet aangezien worden. Men kan b. v. het woord *leer*, dat is, onderwijs, (*doctrina* in het Latijn) Mannelijk gebruiken, uit hoofde, dat het de wortel van het Werkwoord *leeren* is, wiens mannelijke kracht zich in den *Imperatief* of de Gebiedende wijze *leer* uitdrukt :

*Jonghmanns, leer hoel en stadigh gaen,
Die all te ras loept, stoot licht aan!*

HUYGENS.

Men kan met den Heer BILDERDIJK schrijven : „'tSpreekt van zelfs, dat, daar deze lijst een gevolg (resultaat) en bloote toepassing van mijnen Geslacht-leer moest zijn,” enz. Maar, wanneer het doorgaande gebruik het woord *leer* Vrouwelijk neemt, laat zich dit gebruik op grond der woordvorming wel verdedigen. Immers *leer* kan ook verkort van *leer- ring*

F 4

ring

sing zijn, welk laatste een *Participium*, en daarom Vrouwelijk is. Uit dien hoofde toch hebben ook *vraag*, *eer*, en meer andere dergelijke woorden een Vrouwelijk Geslacht.

§ 55.

Ten slotte van dit paar woorden over de Geslachten merken wij hier nog op, dat wij in onze taal het Geslacht meer of min door middel van onzen *Articulus* of ons Lidwoord, onze Adjectieven en *Pronomina* of Voornaamwoorden kunnen aanduiden. Wij hebben ook enkele bepaalde uitgangen, die onmiddellijk dienen, om bij wijze van afleiding een Mannelijk in een Vrouwelijk Substantief te doen overgaan. Deze terminatiën zijn *esse*, *in* en *ster*. Zoo komt van *Meester Meesteresse*, van *Lezer Lezeresse*, waarvoor de Heer van *Zuylichem* ook wel eens het Hoogduitsche *Lezerin* bezigt. Hij doet dit b. v. in het volgende Sneldicht, dat hij in een door hem uitgegeven Boek schreef, hetwelk hij aan ANNA, eene der twee vermaarde Dochters van den bekenden ROEMER VISSCHER, ten geschenke zond. In het gezegde Sneldicht zinspeelt de Dichter op zijn' vooreen toenaam CONSTANTYN HUYGENS, en maakt in alle nederigheid zijne verontschuldiging over het onbeduidende des geschrifts.

*De Schryver van dit Boek, beschryver van dit blad,
Bad Roemers oudste kind syn Leserin te wezen,
En soo sy 't schrappen will met een doërgaande klad,
Bekent hy voor-de-hand het vonnis wel gewesen;
Syn voornaem is een C., syn toenaem is een H.,
Syn bynaem: Eewigh Vriend van Ann' en Tesfelschâ.*

(TESSELSCHADE was de naam der tweede, door haar' geest en hare schoonheid beroemde Dochter

VAN

VAN ROMERS. — Inderdaad, wij behoeven toch geene staaltjes van vernuft alleen bij de Franschen te gaan zoeken! —) Maar al verder! Van *Koning* komt *Koninginne*, van *Tuinier* *Tuinierster*, op dezelfde wijze, als in het Fransch van *Maitre* *Maitresse*, van *Empereur* *Imperatrice*, van *Jardinier* *Jardinière*. Soms staan *er* en *ster*, zonder regtstreeksche afleiding van het eene uit het andere, bij ons als Mannelijk en Vrouwelijk tegen elkander over, b. v. in *Vrijer*, *Vrijster*; *Schrijver*, *Schrijfster*, bij welk laatste men in het Fransch verplicht is alles met het éene woord *Auteur* af te doen, en zoo wel te zeggen *une femme Auteur*, als *un homme Auteur*. Even vreemd en onaangenaam klinkt het ons in de ooren, wanneer men in het Engelsch, in hetwelk een woord, als ons *Vriendin*, niet gangbaar is, eene Vrouw, zoowel als een' Man *a friend*, dat is, *een Vriend* hoort noemen.

Dat voor het overige vele talen, gelijk b. v. het Fransch, Italiaansch, Spaansch, en (zoo als deskundigen zeggen) sommige Oostersche Spraken slechts een Mannelijk en Vrouwelijk, en geen zoogenaamd Onzijdig geslacht hebben, is bekend genoeg. Hoogst gemakkelijk is de Geslachtsbepaling, die er in het tegenwoordige Engelsch heerscht. Al het levenlooze is *er*, voor zoo ver het in den Stijl niet verpersoonlijkt wordt, Onzijdig. Zonderling is van den anderen kant de wijze, waarop de Engelschen het onderscheiden Geslacht in sommige diernamen aanduiden. Zoo noemen zij een' kater een' *He-cat*, eene kat een' *She-cat*; een' haan een *He-cock*, eene hen eene *She-cock*; even eens, als of wij zeiden: een *Hij-kat* (dat is een kat van welke men *Hij* zegt) en eene *Zij-kat*, een *Hij-hoen* en een *Zij-hoen*. De Heer NILDERDIJK heeft met deze bekende eigenaardigheid eene

zeer vernuftige afleiding van ons woord *Haan* in verband gebragt.

Dit hier kortelijk aangestipte moge voor dit Handboek genoeg zijn over de Geslachten!

Eenige verdere Vragen, tot Taalkennis en Stijl betrekkelijk en geschikt voor jonge lieden.

1) Op hoe velerlei wijze heeft de vorming der Substantieven plaats, en waardoor en op wat wijze ligt in haar de Grondslag der Geslachtsbepaling?

2) Van hoe velerlei aard is de Geslachtsbepaling bij toepassing? Wat noemt men de persoonlijke? Wat de algemeene? Wat de natuurlijk persoonlijke? Wat de Rhetorische? enz. enz.

3) Waarom zegt men b. v. *HET paard*, *HET eekhoren*, *HET konijn* of *kunijn*, *HET rund*, *HET schaap*, en geeft aan deze en meer andere dieren een Onzijdig geslacht? Zoo vinden wij ook bij DE DECKER *HET ezel-dier* in het volgende Puntgedicht:

*Denkt gy met uw begrip door saken heen te dringen,
Die 's Mannelijk Vernuft noch noit heeft achterhaalt,
Soo denke 's vercken vry Muzyk te leeren lingen,
Soo denke 't EZEL-DIER te malen met de naeld.
Geloofst mij, Publia, de Schepper aller dingen
Heeft ieders dings begryp in syn' natuer bepaelt!*

4) Waarom zijn al onze Verkleinwoorden Onzijdig, zoodat men zegt *HET metsje*, *HET dochtertje*, *HET kame-niertje*, *HET prinsesje*, enz.? Zoude men dergelijke woorden, regtsstreeks van Vrouwen gebruikt wordende, niet Vrouwelijk verwachten?

5) Hoe gebruikt men de zoogenaamde Gemeenslachtige Substantieven, als daar zijn *Zuigeling*, *Echtgenoot*, *Bade* en andere meer? Moet men zeggen van eene Vrouw *mijnz Echtgenoot* of *Echtgenootz*. Kan men *Gade* en *Egade* ook Mannelijk bezigen? enz. enz.

6) *Guter Mond! du gehst so stille
Durch die Abendwolken hin,*

Is de aanyang van zeker Hoogduitsch liedje. *Mand*, ons *Maan*, wordt hier, zoo als altijd, Mannelijk gebezigd. Waarom heeft dit in het Hoogduitsch en in meer andere Duitſche talen plaats, terwijl *Maan* bij ons Vrouwelijk is? Mij ſchiet er het kluchtige rijmpje bij te binnen:

*Siet eens, hoe vet is Lijs en hoe verhongert Philips is !
D' een ſchrynt een Valle Maan en d' ander haer Eclipsis.*

HUYGENS.

7) VONDEL zingt op eene treffende en hoogst dichterlijke wijze van het rampzalig uiteinde des grijzen VAN OLDENBARNEVELD'S:

*Van zoo vermaert een val beſterft de vreughd en hope
In 't aenſchyn van Europe;
Euroop gevoelt dien ſlagh. ZY zucht en zit verdooft
Om 't ploffen van dat Hooft.
Dat Hooft, dat heiligh Hooft, dat ſpring-op ſpringvloed ſchutte,
Dat Nasſaus glori ſutte,
Dat Hooft, dat Spanjen, eer het ſtoot zyn gouden mont,
Op gende bergen ſtant.*

Waarom lezen wij hier van Europa: Zij zucht? Moest dit niet zijn: HET zucht, daar men toch ſpreekt van HET *beſchaafde* en niet DE *beſchaafde Europa*?

8) De Kronijkschrijver MELIS STORKE, met MAERLAND en JAN VAN HELLU onze oudſte Nederlandſche Schrijver en in het laatſt der dertiende Eeuw gebloeid hebbende, geeft aan Graaf WILLEM DEN DERDEN van Holland, op het ſlot des laatſten Boeks van de Rijmkronijk, onder meer andere vermaningen, ook de volgende les:

*Elk en man ſo doet vonneſe !
Dies verdient leert hem de leſe,
Dat recht is en vonniſſe draghet;
So eist om niet, eist dat hi claghet.
Doedys niet, ghi mesdoet,
Hi ſal u werpen onder DE voet.*

ME-

MELIS STORKE zegt hier onder DE *voet*, niettegenstaande de *voet* Mannelijk is, en men dus hier, in den *Accusativus*, DEN zoude verwachten. Waarom schrijft hij echter, en moet men in allen goeden Stijl schrijven onder DE *voet* ?

9) *Min* is vrouwelijk, en echter zingt HOORT in zijn allerliefst Dichtstukje, *Gespan van Schoonheden* getiteld, waarin hij al het bekoorlijke zijner beminde optelt en tot de wolken toe verheft, onder anderen van hare cirkelvormige, als met een' pasfer getogene of afgetrokkene wenkbrauwen, die zoo zwart schein als ebbenhout:

*Overjuiste pasfertooghjes !
Teer sferaedtjes, ebbe booghjes !
Booghjes, die de Min ontleent,
Als hij niet te scherpsen meent !*

Waarom zegt hij hier (en te regt) van de *Min* HJ in plaats van ZIJ, terwijl hij insgelijks eenige regels verder, ter plaatse, waar hij ons de zachte, zijdachtige en krullende lokken van het Meisje affchildert, achter het vrouwelijke woord *Min* ZIJN en niet HAAR laat volgen? Hij zingt namelijk, dat die fraaie haren, als het ware, zweepjes, dat is, prikkelingen voor zijne ziel zijn. Hij noemt ze met een thans weinig gebruikelijk Substantief *wispelnuurtjes*, dat is, al heen en weder wispelende of slingerende vlechtjes, van wier wapperende ongestadigheid CUPIDO zijne looze en telkens wisselende treken leert, en die hij tot peesjes voor zijn' hoog, tot liefdenetten, liefdestrikken en liefdeboeijen voor de arme Minnaars weet te gebruiken.

*Geestfweepjes, wispelnuurtjes,
Daer de Min af leert ZIJN kuurtjes;
Peesjes tot ZYN boogh af dreijt,
Netjes ende strikjes breidt,
Om de Minners te belaezen;
Boeytjes, die HY my doet draegen !*

10) Waarom zegt men in onzen stijl HET *saijoen*, HET *fortret* enz. terwijl men hier in deze en soortgelijke bast-aard-

aardwoorden het geslacht van het Fransche *LA saison*, *LE portrait* enz. zoude verwachten?

11) *Voorpraak* is vrouwelijk, als zijnde zamengesteld van *spraak*; en echter lezen wij in onze Bijbelvertaling: Wij hebben *eenen voorprake* bij den Vader. Zoo is *bloed* onzijdig, en echter zingt JEREMIAS DE DECKER blijtend:

*Van hoornen (is 't niet vreemd?) mag niemand spreken hooren,
Daer veler heyl nochtans wyt hoornen word geboren;
Wat vint men menig stappe of ongesouten bloed,
Die door syn bruyd gewins den Hoorn van overvloed!*

Hoe strookt dit eene en andere?

12) Het woord *zwaan* is vrouwelijk. Onderwijl zingt JOAN VAN BROEKHUIZEN (de bekende groote nieuw-Latijnsche Dichter) in zijn fraai Lijkdicht op den vermaarden Dichter, ANTONIDES VAN DER GOES, ten jare 1685 gestorven:

*De foam en eeuwigheit daar boven
Bekransen U met louterblaen;
De groote Mantuaensche zwaan
Voelt in uw min ZYN boezem stoven;
Hy spreids ZYN vleughels luchtsig uit,
Verheugd in 's mannelijk geluit
Van uw volmaakte heldenzangen enz.*

Is dat *HY* en *ZYN*, in plaats van *ZY* en *HAAR*, in deze verzen goed te keuren?

13) Is *wacht* of *schildwacht* in onzen stijl altijd vrouwelijk, ook dan, wanneer het van een mannelijken persoon gebezigd wordt, of kan men met onzen TOLLEN' zeggen:

*Maar eensklaps, welk een raauwe gil!
Wat bange roep! wat naar gekrijt!
De ketter schrikt, staat ijkings stil,
En ziet DEN vromen wacht van wijd,
Die lag te worstlen in een wak,
Waaruit HIJ de armen boyen stuk.*

14) JEREMIAS DE DECKER zingt van een' Gie-
rigaard:

*De Dood trekt Ponticus in HAEREN swarten schoot,
Maer doet syn roestig geld verryfen van DE dood.*

Waarom gebruikt men in onzen stijl het woord *Dood* tegenwoordig veelal marnelijk, terwijl het in de aangehaalde regels en op dezelfde wijze oneindige malen meer bij onze vroegeren Schrijvers vrouwelijk gebezigd wordt? Zoo ook *tijd*, *stond*, *uur*, enz. enz. enz.

15) Naar welken regel zegt men in onzen stijl: DE Priesterschap gaf hem het Priesterschap, omdat het Burgerfchap hem door de Burgerfchap gefchonken was?

En wat dergelijke niet onbekende Vragen meer zijn.



*Iets over de Verbuiging, Valbuiging of Declinatie
der Naamwoorden in het Nederlandsch, ook
beschouwd met opzigt tot den stijl.*

§ 56.

De Declinatie dient, om de betrekking, waar in het eene Substantief tot het andere staan kan, aan te duiden. In het krachtige en zinrijke Gracfschrift b. v. van BRANDT op den vermaarden Nederlândschèn Vlootvoogd EGBERT MEEUWESZ. KORTENAAR:

*De Held der Maas, verminkt aan oog en rechterhand,
En echter 't oog van 't roer, de vuist van 't Vaderlant,
De grote Kortenaar, de schrik van 's vyants vloeten,
De onfuitter van de Zondt ligt in dit graf befloten.*

drukt het woord *Maas*, door dat het in den *Genitivus* of tweeden Naamval staat, de betrekking uit, die het op het woord *Held* heeft. Deze betrekking is hier

hier blootelijk die van plaats, want *de Held der Maas* zegt eenvoudig zoo veel als: de Held, die in de Maasstreken (in Rotterdam) te huis hoorde of diende. De *Genitivus* kan echter verschillende andere betrekkingen aanduiden. Bij v. in de woorden: *de schrik van 's vijands vloten* staat de tweede Naamval *vloten* tot den eersten of tot den *Nominativus schrik*, als het gewrocht tot de oorzaak. Immers, *schrik van 's vijands vloten* geeft te kennen, dat KORTENAAR er oorzaak van was, dat de vloten des vijands verschrikt werden of waren.

Op deze wijze laten zich een aantal van andere betrekkingen opnoemen, die door den *Nominativus*, *Genitivus* en de overige naamvallen of *Casus* worden uitgedrukt.

Men is namelijk, op het voetspoor der Latijnsche Spraakkunstenaren, gewoon van zes zulke *Casus* te spreken, namelijk van den *Nominativus*, *Genitivus*, *Dativus*, *Accusativus*, *Vocativus* en *Ablativus*. En inderdaad, al deze Naamvallen hadden in het Latijn ook hunne verschillende eindgeluiden of kenteekenen in het Substantief zelve, dat wil zeggen, men konde, door het woord op deszelfs einde eenigzins te veranderen, aanduiden, in welk een' Naamval het stond of welke betrekking het aan moest wijzen.

Zoo werd b. v. het Substantief *vir* (een Man), in den *Genitivus* moettende staan, veranderd in *Viri*, in den *Dativus* in *Viro*, in den *Accusativus* in *Virum*, in den *Vocativus* was het gelijk aan den *Nominativus* en in den *Ablativus* had het weer *Viro*. Ieder Latijnsche schoolknaap weet dit, maar heeft zeker over het eigenaardige hier van, in vergelijking van veel andere talen, niet nagedacht.

Men ziet, dat deze wijze, om in den stijl de betrekkingen tusschen de Substantieven aan te duiden, zeer fraai

en beknopt is, weshalve wij er ons over beklagen moeten, dat men zulks in onze taal ook niet even zeer doen kan. Dit is echter met haar en met de meeste andere heendaagsche Spraken van Europa het geval niet. Wij moeten al dikwerf tot voorzetselen de toevlugt nemen, om onze Naamvallen uit te beelden en eene Declinatie in den smaak der Ouden is ons in vele opzigten vreemd. Waar wij dus in het zoo even gemelde Grafschrift, met behulp van het voorzetsel *van*, moeten zeggen: *de schrik van 's vijands vloten*, terwijl het meervoudige Substantief *vloten* geheel en al onveranderd blijft, zoude men in het Latijn het woord *Clasfes* (vloten) zelve verbuigen en zeggen *terror classum hostis* (om nu maar plat weg zulks te vertolken.) Zoo zoude ook het volgende geestige Puntdicht van HUIGENS in het Latijn dat onduidelijke niet hebben, hetwelk hetzelfde in de helft van den eersten regel meer of min heeft, omdat de woorden *booze wijf* geen teeken van den derden Naamval aan zich dragen.

Tijdige dood.

*Dirk is syn booze wyf ontvallen. Maekt geen' rouw!
Hy's beter by den Heer, als by de Vrouw.*

In den Prozaftijl zoude men hier duidelijkheidshalve schrijven: *Dirk is AAN zijn boos wijf ontvallen. Didericus uxori suae pravæ vel malignæ mortis ereptus est.*

§ 57.

Vraagt men derhalve, hoe veel eigenlijk gezegde Naamvallen wij hebben, dan antwoorde ik met den Heer WEILAND, dat, voor zoo ver men door Naamvallen veranderingen in de eindvormen der Substantie-

tieven zelve verstaat, wij er dan slechts twee bezitten, namelijk den *Nominativus* en den *Genitivus*. Deze vertoonen zich in eenige gevallen regtstreeks in het woord zelve, offchoon echter nog maar alleen in het Enkelvoud. DE DECKER zingt:

*De jeugd verouderd haest; de dood is 's levens bunt;
Ach, 's uur ontsnapt den Mensch, terwijl hij vraagt: wat uur?*

Hier is nu de *Genitivus* in het woord *levens*, door de achteraanvoeging der *s* kennelijk van den *Nominativus* *leven* onderscheiden. Maar in welke andere Naamvallen het woord *Leven* nu ook verder geplaatst moge worden, het blijft onveranderd. En wat het Meervoud betreft, daarin heeft het, gelijk wij reeds zeiden, ook zelfs in den *Genitivus* geen' anderen eindklank.

Door *s* of door *en* of *n* (b. v. *de Mensch, ties Menschen*), kunnen wij in de Substantieven, en voornamelijk nog maar in die van het Mannelijke Geslacht het onderscheid tusschen den *Genitivus* en *Nominativus*, wat sommige, niet wat alle betrekkingen betreft, aanduiden. Hiermede echter houdt onze Declinatie, voor zoo ver men dit woord in deszelfs eigenlijkste beteekenis neemt, dan ook op. De meer of min Hoogduitsche *Dativus* toch, die zich in enkele woorden nog zien laat, b. v. *Gods* van *God*, *Heers* van *Heer*, *Lands* van *Land* komt te zeldzaam voor, dan dat wij denzelven bepaaldelijk onder onze Naamvallen zouden durven rangschikken.

§ 58.

Nemen wij echter onze *Articuli* of Lidwoorden te baat, zoo kunnen wij des noods, ook zonder Voorzetselen, nog meer Naamvallen, dan alleen juist den eersten en tweeden, uitdrukken. Immers, dan komen er

G

nog

nog de *Dativus* en *Accusativus* in sommige gevallen bij. Zoo vinden wij duidelijk en onderscheiden den derden Naamval aangeduid in het volgende Punttdicht VAN DE DECKER:

DE Satan hebbende DEN goeden Job ondragen,
 Sijn goed, sijn kinderen, sijn gaef en wakker lyf;
 Lies hem een eenig ding, maar och! om hem sijn plagen
 Te dubbelen; — En wat? een quaed-hoofte van een wyf!

Even duidelijk onderscheiden van den eersten ver-
 toont zich de vierde Naamval in het rijmpje van
 HUYGENS:

Men vraeghde: wat 's de langhste dag?
 Myn boer, die niet gewacht heeft,
 Dat ik myn' Almanach door-sagh,
 Sei, Land-heer, spaers uw moeyt, dat 's, die DEN kortstem
 (nacht heeft.

In beide deze rijmpjes zien wij geene Voorzetselen gebruikt, om den, door het Lidwoord aangeduiden *Dativus* en *Accusativus* uit te drukken. 't Is wel waar, onze *Dativus* DEN is gelijk aan den *Accusativus* DEN, maar in den Latijnschen Stijl is de *Ablativus Viro* ook niet van den *Dativus Viro* te onderscheiden, even min als de *Genitivus Musæ* van den *Dativus Musæ*, enz. enz.

In onze Vrouwelijke Lidwoorden is echter de onderscheiding der vier Naamvallen niet zoo nauwkeurig.

§ 59.

Vergelykt men onze Declinatie met die van andere hedendaagsche, ons het naast liggende talen, zoo vinden wij, dat ze in sommige opzichten nauwkeuriger is,

is, dan die der Franschen; want in het Fransch mist men geheel en al de Verbuiging des *Genitivus* in het Substantief zelve. Immers eene Verbuiging, als b. v. ons *Vader, Vaders* is in de Fransche Sprake onbekend. Het woord *Père* blijft in den tweeden Val onverbogen, en b. v. onze spreekwijze *Gods Heide* luidt dus *l'amour de Dieu*, d. i. *de liefde van God*. Zoo ook mist men het onderscheid tuschen den *Accusativus* en den *Nominativus*. Ons duidelijk *DE Vader heeft DEN Zoon geslagen* is slechts aan de stelling der woorden kenbaar in het Fransch. *LE Père a battu LE fils*. Daarom laat zich dan ook bij ons, des noods, zonder aan de duidelijkheid te kort te doen, zeggen: *DEN Zoon heeft DE Vader geslagen*, (*Filium verberavit Pater*). In het Fransch zoude dit geheel onmogelijk zijn, en even zeer in de andere Romantische Spraken, alsmede in het Engelsch.

Wat de Hoogduitsche taal betreft, in deze heeft men eene eenigzins naauwkeuriger Declinatie, dan in de onze. Men vergelijke b. v. slechts ons *de God, des Gods, den God, den God, o God, van of met den God*, tegen het Hoogduitsche *der Gott, des Gottes, dem Gotte, den Gott, o Gott, von of mit dem Gotte*. En zoo is het Hoogduitsche Meervoud *die Götter, der Götter, den Göttern, die Götter, o Götter, von den Göttern*, ook nog eenigzins onderscheiden van ons *de Goden, der Goden, den Goden, de Goden, o Goden, van de Goden*. — Meer echter loopt de fijnere Nuancering der Hoogduitsche Verbuiging in de Adjectieven en Voornaamwoorden of *Pronamina* in het oog. Van den anderen kant heeft onze Declinatie het voorregt, dat zij veel minder omslagtig, ingewikkeld, en, wat verschillende woorden betreft, uiteenlopend is, dan die der Hoogduitscheren. Het valt toch waarlijk

voor eenen Vreemdeling niet gemakkelijk door al de , ten minste schijnbare , onregelmatigheden der acht onderscheidene Hoogduitche Declinatiën heen te worstelen.

De Beschouwing van dit boven gezegde is van het hoogste belang voor den Stijl , want op dezen oefent de verschillende Declinatie , die de talen hebben , een' grooten invloed uit. In vele opzigten toch ten gevolge van dit onderscheid is er b. v. op de Woordenschikking der volgende , schilderachtig fraaije verzen uit de *Louise van voss* niets aan te merken , terwijl zij in het Fransch zeer onduidelijk , en ook om andere oorzaken geheel onmogelijk zijn zoude. Afwisselingshalve zal ik hier deze verzen aanhalen. De voortreffelijke Dichter en volkomene Meester en Beheerscher zijner taal beschrijft ons op de bekoorlijkste en welluidendste wijze (welluidend ten minste voor ieder een , die het Hoogduitsch goed en zuiver lezen en uitspreken kan ,) hoe *Louise* zich met haren jeugdigen Minnaar naar het Bosch begeeft , om daar in het gezelschap harer Ouderen op eene landelijke wijze heur' Geboortedag te vieren.

— — — — — *Aber die Jungfrau*

Fasste , dieweil Karl drängte , den Arm des bescheidenen

(*Jünglings ;*

Und um die rauschende Schleuse der Mühl' in das grasige

(*Seethal*

Lenkten sie fröhlich den Gang. — An des Mädleins Füße

(*geschmieget ,*

Weht' ihr weisses Gewand mit rosenfarbenen Schleifen ;

Seidener Flor umwällte verrätherisch Busen und Schultern ,

Vorn mit der knospenden Rose geschmückt ; ihr freundliches

(*Antlitz*

Schirmte , gekränzt mit Tremsen , der fein geflochtene Strohhut.

Unter ihm floss in den Wind des dunkelen Haares Geringel ,

Glänzend am Licht , nachlässig vom rofigen Bande gefeselt.

Weiss aus brännlicher Klappe des Handschuhs blickte die Rechte ,

Ründ-

*Ründlich und zart, oft kühlend mit tastenem Fächer das Anlitz;
Und wie die Link' im Arme des Jünglinges ruhe, so spielten
Lets' in der Hand ihm die warmen niedlichen Finger des Mägdeleins.
Schauer der Wonn' unströmt' ihm das Herz; bang' athmend und
(sprachlos
Drücks' er die kleine Hand, durchfaltet mit bebenden Fingern.
Aho wandelten beide durch Gras und blumige Kräuter
Langsam; Grillengeschwirr war ringsher; und wie erblüdet
Sannen sie, scheu zu begegnen dem Blick, und redeten wenig.*

Hoe liefelijk, hoe aanminnig, hoe eenvoudig, hoe natuurlijk, hoe korrekt! Wat wordt eene taal toch niet onder de handen van zulke Meesters!

§ 60.

Voor het overige heeft onze Declinatie, vergeleken met hetgeen zij voorheen was, wel in eenvoudigheid, maar niet in nauwkeurigheid gewonnen. Oudtijds had zij meer overeenkomst met de verbuiging der Hoogduitscheren, thans meer met die der Franschen. De oud-Duitsche geaardheid is echter nog in verschillende zegswijzen zichtbaar, b. v. in *hij is uit den geslachte Davids* (voor *hij is uit het geslacht* enz.) *Er ist aus dem Geschlechte Davids*. *Hij kwam te goeder ure*. *Er kam zu guter of rechter Zeit of Stunde*, of wel *zur guten Stunde*. En zoo *met der tijd*, *in der daad*, *in der ijl* enz. enz. waarin de Artijkel achter het Voorzetsel verbogen wordt, even als in het Hoogduitsche *mit der Zeit*, *in der That*, *in der Eile*, zijnde hier dit *der* de vrouwelijke *Dativus* of *Ablativus*. Hetzelfde geldt ten aanzien der spreekwijze *van der jeugd af aan*, in het Hoogduitsch *von der Jugend* of *von seiner ersten Jugend an* of *ab*. Zoo vindt men oudtijds bij ons oneindige malen achter de Praeposities den *Dativus* gebezigd. Een enkel voorbeeld uit den allervernuftigsten Heer van *Zullichem*:

G 3

Dirck!

*Dirck! sei Truy: houdt u eens, of gy myn Vryer waert!
 ('t En is maer om den deun) stuypt neder totTER aerd',
 Sucht, schreit, en om myn trouw gaet op uw knien leggen!
 Neen, neen, sei Dirck, ik vrees, of ghy eens ja mogt zeggen.*

Stuip neder totTER aerd beteekent hier *buig u tot der of TER aarde neder*. *Stuipen* is hetzelfde, als het Engelsche (*to*) *sloop*, en, gelijk de Heer BILDERDIJK ons leert, de vader van ons *floepjes*, in den zin van *oude, krom gebogene kriegslieden*. Om den deun, weet men, beteekent bij onze vroegere schrijvers *uit den grap, voor de aardigheid, kortswijlshalve*.

Nog een paar Vragen, tot Taalkennis en stijl betrekkelijk.

- 1) Welke talen van het hedendaagsche Europa komen, volgens het oordeel van deskundigen, wat hare wijze van Declineren betreft, nog het meest met de oude talen overeen?
- 2) Waarin is het voordeel en de fraaiheid, die de oude talen door hare Declinatie in den stijl hebben, gelegen? Welke nadeelen staan echter hier tegen over?
- 3) Welke verschillende betrekkingen laten zich door de verschillende Naamvallen al uitdrukken? Wat duidt b. v. de *Genitivus* aan in DE DECKER's Puntdicht:

*Gorgonius is grys, Rufillus blond van hair;
 Maer 't grys is eigen goed, het blond gekogte waer.*

- 4) Men spreekt in het Latijn van eenen zoogenaamden *Ablativus absolutus*. Hebben wij denzelven ook in onzen stijl, en wat valt aan te merken omtrent constructien, als b. v. wanneer HOOFT zegt: *'t Mocht den vrund niet gebeuren zijnen vrundt, den gebuur zijn gebuur aan te spreken; HOUDENDE DE SPANJAARDTS een bitter oogh op jeder, die zich by eenen anderen voeghde*. Welk laatste gedeelte van dien zin hetzelfde is, als of men in het Latijn zeide: *HISPANIS torvis oculis unumquemque INTUENTIBUS* etc.

5) Men zegt bij ons *de liefde deS vaders*, maar niet *de liefde deS moeders*. Onderwijl zegt men toch *moeders liefde*, *moeders hart*. Kan men ook zeggen *'S moeders hart*, gelijk VONDEL doet in den overheerlijken Kersnachtzang uit den *Gysbrecht van Amstel*, alwaar het van de door HERODES vermoorde zuigelingen te Bethlehem zoo roerend luidt:

*De winkbraeu deekt nu met zyn booghjes
Gelokene en geen lachende ooghjes,
Die straelden tot in 'S moeders hart,
Als starren, die met haar gewemel
Het aenschyn schiepen tot een' hemel,
Eer 't met een mist betrokken wert.*

6) Men hoort soms zeggen *de liefde Gods*, *de Psalmen Davids*, het boek *Jobs*. Wat valt omtrent een dergelijk plaatsen van den *Genitivus* aan te merken? J. VAN VOLLENHOVE ljuert er geweldig tegen.

*'t Boek Daniels, 't huis Davids gaat in zwangk,
Naar kerkgebruik: 't waar anders basterklank,
By elk gemjdt, door elk gebruik veroordeelt enz.*

Is er voorts onderscheid tuschen *de liefde van God* en *Gods liefde*?

7) Oudtijds, toen onze taal mischien meer zoetvloeiendheid, dan thans, bezat, zeide men altijd: *de sprake*, *de kronz*, *de ziele*, *de eere* enz. enz. (gelijk de Hoogduitschers in hunne anders soms harde Dialekt nog doen, schrijvende *die Sprache*, *die Kronz*, *die Seele*, *die Ehre*). Zoo vindt men zelfs *deugdz*, in stede van *deugd*, bij de DECKER in het fraaije Punt dicht.

*Noys is er wys gemoed, noyt moedig hert gebannen;
Der vromen Vaderland is alle duyn en dal;
Alom is Deugdz wel: recht deugdelyke mannen
Syn nergens ballingen, booswichten overal.*

In hoe ver is een zoodanig gebruik onzer Substantieven tegenwoordig in den stijl nog geldig, en is het alleen nog

geldig in de zoogenaamde *Casibus obliquis* of gebogene Naamvallen, of ook in de *rectis* of rechte?

8) Is den Heere alleen in den *Dativus* te gebruiken, en wanneer komen onze oude Hoogduitsche vormen, als b. v. *ik ben dien edelen manne mijn leven verschuldigd. Ik zal den vaderkande tot den dood toe getrouw blijven. Hij was uit den alouden geslachte der BREDERODES afkomstig. Dit boek zij den liefhebberen der gouden moedertale gewijd. Hij is voor eeuwig uit DEN Lande gebannen. (Ich bin dem edelen Manne das Leben schuldig. Ich werde dem Vaterkande bis zum Tode getreu bleiben. Er stamme her of ab aus dem uralten Geschlechte der Brederode. Dieses Buch sey den Liebhabern der goldenen Muttersprache gewidmet. Er ist für ewig aus dem Lande of des Landes verwiesen.)* — het meeste te pas?

9) De scherpzinnige en geleerde HUIJDECOPER verhaalt ons ergens, dat men de woorden *vader* en *broeder* in een zeker tijdperk altijd gebruikt vindt zonder *s* in den *Genitivus*. Waartoe kan eene zoodanige, schijnbaar beuzelachtige opmerking dienen?

10) Bij VOSS lezen wij in de Hoogduitsche vertaling van HOMERUS:

*Also rief er betond: ikn härete Föbos Apollon,
Und von den Höhn des Olympas enteilet 'er, ZURNENDES HER-
(ZENS.*

Gebruiken wij ook dergelijke zoogenaamde *Genitivi absoluti* d. i. op zich zelve staande tweede Naamvallen, in onzen stijl, als er hier in de woorden *zurnendes Herzen*, dat is *mit zurnendem Herzen* voorkomen.

11) Bij BRANDT lezen wij het volgende Bijschrift op de afbeelding van Prins WILLEM DEN EERSTEN:

*Dit 's Vader Willems beeldt. Verlosser van ons landt,
Wat hebt gij staals gekeert op 't punt van uw verstandt!
Wat hebt gij leets beleeft! — een wereld vol verloops,
Den twist van Paaps, van Geus, van Luthers en van Doops;
Uw deugt, uw moedt, uw list, uw zorg, uw goet en bloet
Verdreef met Goet het juk van 't lichaam en 't gemoet.*

Hier

Hier staat: *Dit 's VadeR Willems beeld.* Moest die niet zijn *dit 's* (dit is) *VaderS Willems beeld?* In het Latijn zal toch niemand zeggen: *Haec est imago Pater Gu- helmi*, maar, zoo als natuurlijk is, *Patris.*

Enz. Enz. Enz.

Iets over onze Lidwoorden of ARTICULI en derzelver gebruik in den stijl.

§ 61.

Onze Taal bezit, even als het Fransch, Hoogduitsch Engelsch, Italiaansch en meer andere Europeesche spraken, zoogenaamde Lidwoorden of Ledekens, in het Latijn *Articuli* genaamd. Het Latijn kent onderwijl dezelve niet, en zulks is ook het geval met de Poolse taal. De stijl van dergelijke spraken mist hierdoor wel eens die duidelijkheid en nauwkeurigheid, welke men in Talen, die *Articuli* hebben, aantreft. Aan dit mangel kan echter nog al eenigermate te gemoet gekomen worden, terwijl het van den anderen kant niet te ontkennen is, dat de Lidwoorden aan den stijl somtijds iets looms en traags bijzetten. Men zoude dezelve boertender wijze bij dienstboden vergelijken kunnen, die altijd vóór of achter hunne heeren en meesters aangaan, en die men zich ook zelfs daar niet van den hals kan schuiven, waar men hunne hulp wel zoude kunnen missen, en met de Blij-spelpersonaadje wel zoude willen uitroepen:

*Maar voor ik, lieve vriend, u van dees zaak iets zeg,
Jaag mij dien lusteraar, dien gindschen knecht eerst weg!*

§ 62.

Wij bezigen, zoo als bekend is, tweederlei soort

G 5

van

van Artijkelen, het onbepaalde *een, eens*, en het bepaalde *de, het*.

*My vraaghte eens DE Barbier,
Hoe 'k my wou scheeren laten;
'k Set: op EEN nieuw manier,
Knap weg en sonder praten!*

HUYGENS.

In het oudste ons bekende Duitsch vindt men geen' onbepaalden Artikel. Het Substantief stond dan alleen, zoo als in de Grieksche taal ook meestal plaats heeft, in welke toch *ὁ βασιλευς de koning*, maar *βασιλευς* zonder Artikel of soms ook met bijvoeging van *τις een koning* of *een zeker koning* beteekent. Wat onze vroegste Nederlandsche Schrijvers betreft, bij hen vinden wij dikwerf *die*, in plaats van *de*, gebezigd, en zoo ook omgekeerd. Dus lezen wij b. v. bij den Kronijkschrijver MELIS STROKE in het zevende boek:

*DIE Grave lach op de Merwede
In enen scepe teenre stede,
Doe quam op een' avond spade
Een bode, DE seide: Here, wat rade? ens.*

Hier staat *DIE Grave* voor *DE Graaf*, terwijl wêer *een bode*, *DE seide*, de plaats vervangt van *een' bode*, *DIE* of *WELKE* zeide. Het eene en andere laat zich uit den ouden Hoogduitschen aard onzer taal gemakkelijk oplossen. Men merke hier in het voorbijgaan weer de nauwkeurige Declinatie op, waarvan wij in § 60 gesproken hebben en verder nog spreken zullen, b. v. *in enen scepe (in einem Schiffe) teenre d. i. te eener stede (zu of an einer Stätte)*. Wat de woorden *op de Merwede* betreft, deze worden nauwkeuriger een paar regels hooger geschreven op *DER Merwede*, even als men in het Hoogduitsch zeggen zoude *auf DER Donau*.

Zeer merkwaardig is het voor het overige, dat in de
met

met ons vermaagschapte, zoogenaamde Scandinavisch-Duitsche of Noord-Duitsche talen de bepaalde *Articulus* achter het Substantief geplaatst, en met hetzelfde in een gesmolten wordt. *Dag* b. v., hetzelfde in het Deensch, als bij ons beteekenende, wordt met achteraanvoeging van *en* tot *dagen* en duidt dan aan *de dag*. *Hul* (ons *hol*) wordt door de aanstaarting van *et* tot *hulet* en beteekent dan *het hol*. *Konung* is in het Zweedsch *koning*, maar *konungen*, *de koning*. En zoo *konungar koningen*, maar *konungarne*, *de koningen*. Immers in het meervoud staart men *ne*, of in het Zweedsch ook *na* aan, om ons *de* uit te drukken.

Sommigen beweren, dat men in het Hoogduitsch ook nog enkele sporen van zulk eene achteraanplaatting der Lidwoorden aantreft.

§ 63.

In sommige gevallen laten wij bij ons den *Articulus* weg, iets, dat onzen Stijl voor eene fijne zinsonderscheiding vatbaar maakt. Immers, het levert een' drierlei zin op, als ik zeg: geef mij *EEN brood*, *geef mij HET brood*, en *geef mij brood*. De Franschen moeten dit laatste uitdrukken door: *donnez moi DU pain*, en sommigen willen, dat men dit *du* als eenen op zich zelve staanden derden Artijkel zulle aanzien. Dit kan waar zijn. In den grond zweemt het echter veel naar den *Genitivus* van hunnen gewonen bepaalden *Articulus le*, die in den tweeden Naamval *de le* heeft, even als in het Vrouwelijk Geslacht *de la*, maar voor welk *de le* bij zamentrekking *du* gezegd wordt. *Donnez moi DU pain* is dus, als of wij zeiden *geef mij DES broods*. Zoo wordt ook het Fransche *du* in het Meervoud *des*, en terwijl *VONDEL* zijne krachtige Dichtregelen op het ontsnappen van *HUIG DE GROOT* uit
Loe-

Loeveſtein zonder Lidwoord konde aanvangen en zingen:

*Gewelt van wallen, dubble gracht,
Ontruste honden, wacht by wacht,
Beſlage poorten, ysre boomen,
Geknars van ſlotwerk, breede ſtroomen,
En d' onvermurwde kastelein
Verzekerden op Loeveſtein
Den Grooten Huigen buiten dachten,
Van in der eeuwigheit t' ontvluchten. enz.*

zoude men, geloof ik, in het Fransch moeten zeggen: *DES remparts* (wil ik nu maar eens vertalen) *bien fortifiés*, *DES chiens vigilans ôbèrent a GROTIVS toute eſpérance de s'enſuir* enz. enz., terwijl men de woorden *dubble gracht*, *wacht bij wacht*, en *geknars van ſlotwerk* niet anders in het Enkelvoud zoude kunnen vertolken, dan met behulp van de gewone Artikels. Immers, de Franschman kan ons al de ſijne ſchaduwingen der Gedachten, die wij in onzen Stijl, door het al of niet weglaten des Lidwoords, aanduiden, met zijn' zoogenaamden *Article partitif* niet nabootſen. Bij v. onze uitdrukking: *Muzijk is de vreugd van mijn leven*, welke nog ſlaauwelijk iets anders zegt, dan *DE Muzijk is de vreugd van mijn leven*, is in het Fransch moeilijk te vertalen. Het Engelsch zoude haar des te beter kunnen overnemen, gelijk men uit de ſchoone regels van POPE dadelijk zien kan:

*Music the fiercest grief can charm,
And fate's severest rage disarm;
Music can soften pain to ease,
And make despair and madness please;
Our joys below it can improve,
And antedate the bliss above.*

waar-

waarin telkens vóór het woord *Muzijk* de Artikel wordt weg gelaten. Voor het overige is het dikwerf moeilijk te beslissen, waar men in onzen Stijl het Lidwoord al, dan niet diene te bezigen.

§ 64.

Voor sommige Substantieven plaatsen wij nimmer het Lidwoord. Bij v., wij plaatsen hetzelfde niet voor de Namen van Gewesten en Landschappen; want wij Nederlanders zeggen *Europa, Holland, Denemarken, Frankrijk*, en niet, gelijk de Franschen, *L'Europe, LA Hollande, LA France, LE Dannemarc.*

Zoo geven wij insgelijks nimmer aan de eigen namen van personen den *Articulus* tot geleide, iets, waarin wij dus van de Franschen en Hoogduitschers verschillen, die soms spreken van *LE Tasfe, L'Arioste, DER Homer, DER Horaz, DER Ovid* enz., terwijl wij blootelijk *Tasfo, Ariosto, Homerus, Horatius, Ovidius* zeggen. BRANDT's aardige Woordspeling in het tweeregelige opschrift, dat hij voor de kist maakte, waarin DE GROOT uit Loevestein ontsnapt was:

Wie heeft de Vryheid meer verplicht?

'K heb Loevestein DEN Huig gelicht.

zoude derhalve al zoo naauwkeurig in het Hoogduitsch zijn, als zij het in onze taal is.

Gaat echter een Eigennaam meer of min in de beteekenis van een algemeen Substantief over, zoo bezigen wij, gelijk bekend is, den Artikel. Dus zingt BRANDT van den vermaarden Franschen Geschiedschrijver THUANUS:

*Hier leeft het Hooft van 't hoog Gerecht in 't Fransche Ryk,
De Cato van de Sein', der Fromen stus en wyk. enz.*

Ee-

Eenige verdere gemakkelijke Vragen over de Artijckelen.

1) Waarvoor heeft men den *Articulus* in de talen te houden, en hoe komt het, dat, terwijl hij in het Latijn niet wordt aangetroffen, al de Dochters dier taal denzelven bezigen?

2) In wat opzigten is het Lidwoord bevorderlijk voor nauwkeurigheid van Zinsonderscheiding en duidelijkheid van Stijl?

3) Hoe is het gebruik, dat onze oudste Nederlandsche Schrijvers van *die*, in plaats van *de*, en van *de*, in stede van *die* of *welke* maken, gemakkelijk op te lossen?

4) Men zegt in het Fransch *LE père et LA fille y ont esté. J'y ai vu LE fils et LA fille*. Moeten wij in onzen Stijl ook indiervoege altijd den Artikel herhalen en zeggen: *DE Vader en DE Dochter zijn er geweest*, niet *de Vader en Dochter. Ik heb er DEN Zoon en DE Dochter gezien*, niet *den Zoon en Dochter*?

5) Waarom schrijft men in de Zuidelijke Gewesten dezès Rijks altijd in den Mannelijken *Nominativus* DEN en niet DE, gelijk men hiervan bij vroegere Schrijvers ook telkens voorbeelden aantreft. Zoo zong toch voor eene anderhalve Eeuw de meermalen aangehaalde, doorschrandere en overgeestige Ridder HUYGENS, Heer van *Zuilichem*, Eerste Raad en Rekenmeester van den Prins van Oranje:

*DEN Adel, wel verdient is hoogelick te loven,
Maer, hoe men 't noemen wil, het is een menschengunst;
Geleertheit, wel beploeght, komt evenwel van boven,
En of de mensche sweet, DEN Hemel schenckt de kunst. —
Het scheel bestaet daerin, dat met syn gulde brieven
Een Koningh op één dagh veel dusenden gerieven,
En sóo veel Boeren eel met één woord maken kan;
Maer al de Koningen, wanneer sy 't ondernamen,
Van soo veel Boerenstof, met al' haer krachten 't samen,
In dusend dagen tyds niet één' geleerden Mann.*

6) Wat ontbreekt er aan den Stijl van de volgende regels: *Dis is in geenen deel vreemd, wis hoofde van de in ver-*

verschillende Landen en Steden zonderlinge plaatshebbende gewoonten en gebrusken, welke de de dengdbeminnenden zehersoms noodzaken, een weinig van het regte pad af te wijken?

7) Wanneer moet men van de, en wanneer der gebruiken? Wanneer aan de, wanneer der? enz. enz.

Enz. Enz.

Over onze Adjectieven en hetgeen ten hunnen aanzien in den Stijl valt op te merken.

§ 65.

Wat Adjectieven of bijvoegelijke Naamwoorden zijn, is hier boven in § 33 reeds kortelijk aange-toond geworden. Men verdeelt ze, even als de Substantieven, onder anderen in oorspronkelijke en afgeleide. Dus noemt men *groot, klein, dik, dun*, enz. oorspronkelijke of Stam-Adjectieven, maar in HUIJGENS aardig Sneldichtje op een' Drukker:

*Van 't Keiserlike hof tot in de schaepperskluis
Tracht ieder vrede en vreugd en vryheit te gewinnen;
Ick ben de Man alleen van overechte zinnen,
Die staegh om perling en om druk wensch in myn huis.*

(waarmede men een ander Sneldicht van dienzelfden geestigen Dichter vergelijken kan, luidende:

*Myn Drucker leeft in droeven druck,
Want 't drucken druckt hem weinigh druck:
's Waer geen bedruckte Drucker,
Viel 't drucken maer wat drucker.)*

in het eerste van deze rijmpjes, herhaal ik, is het woord *Keiserlike* een afgeleid Adjectief.

Deze Afleiding of Derivatie heeft hoofdzakelijk plaats van Substantieven, of van *Verba* of Werkwoorden. — Wij doen zulks met behulp van verschil-

schillende zoogenaamde Achtervoegfelen; als daar zijn *baar, loos, lijk, zaam, achtig, haftig, ig* en foortgelijke, welke hier boven reeds kortelijk zijn opgenoemd geworden, en die allen eene zekere vaste beteekenis hebben. *Baar* geeft b. v. iets dragends of voortbrengends te kennen, als in *vruchtBAAR, achtBAAR* enz. te zien is; of wel, voor zoo ver het achter het worteldeel van een werkwoord gevoegd wordt, drukt het een kunnen of eene geschiktheid uit. B. v. *eetBAAR* duidt iets aan, dat geschikt is, om te worden gegeten; *hoorBAAR*, dat gehoord kan worden.

Loos beteekent eene berooving of gebrek, en in de gemakkelijheid, waarmede wij het achter een aantal van woorden plaatsen kunnen, is de uitnemende vatbaarheid onzer taal voor eene rijke en allerverstaanbaarste Derivatie ten duidelijste te bespeuren. Men beproeve toch eens, om even kort in het Fransch de volgende Dichtregelen te vertalen, welke de Heer van *Zuilichem* op eene Print maakte, waarop de vermaarde ANNA MARIA SCHUURMAN zonder handen was uitgebeeld, en die door haar zelve gesneden was.

*Jammer, jammer, sei de Reden:
Daer het Meisje quam getreden,
Dat soo foeten schepsel lam,
Handeloos ter wereld quam:
Maer de Waerheit sprack er tegen:
Weest er weinig in verlegen!
Als het Haeghje wandeloos,
Als den Amstel handeloos,
Als de Dnynen strandeloos,
Als den Oever sandeloos,
Als den Tiger sandeloos,
Als de Sonne brandeloos,
Als de Minne bandeloos,
Als de Heide landeloos,*

Alh

*Als de Kercken pandeloos,
 Als de Merckten mandeloos,
 Als de Doofen randeloos,
 Als de Boofse fchandeloos,
 Soo is 't Meysjen handeloos.*

Lijk geeft gelijkheid met eene zaak te kennen. *Zaam* beteekent een te zamen zijn met iets, en dus vereeniging, en van daar ook geneigdheid, gefchiktheid, overhelling, zoo als in *vreedzaam*, *leerzaam*, enz. te zien is. *Haftig* van het oude *haben*, in het Hoogduitsch *haben*, bij ons thans *hebben*, duidt het hebben of bezitten van iets aan, gelijk blijkt uit *ernsthaftig*, *krijgshaftig*. *Achtig* heeft zeer enkel geheel en al diezelfde beteekenis, maar gewoonlijk die van: een klein weinig hebbende. Het eerste is te zien in *waarachtig*, het tweede in *zwartachtig*, *roodachtig*, enz.

HUIJGENS zinspeelt met eene boertige verdraaijing op deze onderscheidene beteekenis, als hij zingt:

*Het is wáérachtig, Jan!
 Ghy zyt een eerlick man.
 Wáérachtig is het: maer
 Dat is wat min als waer.*

De aardigheid hangt hier af van de verschillende wijze, waarop men den accent vallen laat.

De uitgang *ig* drukt geneigdheid, overhelling en wat dies meer zij uit, zoo als in *hbaftig*, *kwiftig*, *ijverig*, enz. te zien is.

En heeft de kracht van den *Genitivus*, en is misfchien een oorfpronkelijke vorm van denzelven. *Houten* is *van hout*, *gouden* *van goud*, enz. In de Franfche taal heeft men foortgelijke Adjectieven, die men ftoffelijke noemt, niet aan te wijzen. *Eene houten tafel* kan niet anders vertaald worden, dan, omschrij-

H

ven-

vender wijze, door: *une table DE bois*, dat is *eene tafel VAN hout*. En zoo is *een koperen ketel*, *een marmereN steen*; *een ijzeren werktuig* enz. enz. in het Fransch *un chaudron DE cuivre*, *une pierre DE marbre*, *une machine DE fer*.

Sch, oudtijds *sk* of *sc* wijst betrekking of vereeniging aan. VONDEL zingt tot VOSSIUS, bij den dood van deszelfs zoon:

*Ay, staek dees ydle tranen wat,
En offer welgetroost en bly,
Den allerbesten Vader vry
Het puik van uwen aertschen schat!*

Aardsch van *aarde* neemt hier door den uitgang *sch*, als Adjectief, de beteekenis aan van iets, dat betrekking heeft of behoort tot de aarde.

Enkele afgeleide Adjectieven stammen bij ons van Voorzetselen en Bijwoorden af, b. v. de *voorste* van *voor*; *huidig* in *ten HUIDIGEN dage* van *huiden* of *heden* enz. enz.

§ 66.

Onze Adjectieven hebben weinig verbuigings- of Declinatievermogen, het zij dan, om het geslacht, het zij, om het Meervoud en de zoogenaamde Naamvallen aan te duiden. De fraaije afwisseling van eindklanken, die er heerscht in het Latijnsche *bonus*, *bona*, *bonum*, in *boni*, *bono*, *bonae*, *bonos*, *bonorum*, *bonarum*, enz. enz. waardoor men op zulk eene korte en juiste wijze kan aanwijzen, of het Adjectief tot een Mannelijk, dan wel tot een Vrouwelijk of Onzijdig Substantief behoore, of het in het Enkel- dan in het Meervoud, in den *Nominativus* of in de andere Naamvallen sta, missen wij en de meeste hedendaagsche Natien van Europa met
ous

ons grootendeels. Ons *good* blijft telkens *goed*. Tusschen beide slechts gaat het in *goede*, *goeden* over. Soortgelijke veranderingen hebben echter nog maar alleen in het Mannelijke en Onzijdige geslacht plaats, b. v. *een goed Man*, *eens goeden Mans*, *eenen goeden Man*, *eenen goeden Man*, *o goede Man*, *van eenen goeden Man*. Het Vrouwelijke *goede* blijft door alle *Casus* heen hetzelfde. Het is altijd *eene of de goede vrouw*, *eener of der of van de goede vrouw*, *eener of der of aan de goede vrouw*, *eene of de goede vrouw*, *o goede vrouw*, *van eene of van de goede vrouw*.

En zoo in het Meervoud: *de goede vrouwen*, *der goede vrouwen*, *der of aan de goede vrouwen* enz. enz. Welk een onderscheid met der Latijnen *bona*, *bonae*, *bonae*, *bonam*, *bona*, *bonae*, *bonarum*, *bonis*, *bonas* enz. enz.

§ 67.

De Hoogduitschers hebben in het Adjectief een weinig meer Declinatie. Een enkel voorbeeld! *Ein guter Mann*, *eine gute Frau*, *ein gutes Kind*, *eines guten Mannes*, *einer guten Frau*, *eines guten Kindes*, *einem guten Manne*, *einer guten Frau*, *einem guten Kinde*, *einen guten Mann*, *eine gute Frau*, *ein gutes Kind*, *o guter Mann*, *o gute Frau*, *o gutes Kind*, *von of mit einem guten Manne*, *von einer guten Frau*, *von einem guten Kinde*.

Hierbij houde men wel in het oog, dat, offchoon hier de *Genitivus* en *Dativus* (en dien ten gevolge ook de zoogenaamde *Ablativus*) van het Hoogduitsche vrouwelijke Adjectief, voor zoo ver dezelve met het lidwoord gebezigd worden, op *en* of *n* uitgaan, hun uitgang eigenlijk *r* of *er* is, gelijk in het Mannelijk een Onzijdige geslacht in den *Dativus m*. Even als men dus zegt,

H 2

of

ten minste zeggen kan: *ein Mann von grossem Geiste*; zegt men ook: *eine Frau von grosser Tugend, von reizender Schönheit*. (Eene vrouw van groote deugd, van aaulokkelijke schoonheid). SCHILLER zingt van hetgeen de ware zoogenaamde Genie uitmaakt, op eene treffende wijze:

*Wo durch giebt sich der Genius kund? — Wo durch sich der
(Schöpfer
Kund giebt in der Natur, in dem unendlichen All.
Klar ist der Aether, und doch von UNERMESZLICHER TIEFE;
Offen dem Aug, dem Verstand bleibt er doch ewig gehetm.*

Deze zelfde verbuiging van het vrouwelijke Adjectief vinden wij ook bij onze vroegere Schrijvers. In MAERLAND EN MELIS STOKE laat zij zich telkens zien. B. v. bij den eersten (Spieg. Hist. I. P. I. B.)

*Vier, lucht, water en erde,
Die Inglen van groter werde
Maeckti, dit spreect de waarhede,
En vervulde den hemel daarmede.*

Bij MELIS STOKE (VII. B.)

*Van Renesse her Jan
Was in den lande comen dan
Bi den Grave van Henegouwen
In dogheden ende in groter vrouwen.*

En zoq op honderd andere plaatsen. In later eeuwen wordt deze verbuiging meer zeldzaam. Maar zelfs in onze gewone Bijbelvertaling lezen wij nog, en dat nog wel met den *Articulus*, Genes. II. „*De naem der eerster riviere is Pison.... Ende de naem der tweeder riviere is Gihon.... Ende de naem der derde riviere is Hiddekel*. Hier zoude men in het te-

tegenwoordige Hoogduitsch zeggen: *Der Name der ersten*, enz. verondersteld, dat men voor het woord *rivier* een vrouwelijk Substantief in die taal vinden konde. Men zegt toch: *das ist das kind der guten Frau*, niet *der guter Frau*. Hetgeen echter merkwaardig is, kundige Hoogduitsche Taalkenners leeren ons, dat men in de oude Hoogduitsche Bijbelvertaling ook dit *r* in plaats van *n* vindt, b. v. *ein Behältnisz aller unreiner Geister*, voor *aller unreinen*.

Ten huidigen dage bloeijen deze aloude verbuigingen van het vrouwelijke Adjectief nog voort in spreekwijzen, als daar zijn: *te kwader ure*, *te goeder trouwe*, *te onregter tijd*, *Willem de Eerste*, *loffeliker gedachtenisse*, *eene stad*, *formender hand ingenomen* en foortgelijke meer, die men, als eerwaardige overblijfselen van den vroegeren, onverfranschten aard onzer tale, hoogelijk in eere te houden hebbe.

Zelfs ons *regter*- en *slinkerhand*, waarin sommige geachte Taalkenners eenen *Comparativus* zoeken willen, als gave *regterhand* te kennen de hand, die *meer* regtsch, *linker* of *slinker* de hand, die *meer* linksch is, is misfchien niets anders, dan zulk een oude *Dativus*, wiens uitgang zich *langzamer hand* ook in den *Nominativus* vastgenesteld heeft. Als toch HUYGENS eenen Koordedanfer laat zeggen:

*Veracht mijn konsten niet; het waer een loofse linker,
Die op het enge pad all doen kost, wat ick kan:
Wat magh ik seggen: loos; — het waer een heiligh mann,
Die van 't pad niet en weeck ter rechter, noch ter slincker.*

wat is dan dit *ter regter* en *ter slincker*, of zoo als wij misfchien naauwkeuriger zeggen *te regter* en *te slinker* anders, dan een foortgelijke spraakvorm, als *te kwader ure*, *te onverrigter zake* en dergelijke meer?

De Hoogduitschers zeggen, *die rechte und die linke hand*, maar *zu rechter und zu linker hand* of *zur rechten und zur linken Hand* of *Seite*.

Voor het overige vindt men in de bezittelijke Voor-naamwoorden *mijn, zijn, hare, hunne, uwe*, welke in den grond niets anders, dan Adjectieven zijn, den vrouwelijken *Genitivus* en *Dativus* op *r* nog regelmatig in *zijner, mijner, harer, hunner, uwer* enz.

§ 68.

Onze Adjectieven zijn, even als die der Hoogduitschers en Engelschen, somtijds onverbuigelijk, onder anderen ook, wanneer men ze achter het Substantief met de werkwoorden *zijn, worden* en soortgelijke meer plaatst. Wij zeggen dus *de goede vrouwen*, maar *de vrouwen zijn goed*, in tegenoverstelling van de Franschen, die hier het Adjectief in getal en geslacht op het Substantief doen slaan, zeggende dus, even als in het Latijn, *Mulieres sunt bonae, les Femmes sont bonnes*. Voor het overige brengt het tegenwoordige taalgebruik bij ons niet meer mede, om het Adjectief, voor zoo ver het zonder bij gesteld of bij gedacht Werkwoord onmiddelijk tot het Substantief behoort, in eenen goeden stijl achter dit laatste te plaatsen. Hierin is onze woordenschikking dus stijver, dan die der Franschen, welke zoo wel zullen zeggen: *C'est une femme aimable*, als *c'est une aimable femme*. Ons zoude het laatste: *zij is eene vrouw beminnelijke* vreemd in de ooren klinken. Even zoo den Hoogduitscheren en meer anderen van Duitschen stamme. De Engelschen, oorspronkelijk insgelijks van Germaanschen bloede, maar later voor meer dan de helft in hunne taal verfranscht, hebben zich in hunne Poezij dit benijdenswaardige voorregt eigen weten te maken, en plaatsen soms

foms met veel fierlijkheid in hunne verzen het Adjectief achter het Substantief. Voor een paar honderd jaren waren onze Dichters hier ook nog somwijlen niet wars van; vooral de groote HOOFT. HUIJGENS doet het ook nog tusfchen beide, b. v. in het volgende rijmpje over het wat ruw kluchtig zeggen eens Students.

*Ick hoorden een' Student in Rechten kluchtig seggen,
Van een moy Meisje blond,
Dat in zyn oogen stond,
't Is een braaf Pultrum, om fyn Corpus op te leggen.*

De uitdrukking *Meisje blond* staat hier, in plaats van *blond Meisje*.

§ 69.

Het is eene fraaije eigenschap onzer taal en voor de beknoptheid van onzen stijl zeer bevorderlijk, dat wij hetgene men Vergelijkingstrappen of *Gradus Comparationis* noemt over het algemeen in het Adjectief zelve kunnen uitdrukken, en niet, gelijk de Franschen moeten doen, in dezen tót omschrijving de toevlugt behoeven te nemen. Als de Heer van *Zulichem* b. v. zingt:

*In eenen dagh, sei' Hans, was hy van Cöln gereden
Op schaetsen in den Haegh. Syn knecht viel in zyn reden,
En sei' in éenen dagh, myn' Heeren, dat is waer,
Maer ghy moet weten, 't was de langhste dag van 't jaer.*

en door achteraanvoeging van *st* het Adjectief *lang* in den Superlatief, of Overtreffenden trap plaatst, moet de Franschman zeggen *le plus long*, d. i. *de meest lange*. Even zoo is het met den *Comparativus* of vergrootenden trap gelegen, welken wij door ach-

teraanvoeging van *er*, of *r* vormen, b. v. *groot*, *groot-ER*, *wijs*, *wijZER*. Onze Sprake heeft dus in dit opzigt eene gelukkige overeenkomst met het Latijn. Met dat al kunnen wij niet altijd den Latijnschen *Superlativus* zonder omschrijving nabootsen, even min als de Latijnen zulks altijd den Nederlandschen doen kunnen. In onzen stijl toch drukt de Superlatief, voor zoo ver wij hem in het woord zelve vormen, altijd in den eigenlijksten zin den hoogsten trap van eene eigenschap of hoedanigheid uit. Als *CATS* b. v. zingt:

*Het Puntje van een gaauwe pen
Is 's felste wapen, dat ik ken.*

dan beteekent het woord *felste* hier fel in de hoogste mate, fel boven al het overige, feller, dan eenig ander wapen. Maar in het Latijn duidt de Superlatief dikwerf niets anders aan, dan eene hooge mate van het eene of andere. Immers, *est vir doctissimus* geeft, ten zij er iets naders bijkome, niets anders te kennen, dan: *Hij is een-ZEER geleerd man*, waaruit nog niet volgt, dat hij juist de geleerdste van allen is, die geleerd zijn. Slechts het Latijnsche: *est vir omnium doctissimus* zouden wij vertalen kunnen: *hij is de geleerdste man*. Hieruit ziet men, dat wij ons bedriegen, als wij stellen, dat men, om bij ons de hoogste kracht van den Superlatief uit te drukken, de bijvoeging van *aller* noodig heeft. In den grond wordt dit niet vereischt. Wanneer men toch zegt: *God is het HOOGSTE Wezen*, zegt men niets minder, dan: *God is het ALLERHOOGSTE Wezen*. Hij, die de hoogste is, is van zelve ook de allerhoogste. — Uit dien hoofde komt bij ons de *Superlativus* ook nooit achter den onbepaalden Artijkel.

ELN

EEN geleerdst man, EEN dapperst man, EEN gelukkigst man zijn bij ons onbruikbare uitdrukkingen, omdat geleerdst, dapperst enz. altijd iets bepaalds veronderstellen, altijd iets, dat boven al het overige is. Dit denkbeeld nu laat zich met het ongewisse des onbepaalden Artijkels niet verbinden, maar (en hier bewondere men de fijne *Logica*, in de taal heerschende) wij zullen wel zeggen: *hij was een ALLERGELERDST man*, omdat dan door de bijvoeging van *aller* het onbepaalde van den Artikel *een* wat verminderd wordt.

Dat formige Adjectieven in eenen goeden Stijl bij ons geene vergelijkingstrappen hebben, of wel dezelve door de woordjes *meer* en *meest* moeten aanduiden; dat in de zamengestelde Adjectieven het laatste woord de Comparatie ondergaat, en wat dies meer zij, weet ieder Hollander. Het eene en andere nog, tot dit en tot het gebruik der Adjectieven in den stijl in het algemeen betrekking hebbende, laat zich bij de beantwoording der volgende en meer andere soortgelijke vragen gemakkelijk aanstippen.

1) Wat verstaat men door zamengestelde Adjectieven, in tegenoverstelling van blootelijk afgeleide?

2) Welke is de Etymologie der achtervoegselen *baar*, *loos*, *lijk* enz. die in § 65 zijn opgenoemd geworden? Waar stamt b. v. *baar* van af? Is *lijk* van *lijken*, *gelijken*, of is het eene verscherping van den uitgang *ig*? Kan het ook voor *baar* dienen; gelijk bij den overgeestigen Heer *van Zuilichem*:

*Vleesch, versch geslagen, moet verssterven,
Of 't kost ons menigh taeyen beet,
Soo kan 't een Prediker verkerven,
Die dat verssterven niet en weet;*

*Hoor, Domine, Ghy pronckt met spoedige gedachten,
En brengt ons ryp en groen op stoel, — en dat is fray,
Maer, liet Ghy 't versch geslacht versterven en vernachten,
't Wierd ETELICKE spys en ongelucky min taey.*

*Estelyk is hier eetbaar. — Kan men zamig ook voor
zaam bezigen, gelijk HUYGENS doet in het hem-zoo
tot eer strekkende Sneldicht, luidende:*

*Myn minste zorgen zyn voor myn Begraeffenis.
Wat light een aan syn vleesch, als 't syn niet meer en is?
'k Ben voor den wysen man, die 't dus wist te verdeilen: —
Hebt Ghy begravens lust, ghe Vrinden! laet myn' feilen
By u begraven zyn, en soo daer ergens yet
DEUGHDSAMIGHS in my was, begraeft dat liever niet!*

3) HELMERS, een groot en onsterfelijk Dichter,
maar niet overal even nauwkeurig, zingt in zijne *Hol-
landsche Natie*:

En Afrons schim stort daar haar ZIELVERSCHEURBRE klagt.

Dit *zielverscheurbaar* deugt niet in eenen goeden stijl.
Waarom niet?

4) In onze gewone Bijbelvertaling lezen wij (in den
Prediker.) *Daer na wendde ick my en sagh aen alle de on-
derdruckingen, die onder de Sonne geschieden: en siet, daer
waren de tranen der verdruckten en der gener, die geenen
trooster en hadden: ende aen de zyde harer verdruckers
was macht, sy daer en tegen en hadden geenen vertroos-
ter. — Dies prees ick de doode, die alreede gestorven wa-
ren boven de levendige, die tot noch toe levendig zyn.*

Moet hier *levendig* staan, en wat valt er over het onder-
scheid tuschen *levend* en *levendig* aan te merken?

Gebruikt HUYGENS het woord *levend* goed in het al-
lernardigste Sneldicht?

*Een levend Franschman heet een hond in Engeland,
En wat een Franschman droomt, tot de allerfotste vonden,
Terstond niet naer te doen waer Londen groote schand! —
Siet eens, wat vreemder volck, sy kleeden sich als honden!*

5)

5) Welk eenen invloed heeft de weinige verbuigzaamheid onzer Adjectieven op onzen stijl en op onze woordenscbikking?

6) Waar voor moet men zich in eenen goeden stijl, bij het gebruiken onzer zoogenaamde *stoffelijke* Adjectieven, wachten? Is het b. v. goed te zeggen eene *gulde Eeuw*, gelijk *HUYGENS* doet in het volgende *Sueldichtje*:

*Een' gulde, een' silver' eeuw en kan Klaes niet betrecken;
Een' yfere veek' min; hy is noch van de vrecken,
Noch van de wreede niet; syn hert hangt aan goe' wyn,
Een' Wyn-Eeuw, quam er een, sou recht syn' weelde zyn.*

7) Is *purpere*, in de beteekenis van *purperkleurig* genomen, ook onder de *stoffelijke* Adjectieven te rekenen?

8) Men veroordeelt in eenen goeden stijl het declineren van *allerlei*, *velerlei* enz., en wil niet hebben, dat men b. v. zegge: *Ik heb allerleijen voorraad tegen den winter opgedaan; velerleij boeken berusten in de Bibliotheek der beroemde Groningfche Hoogeschool* enz. enz. Op wat grond?

9) Men spreekt bij ons van *Harlinger Schipper*, *Groninger Courant*, *Amsterdammer Beurzman*, *Deventer koek*. Ook *HUYGENS* bezigt *Scheveninger baren* in het geestige *Punttdicht*:

*ICK sie de droncke Liën genoeghsacm wedervaren
Al wat de stormen doen aen Scheveninger baren;
De wyn wercke, als de wind; al wat te gronde lagh,
Spocit hy ten herten wyt en brengt het voor den dagh.*

Hoe komen wij aan dien uitgang *er*, daar dergelijke woorden bij ons anders gewoonlijk op *sche* uitgaan, b. v. *Leijdsche boter*, *Tesfelsche kaas*, *Leuvensch bier*, *Zutphensche haspels*?

10) Wat onderscheid is er in den stijl tusschen het *koninklijke Nederlandsche Instituut* en het *koninklijk Nederlandsch Instituut*?

11) JEREMIAS DE DECKER zingt van Koning DAVID:

*Een goed Poëet te zyn, dat wil heel seldzaam vallen;
Een goed man is een goed, dat heeten seldzaam heet;
Maar een goed Prins te zyn, dat 's seldzaam boven allen,
Cy nochtans waert goed man, goed Prinse, goed Poëet!*

Moest dit hier niet zijn: een goede Poëet; een goede Prins enz. en wat beteekent het volgende Puntdichtje?

A.

Een goed vorst was toch Lodewijk;

B.

Zeg goede, dan hebt gij gelijk!

12) Wat voor onderscheid zal een bekwaam Stijlist maken tusschen een Groot-Schilder, een groot Schilder, en een groote Schilder?

13) Moet men, verhalende b. v. dat men een stuk van RUBBENS of van VAN DIJK gezien heeft, zeggen: ik heb het werk van eenen groot Schilder gezien of van eenen grooten, of van een groot, of eens grooten, of eens groot Schilders?

14) De beroemde Dichter ANTONIDES zong voor een anderhalf honderd jaren, bij de aankomst des lijks van den Admiraal DE RUITER in het vaderland:

*Gij komt dan 't vaderland nu 't huis in zulk een staet,
O groote Ruiter, die van daer de dageraet
De kim met razen kroont en gloeiende robynen,
Tot daer de zon, vermoeit het aerdryk t' overschynen,
Haer stralen krimpt en zich verkoelt by Thetis bron,
Den donder hooren liet van uw gevreesst kanon. enz.*

Hij zegt hier in dezen regt deftigen en statigen aanhef zeer goed: *o groote Ruiter*, gelijk men ook in alle gevallen moet zeggen *o grooten man*. Waarom?

15) Onze beroemde MOOFT wil in zijne taalkundige waarne-

nemingen het Adjectief, voor zoo ver het als Substantief gebezigd wordt, ook als Substantief gedeclineerd hebben. Wat valt hieromtrent aan te merken, en moet men zeggen b. v. *ik vraagde eenen Godsgeleerden of Godsgeleerdz?* De Ridder HUGGENS, eerste Raad en Rekenmeester van den Prinse van Oranje, doet dit laatste, als hij, doelende op sommige ondeugende Vorsten, scherp genoeg zingt :

*Ik vraagde een Godsgeleerdz, hoedanigh hy verstond,
Het stuck der saligheit by groote vorsten stond;
Sy sullen, seide hy, all het ewigh leven erven;
Daer is geen twyfel aen, miss s' in de wiege sterven.*

Des te grooter geluk (kan men hier bij voegen) zal eenen braven, eerlijken vorst hier namaals te beurt vallen, welken wij Nederlanders gelukkig.... doch ik begeere van geene zucht tot vleijerij verdacht te worden.

16) Wat zoude men mischien op den Stijl van den volgenden zin aan kunnen merken: *De Italiaansche Geschiedenis levert de treffendste voorbeelden van de wraakzucht op, welke wegens bedrogene liefde ook het hart der beminnendste vrouwen soms vervulde. Zij werden des te hatender, naar mate zij voorheen beminnender, des te dorstender naar het bloed des geliefden, als zij voorheen reikhalsender naar deszelfs brandendste kussen geweest waren.*

17) Wat op dien van den volgenden? „Niets is er, hetwelk eenen verheveneren en onuitwischbaarderem indruk op gevoelige menschen maakt, dan het schouwspel van een groot man, die de vrijheid zijns vaderlands tegen dwingelandij moedig verdedigt, en zich daardoor bloetjenders en onverwelkelijkere eerekransen verwerft, dan den Alexanderen en Caesars ooit kunnen te beurt vallen.”

18) De Heer van Zuilichem heeft het volgende Epigram :

*Vriend, seide een gichtig Heer, moght ik uw' voeten erven,
Aen een' misdadigen, die aan de galgh moest sterven!
Den hangebast sagh om, en seider niet op, als:
Myn Heer! ick maech s' u bey, leent ghy my maer uw' hals.*

Gich-

Gichtig is jichtig. Voorts staat hier als na niet. Men wil hier voor in een' goeden stijl thans dan hebben, even als na alle Comparatieven. Wat valt hieromtrent aan te merken?

19) De Heer BILDERDIJN zingt in zijne *zichte der geleerden* :

*Eer teelt ge in 't kwikbad uit het glansloos spiegelglas goud,
Waar goudener, dan goud, het goud geen proef bij houdt.*

Geachte Taalkenners keuren zulke Comparatieven, als *goudener, ijzener* en soortgelijke meer af. Wat valt hieromtrent te zeggen?

20) Moet men schrijven *beter koop of goedkoop*, gelijk de Hoogduitschers het laatste doen in hun *wohlfeiler*?

21) Onze scherpzinnige TEN KATE wil, dat men in de verbuiging van het lidwoord en het zelfstandige en bijvoegelijke naamwoord onderscheid make tusschen den hoogdravenden, deftigen, en gemeenzamen stijl, en dus b. v. deklinere.

Een deftig man.

Genit. { *Eenes deftigen mans. (hoogdravend.)
Van eenen deftigen man. (deftig.)
Van een deftig man. (gemeenzaam.)*

enz. enz.

Hoe moet men dit beschouwen?

22) Eenigen onzer Adjectieven regeren soms nog den *Genitivus* b. v. *des doods gedachtig of schuldig, der overdenking waardig, der zake kundig.* enz. Zoo ook de Adjectieven van volheid en verzadiging b. v. *des levens zat, vol zoeten wijns* enz.

*Als Jan voll druiven is, voll honighnats, voll biers,
Voll allerhande vochts, dan is hy eerst voll viers.*

H U J G E N S.

Wanneer komen deze *Genitivi* of tweede Naamvallen in den Stijl het meest te pas?

Enz. enz. enz. enz.

Iets

*Iets over onze Telwoorden en derzelycr
gebruik in den Stijl.*

§ 70.

Wij zullen hier achter onze Bijvoegelijke Naamwoorden of Adjectieven met een enkel woord van onze Telwoorden spreken. Zij zijn toch, gelijk wij hier boven gezegd hebben, in vele opzigten niets anders, dan Adjectieven van hoeveelheid, weshalve het niet ongepast kan voorkomen, dat wij hier ter plaatse van dezelve melding maken.

De Telwoorden of *Numeralia* behooren tot de oudste en oorspronkelijkste deelen eener taal. Van daar, dat niets meer geschikt is, om de overeenkomst en de gemeenschappelijke afstamming van de meeste talen der wereld te doen zien, dan de vergelijking van derzelve Telwoorden. — Onze *Numeralia* zijn, zoo als bekend is, stam- afgeleide- of zamengestelde woorden. Zoo is het een *Primitivum* of stamwoord, dat men aantreft in het, door HUIJGENS uit het Spaansch vertaalde, kluchtige, tweeregelige rijmpje:

*Een Boer in 't midden van twee Advokaten,
Is, of twee katten om een visken saten.*

En zoo zijn het ook allen Primitieve Telwoorden, die men aantreft in het oud vaderlandsche rijmpje, bij CATS voorkomende, en waaruit zich de voormalige etensuren laten opmaken:

*Dit is u les;
Staet op te ses,
En eet ten sienen;
Het sal u dienen;*

En

*En weer te ses
Soo treckt u mes;
En slaept ten tienen;
Het sal u dienen.*

Elf, integendeel, *twaalf*, *dertien* enz. zijn *Derivata*. *Elf* is zoo veel, als *eenlif*, dat is één over de tien gebleven; *twaalf* is *twalif*; gelijk in het Latijn *undecim unus et decem* is, *duodecim*, *duo et decem* enz. De tientallen drukken wij door bijvoeging van *tig* achter de Primitieven uit. *Twintig* is tweemaal *tien*, *veertig*, of eigenlijk *viertig*, in het Hoogduitsch *vierzig*, vier maal *tien*. In het Latijn gebruikt men, ter aanduiding van dit tientallige den uitgang *ginti* of *ginta* b. v. *viginti*, *tri-ginta*, *octo-ginta* enz. Ons *tig*, dat zoo veel, als eene uitgerekte reeks beteekent, en afkomstig is van het oude *tigen*, of *tien*, in het *Imperfectum* toog nog voortlevende, en bij de Hoogduitschers *zichen* geschreven wordende, gaat in het Engelsch met de allergewoonste letterverwisseling van *g* in *i* of *y* (waarover hier boven in § 5 gesproken is geworden) in *ty* over b. v. *twenty*, *thirty*, *forty* enz. — Dergelijke, niet onaangename Etymologische opmerkingen meer, zijn er in menigte over onze Telwoorden te maken en door deskundigen gemaakt.

Dat wij voor het overige niet, gelijk de Franschen, de eenheden achter, maar vóór de tientallen plaatfen, en dus *een en twintig*, en niet *twintig en een* (in het Fransch *vingt et un*) schrijven, weet een ieder. Het rijmpje bij *CATS* zondigt hier tegen:

*Dertig dagen heeft November,
Juny, April en September;
Acht en twintig één alleen;
Al de reste dertig een.*

On-

Onze Primitieve Telwoorden zijn over het algemeen onverbuigelijk. Zij nemen echter soms eene foort van Meervoud aan, gelijk uit het aangehaalde versje van CATS te zien is.

Meer dergelijke bekende dingen gaan wij met stilzwijgen voorbij.

§ 71.

Men verdeelt de *Numeralia* in *bepaalde* en *onbepaalde* of *algemeene*. Tot de laatste moet men de woorden *vele*, *alle*, *sommige*, *zekere*, *andere*, *ieder*, *elk*, *geen* enz. brengen, die allen het denkbeeld van een getal of hoeveelheid uitdrukken, offchoon dit getal geene bepaalde verzameling van eenheden behelze. *Honderd Regters* toch drukt honderd eenheden uit, welke wij Regters noemen. Maar, als **MUIGENS** treffend zingt:

*Ick sie VEEL Rechteren sich vleyen met een voordeel
Van wysheit, daer sy sich gelooven mé verlicht;
Maer, hoe doen wysere? Sy beven in 't gericht,
En seggen, wie ben ick, ick, die een ander oordeel?*

dan brengen de woorden *veel Regteren* ons ook wel eene verzameling van zulke eenheden voor den geest, maar haar getal is onzeker. Men kan echter sommige van deze onbepaalde Telwoorden onder de *Adjectieven* en *Pronomina* of *Voornaamwoorden* rangschikken, gelijk dan ook dikwerf geschied is. Wij achten het onnoodig hier ter plaats langer bij dezelve stil te staan. Het eene en andere, dat tot hun gebruik in den stijl betrekking heeft, laat zich voor jonge lieden, bij de beantwoording der volgende en voortgelijke eenvoudige vragen, ter loops aanroeren.

1) Moet men in een' goeden Stijl zeggen: *Ik len te nes uur, of nren, of nre gekomen. Het is bij ELB of oIVEN, bij tien of stenen, of siene enz. enz.*

2) Vordert de zuiverheid van Stijl: *De een was hier, de ander daar, of de eene, de andere? De EEN of de ecne man zeide; mijn EEN paard, of mijn eene, of EEN mijner paarden, en wat dergelijke kleinigheden meer zijn?*

3) Sommigen schrijven *beide, vele, eenige*; Anderen *beiden, velen, eenigen*. Is hier eenig noemenswaardig onderscheid? Moet men zeggen *tusfchen beide* of *beiden*, gelijk het laatste door HUYGENS gebezigt wordt in het aardige Punt dicht:

*Hoe text-vast is Andries? — Hy fagh læst mann en wif
Den andren hekelèn in handsgemeen gektf,
En riep: goë Christenen, gaet daer niet tusfchen beiden,
Wat God gevoeght heeft, faet geen menschen toe te fcheidcn!*

4) Wanneer ik zeg *u aller vriend*, is *u* dan een *Pronomen personale* of *Possesivum*, d. i. een persoonlijk of bezittelijk voornaamwoord, en moet het dien ten gevolge zijn *u aller vriend* of *uw aller* (in het Latijn *vestrum omnium amicus* of *vester omnium*).

5) De Heer van Zuillichem zingt regt vernuftig:

*Kort spreken met goeë klaer bescheit
Is alle mijn vermaaklickheit,
Als 's samen zoo te krijgen is; —
Omdat het, onder goed beleid,
De naeste trap aen 's swygen is.*

(En dit laatste kan, wil de sekrandere man te kennen geven, dikwerf vrij wat beter zijn, dan veel spreken). — Zegt men *alle mijn* of *al mijn* of *mijne*, *al de wereld*, of *alle de wereld*, *alle de boomen* of *al de boomen*, (gelijk het Latijnsche *omnes arboris*) *al wat* of *alles wat* enz. enz.

6) Is *ieder* declinabel of niet? Moet men dus zeggen *ik heb iederen jongeling* of *ieder jongeling* *gewaatschuwde*; *zij lachte ieder een*, of *ieder eenen*, of *een ieder*, of *een iederen* uit; *hij beleedigt eenen* of *een iegelijk*, of *iegelijk een*,

een, of tegelijken; een iegelijks of eens iegelyken geluk was zijne bedoeling? HUYGENS zingt:

*Hoe komt dat Andries soo deerelick fiet?
Is hy siek of gequetst? Wat leed mag hem letten? —
Twee quellingen vallen hem swaer te versetten,
Een anders geluk, en syn eigen verdries.*

Is het een anders, of eens anders, of eens anderen geluk enz. enz.

7) Men geeft aan *alle*, *heide*, *vele* enz. zekere soort van eenen op r uitgaanden Hoogduitschen, meer eenvoudigen *Genisivus*, die anders onzer tale niet eigen is. Wij zeggen dus *allen*, *beiden*, *velex* *voorspoed* ging hem *ter harte*. Laat zich ook zeggen *sominex*, *anderex*, *eeniger* *gevoelen* komt *hierop* *neer*?

8) Men gebruikte *veel* en *wenig* voorheen in onzen stijl meest met den *Genisivus* of tweeden Naamval, even als in het Latijn en Fransch, (b. v. *Parum vini*, *beaucoup d'eau*). Zoo doet HUYGENS in de uitmuntende en hoogst zinnijke Dichtregels, waarin hij, na de voltooiing van het Amsterdamsche Stadhuis, de Burgemeesters dier stad met hetzelfde geluk wenschte. Het zij mij vergund ze hier in hun geheel in te laschen.

*Doorluchte Stichter en van 's werelcs achtste wonder,
Van zoo veel steenS omhoogh, op soo veel houtS van onder,
Van soo veel kostelickS, soo konstelick verwrocht,
Van soo veel heerlickheitS, tot soo veel nutS gebrocht;
God, die u macht en pracht met reden gaf te voegen,
God geve u in 't gebouw, met reden en genoegen,
Te thoonen, wie Ghy zyt, en daer ick 't all in sluyt,
Heil zy daer ewigh in en onheil ewigh uyt!
Is 't ook soo voorgesicht, dat deze marmer-muren
Det Aerdycks wyterste niet hebben te verduren,
En werd er noodigh, dat het Negende verschyn',
Om 't Achtste wonderwercks Nakomelingh se zyn,
God, uwer Vaden God, God uwer kindren Vader,
God, soo naby U, zy alle kindren soo veel nader,
Dat hare welvaerd noch een Huys bouw en besitt',
Daer by dit Nieuw sta, als 't Oude stond by dit!*

Vereischt tegenwoordig een goede Stijl ook altijd den *Genitivus* na veel en weinig? Moet het zijn: *dat heeft mij veel tijd, of velen tijd, of veel tijds gekost? Veel menschen, of velen menschen waren er tegenwoordig* enz. enz.

9) TEN KATE doet ons opmerken, dat er een fijn onderscheid is tusfchen de zegswijzen: *daar is honderd gulden, en daar zijn honderd guldens. Daar ligt tien last tarw en daar liggen tien lasten tarw* enz. Wanneer moet men het eerste, wanneer het laatste gebruiken?

Enz. enz. enz.

Iets over onze Voornaamwoorden en het gebruik van dezelve in den Stijl.

TEN KATE noemt onze *Pronomina* of Voornaamwoorden zeer gepast Stedehouders der *Nomina* of Naamwoorden. Te weten, men bezigt dezelve voor, dat is, in plaats van de *Nomina*. En inderdaad, boertender wijze gesproken, zijn het eene soort van taalkundige Luitenants, die hunne Kapiteins of Hoplieden van tijd tot tijd aflossen. Wanneer ik b. v. zeg: *mijn vader was een braaf man; hij was van alle burgers bemind; of wel: WELKEN alle burgers beminden; of wel: alle burgers beminden DENZELVEN*, zoo ontwijk ik telkens door het gebruik der *Pronomina* *hij, welke, dezelve* de herhaling, die ik anders zoude moeten doen van het woord *vader*. Of voor het overige het eigenlijk gezegde perfoonlijke Voornaamwoord in den oorsprong der taal niet wel de zoo even in jok genoemde Kapitein zelve geweest zij, gelijk de Hoogleeraar KINKER wil, is eene vraag, welke hier boven in § 38 reeds ter loops is aangeroerd geworden.

§ 72.

De Spraakkunstenaren verdeelen, gelijk men weet,
de

de Voornaamwoorden in *personelijke*, *bezittelijke*, *betrekkelijke*, *wederkeerige*, *vragende* en *aanwyzende*. Al deze komen in onze taal voor. De persoonlijke *Ik*, *Gij*, *Hij*, zijn van den eersten, tweeden en derden persoon. Die van den eersten persoon, *ik* en *wij*, hebben geen geslacht. *Ik zeg u* kan zoo wel beteekenen: *ik de man*, als *ik de vrouw* zeg u; gelijk men b. v. het tweeregelige versje van HOOFD lezende:

*Schrikt niet! Ik wreek geen quaet, maer dwing tot goet;
Straf is myn hands, maer lieflijk myn gemoedt.*

eerst door het opschrift leeren moet, dat hier de Godin der straffe en dus een vrouwelijk persoon al sprekend wordt ingevoerd. — Even zoo is het met *Gij* gelegen. — De derde persoon slechts draagt het kenmerk des geslachts in *Hij*, *Zij*, *Het* aan zich. In het Meervoud echter gaat dit onderscheid bij ons en de overige Duitsehe Natiën verloren. *Zij schreven* kan zoo wel beteekenen: *de Mannen schreven*, als *de Vrouwen* of *de kinderen schreven*. Het Latijn is hier nauwkeuriger. *Illi scribunt*, *illæ scribunt*, *illa scribunt* wijzen duidelijk de onderscheidene geslachten van de schrijvenden aan. Zoo ook in het Fransch. *Ils écrivent*, *elles écrivent*. —

Ik heeft een' zoogenaamden *Pluralis* of Meervoud. Ook *Hij*. Ons *Gij* heeft echter geen' *Singularis* of Enkelvoud. Dat wil zeggen: *Gij zijt gek* kan even zoo wel te kennen geven: *gij Piet*, *Jan* en *Klaas zijt gek*, als *gij Piet alleen zijt zulks!* Tot groote schade onzer sprake toch is ons oud Enkelvoudig *du*, *dou*, *dij* in de schrijftaal geheel en al achter de bank geraakt. De meeste andere Natiën zijn in dat opzigt wijzer geweest. De Franschen hebben nog hun *Tu* en *Vous* beide, met welk eerste zij zelfs de Godheid aanspreken.

De Hoogduitschers hun *Du* en *Ihr*; de Engelschen hun *Thou* en *You* enz. enz. Bij ons alleen is het oude *Du* in hedendaagsche boeken nergens meer te vinden. Niet zoo voor een paar honderd jaren, Toen durfde dit arme verschopte Voornaamwoord zich ook in den deftigsten stijl nog wel eens zien laten. De groote H U I J O E N S b. v. roept het nog telkens te voorschijn, als hij de Godheid aanspreekt, en gebruikt dan tevens *dijn*, in plaats van *uw*, welk *uw* ook al een *Pluralis* is, die zich mede van het gebied des *Singularis* meester heeft gemaakt.

*Hoe lang, gestoorde God, hoe lang verachtst DU 't schreeuwen
Van DIJNER kindren onuitschreewelich ellena?
Bewaerst DU DIJNE toorn voor aller Fiewen eerwen,
En vlamt DIJN yervryer van nu af sonder end?*

*Wieromme soudst DU ons de smaetheit laten dragen
Van de versmaderen van, DIJ en DIJN gebod?
En waerom ongestraft ons laten achtervragen:
Waer is haer toevlucht nu, en waer is nu haer God?*

luit het bij den zoo even gemelden Heer van *Zwitserland* in de vertaling des 79sten Psalms. De Franschen zouden op dezelfde wijze zeggen: *Pourquoi, ô Dieu, nous ferons tu souffrir le dédain de ceux qui Te méprisent, Toi et Ton peuple* etc. en de Hoogduitschers: *Warum, ô Gott, solltest DU uns erdulden lassen den Hohn der Verächter von Dir und Deinen Geböthen?* (om dit nu maar lomp en plomp aldus te vertalen).

In sommige volksdialecten hier te Lande laat zich de nagalm van dit oude Taalgebruik nog hooren. Het Groningsche *Hes Dou* b. v. d. i. *hebt gij* herinnert ons hierbij tevens de Engelsche *Maagship*.

Het

Het is voor het overige kluchtig te zien, op welke eene zonderlinge wijze de Hoogduitsche taal, uit lofter Complimentenzucht, bij het aanduiden des tweeden perfoons te werk gaat. Nu eens toch b. v. moet *Hij* of het enkelvoudige *Zij*, in het Hoogduitsch *Er* of *Sie*, den tweeden persoon voorstellen. *Sattle er mir das Pferd*, zegt de Hoogduitsche Ritmeester tot zijn' rijknecht; letterlijk vertaald: *sadelo hij mij het paard!* Dan weër luidt het beleefd in den omgangstijl, en ook zelfs, als men zijne rede tot slechts een' enkelen persoon rigt: *Wollen sie mir das Buch geben?* letterlijk: *willen zij mij het boek geven*, in plaats van *wilt gij* enz. even eens, als of men namelijk zich niet waardig gevoelde iemand regtstreeks aan te spreken, en als of deze de voortreffelijkheid van meer dan eenen persoon bezate. — Op een ander oogenblik wordt weër in de hoogste deftigheid onze lieve Heer met nu aangesproken. *Du lieber Gott* b. v. Met dit zelfde *Du tutoyeren* elkander (zouden de Franschen zeggen) goede Vrienden, Man en Vrouw enz. in den vertrouwelyken omgang, B. v. *o du, mein Freund, mein Herzensbruder!* *Du, mein süßes Weib!* enz. terwijl er bij dit alles toch maar in den grond één persoonlijk Voornaamwoord des tweeden perfoons in het Hoogduitsch aanwezig is, namelijk *Du* (ons oude *Du*) in het Enkelvoud, en *Ihr* (ons *Gij*) in het Meervoud. De gewone Copjugatie is dus ook maar *Ich liebe*, (*Ik bemin*) *du liebest* (bij ons oudtijds *du beminnest*), en in het Meervoud *ihra liebet* of *liebt* (bij ons *gij bemint*). Een vreemdeling, die op al de gemelde manieren van iemand aan te spreken, (waarmede zich dan nog sommige bijzondere Complimentvormen voor Hoog-Vorstelijke personaadjen paren,) niet asgerigt is, kan zich derhalve in het Hoogduitsch ligtelijk of aan lomphed of aan overdrevene beleefdheid

schuldig maken. Eere zij der Fransche taal, die in dit opzigt eene-groote eenvoudigheid bezit, en waarin men niet eens ons *UWed.* en *UWedGestr.* enz. enz. kent!

Met dat al, gelijk het verkeerde nog hier of daar eene goede zijde heeft, zoo kan een bekwaam Hoogduitsch Schrijver van deze Complimenteuse spraakwendingen soms, bij boertige en luttige karakterfchilderungen, ongemeen veel partij trekken, om zijne personaadien, op eene afwisselende en koddige wijze met elkander sprekend, in te voeren. Voorbeelden hiervan zijn er genoeg aan te treffen bij de latere Meesters, GÖTHE, HOFFMANN, TIECK en anderen, die eerst regt getoond hebben, wat, vooral in het Romaneske vak, echt, schilderachtig Hoogduitsch Proza zij, en onder wier handen het Hoogduitsch zich, gelijk was, even zeer kneden laat, als voor tweehonderd jaren het Nederlandsch zich zulks doen liet onder die van onzen grooten, en als schilderachtig, schoon soms mischien wat al te gedrongen Prozafchrijver, nimmer volprezenen HOOFD.

§ 73.

Bij de beschouwing der bezittelijke Voornaamwoorden of *Pronomina possessiva*, als daar zijn *mijn*, *zijn*, *hun*, *haar* en dergelijke, welke in den grond Adjectieven genoemd kunnen worden, moet men de bekende fraaije eigenschap onzer tale niet over het hoofd zien, waardoor zij *en* het geslacht des bezitters, *en* dat van hetgene bezeten wordt aanduiden kan. Zij overtreft hierin het Latijn en al de daaruit gedeeltelijk voortgesprutene of daarmede naauw verwante *Romanzos*, Romanfche of Romanifche talen, het Fransch, Italiaansch, Spaansch en Portugeesch. Wanneer er b. v. in de *Zaire* gezegd wordt:

Q

*O fille encor trop chère,
 Connais-tu ton destin? Sais-tu qu'elle est ta Mère?
 Sais-tu bien qu'à l'instant en son sein mis au jour
 Ce triste et dernier fruit d'un malheureux amour,
 Je la vis massacrer par la main forcée,
 Par la main des Brigands a qui tu t'es donnée enz.*

dan wordt hier van *de moeder (la mère)* en dus van een' vrouwelijken perfoon even zoowel gezegd son d, i. *zijn*, als men zulks van een' vader, en derhalve van een mannelijk voorwerp zeggen zoude. Maar, als HELMERS van BEIJLINK, die zijne gade vaarwel zegt, roerend zingt:

*Hij zet zich aan HAAR zij, daar hij haar vrig kust,
 Terwijl HAAR gloeiend hoofd op ZIJNEN schouder rust,
 En 't wichtje, beider beeld, aan HARE borst blijft hangen,
 En met ZIJN handjes koost des vaders bleete wangen.*

zoo ziet men, dat het Voornaamwoord telkens afwisselt, naarmate het geslacht des bezitters verandert. Is de bezitter Vrouwelijk, dan is het HAAR zijde, HAAR gloeiend hoofd, HARE borst. Is de bezitter integendeel van het Mannelijke of Onzijdige geslacht, dan luidt het Voornaamwoord *zijn*, b. v. *zijn schouder, zijne handjes* enz.

Men werpe mij niet tegen, dat men in de Fransche taal de *Pronomina son* et *sa* heeft; want deze strekken alleen tot onderscheiding des geslachts van hetgene bezeten wordt. Van dit geslacht nu kunnen wij het verschil ook aanduiden door in het Mannelijke te zeggen *zijn*, en *haar*, in het Vrouwelijke *zijne*, en *hare*. Zoo zeggen wij: *Die ongelukkige heeft zijnen oudsten zoon verloren en kort daarna zijne zedergeliefde dochter; En die vrouw, welke naast hem zit, verloor insgelijks haren zoon en hare oudste dochter.*

Cet infortuné a perdu son fils aîné et peu de temps après sa fille chérie, et la Dame qui est assise à côté de lui a perdu de même son fils et sa fille aînés.

Ik vertrouw, dat ook de tragtte van begrip onder mijne geëerde leerlingen thans wel zal inzien, hoe sijn onderscheidend dit onis taaleigen zij, en hoe bevorderlijk het voor de duidelijkheid van den stijl zijn moete.

In de *Pronamina possessiva* of bezittelijke Voornaamwoorden van den eersten en tweeden persoon heeft dit onderscheid echter geëne plaats. Als b. v. HUIJGENS zingt:

*Daer hangt een Boeven-nett gespannen voor MIJN' deur,
Daer 't minste diefken in de maezen blijft verhangen,
Maer siet eens, weyluy! wat een averechtsen vangen!
Het klein goed smoort er in, het grof wild snapt er deur.*

zoo weet ik niet, of dat *mijn* op eene Vrouw, dan wel op een' Man sla. Slechts het opschrift boven dit Punt-dichtje leert mij, dat het Rijmpje op een' Schout en dus op een' mannelijken persoon gemaakt werd; met andere woorden, dat de bezitter der deur een Man is.

Even eens is het met *uwe* geiegen.

*Wascht, Judaskind, en plast en draoght uw natte handen,
Het vellevuy! gaat af, maer neyt het vuy! van schanden;
Daer is een klevend vuy!, dat mé wil in het graf;
Het bloed- en woekervuy!; dat veeght geen handdweil a'.*

zingt op eene treffende wijze dezelfde Dichter in een Puntlicht op een' Handdoek of Handdweil. Men ziet, dat slechts het Substantief *Judaskind* ons leeren kan, of *uw natte handen* tot een' Mannelijken of Onzijdigen, dan wel tot een' Vrouwelijken bezitter betrekking hebben.

Van het eene en andere, dat tot de leer der reeds gemel-

melde en overige Voornaamwoorden en derzelver gebruik in den Stijl behoort, zullen wij, bij de beantwoording der volgende Vragen, in de lessen wel kortelijk iets aanstippen.

1) Welk eenen invloed heeft de veroudering van ons Enkelvoudige: *Du* op onze Conjugatie en onze Stijl gehad? Wat is *Dij* eigenlijk?

2) Heeft het Pronomen *Ik* in den eigenlijken zin van het woord wel een' *Pluralis* of een' Meervoud in de taal?

3) Wat is een *wederkeerend* Voornaamwoord, en waarom gebruiken onze vroegere Schrijvers telkens in den Stijl *hem* of *haar* voor *zich*? B. v. HUIJGENS:

Tryn seght: sy wil geen' melkwyf trouwen;
Sy kond' HAAR niet van lachten karven,
Wanneer een kind aan 's vragen waer:
Moer! is dat Jongetje myn kaer?

4) Men zegt tot *mijnens*, tot *zijnens*, tot *uwent* enz. HUIJGENS b. v. de praatzucht der regering van zekere Stad gispende, zingt zeer aardig:

Hoewel tot UWENT het Stadhuys,
Als 's op het nauwste meten quam,
By 's wonderwerck van Amsterdam,
Seer weinigh meer is, als een' kluyt,
't Gebouw is goed, lang moet het duren!
Maer is 's niet wat te dun van mueren?
Al wat er binnen ommegaet,
Verneemt men datelick op straet.

Wat is dat tot *mijnent*, tot *zinent*? Is het een Adjectief, Substantief, Pronomen? enz. enz.

5) Wanneer gebruikt men het beste in den Stijl uitdrukkingen, als daar zijn: *Ontferm u mijner*, in stede van: *over mij*. *Wees zijner gedachtig* voor: *gedachtig aan hem*, en soortgelijke meer, die ons de Latijnsche constructien *Miscrere mei*, *illius sis memor* herinneren? Wat is echter dit

dit mijner, zijner, uwer? Waarom b. v. mijner en niet mijns enz.

6) HUYGENS zingt, met eene vernuftige zinspeling op het eigenlijke en leenspreukige der spreekwijze *met voeten treden*, van een schoen:

*De mode van de Schoen is 't grouwelickst befaen
Van alle moden, die Gods vormen tegen gaen,
Dan daer is recht in 't land; wy doensz, dat wy moesten,
Wy treden sz met voeten.*

Hoe komen wij aan dat *sz*, in plaats van *hen* of *haar*, en is het in den Stijl goed te keuren?

7) De Heer BILDERDIJK zingt ergens:

Mijn arm zij nog te jong om d'uwz te evenaren.

Moest dit niet zijn *uven*, daar het de Accusatief is?

8) De wellevendheid vordert bij ons nog somwijlen het gebruik van, *U. E.* Wat is dit? *U. E.* toch? Moet men zeggen, *UEd.* of *UwEd.*? Geestig schreef voor een paar honderd jaren onze groote HOOFD aan de schoone, bevallige en talentrijke Jonkvrouwe TESSELSCHADE ROEMERS, die eenige dagen bij hem op het Slot te Muiden vertoefd had.

Mejoffrouwe!

UE. HERT hier HAAR muilen gelaten. Dit 's eene lelyke vergetelheit. Want het waar beter, dat er *UE.* de voeten vergeten had, en 't geen daar aan vast is. De vloer (acht ik) heeft *UE.* willen houden, gelyk *Corisca den Sa-tyr*, daar de perruik in den loop bleef. En zeker steenen en planken leggen en treuren, omdat ze niet langer van die zoete treedtjens gestrookt worden. Niet te min, deze achteloosheit uwer *E.* doet ons hoopen, dat wy noch eenigh ander overschot zullen vinden en mogelyk *UE.* hart hier in eenige kamer in een hoek zal vergeten syn.

Moest HOOFD niet schrijven *UE.* hert hier uw muilen vergeten enz.

9) Het onderscheid tusschen *u* en *uw* is tegenwoordig in den stijl algemeen aangenomen. Waarom maakte men van dit onderscheid voorheen zoo weinig werk? *CARS* b. v. legt eenen Vader de volgende, onder meer andere, lesfen in den mond. Zij zijn gerigt tot een' Zoon, die uit reizen zal gaan :

*Bewaert u oogh, u mont, u beurs,
En hoedt u voor een vrouwenkurs,
En myt u voor een mede-maak,
Die op de gladde wegen gaet,
Ook wacht u voor den dobbelsteen,
Want dit zyn kankers in het been!*

10) Wat valt aan te merken omtrent de herhalingen van sommige *Pronomina*? De Vader, van welken zoo even gesproken is geworden, zegt ook :

*Een dinck, dat Gy niet sparen moet,
Dat is de rant van uwen hoet,
Grypt die vry dickwyls metter hant,
En hier en in een ander laut;
Want 't is een saeck, die gunst verwoekt,
En die tot geenen kost en streckt;
Ik achte voor de Jonckheit goet
Een trage beurs, een rappen hoet. —*

In hoe ver komen zij in den stijl te pas?

11) Is de volgende zin goed: *In de Vergadering der Staten-Generaal werd gisteren de nieuwe wet op de belastingen voorgedragen. Dezelve wet is met eenne groote meerderheid van stemmen aangenomen.*

12) Is hetgene een *Pronomen indicativum* (een aanwyzend of aantoonend), dan wel een *Pronomen Relativum* (een betrekkelijk Voornaamwoord)? Zijn te dien opzichte van *WINTER's* dichtregelen goed te keuren, in welke hij van den *Polypus*, die, schoon in stukken gesneden, nog blijft voortleven, aldus zingt:

Is 's wnat, dat door 't geweer, 't geen anders 't leven kort,
 Uw leden werkzaam in verscheiden wemens words?
 O, ja, zoo kan Natuur door wonderen ons bekoren,
 Uw lichaam words geheel in ieder stuk herboren,
 In ieder stuk, hegeen uw leden words ontroofd ens.

13) Wat zouden sommigen (b. v. HUYDECOPER,) ten aanzien der *Pronomina Relativa*, op den Stijl van den volgende zin aanmerken: *Iemand kon honderd goede kennissen bezitten, waaronder toch geen een waar Vriend gevonden wordt. Reken u zelve gelukkig, indien gij gelovende uw geheele leven ook slechts eenen enkelen persoon gevonden hebt, waarmede gij een verbond van trouwe vriendschap mogt sluiten.*

14) Wat valt er, volgens den zoo even gethelden Taalkenner, te gispen in de volgende regels, welke in eene oude Legende over keizeren s a m i a n u s. voorkomen? *En doe hem (aan den heiligen Samianus namelijk) syn hoeft afgheseghen was, so nam hi syn hoeft in syn handen en droech dat XLIX seroden verre, ende doe die Keyser syn oghen uut synen bivende besafvet hadde, so wert hi te hant ghenesen.* Waer ter plaatse faait het hier aan het goed gebruik van het *Pronomen Possesivum*?

15) Welk onderscheid moet men in een' goeden Stijl maken tusschen *haar* en *heer*? Schrijft men goed b. v. HAAR HAAR *was als het gis der swaarte ravenpennen?*

16) Men wil, dat men schrijve: *Ik heb uen gezien, maar HUN dat boek gegeven.* Hoe nu echter met de praepositie? Moet het dan van HEN, van MEN, of aan HEN, van HUN zijn?

17) Op de vraag, hoe het bij Jan sta, antwoordt de Heer van Zullichem, al woordspelende:

Jan staet syn welvaerd op het gien,
 Jan staet syn goed in Lombardien,
 Jan stoot syn wyf tot ecks geyf,
 Jan staet den kroeker naer syn lijf,
 Jan staet syn naem ter gulgh te teken,
 Jan staet syn ziel, gelyk syn wejen,

Jan

*Jan staet een brandmerck op sijn loon,
Dry op sijn rugk — dat staet kein schoon!*

Gedoogt de goede Stijl een dergelyk gebruik van het Voornaamwoord *zijn*, het zij dan in Poëzij, het zij in Proza?

18) Wat zouden sijn-naauwkeurige Stijllysten, als b. v. HUYDECOOPER en anderen, op de volgende regels van VONDEL aan te merken hebben, indien dezelve ten minste Proza waren?

*Vert dwæls hy van dit leven af,
Dien de onrust nagæet tot in 't graf,
En tot den avond van den morgen
Geknaeght, geplaeght wort van de zorgen.*

Men geve alleen op het gebruik der Voornaamwoorden in dezelve acht:

19) Is er onderscheid tusschen *de man*, *DIE* en *de man*, *WELKE*, tusschen *den man*, *DIEN*, en *wien ik gezien heb*? Moet men zeggen: *de mannen*, *WIEN* of *wie ik dit schonk*. *Hij zelfs*, *hij zelf*, of *hij zelve*. *Wij zelve* of *wij zelven* enz. enz. enz.?

20) *De Eedgenooten, te zamen gekomen zijnde, sloten anderwef onder zich het heiligste verbond, om zich tot den dood toe getrouw te blijven. Zij zwoeren met kruislings over elkander gelegde legens, dat zij zich tot den laastten droppel bloeds verdedigen zouden, en dat zij, waar zij zich ook mogten ontmoeten, alles voor zich veil zouden hebben.* — Wat zoude, volgens het oordeel van sommigen, in dezen zin niet detigen?

21) De Franschen plaatsen soms voor het *Prommen Relativum* of betrekkelijke Voornaamwoord den *Articulus* of het Lidwoord, zeggende b. v. *LE quel*, *LA quelle*. Zoo zeggen wij ook nog *DE welke*.

Kunnen wij met JEREMIAS DE DECKER en anderen ook schrijven: *DE deze* en *DE die*, gelijk de gezegde Dichter b. v. doet in zijn Puntdicht op de *Rhetorica* en *Dialectica*.

Wel.

*Welspreken leert de die, de deze wel bewyzen;
Dees is der wysen schilt, die 't harnas der schynwyzen;
Die poeyert en blanket, 't welk deze en myds en weerts;
De denoits onkot fout; die op den smaak gefouten;
Dees geeft de waarheit licht, die kan se dwyster kouten;
Wysmaekt die, dese wys, die listig, dees geleerd.*

22) HOOPT zegt in de Opdragt zijner Nederlandsche Historiën aan Prins FREDERIK HENRIK van ORANJE — „Uw Hoogheit ziet hier wel een bus van dierbare diamanten, maar slechtelijk gesleepen en niet gekast naar de konst. Waarover ik schroomen zoude 't werk onder HAAR ooghen te laten verschijnen, waare een deel van dien busen mijn kennis zóo verre niet geraakt, en zeer genaadelijk hejeeghent geweest: hebbende uw Hoogheit zich gewaardight mij met eighen monde te verklaaren, dat ZY 't bondigh word, nevens andere redanen, hier voeglijxt verzweeghen.”

Is dit haar en zij hier al, dan niet goed?

23) HUIJGENS heeft het volgende Puntdicht:

*Verstaeje 't wel, is 't derde woord,
Dat m' isyt uw taterkaecken hoort;
Wat 's van dat onnut praet-verlengen?
Soo moet men 't sien te pas te brengen,
Uw Wyf is licht en glad van vell,
Kai μοιχαλις: Verstaeje 't wel?*

In hoe ver kan men van ons je, zoo als dat hier voorkomt, in den stijl gebruik maken? In het voorbijgaan zij gezegd, dat *tater-kaecken* zoo veel als *babbelkaken*, een *babbelmond* beteekent. De Engelschen gebruiken nog (so) *tattle* voor *snappen*, *babbelen*.

Enz. Enz. Enz,

Het

Het eene en andere over de Nederlandsche Werkwoorden en hetgeen men met opzigt tot de zelve in eenen goeden stijl op het oog dient te houden.

§ 74.

Het Werkwoord of *Verbum* is een van de allerge-wichtigste taal- of rededeelen. Het is toch in de uitdrukking onzer denkbeelden door middel van dat gene, wat wij woordentaal noemen, het teeken, de uitbeelding van den band, die zich ons verstand tusfchen twee begrippen of voorstellingen denkt. Het smelt, gelijk wij hier boven in § 32 reeds aanftipten, een Praedicaat met een Subject regtftreeks te zamen, en geeve uitspraak, geen oordeel, geen besluit, geene bepaling (of hoe men het noemen wille) over of omtrent eene zaak laatzich zonder het *verbum* in woorden uitduiden. Een enkel Substantief, met een enkel werkwoord verbonden b. v. *Nijd verfoert*, levert reeds een' gefloten zin op, waarin eene foort van stellig oordeel wordt uitgesproken. Honderd Substantieven integendeel, fchoon met honderd Adjectieven vereenigd, bieden zonder werkwoorden, ons niets meer aan, dan bloote begrippen, of wil men liever, bloote aanfchouwingen, bij wier vorming de hoogere vermogens van den Geest, het Verftand en de Rede namelijk, nog weinig werkzaam zijn. Men kan daarom uit eenen zin alle taaldeelen weg nemen, indien men flechts het Substantief (of wat dezelfs plaats bekleedt) en het *Verbum* late. Maar het is hier de plaats niet, om in eene breedvoerige wijzgerige ontwikkeling van den aard der werkwoorden te treden. Wij dienen toch de los van JEREMIAS DE DECKER ook op dit Handboek toepasfelijk te maken:

K.

Een

*Een ander scheppe vrij in lang gedicht bevallen,
Kort is 't, dat met lust mijn tijdverdriet verkort;
Want, Leser, niet alleen in punt dicht, maar in allen
Al wat of schoon, of soet, of goed is, dat is kort.*

Het Werkwoord is ook daarom van het hoogste belang, omdat hetzelfde tot de oudste taaldeelen behoort, De mensch namelijk scheidt, voor dat hij tot het vormen des denkbeelds van zelfstandigheid overgaat, in het eerst bloote begrippen van eigenschappen en werkingen, van welke de Adjectieven en nog meer de *Verba* de teekenen in de taal zijn. Daarom wijst ieder Substantief in alle talen ons tot een ouder Werkwoord terug, en schoon er ook al bij vele Substantieven tegenwoordig geen spoor van zulk een ouder *Verbum* meer overig moge zijn, ja, offchoon het in de werkelijkheid ook nimmer bestaan moge hebben, toch moet het, bij de vorming des Substantiefs, den mensch voor den geest hebben gezweefd. Wij kunnen tot deszelfs bestaan besluiten, gelijk wij (om nu eens het groote bij het kleine te vergelijken) in iedere burgermaatschappij tot een oorspronkelijk Contract besluiten kunnen, hetwelk den grondslag van de eeuwige en onveranderlijke regten van Regeerders en geregeerd wordenden uitmaakt. Al is zulk een Contract nimmer beschreven geworden, ja, al hebben mischien hier en daar overheersching en geweld de vroegste sterfelingen in Maatschappijen en Staten, gelijk schapen in eene schaapskooi, te zamen gejaagd, toch kreeg het stilzwijgend zijn bestaan op het eigen oogenblik, dat zulkeene vereeniging plaats greep, en de mensch, het zij dan vrijwillig, het zij door dwang, als burger te voorschijn trad. Zoo ras er Staatsbestuurders waren, ontvingen deze van de Natuur zelve regten, maar te gelijker tijd pligten in hunne betrekking, en zoo ras er Onder-

derdanen bestonden, ontvingen ook deze wederkeeringe regten en pligten. Het zijn deze regten en deze pligten, welke des noods door geene zegels en brieven bewezen behoeven te worden, daar zij het zijn, waarvan SCHILLER in den *Wilhelm Tell* zingt:

*Die droben hangen unveräuzerlich
Und unzerbrechlich, wie die Sterne selbst.*

*Over de zoogenaamde Rangen onzer
Nederlandsche Werkwoorden.*

§ 75.

Onze Nederlandsche *Verba* hebben drie rangen, gelijk men het tegenwoordig noemt. Zij zijn namelijk of Ongelijkvloeiend, of Gelijkvloeiend, of Onregelmatig. Door ongelijkvloeiende Werkwoorden verstaat men de zoodanige, welke of in het *Imperfectum*, of in het *Participium praeteritum*, d. i. of in den onvolmaakt verleden' tijd of in het voorledene deelwoord, en soms in beide, van wortelklinker veranderen en in het gezegde *Participium* op *en* uitgaan. Als b. v. HUIJZEN'S eene appelverkoopster aardig zeggen laat:

*Siet, hoe de menschen slaegh van quaed op erger slaen?
Myn malle Groote-Moer heeft eens haer' kans verkeken
Om ténen Appel, die s' haer Man wist aan te preken;
Ick preek er alle man met heele kerven aen.*

dan gebruikt hij in *verkeken*, zijnde het *Participium* van het zamengestelde *verkijsken*, een ongelijkvloeiend werkwoord. De wortelklinker toch in *kijken* en *verkijsken* is de *i* of *ij* in de sylbe *kijk*. Deze *i* of *ij* nu verandert in het *Imperfectum* in *e*. *kijk* wordt *keek*, en in plaats, dat het in het deelwoord zoude luiden *gekijk*, onder-

K a

gaat

gaat dit *Participium* dezelfde letterverwisseling, neemt voorts nog op het eind *en* aan, en wordt derhalve *GEKEKEN, VERKEKEN, DOORKEKEN* enz.

§ 76.

In de bovenstaande § zien wij een ongelijkvloeiend *Verbum*, hetwelk in het *Imperfectum* en *Participium* beide, en in beiden op dezelfde wijze, den wortelklinker verandert. Soms echter wisselt de wortelklinker in de gezegde twee tijden verschillend. De Heer van *Zuilichem* heeft b. v. de volgende woordspeling met het woord *uittnemend*:

*Jan neemt, waer hy nemen kan,
Uyt de borsen, uyt de sacken,
Uyt de kisten, uyt de packen,
Uyt den ketel, uyt de pan,
Jan is een UYTNEMEND Man.*

(welke woordspeling hij elders aldus uitdrukt:

*Zyt ge een UYTNEMEND Man, Andries, gebyck ick hoor
Veeltyds van u gewagen,
Blyft wat van myn Comptoir,
'k Moagh geen UYT NEMEND volck omtrent myn' Casf verdra-
gen.)*

In deze Puntgedichten nu bezigt hij in het woord *nemen* of *uittnemen* een werkwoord van de laatstgemelde soort. De wortelletter *e* van *nemen* toch gaat in het *Imperfectum* over in *a*, en in het *Participium* in *o*. Dus is de Conjugatie *nemen, nam, genomen*. Andere ongelijkvloeiende *Verba* wisselen weer alleen den wortelklinker in het *Imperfectum*, terwijl het *Participium* denzelven behouden blijft. Tot deze soort brenge men bij v. in *MUIJGENS* Puntgedicht:

Ghy

*Ghy hebt saer veel gelezen, Jaar
Maer noch niet all; — dat kan niet wezen;
Dan hadt ghy 't meest doorlezen, Man!
Hadt ghy u selven wel doorlezen.*

het werkwoord *lezen*, dat in het *Imperfectum* *las* den wortelklinker *e* in *a* verandert, maar hem in het *Participium* *gelezen* onaangeroerd laat. — Nog zijn er ongelijkvloeiende *Verba*, die allengskens in het gebied der Gelijkvloeiende overtreden. HUIJGENS b. v. bezigt er zoodanig een, als hij zingt:

*Men LOECH, omdat Klaas Narr ging proncken langs de stadt,
Met nieuwe kleeren aen, en als een Joncker tradt;
Wel'seld' hy: 'k den een Geck, dat moet ghy my vergunnen,
En als ick niet en pronckt', hoe zoudt ghy 't weten kunnen?*

Hier is *loeg*, namelijk, het oude *Imperfectum* van *lagchen*, voor welk *Imperfectum* wij thans het gelijkvloeiende *lachte* gebruiken. Het deelwoord blijft echter nog ongelijkvloeiend, als luidende niet *gelacht*, maar *gelagchen*.

Men ziet dus, dat men vier hoofdsoorten van ongelijkvloeiende *Verba* heeft, namelijk 1) de zoodanige, die in het *Imperfectum* en *Participium* beide op dezelfde wijze hun' wortelklinker veranderen; 2) die zulks alleen in het *Imperfectum* doen; 3) die het op verschillende wijze doen en in het *Imperfectum* en in het *Participium*; 4) die half en half reeds hunne ongelijkvloeiendheid en wel in het *Imperfectum* verloren hebben. In elke van deze soorten gaat de verandering des wortelklinkers op eene eenparige wijze toe. Dus gaat in de eerste soort de *ij* over in de zacht lange *e*, b. v. *slijgen*, *sleeg*, *gestegen*, de kotte *i* in de zacht korte *o* *binden*, *bond*, *gebonden* enz. enz.

Het is onze voortreffelijke Taalkenner LAMBERT HERMANSZ. TEN KATE, die voor ruim eene eeuw het eerst op eene zeer naauwkeurige wijze deze rangschikking gemaakt en geheel den aard onzer ongelijkvloeiende *Verba* in het duidelijkste licht gesteld heeft. Hij heeft aangetoond, dat er in de verandering van de wortelklinkers dier werkwoorden zeer veel geregeldheid heerschte, en dat men dus uit deze *Verba* geen bewijs tegen onze taalregelmaticheid in het algemeen afleiden konde. Te gelijker tijd heeft TEN KATE betoogd, dat men de zoogenaamde ongelijkvloeiende werkwoorden voor de oudste van allen in onze taal en in de met haar vermaagschapt spraken aan moest zien, en zulks om verschillende redenen, als b. v. omdat men dezelve (wel te verstaan, met onderscheidene klankbuigingen echter), in al de oud-Duitsche Dialekten reeds aantreft, iets, hetwelk met de gelijkvloeiende het geval niet is; al verder, omdat zij allen werkingen en handelingen aanduiden, waarvoor men, bij het eerste ontstaan der taal, het eerst woorden noodig had, gelijk zij dan ook, hoewel verre weg het minste in getal zijnde, het meest van al onze *Verba* gebezigd worden. Zoo ook, omdat zij, blijkens hunnen geheelen vorm, niet wel anders ontstaan konden, dan in de wieg en bakermat der Duitsche tale en op een tijdstip, dat zij, die dezelve spraken, nog slechts, om het zoo te noemen, een enkel groot huisgezin uitmaakten. Eindelijk nog, omdat al de Werkwoorden, die men zeker weet, dat van later tijd zijn, b. v. al onze basterdwerkwoorden, onder de gelijkvloeienden gerangschikt moeten worden.

Dit alles heeft TEN KATE op eene scherpzinnige wijze ontwikkeld, en van de meeste Duitsche en oud-Duit-

Duitsche Dialekten vergelijkingslijsten opgesteld, waarin hij de Meso-Gothische, Angel-Saksische, Frankduitsche, Hoogduitsche en IJslandsche ongelijkvloeiende Werkwoorden onder elkander en met de onze vergelijkt. Waarlijk, wanneer men de groote vlijt en naauwkeurigheid gadeslaat, die aan dit en aan zoo vele andere stukken van het werk, *Aanleiding tot de kennis van het verhevene deel der Nederduitsche Sprake* getiteld, door TEN KATE besteed zijn geworden, zoo kan men de nagedachtenis diens treffelijken Mans, diens onvermoeiden taalkundigen Ijsbrekers (mag ik hem dus eens noemen?) niet dankbaar genoeg in eere houden.

Dit neemt voor het overige niet weg, dat men, op deszelfs schouders staande, in sommige opzigten niet verder zoude kunnen zien, dan hij gedaan heeft.

Afwisfelingshalve moge het volgende Minnedichtje van den beroemden JOAN VAN BROEKHUIZEN, aan het einde dezer § eene plaats vinden. Het heeft ten opschrift: *aan de Moezel* en werd ten jare 1676, toen de Dichter zich te Trier bevond, door hem vervaardigd. Hij spreekt de Nimsfen of Najaden der gemelde rivier aan, klaagt haar zijne liefdesmart, en bidt haar, dat heur stroom de gevoelens, welke hem bezielen, naar Holland tot het voorwerp van deszelfs genegenheid overbrengen enz.

*O Nimsjes! die myn zinnen streekt,
En aan de groene Moezel speelt,
Daar kriele Saters schuilen
In boschen en in kuilen.*

*Als Gy met dit verglaasde nat
Uw beentjes tot de dy bespat,
En gaat in 't water woelen,
Kan dat uw min verkoelen?*

*Ik acht, wel neen! — Wans Cytheré
Sproot zelve midden uit de zee,
En, eer ze aan Cyprus lundde,
Bagon de zee te branden.*

*Waar ik met hoofd en ligchaam duik
In 't stroomen van uw milde kruik,
Om 's middags brand te myn,
Koms my myn Min bestryen.*

*Opborten komt met feller vier
Myn Min, och arm! zoo ver van hien;
Ik voel, ik voel haar koortsfen!
Uw golven zyn myn toortsfen!*

*Wanneer ik, na versmagten dorst,
Te laven tracht myn drooge borst,
Al wat ik heb gedronken,
's Zyn gietelyke vonken.*

*Indien nu eens myn zieltje wist,
Hoe vast myn hertjen is gesplis
Aan hare gunst en deugaen,
Wat zwom ik dan in vreugden!*

*Beveelt uw stroom, dat zij het zégt,
Den Stigtsfen Rijn en blanke Vegt,
Daar zij met vogte leden
Koms drijven naar beneden.*

*Of zou de wind met sneller vlugt
Mijn bede brengen door de lucht?
Ai, windje, breng mijn kusje
Mijn hart ook met dit kusje!*

*Ik zal bij beurten in 't verschie
Op galn van vers gesneden riet,
Terwijl ik hier ga dwalen,
Mijn vlam aan 't woud verhalen.*

*Aan 't woud, o Nimfjes! daar Gij speelt
En uw dieverijtjes heelt,
Uw partjes en genugjes,
Uw lachjes en uw kluchjes.*

*Zoo mag de seulle Nachtegaal
Veranderen zijn oude taal,
En onder bruine bladen
Mijn klagt aan zijne paren.*

Kan er heden ten dage in en buiten ons Land iets liefelijkers en bevalligers gemaakt worden, en zouden de Hoogduitschers iets zoo korrekts *uit dien tijd* bij zich kunnen aanwijzen?

§ 78.

Wat Gelijkvloeiende *Verba* zijn, kan uit het gezegde over de Ongelijkvloeiende reeds meer of min opgemaakt worden. Het zijn diegenen, welke in de Conjugatie nimmer van wortelklinker veranderen, en die hun *Imperfectum* door *de* of *te*, hun *Participium praeteritum* door *d* of *t* vormen. Dus is *verdobbelen* (Hoogduitsch *verdoppelen*), dat oudtijds zoo wel *verdubbelen*, als *verspelen met dobbelstaenen* beteekende, (gelijk de Heer van *Zuilichem*, hierop doelende, zingt :

*Wat magh het valkje liggen tabbelen
Om geld op geld, om goed op goed,
Sei' Jan: ik weet een lichter voet,
Om all myn goetje te VERDOBBELEN.)*

K 5

Dus

Dus is *verdobbelen* (herhalen wij) een gelijkvloeiend werkwoord. *Verdobbelen, verdobbeld, verdobbeld.* En zoo ook *tobbelen* van *tobben*.

Deze soort van werkwoorden zijn verre weg het talrijkst in onze taal, hetwelk ligt valt op te maken, daar, volgens TEN KATE, de Primitieven der ongelijkvloeiende slechts een paar honderd bedragen.

Vele dezer werkwoorden zijn, om het dus te noemen, kleinkinderen der Ongelijkvloeiende. Immers uit het *Praesens* en *Imperfectum* of uit den Tegenwoordigen en Onvolmaakt voorleden' Tijd, van deze laatstgemelde werden Substantieven geboren, die wêer aan gelijkvloeiende *Verba* het aanzijn gaven. Zoo onstond *zog* uit het *Imperfectum* *zoog* van *zuigen*, en teelde weer het gelijkvloeiende *zogen, zoogde, gezoogd; krijg* sproot voort uit *ik krijg* van *krijgen, kreeg, gekregen* en werd weer vader van *krijgen, krijgde, gekrijgd. Wiegen*, dat is, al schommelende bewegen, dankte zijnen oorsprong aan het gezegde *wegen, of bewegen, bewoog, bewogen*, dat nu in het Hoogduitsch reeds begonnen is gelijkvloeiend te worden, daar men toch zegt: *Ich bewogte mich. Er war bewogt*; d. i. *Ik bewoog*, (soms ook al bij ons *Ik bewoogde*) *mij, Hij was bewogen*, en wat dergelijke bekende dingen meer zijn. — TEN KATE mogt in dit opzigt te regt van de ongelijkvloeiende Werkwoorden zeggen: „'t zijn deze Ongelijkvloeienden, die als onvervalschte eerstelingen en verwonderlijk groote Stamboomen in onzen Tael-Hof met zoo kloekke Armen staen te pronken, dat een enkele Tak den grootsten boom van de andere *Verba* kan evenaeren.” —

§ 79.

Behalve de Ongelijkvloeiende en Gelijkvloeiende heb-

hebben wij nog éenen derden rang van Werkwoorden, namelijk dien der meer eigenlijk gezegde Onregelmatige of liever schijnbaar onregelmatige. Zoo gebruikt b. v. de Heer van *Zutlichem* verscheidene zulke onregelmatige *Verba*, als hij, zinspelende op de uitdrukking: *'t Is alles met de pen gedaan*, die men wel eens bij sommige teekeningen bezigt, van iemand, om valsche handteekeningen ter galge verwezen, aardig zingt:

Pier heeft sijn selven AEN- en andren afgeschreven;
Of 't RECHT of onrecht waer, hem docht het moght wel GAEN;
Nu GAET hij RECHT ter galgh, en 't kost hem vast sijn leven;
Is 't niet een kostlick Stuk? 'T IS MET DE PEN GEDAEN!

Hier zijn in verschillende opzigten *gaan, doen, denken en mogen* onregelmatig. — En zoo zijn het ook andere, hier niet voorkomende, als: *staan, zien, slaan, gelijk* ook meer of min *plagen, brengen, dunken, kunnen, willen* enz. — Inzonderheid echter loopt de onregelmatigheid der zoogenaamde Hulpwerkwoorden of *Verba Auxiliaria, zijn, hebben, zullen en worden*, met name die der twee eersten, in het oog. Want hoe komt van *zijn, ik BEN, ik WAS*; van *hebben ik HAD* enz. enz. En toch moet men hierom onzer Moedersprake de blaam eener allerongeregeldste Conjugatie niet aanwrijven. Deze *Verba* toch wijken daarom slechts zoo zeer van den regel af, omdat hunne tijden niet tot één', maar tot verschillende oude *Infinitivi* of Onbepaalde wijzen betrekking hebben. In *zijn* b. v. het schijnbaar onregelmatigste van allen, vindt men er ten minste drie, namelijk het tegenwoordig nog gebruikelijke *zijn*, ons *wezen*, en het oude *bennen*, dat bij de Engelschen nog leeft in (*to be* (oudtijds *beon*),) in de Engelsche taal *zijn* of *wezen* beteekenende. Dus is dan *ik BEN* en ons oude *DU BIST* van *bennen*. *Wij ZIJN, Gij ZIJT* enz. van *zijn*; *ik WAS* van *wezen*

(gc-

(gelijk *LAS* van *lezen*). Dit was (Hoogduitsch *war*) gaat in den *Pluralis* weer in *wij* WAREN, niet *wij* WASEN over, en zulks volgens eene zeer gewone letterwisseling van *s* in *r*, waaraan wij *keur* en *keus*, *verkoos* en *verkoar* enz. enz. te danken hebben. Wat *hij* is betreft, het is eene oude, in het oudste Duitsch reeds voorkomende afknotting van *Hij* BIST. Geregeld zoude de Conjugatie van *bennen* zijn: *Ik* BEN of BIN (zoo als de Hoogduitschers zeggen) *Du* BINST of BIST, *Hij* BIST. Van dit *bist* is echter door lang tijdverloop, bij de Hoogduitschers *ist*, bij ons *is* geworden, zijnde de *b* hier in de keel blijven steken, even als zulks plaats heeft in het Engelsche *I* AM (*Ik* BEN), dat eigenlijk zijn moest *I* BAM. Het kan echter ook omgekeerd zijn. Maar dit alles zijn bekende zaken, waarbij het niet noodig is langer stil te staan. Het is hier slechts ter loops aangeroerd, om jonge lieden te doen zien, dat ook in een' Bajert van schijnbare verwarring de duidelijkste sporen van orde en regelmaat te ontdekken zijn. Hoe naauwkeuriger men ons taalgebouw gadeslaat en door de schimmel en roest der oudheid, die hetzelfde hier en daar bedekt, poogt door te dringen, hoe eerwaardiger, hoe regelmatiger en luisterrijker het zich aan ons vertoont. Men kan hetzelfde vergelijken bij die aloude Aegyptische Reuzetempels, welke ook daar, waar zij half in puin verzonken liggen, nog de meest treffende eenheid en den sierlijksten samenhang vertoonen.

Een paar vragen, tot het bovenstaande betrekking hebbende.

1) Wat nut kan de beschouwing onzer *Verba* voor den Nederlandschen Stijl hebben?

2) Indien ieder Substantief een Werkwoord of Adjectief als Primitief of Stamwoord onderstelt, zijn dan al onze *Verba* ouder, dan onze Substantieven?

3)

3) Waarin moet men de reden van de zoogenaamde ongelijkvloeiendheid onzer oudste werkwoorden zoeken? De gelijkvloeiende Conjugatie is toch eenvoudiger en moest hierdoor, zonde men zeggen, bij het eerste ontstaan der tale verkieselijker geweest zijn?

4) Onze SPANDAW zingt in zijne fraaije vertaling der Spinster van VOSS:

*'k Zat voor mijn deur en span en zong,
Een jangking hoorde mijne zangen;
Hij was zoo schoon, hij LOEG mij toe,
En roader gloeiden zijne wangen, enz.*

In hoe ver kan men dergelijke, meer of min verouderde taalvormen, als het hier gebezigde *loeg* voor *lachte*, in een' goeden Stijl bezigen? Dezelfde vraag geldt ten aanzien van uitdrukkingen, als daar zijn:

Nimmer had geroemen tijd enz. enz.

5) Men zegt: *Ik BLIES*, en *ik BLOES*, *verkoor* en *verkoos*, *vroor* en *vroos*, *ried* en *raadde*, *vroeg* en *vraagde*, *joeg* en *jaagde*, *zwoer* en *zwoor* enz. enz. Is in den Stijl hier onderscheid tusschen te maken?

6) Wat is de reden, dat de zoogenaamde Hulpwerkwoorden, en vooral het zoogenaamde *Verbum Substantivum* zijn bij ons en in de meeste talen zoo (schijnbaar) onregelmatig zijn?

7) Welke gewichtige stelregels laten zich uit de beschouwing der Gelijkvloeiende en Ongelijkvloeiende werkwoorden afleiden?

Enz. Enz. Enz.

Over

Over de Verdeeling onzer Werkwoorden in Bedrijvende, Lijdende, Onzijdige enz., en hetgeen te dien opzichte in den Stijl valt in acht te nemen.

§ 80.

Volgens eene, in de meeste talen plaats grijpende Verdeeling, worden ook onze *Verba*, wat den aard van hun werken of handelen betreft, verdeeld in *Activa, Passiva, Neutra; Reciproca, Impersonalia, Frequentativa* enz., dat is in Bedrijvende, Lijdende, Onzijdige, Wederkeerige, Onperfoonlijke, Herhalende en wat dies meer zij. Wat men door deze verschillende soorten van Werkwoorden te verstaan hebbe, is den meesten bekend. Dat b. v. in des geestigten HUIJGEN'S naïef-spotachtig Puntdicht op onze Hollandfche Stoven:

*'k Sou 't Fransche kakelaers noch Engelsche niet raagen
Hollandfche Joffertjens te lastren, soo sy doen,
Miet seggen, dat sy meest haer' blancke billen braegen
Op Stoven, die alleen verwarmen kous en schoen. —
Dat Volk is bits en spits! — Ick laet my lichter paayen;
De Soeters seggen my, en ick, goed knecht, geloof't:
Haer vleesch is niet gebræn, 't en is maer wat gestoof't.*

de meeste *Verba* bedrijvend of actief zijn, kan ons elke Schoolknaap leeren. De hoogere wijsgeerige beschouwing van de opgenoemde verschillende soorten der Werkwoorden is der aandacht overwaardig, maar hoort te huis in de wijsgeerige Theorie der taal in het algemeen, waarover hier te lande de beroemde KINKER zoo veel scherpzinnigs gezegd heeft.

§ 82.

§ 81.

Het ontbreekt onzer Nederlandsche Sprake geheel en al aan vormen en eindklanken, om in het werkwoord zelve, en zonder dat wij tot hulpwerkwoorden of *Verba Auxiliaria* de toevlugt nemen, het begrip van het lijdende of *Passivum* uit te drukken. Met andere woorden: wij kunnen b. v. van ons *Activum*: *Ik lees*, geen *Passivum* maken, door slechts eene letter op het einde te veranderen, of er ééne of een paar letters bij te doen, gelijk in het Latijn het actieve *lego* door bloote aanstaating der *z* in het passieve *legor* overgaat; — maar wij moeten zulks aanduiden met behulp der Werkwoorden *worden* en *zijn*, en zeggen dus in het Bedrijvende: *Ik lees*, in het Lijdende: *Ik word gelezen*. Als HUIJGENS dus zeer zinnijk en treffend tot de Godheid zingt:

*Wanneer ghy klopt aan 's steenen hert,
Daer geen gehoor gegeven werdt,
Wilt ghy dat Hert yets laten hopen,
Soo klopt, Heer, en doet selver open!*

en door *gegeven werdt*, dat bij hem, even nagenoeg als in het Hoogduitsch, *wordt* beteekent, het Passieve uitdrukt, kan men in het Latijn zulks korter doen, met, slechts één woord gebruikende, te zeggen *ubi* of *ad quod non DATUR aditus* (toegang), gelijk wij nu maar eens het Latijn aldus vertalen willen.

§ 82.

Wij hebben dit gebrek aan een eigenlijk gezegd *Passivum* in onzen Stijl met de meeste hedendaagfche Volkeren van Europa gemeen. De Franschen, Duitschers,

fchers, Engelschen, Italianen, Spanjaarden enz., gaan allen aan hetzelfde euvel mank. Slechts sommige Slavische, of Slavonische talen, waaronder men hoofdzakelijk het Russisch en Poolsch verstaat, kunnen haar *Passivum*, op de wijze der Grieken en Romeinen, uitbeelden. En, hetgeen merkwaardig is, ook in de Spraken, welke men de Scandinavische noemt, en die, even als ons Nederlandsch, van Duitschen of Germaanschen oorsprong zijn, treft men in sommige Tijden een eigenlijk gezegd *Passivum* aan. Men weet, dat men door de Scandinavische, ook wel Noordduitsche of Kimbrisch-Duitsche talen geheeten, het Deensch, Zweedsch, Noorweegsch en IJslandsch verstaat. Dus beteekent dan b. v. (*ad*) *Hilfe* in het Deensch *groeten*, maar *Hilfes* *gegroot* worden. *Jeg hilfes* zegt men voor *ik groet*, maar *jeg hilfes* voor *ik word gegroot*. En zoo *jeg hilfede*, *ik groette*; *jeg hilfedes*, *ik werd gegroot*. Het *Passivum* wordt echter ook door middel van *blyve*, dat is *worden*, aangeduid. Dit, en de zonderlinge plaatsing van den bepaalden Artikel in de Scandinavische talen, waarover in § 62 gehandeld is geworden, verdient in deze zoo naauw met ons vermaagschapte Spraken ten hoogste onze aandacht.

§ 83.

Onze zoogenaamde Onzijdige Werkwoorden, *Verba Neutra* of *Intransitiva*, laten zich in verschillende soorten verdeelen, welke het onnoodig is hier op te noemen. Offchoon zij geen *Passiva* kunnen overgaan, (want van *slapen* laat zich b. v. niet zeggen *ik word geslapen*), en ook geenen eigenlijk gezagden *Accusativus* of vierden Naamval van werking regeren kunnen, daar men toch b. v. niet zeggen kan *ik slaap iemand*, worden zij echter in sommige betrek-

trekkingen met dien *Casus* verbonden. Men zegt dus *eenen gerusten slaap slapen, eenen goeden tred gaan*, enz. enz. Gemakkelijk worden ook in den Stijl onze *Neutra* door middel van Voorvoegselen en Voorzetselen in *Activa* en *Passiva* herschapen. Als JEREMIAS DE DECKER dus zingt:

*Gods oog ontloopt men niet, hoe ver men loopt en sweeft,
God wordt door niemands list bedrogen, noch bespot,
God, God is overal, en 't al is vol van God;
't Leeft al, 't is al door Hem, al wat 'er is en leeft.*

is onder anderen het *Neutrum* spotten een *Passivum* geworden door de Voorvoeging der fylbe *be*, over welke en meer andere Partikelen van Derivatie, hier boven in § 17, het eene en andere gezegd werd. Op dezelfde wijze laten zich door middel van verschillende andere Voorvoegselen en Voorzetselen de *Neutra* bij ons tot *Activa* en *Passiva* maken. Dus is *donderen* een *Neutrum*, maar *doordonderen* een *Activum*, dat tevens *Passief* kan worden. Wij zouden dus kunnen zeggen: *de Lucht werd doordonderd van het schrikkelijke gedruisch, dat de vuurspuwende berg maakte*. In dien zin zingt de Heer van *Zuslichem* in het roerende slot van zijn Gedicht, *Dagwerk* getiteld.

*Ik steen, als steenen doen van onderaardsche dompen,
Die haer DOORDONDEREN, en scheuren ze tot klompen.*

Dampen, waarvan *dompig*, of *domp*, beteekent hier *dampen*, d. i. stikluchten, die zich in de diepten der aarde verzamelen, en dan op eens ontvlammen en losbarsten.— *Indiervoeg* is ook *vloetsjen* een *Onzijdig Werkwoord*, maar het wordt bij *VONDEL* een *Passivum*, als hij zingt:

Wanneer OMVLOEID van u hem de oude vlam beving,

L

Om-

Omyloëid heeft hier toch even weinig van een *Neurum*, als het zulks heeft bij DE DECKER in den versregel:

Het rouwe, koude nat, OMVLÖENS' haar seere zyde enz.
en als *omstraald* bij denzelfden Dichter :

OMSTRAELD van alle kanten
Van Paerlen, Goud en gloënde Diamanten.

Men moet in dit alles de uitnemende vatbaarheid onzer taal voor eene schilderachtige Compositie bewonderen, en kan van dergelijke zamenstellingen, die zich en door duidelijkheid en door korthed aanbevelen, ongemeen veel partij trekken tot bevordering van het krachtige, levendige en sterk gekleurde van den Stijl. De Hoogduitschers weten zulks in hunne taal, die zoo gelijkende zuster der onze, insgelijks op eene uitnemende wijze te doen. Dus zeggen zij *UMBLÜHT von Rosen*, *UMTÖNT von Harmonien*, *UMFLOSSEN von Wellen*, *UMGRÜNT von schattigen Eichen*, *DURCHZITTERT von Verlangen*, *DURCHGLÜHT von Leidenschaft*, dat is, *OMBLOEID van rozen*, *OMGALMD van maatgeluid of harmonij*, *OMVLOTEN of OMVLOEID van golven*, *OMGROEND van schaduwrijke Eiken*, *DOORTRIED van begeerte*, *DOORLOEID van hartstogt* enz. En voss zingt in zijne *Louise*:

*Man schon glüht im Westen die Glut; ein Stern nach dem
(anders
Trat aus dem Glanz', und UMBLINKE die hellere Sichel des
(Mondes.*

§ 84.

Meenen sommigen in dergelijke *Composita*, als *omyloëid*, *omstraald*, *doordwarreld* Germanismen te zien,

zien, en Spreekwijzen, tegen ons taalgebruik aandruischende, zoo bedriegen zij zich. Zij verwarren dan namelijk onze scheidbare en onscheidbare Voorzetselen met elkander, of liever, zij houden niet op het oog, dat soms hetzelfde Voorzetsel in de samenstelling zoo wel scheidbaar, als onscheidbaar zijn kan. *Doordonderen* kan dus zowel een *Activum* en *Passivum*, als een *Neutrum* wezen. In het eerste geval is het *ik doordonder* en *ik word doordonderd*; in het tweede *ik donder door*. De Donder doordondert de Lucht, terwijl hij door dezelve heen dondert: *De Lucht, eerst schrikkelijk van omweersbuijen en stormgeloei DOORDONDERD, wordt nu wederom DOORWAAID van liefelijke koeltjes, dat is, van koeltjes, die door dezelve heen waaijen. Ik zit hier in een Prieeltje, liefelijk OMGEURD en OMBLOEID van rozen en allerlei andere bloemen, enz. enz.* Dat men ons toch in sommige foorten van Stijl, vooral in dien der Poëzij, dergelijke korte, levendige en schilderachtige uitdrukkingen niet misgunne, en onze taal, die in andere opzigten reeds genoeg verfranscht is, toch niet tot die onvatbaarheid en ongeschiktheid voor samenstelling doeme, welke harer Gallische Mededingster maar al te zeer eigen zijn, en ten gevolge van het doode van derzelve wortelen en afleidingspartikelen niet anders, dan eigen zijn kunnen. — Hoe stout en koen wisten wel niet onze vroegere Dichters samenstellingen van *Werkwoorden* te maken! Een paar Voorbeelden tot afwisseling. **JEREMIAS DE DECKER** zingt eenen stroeven, knorrigen Stoïcijn, wars van alle menschelijke genietingen en vreugden, het volgende, toe:

*Gy syt soo swarsch GEMOND, GEVOORHOOFD en GEKAERT,
Dat ik nau peynsen kan, hoe gy u Vader maekt.*

Vreemde, en toch bevallige en aardige *Composita* !
 HUIJGENS heeft er ook van die soort in het volgende Woordenspel:

*Jan tuchtte Tryn, sijn lompe wyf, naer Haegsch' en hoofsch en aert,
 En, seide: Lief, al gaet Ghy juist niet kostelick BEPEERLT,
 BEKANT, BERINGHT, BEDIAMANT, ik wou maer, dat Ghy waert
 Wat geestiger, wat aerdiger, en wat meer van de weereld.
 Hoe GERST en AERD, sey Tryn daerop, met een verholgen wezen,
 En VAN, of UYT de wereld?— Jan, dat mooght Ghy selve wesen!*

§ 85.

Een afzonderlijke Vorm voor hetgeen men in de Grieksche taal *Verbum medium* noemt, is in de onze niet aanwezig. Der Latijnen *Verba Deponentia*, of Werkwoorden met eene passieve gedaante en actieve of wel onzijdige beteekenis, zijn ons bekend of onbekend, zoo als men 't nemen wil. Even zoo *Activa* met eene passieve beduiding, gelijk het Latijnsche *Vapulo*, d. i. *ik word geslagen*.

Verba frequentativa of Werkwoorden van herhaling en voortdoring, zoo als der Latijnen *factito* van *facio*, *dictito* van *dico* enz., komen in onzen Stijl dikwerf voor. Als HOOFT b. v. zingt:

*Klāere soud een kransje maken;
 Mits zy hutselt om het kruyds,
 Hippelt daer een vorsjen uyt;
 Zy beskerft, als linne laeken.*

gebruikt hij in den versregel *mits zij* enz., dat is, terwijl zij het groene loof om of door elkander hutselt, en in den daarop volgende twee zulke *Verba frequentativa*, *hutselen* namelijk en *hippelen*. Het eerste is van *hutsen*, *hutsen*, dat is, door elkander schudden en mengen, van waar de uitdrukking *Geldersche huts-*

huts spot afstamt. — *Hippelen*, dat hier voor *huppelen* staat, is van *huppen* (dat is *springen*), bij ons half en half gestorven, maar bij de Hoogduitschers in *hüpfen* nog voortlevende. Zoo is *wandelen* een frequentatief van *wenden*, dat *zich heen en weêr bewegen*, en oudtijds ook blootelijk *gaan* beteekende, gelijk de Engelschen nog *I went* voor *ik ging* zeggen. Op dezelfde wijze drukt *preutelen*, *pruttelen* in den grond een herhaald *prutten* en *pratten* uit, *kreukelen* een voortdurend (of wil men liever eene diminutieve soort van) *kreuken* enz. enz., schoon dusdanige beteekenissen in deze en meer soortgelijke Werkwoorden thans wel zoo zeer niet meer aanwezig zijn. Behalve de Herhalingswerkwoorden, die door de inlasching van *le* hunnen langen, en, als het ware, natrillenden staart verkrijgen, (gelijk het gezegde *wandelen* van *wenden*) hebben wij er ook die *re* aannemen, en dus de tongletter *l* met de tongletter *r* verwisfelen. De Hoogduitschers zeggen dus ook *wanderen* voor ons *wandelen*. Zulk een Frequentatief op *r* bezigt b. v. DE DECKER, als hij naïef zingt :

De Kroon, al blinkse schoon, en kan geen hoofdpyn stillen;
De Staf en heelt geen gicht; — men steigert op den Troon
De Menschheid niet verbij; al sit m' er hoog en schoon,
Men sit 'er als alom, te weten op twee billen.

Steigeren namelijk is een frequentatief van *stijgen*. En zoo hebben weêr *REINIGEN*, *LENIGEN* en dergelijke den frequentatieffchijn door de invoeging van *ig*. Immers de wortel is hier *rein*, *len*, waarvan in de eerste plaats de Werkwoorden *reinen*, *lenen* zouden moeten afstammen, hoewel deze nu niet in gebruik zijn. Meer andere soorten van *Verba* gaan wij kortheidshalve met stilzwijgen voorbij. Het eene en an-

dere, hiertoe betrekkelijk, laat zich, bij de beantwoording van de volgende en een aantal voortgelijke Vragen, kortelijk aanroeren.

1) Welk een invloed heeft het mangel aan een eigenlijk gezegd *Pashvum* op onzen Stijl? en mist men hetzelfde reeds van de oudste tijden af aan in de Duitse talen?

2) Kan men Zamenstellingen, als: *OMHUPPELD van het vee*, *OMBLOEID van rozen*, *OMGLOEID van vuur* en *vlammen* in alle soorten van Stijl even goed bezigen?

3) Voor zoo ver onze *Neutra* of Onzijdige Werkwoorden in den Stijl met een *Accusativus* voorkomen, moet men dan ook aan eene *Ellipsis* of Utlating denken?

4) Vorderen onze *Verba Reciproca* of Wederkeerende Werkwoorden *zich* of *elkander* na zich?

5) Waarom zegt men in eenen goeden Stijl, *wij hadden zulk een voordeeligen wind, dat het schip door de baren gestoven, ja gevlogen* is; terwijl men toch weér bij eene andere gelegenheid zal zeggen: *de weg HEEFT heden vreeselijk gestoven*. — Zoo ook: *ik HEB den geheelen dag zoo geloopt, dat ik thans ten eenemale moede geloopt* BEN. Insgelijks: *ik HEB dien achtermiddag, toen ik naar u toegegaan* BEN, *zeer snel gegaan*, enz. enz.

6) Moet men zeggen: *de Schrijver, wien ik in dezen gevolgd* HEB, *staat bekend wegens zijne nauwkeurigheid en waarheidsliefde*, dan wel: *wien ik gevolgd* BEN. Zoo ook: *ik* BEN, of *ik HEB die zaak geheel en al vergeten*, enz. enz.

7) Onze beroemde FEITH zingt zeer fraai:

*De Halm rijst fier omhoog en schudt van voedend graan,
En ruischt en golf en zwelt den blijden Landman aan.*

In hoe ver zijn zulke Compositiën onzer *Neutra* in den Stijl te gedoogen?

9) Waarom noemt men sommige werkwoorden Onpersoonlijke of *Impersonalia*, en wat valt hieromtrent aan te merken?

10) Men

10) Men heeft in het Latijn *Verba* op *seo* uitgaande, die meer of min den aanvang van een werken of lijden uitbeelden. Bij v. *senesco*, hetwelk OVIDIUS bezigt, als hij zingt, hoe snel de tijd vervliegt, en wij ongemerkt al ouder en ouder beginnen te worden.

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis.

Zoo ook: *lucescit*, het begint te lichten. *Vesperascit* et *advesperascit*, de avond is aan het vallen, en dergelijke meer. Hebben wij ook soortgelijke werkwoorden?

11) Hebben wij in onzen Stijl ook Diminutiefwerkwoorden, gelijk b. v. het Latijnsche *cantillo*, (ik zing een beetje; ik zing met eene zachte flauwe stem,) van *cano*, ik zing, en zoo als der Hoogduitscheren *lächeln*, *spötteln*, *röheln* enz. in den zin van een weinig lagchen, spotten, rood worden.

12) Hoe velerlei soorten van afgeleide *Verba* hebben wij wel? Bezitten wij ook zoogenaamde Intensieve, Desideratieve, Factatieve en Imitatieve werkwoorden?

Enz. enz. enz.

Iets over de Wijzen of Modi onzer Werkwoorden, en wat te dien opzichte in eenen goeden Stijl moet worden in acht genomen.

§ 86.

Onze *Verba* hebben, zoo als men gewoonlijk stelt, vier zoogenaamde Wijzen of *Modi*, namelijk de Aantoonende, Gebiedende, Aanvoegende, en Onbepaalde Wijze (*Indicativus*, *Imperativus*, *Subjunctivus*, en *Infinitivus Modus*). Eenen bijzonderen vorm voor der Grieken *Optativus* of Wenschende Wijze bezitten wij niet, offchoon soms de zoogenaamde *Subjunctivus* in deszelfs plaats treedt. *Gave God* b. v. *dat*

L 4

dit

dit nimmer gebeuren moge! — Onze *Subjunctivus* is in sommige opzigten naauwkeuriger, dan hij zulks in het Fransch en soortgelijke talen is. Dikwerf echter zijn wij verplicht denzelven door het langwijdige *Laat mij, hem of ons*, of wel *Dat wij*, enz. aan te duiden. Dus wordt het korte Latijnsche *Legam* in onzen Stijl *Laat mij lezen*, of *Dat ik leze*, en het even beknopte *Legar* gaat bij ons in het veel langere *Laat mij gelezen worden* over. Waarlijk eene slepersvracht van woorden voor een enkel denkbeeld! Soms echter drukken wij den *Subjunctivus* zeer kort uit. *Hij ga en keere nooit*, wedijvert in beknoptheid met het Latijnsche *Abeat ille et numquam redeat!* Zoo bezigde DE DECKER zulk een' *Subjunctivus*, toen hij voor een paar honderd jaren reeds zeer verstandige denkbeelden over het Lijfstraffelijke Regt toonde te hebben, en aldus zong:

*De boosheyd, die verhard voor staet en wykt noch stoppen,
En sal om vier of rad niet afftaen van het quaed;
's Gerechts HEB' slechts den hals te kerven of te stoppen!
's Riekt cenigfins na wreed, al wat daer boven gaet.*

Het onderscheid, dat men in het Latijn tusfchen den *Indicativus* en *Subjunctivus* maakt, iets, waardoor het zelfs moeilijk wordt in den hedendaagschen Latijnschen stijl alle feilen te dezen aanzien te vermijden, wordt door ons niet overal nagebootst, en kan zulks ook niet gedaan worden. Zoo drukken de Grieken door hun partijkeltje *ω* insgelijks verscheidene *Nuances* of schaduwingen van denkbeelden uit, die soms moeilijk in den stijl der nieuwere talen te behouden zijn,

§ 87.

Onze *Infinitivus*, welken wij, zoo als hier bovent

gezegd werd; ook als Substantief bezigen kunnen, vordert in vele gevallen altijd het Voorzetseltje *te* voor zich, even als hiertoe in het Hoogduitsch *zu*, en in het Engelsch *to* moet dienen, welk laatste zelfs altijd bij de bloote aanhaling van een werkwoord gebezigd wordt. B. v. *bestaan of niet bestaan, dat is de vraag*, zal in de Engelsche taal luiden, *to be or not to be, that is the question. Schrijven, lezen, spreken* enz., heet er *to write, to read, to speak*. Niet onbelangrijk voor het overige is het te onderzoeken, wanneer wij in onzen Stijl het partijkeltje *te* voor den *Infinitivus* bezigen moeten, (in welk geval hij *Infinitivus obliquus* of gebogene Onbepaalde Wijze genoemd wordt), en wanneer wij het weg laten, dat is den zoogenaamden *Infinitivus rectus* of de regstreekfche Onbepaalde Wijze gebruiken kunnen. Als DE DECKER b. v. van zekeren Gierigaard zingt;

*Als Almo gisteren sich selven op wou knoopen ,
Hy schroomde seven groot te spillen aen syn keel ;
Dat was de prys des strops; neen (sprak hy) 't is te veel !
Neen seker, 't lust my niet de dood soo dier te koopén !
't En mocht den vrek (soo 't schynt) van 't hart niet, dat
syn dood
Syn Erfgenaem sou staen op ses of seven groot.*

Waarom volgt hier dan op *schroomde*, en op *'t lust mij* de *Infinitivus* met *TE*, terwijl achter *wou* en *zou* geen *TE* zich bespeuren laat? Waarom schrijft men: *Ik wilde wel komen*, maar *ik wenschte wel TE komen*, en wat dergelijke verschillende spreekwijzen meer zijn. Hetgeen men in het Latijn *Gerundia* noemt, welke laatste in zekeren zin vormen van Declinatie des *Infinitivus* zijn, is onzer tale even vreemd, als het zulks is aan het Hoogduitsch, Engelsch, Fransch enz. Wij moeten in dezen de toevlugt tot omschrij-

vingen met *om, in, door* enz. nemen. Dus heet het Latijnsche *Cupidus discendi*, in welke spreekwijze men het *Gerundium discendi* als eene soort van *Genitivus* des *Infinitivus dicere* moet aanzien, bij ons *begeerig, om te leeren*, of ook wel zonder *om, begeerig te leeren*. In enkele uitdrukkingen hebben wij iets, dat naar een *Gerundium* in *DI* gelijkt, b. v. *des schrijvens gedachtig zijnde*, in het Latijn: *scribendi memor*, schoon *schrijvens* hier echter ook wel een gedeclineerd Substantief zijn kan.

Het Latijnsche *Supinum* laat zich in den Nederlandschen Stijl ook niet anders, dan door omschrijving met Voorzetsels uitbeelden.

§ 88.

Terwijl wij van den *Infinitivus* of de Onbepaalde wijze spreken, dienen wij ook met een woord van onze *Participia* of Deelwoorden te reppen, die men in zeker opzigt als geadjectieeerde werkwoorden of Verbale Adjectieven beschouwen kan. Wij hebben er in onze taal twee, voor welke wij bijzondere vormen hebben, namelijk het *Participium activum* en het *Participium passivum*. Het eene heeft betrekking tot den tegenwoordigen, en het andere tot den voorledenen tijd. Wij zien het laatste in **HUIJON'S** Punt dicht op eene wieg:

*Wy woelen sonder end voor kinderen en erven,
En 't gaet ons in 's gewoel, gelyck 't gewieghde kind;
Wy woelen ons in slaep door allerlei bewind,
En vallen moe daer heen met d' oogen toe en serven.*

Door middel der hulpwerkwoorden kunnen wij echter nog meer tijden in het *Participium* aanduiden, b. v. het *perfectum activi* (of den voorledenen tijd van het
be.

bedrijvende werkwoord) *gelezen hebbende*; het *futurum activi* (of den toekomenden tijd van ditzelfde werkwoord) *zullende lezen*; het *Praesens passivi* (of den tegenwoordigen tijd van het lijdende werkwoord) *gelezen wordende*; het *futurum passivi* (of den Toekomenden tijd van het lijdende werkwoord) *gelezen zullende worden*. Al deze *Participia* komen in onzen Stijl voor, ten welken opzigte dezelve dien onzer Hoogduitsche Taalbroederen overtreft, als welke laatstgemelden den zin dezer Deelwoorden tegenwoordig gewone-lijk door omschrijving met Conjunctien of Voegwoorden aanduiden. B. v. *De Courant gelezen hebbende, ging hij heen*, zal in het Hoogduitsch luiden: *Als, of wel nachdem er die Zeitung gelesen hatte, ist er weggegangen*; d. i. *Toen, of nadat hij enz.* — *Hij, in het volgende oogenblik zullende vertrekken, had daar geen tijd toe*, heet er: *Er, welcher im folgenden Augenblicke abreisen würde of sollte, hatte da keine Zeit zu*. d. i. *Hij, welke vertrekken zoude enz.* Insgelijks: *de Verhandeling, dezen avond gelezen zullende werden, zal U voorzeker wel bevallen*, dient men te vertalen: *Die Abhandlung, welche man diesen Abend lesen wird, wird Ihnen ohne Zweifel gefallen*. d. i. *De verhandeling, welke men lezen zal enz.* Zelfs de bij ons zoo menigvuldig voorkomende Participien *zijnde, wordende, hebbende, geweest zijnde*, verschijnen in den tegenwoordigen Hoogduitschen Stijl nooit of ten minste zeer zelden, iets, waardoor die Stijl minder afwisseling heeft, dan de onze. Wij toch kunnen zoo wel zeggen b. v. *Deze koning, zijnde een der grootste Vorsten* enz, als: *Deze koning, welke een der grootste Vorsten is of was*. Den Hoogduitscheren staat slechts het laatste ten dienste. Wat de Franschen betreft, zij hebben voor ons *zijnde* wel hun *étant*, maar voor ons *wordende* ontbreekt hun het eigenlijke woord.

Trouw-

Trouwens, het geheele werkwoord *worden*, wel te verstaan als Hulpwerkwoord beschouwd, derft men in den Franschen Stijl. Ons Nederlandsche *ik word geslagen* laat zich niet anders vertalen, dan door *men slaat mij, on me bat*, daar *Je suis battu* dubbelzinnig is, en eigenlijk beteekent: *Ik BEN geslagen*. In dit laatste nu ligt het denkbeeld van den tegenwoordigen tijd niet meer geheel zuiver opgesloten, maar het smelt reeds weg in dat van den voorledenen. Het fijne onderscheid, dat er dus heerscht tusschen *worden* en *zijn* in den volgenden zin: *o Hemel, hoe gelukkig voel ik mij! Ik word van het Engelachtigste schepsel ter wereld bemind; Ja, ik BEN er teederlijk van bemind*, laat zich in het Fransch slechts op eene en dezelfde wijze uitdrukken. *O Ciel! que je me sens heureux! Je suis aimé de la Créature la plus Angélique du monde. Oui, j'en suis aimé tendrement!*

Het ware slechts te wenschen voor onzen Stijl, dat zich onze Participien wat naauwkeuriger declineren lieten, maar in dit opzigt kan geen marmeren standbeeld onbuigzamer zijn. *Indeclinabile Participium* mag men er al vrij dikwerf van uitroepen, even als DE DECKER zulka doet ten aanzien van het Latijnsche woord *Cornu* (een hoorn) in het geestige en bijtende Punt dicht, waarin hij, naar verdienste, de onnatuurlijke huwelijken tusschen ouderdom en jeugd bespottelijk maakt:

Soekt gy een jonge Vrouw, nu grys en oud van jaren?

Ey, leer eerst, beste Man, uw Letterkunst verstaen!

INDECLINABILE CORNŪ! roept Prisciaen:

- Ook weynig Gryserden syn dat gevaer ontvaeten.

Ons *hebbende* is schier altijd *hebbende*, ons *wordende* blijft al veeltijds *wordende*, ons *zijnde* blijft *zijnde*, of het op een' Man, dan wel op eene Vrouw sla, of het

het in het Enkel-, dan wel in het Meervoud, of het in den *Nominativus*, dan wel in een' der overige Naamvallen geplaatst zij. Soms echter hebben de actieve Participiën wat meer buigingskracht. Des noods kan men toch zeggen: *Een lezend Man; eene lezende Vrouw*, en in den *Accusativus*: *Ik heb dien zoo luid schreeuwenden Jongen eenige oorvijsen gegeven*. Even zoo kan het *Participium Passivum* het Mannelijke en Vrouwelijke Geslacht onderscheiden door het al of niet bezigen der *e*. *Een belezen Man, eene belezene Vrouw*. Ten gevolge van het stroeve en onbuigzame onzer Participiën valt het moeilijk in onzen Stijl de schoone Participiënconstructiën der Grieken en Latijnen overal na te volgen.

§ 89.

Ten aanzien van de Aantoonende wijze of den *Modus Indicativus* valt er weinig op te merken. De ontvouwing van deszelfs aard behoort in het Wijsgeerig Overzicht der taal in het algemeen. Zonderling is het, dat wij in vragende zinnen den persoon achter het *Verbum* plaats en indiervoege de vraag aanduiden. Dus zeggen wij: *GOD STELDE tot richtsnoer*; maar als JEREMIAS DE DEKKER vraagt: *wat? krijgt het Substantief God eene andere plaats*:

*Al wat Gy, Pansa, sots of sondigs hebt bedreven,
Dat schryft Gy 't Noodlot toe en schuyft de schuld op God,
Maer seg; wat STELDE GOD tot richtsnoer van uw leyen,
Syn heymetyk besluit of openbaer gebod?*

In den Latijnschen Stijl is men tot zulk een plaats van het Substantief bij vragen niet verplicht. Doet men het echter, dan hecht men te gelijker tijd dikwerf het artikeltje *ne* of iets soortgelijks aan het Werkwoord. *Quid puer Ascanius? Superatne et vocatur auris?*
-De

De Franschen hebben in hunnen Stijl iets soortgelijks door de bijvoeging van hun *t. Il viendra* beteekent *hij zal komen*, maar *viendra-t-il? zal hij komen?*

Van den *Imperativus* of de Gebiedende wijze valt hier ter plaatse niets bijzonders te zeggen. Over deszelfs personen spreken wij nader. En zoo moge dit ter loops aangestipte over onze Wijzen of *Modi* in het algemeen, voor dit Handboek voldoende zijn. Wij zullen hier nog eenige ligte Vragen laten volgen, die naar believen vermeerderd kunnen worden.

1) Wanneer moet men den *Subjunctivus* of de aanvoegende wijze in onzen stijl gebruiken en in hoe ver is hij door de stelling der woorden kenbaar?

2) Is het noodzakelijk, dat men hem ook aanduide in zinnen, als daar zijn: *Gave God, dat de arme bloed zulks maar wiste! Ik weet niet, of 's mans dikke buik hem, bij zijn verzoek, om Huzaren-Officier te worden, wel tot aanbeveling ZULLE verstreken. Hij stond er in beraad over, of hij aan het Meisje al, dan niet, een' soen MOESTE geven. Ik twijfel er aan, vriend Surdus, of Gij mij wel zonder uw horentje BOORET. Indien Gij ooit keizer van Turkijen WORDET, maak mij dan uw' Grootvizier, lieve Heer Knikker!* Moet hier *wiste, zult, moeste* enz. geschreven worden? En in alle soorten van Stijl?

3) Kan de welluidendheid soms ook vorderen, dat wij in den Stijl den *Indicativus*, in stede van den *Subjunctivus*, bezigen?

4) Bij den Heer van *Zullichem* vinden wij het volgende Punttdicht:

*Heb ick te veel gepraet en langer, als 't behoort,
Vergeeft het my, se' Job: 'k sal beter leeren leven
En korter webben weven;
Job, seid' ick: LATEN WIJ malkanderen vergeven?
Ghy hebt my niet gestoort.
Hebt Ghy heel veel geklapt, ick heb heel niet gehoord.*

Moet

Moet men zeggen LATEN WIJ of LAAT ONS elksander vergeven. Eene vraag, waarover, zoo dan al geen onschuldig bloed, echter veel onschuldige inkt is vergoten geworden!

5) De Franschen zeggen: *Il n'y a pas un seul homme a qui je puisse parler sur cette matiere importante.* Moeten wij hier ook zeggen: *Er is niemand, wien ik over die zaak spreken KUNNE.*

6) Is in sommige gevallen, waarin onze *Infinitivus* of Onbepaalde wijze, in plaats van het Latijnsche *Participium*, op *dus* uitgaande, gebruikt wordt, dezelve al dan niet declinabel? Moet men schrijven: *de te behandelen zaken, oude Heer! zullen wij dezen avond onder een pijpje wel afdoen, of de te behandelene?*

7) Moet men schrijven, *ja, lieve Friend! Ik heb het genoeg pogen te doen, maar het heeft mij niet willen gelukken. Met dat al verdien ik, dunkt mij, een weinigje lof, een korreltje wierooks. De goede Ouden zeiden: al onsbreken ook de krachten, de wil is toch te prijzen.* — Moet hier staan ik heb **POGEN** of ik heb **GEPOOGD** enz.

8) Waardoor moet de betrekking van het *Participium* tot de andere deelen van een' zin in onze taal voornamelijk aangeduid worden, en wat volgt hieruit ten aanzien onzer woordenschikking, in vergelijking van die der Ouden?

9) ALLARD HULSHOF zegt ergens „*Het begeerig oog wandelt over den golvenden wintervoorraad van rijperde koornairen op gebogene halmen — het wandelt over zandige vlakten, afgemetens Grasperken, veelkleurige zaai-landen en donker groene Boschen, zich spiegelende in het water, tot dat het oog zich bepaalt in een blaauwend verschiet, 't welk ons in het geheel iets schoons doet bezeffen, dat wij niet kunnen uitleggen.*” Zeer fraai! Waarvoor moet men zich echter bij zulke Constructien met *Participiën* wach-ten?

10) Wat kan men in den volgenden zin gispén: *Ik zoude genoodzaakt zijn geweest den ongelukkigen in het bosch te hebben moeten laten omkomen, daar de felle koude mij het verwoogen benam, om iets meer te kunnen bijdragen tot mijne redding, ware nog niet in zijds een Lanaman ter hul-*
pe

pe toegeschoten. Deze menschlievende Boer voerde ons naar zijne woning, die ik echter wel wat gemakkelijker en warmer te zijn gewenscht had.

11) JEREMIAS DE DECKER, op de kerkelijke en Wereldlijke beroeringen van zijnen tijd doelende, zingt:

*Och of de Priesteren en Prinsfen wilden vragen,
Gelyk als Christus eer gevraegt heeft aan de syn:
Wie zegt men, dat ik ben? elk sou sich beter dragen;
Elk trachten matiger, niet mägtiger te zijn.*

De Dichter bezigt hier *dragen* voor *gedragen*, zoo als men *lukken* voor *gelukken*, *wennen* voor *gewennen* zegt. Zouden indiervoege alle *Verba*, welke geen *ge* vóór zich hebben, het oudtijds hebben gehad, gelijk VERWER wil?

12) Dezelfde VERWER haalt den titel aan van een Plakaat, door KARL DEN VIJFDEN ten jare 1522 uitgevaardigd, welks opschrift aldus luidt: *Ordonnancie ende Edict, dat men geene Lecke of Wierlijke personen en vermag te daghenz, betrekkenz, of andersins te molesterenz in 't Geestelijk Hof om actien personele, reële, mixte ende civile etc. nogte bij den selven Hove geene provisien in gelyke saken te decernerenz.* Al mede hierop grondvest VERWER zijn gevoelen, dat onze *Infinitivus* in den regel oudtijds op *ne* uitging. Wat valt van dit gevoelen te zeggen?

13) Moet men den *Imperativus*, dan wel den *Infinitivus*, als den grondslag van ons geheel Werkwoord aanzien?
Enz. Enz.

Over de tijden onzer Werkwoorden, en hetgeen ten humen aanzien in eenen goeden Nederlandschen Stijl valt in acht te nemen.

6 90.

De werking, door een *Verbum* uitgedrukt wordende, kan met betrekking tot den tijd op verschillen.

lende wijzen gedacht worden, en wel hoofdzakelijk, als iets tegenwoordigs, als iets voorledens, of als iets toekomstigs. *Dreyfach* dus luidt de Spreuk des wijzen CONFUCIUS bij den Hoogduitschen Dichter SCHILLER:

*Dreyfach ist der Schritt der Zeit,
Zögernd kommt die Zukunft hergenogen,
Pfeilschnell ist das Jetzt entflogen,
Ewig still steht die Vergangenheit.*

Het Voorledene en Toekomende laten zich echter weêr in verschillende wijzigingen denken, ten gevolge waarvan de werkwoorden niet alleen eenen Voorledenen en Toekomenden Tijd (*Perfectum et Futurum*), maar ook een' Onvolmaakt en meer dan Volmaakt Voorleden', een toekomstig Voorledenen en wat dies meer zij hebben kunnen. Het ontbreekt onzer tale niet aan het vermogen, om zulke onderscheidene tijdpunten behoorlijk uit te beelden. Met dat al kunnen wij dit niet met die beknoptheid, eenvoudigheid en gemakkelijke doen, waarmede zulks in de oude talen plaats heeft. De Grieksche taal b. v., welke in haar Grammatikaal zamenstel voor eene der allervolmaakste gehouden wordt, heeft in den *Modus Indicativus* van eenige harer actieve Werkwoorden, soms tot acht tijden toe, welke zij allen door verschillende eindklanken, en zonder dat zij tot Hulpwerkwoorden of *Verba Auxiliaria* de toevlugt behoeft te nemen, kan aanduiden. Op zulk eenen Rijkdom kunnen wij niet bogen, ja, wij bezitten, even als de Hoogduitschers, Engelschen, Denen en meer andere hedendaagsche Volkeren, in den grond slechts twee *Tempora* of Tijden, waarbij wij geen *Verba Auxiliaria* noodig hebben, het *Præs-*

M

sens

sens namelijk, of den Tegenwoordigen, en het *Imperfectum* of den Onvolmaakt Voorledenen Tijd. Zoodra wij het *Perfectum* of den Voorledenen Tijd behoeven, laat onze Conjugatie ons in den steek, en daar, waar men in het Latijn eenvoudig weg *Implevi auro* zoude zeggen, moet JEREMIAS DE DECKER bij het Werkwoord *hebben* hulpe zoeken, wanneer hij in zijn Puntlicht op Amerika, dit Werelddeel, op de volgende wijze, al sprekend invoert:

*Dat ik voor 's vierde deel der wereld word gegroet,
 Dat stond, dat faet my nash op vryheid, goud en bloed.
 's Waer beter onberucht en onberoemt gebleven,
 Als sulc een' roem gekocht voor vryheid, goud en leven;
 Ik heb Euroop met goud en silver sonder maet,
 Tot berstems toe VERVULT, maer leyder t niet versaet!*

Even zoo arm zijn wij, wat het *Plusquam perfectum*, of den meer dan Volmaakt Voorledenen Tijd, gelijk mede het *Futurum*, betreft. Waar men toch b. v. dit laatste in het Latijn eenvoudig uitdrukken zoude door *erit*, moet bij ons het Auxiliaire *zullen* den zoo even gemelden Dichter uit den nood helpen, als hij zingt:

*Gebruyk uw goed so mild, als of Gy stond op 't scheyden,
 Soo spaersaem desgebyx, als had Gy lang te beyden!
 Soo wie dit beyde weet, en bey betrachten wilt,
 SAL nu gelegentheyd, bey spaersaem SYN en mild.*

Een zoodanig *Futurum* of Toekomenden Tijd, als hier voorkomt, noemen de Taalkundigen een *Futurum absolutum*, dat is een' volledig Toekomenden Tijd. Men heeft echter ook een *Futurum*, hetwelk men *exactum*, dat is vervlogen of ten einde geloopt noemt, als in hetwelk het denkbeeld des Toekomenden met dat van het Voorledene zamen smelt, of

of wel, waarin men zich iets toekomends, als reeds werkelijk gebeurd, en dus als voorleden denkt. De uitdrukking b. v.: *Zie dat lieve, kleine Meisje eens! Hoe heerlijk ZAL dat rozeknopje eens BLOEIJEN!* wijst ons op de zuivere toekomst, maar zegt men: *Helaas! Ook de schoonste roos ZAL eens UITGEBLOEID HEBBEN*, dan worden wij gewezen op eene toekomst, die voor opze verbeelding zich als in den schoot van het Voorledene verzonken voordoet. Dat bij deze laatste soort van het *Futurum* een dubbeld Hulpwerkwoord noodig is, ziet men uit het aangehaalde voorbeeld. De Franschen gaan in dit opzigt, en wat het uitbeelden^d des *Futurums* in het algemeen betreft, zeker beknopter te werk, dan wij. In de hoogst verhevene versregels b. v. van RACINE, die het mij vergund zij hier in hun geheel in te laschen, en waarin van God gezongen wordt:

*Que peuvent contre lui tous les rois de la terra?
En vain ils s'uniraient pour lui faire la guerre;
Pour dissiper leur ligue, il n'a qu'à se montrer;
Il parle, et dans la poudre il les fait tous rentrer;
Au seul son de sa voix la mer fuit, le Ciel tremble;
Il voit comme un néant tout l'univers ensemble,
Et les faibles mortels, vains jouets du trépas,
Sont tous devant ses yeux, comme s'ils n'étaient pas.*

drukt *s'uniraient*, dat is *wouden zich verbinden*, in een enkel woord het zoogenaamde *Imperfectum* des *Futurums* uit, tot welks aanduiding wij altijd twee woorden noodig hebben. — En zoo is *J'aurai bientôt fini* ook alzoo kort, dan ons: *Ik zal schielijk geëindigd hebben*. In enkele gevallen beelden wij ons *Futurum* uit door *staan*, gelijk de Franschen door *gaan*. Hij STAAT spoedig te vertrekken, b. v. wil (gelijk Hij STAAT op zijn vertrek) zeggen: Hij ZAL spoedig

vertrekken, even als deze beteekenis ligt in der Franschen: *Il va partir tout à l'heure*, of *bientôt*. Wij echter maken slechts zelden gebruik van deze wijze, om het Toekomende aan te duiden. De Franschen integendeel zeer veel, en zulks in den deftigsten schrijfstrant. RACINE (de Zoon) zingt b. v.:

*La terre, le soleil, le temps, tout va périr,
Et de l'éternité les portes vont s'ouvrir. —*

Het platte *Ik sta je te zeggen*, is slechts in eenen Israëlitischen mond dragelijk.

Het Hoogduitsch heeft eene fijne nuancering voor deszelfs stijl in de tweederlei hulpwerkwoorden, waarmede men in die taal het *Futurum* uitbeeldt, *werden* namelijk en *sollen* (gelijk bij de Engelschen *to shall* en *to will*). Het eerste drukt ons gewone *zullen* uit, het tweede ons *zullen*, op eenen Gebiedenden toon uitgesproken, en den *Imperativus* of iets soortgelijks vervangende. *Vervloekte Kerel, gij zult u op het oogenblik van hier pakken, of gij zult mijn' Spaanschen rotting op uw' rug voelen*, moet, letterlijk vertaald, in het Hoogduitsch luiden: *Verfluchter Kerl! Er soll sich in diesem Augenblick von hier aus dem Staube machen, oder er wird mein Spanisches Rohr auf seinem Rücken fühlen*. Soms treedt *sollen* op eene korte en bevallige wijze in de beteekenis van *had moeten* in den Hoogduitschen Stijl te voorschijn. Bij v. *Ach, du liebes Mädchen, das SOLLTEN Sie nicht gethan haben!* (Ach, lief Meisje, dat hadt gij niet moeten doen!) Aan dergelijke fijne aanduidingen der Gedachten mangelt het der Hoogduitsche tale even min, als der onze. Het werkwoord *mögen* (ons *mogen*) b. v. beeldt aardig iets wenschènds uit, ook zelfs daar, waar

waar wij Nederlanders er die beteekenis minder aan hechten. Bij v. *Ich MÖCHTE ihn heute wohl gesehen haben*, geeft te kennen: *Ik zoude wel gewenscht hebben hem heden eens te zien*, of korter: *Ik had hem heden wel eens willen zien*. In enkele gevallen gebruiken wij ons mogen ook op die wijze. *Nun ja, das möchte ich wohl sehen, dasf ein solcher Pinsel dieses hübsche Kind bekām*, zoude zich, ten minste in Gelderland, zeer goed vertalen laten, *Nu ja, dat mogt ik wel eens zien gebeuren, dat zulk een Druiloor dit aardig Meisje kreeg*. En zoo is dat wenscheude in het woord *mogen* ook zigtbaar in onze overbekende spreekwijzen: *Mogt dat waar zijn! Mogt ik nog eens zoo gelukkig worden*, enz. De beteekenis van *mogelijk zijn*, die in het Hoogduitsch soms ook aan het Werkwoord *mogen* gegeven wordt, treffen wij insgelijks bij CATS aan, als hij zingt:

*Dit oude woord duert heden noch:
Men doet geen voordeel met bedrog;
Die binneus jaers wil alles vangen,
Die MOCHT wel voor den winter hangen.*

dat is, die zoude mogelijk wel eens voor den winter ter galge kunnen gaan, *der möchte vielleicht wohl vor dem Winter gehenkt werden*.

Gelijk voor het overige de Hoogduitsche Stijl niet onbevallig het zoo even aangehaalde *mögen* weet te bezigen, bedient men zich ook soms op eene fijne wijze in denzelven van het woord *dürfen* (ons *durven*), in den zin van *kunnen*, *mogen*, *behoeven* en in meer andere beteekenissen, *Das dürfte vielleicht wohl nicht lange ausbleiben, lieber Freund!* beteekent: *Dat zoude wel eens niet lang achterwege kunnen blijven, lieve Vriend*, of *dat konde wel eens niet lang*

lang enz. Zoo ook: *Sie dürfen es nur sagen: Gij* behoeft het slechts te zeggen. *Darüber darf man sich nicht wundern*: daarover behoeft men zich niet te verwonderen of moet men niet verwonderd staan.

Terwijl wij slechts één *Imperfectum* hebben, bezitten de Franschen er twee, *Je faisais* en *je fis* b. v., iets, waardoor de Fransche Stijl in verscheidenheid wint, maar in eenvoudigheid en onomslagtigheid verliest. Moeijlijk is het voor een' Vreemdeling, om het onderscheid tusschen deze twee *Praeserita's* wel in acht te nemen, te meer, daar de Fransche taalkundigen zelve het over dit stuk niet overal eens zijn. Gepast bezigt *RACINE* slechts ééne soort van *Imperfecta* in de treffende en Bijbelsch-verhevene dichtregels, met wier aanhaling men mij veroorlove het slot dezer § te versieren.

*J'ai vu l'impie adoré sur la terre:
 Pareil au cèdre, il cachait dans les cieux
 Son front audacieux,
 Il sembloit à son gré gouverner le tonnerre,
 Foulaît aux pieds ses ennemis vaincus;
 Je n'ai fait que passer: il n'était déjà plus.*

§ 91.

In den *Imperativus* of de Gebiedende Wijze hebben wij (zoo wij niet tot hulpwoorden de toevlugt nemen) slechts ééne tijd, den Tegenwoordigen of het *Praesens* namelijk. — Hieraan schijnen wij ook genoeg te hebben, omdat het Gebieden, aanraden, verzoeken en wat dies meer zij, dat door den *Imperativus* kan worden uitgedrukt, over het algemeen altijd in het Tegenwoordige plaats heeft. Als toch *DE DECKER* tot *SABELLUS* zingt:

Op

*Opdat de lusten bes' den sinnen smaken mogen,
 Herhaelt se niet te dik, maar toom uw tochten in!
 Onmatig licht, Sabell, baert schemering van oogen,
 Onmatig sinvermaek verdoovinge van sin.*

drukken zijne *Imperativi* herhaal en toom eene werking uit, die op het oogenblik zelve reeds beginnen kan. In enkele gevallen echter laat zich het tijdpunt des Gebiedens schijnbaar ook tot het Voorledene uitstrekken; ten minste, de Grieken hebben in hunnen *Imperativus* ook een' Voorledenen Tijd. In den grond echter kan de *Imperativus* niet wel tot iets Voorledens betrekking hebben. Men kan zeggen: *Vertrek*, maar nimmer, *zijt vertrokken!* De mensch moge het tegenwoordige en zelfs het toekomende eenigermate beheerschen kunnen, het Voorledene spot met al deszelfs bevelen en wenschen, weshalve ook het Spreekwoord te regt luidt: Gedane zaken nemen geen' keer. Des te nauwer echter grenst de *Imperativus* aan het Toekomende, weshalve dan ook de vorm des *Futurums* dikwerf voor dien des *Imperativus* gebezigd wordt. *Gij ZULT niet stelen, gij ZULT geen valsche getuigenis afleggen tegen uwen Naasten* heeft den zin van: *Stee! niet! Leg geen valsche getuigenis af!* en welke de verdere voorschriften der Tien Geboden zijn mogen, die de Heer van *Zuilichem* in de twee volgende regels vervat heeft:

*Bid God alleen! Geen Beeld! Spaert Gods naem! Viert syn
 rust!
 Eert Ouders! Moordt, noch boelt, noch steelt, noch lieght, noch
 lust!*

§ 92.

In onzen zoogenaamden *Subjunctivus* of Aanvoegende Wijze valt het moeilijk het *Præsens* en *Imperfectum*

M 4

al-

altijd der Latijnen wijze aan te duiden. Wil men b. v. na de zoogenaamde indirecte Vraag, even als in den Latijnschen, zoo ook in onzen Stijl, den *Subjunctivus* laten volgen, dan kunnen wij dit tamelijk wel doen in de drie eerste personen van het *Praesens* of den Tegenwoordigen Tijd, en zeggen b. v., in tegenoverstelling van den *Indicativus*, (*Ik schrijf, Gij schrijft, Hij schrijft,*) *Ik schrijve, Gij schrijvet, Hij schrijve*. Bij v. *Ik weet niet, of mijn Vriend indit uur al, dan niet schrijve; Nescio, an meus Amicus hac hora scribat, nec ne*, maar de onbuigzaamheid der drie overige personen van het *Praesens* laat geene foortgelijke uitbeelding des *Subjunctivus* toe. *Nescio, an scribant, is*, in onderscheiding van *scribunt*, in onzen Stijl niet over te brengen. Wel wordt echter de *Subjunctivus* door de Inversie hier bij ons aangeduid. In de zoogenaamde gelijkvloeiende Werkwoorden kan alleen deze Inversie het *Imperfectum* des *Subjunctivus* uitdrukken. Stellen wij eens, dat men in het Latijn zeide: *Audiebat ille, sed nesciebat, quid audiret*, zouden wij dan dien *Subjunctivus audiret* wel in onze taal op dezelfde wijze kunnen vormen? Volstrekt niet! Want in ons *Hij hoorde, maar hij wist niet, wat hij hoorde*, is het laatste *Imperfectum* *hij hoorde* (in het Latijn *audiret*, of wel *audiretset*) geheel en al gelijk aan het eerste (in het Latijn *audiebat*,) en ook niet anders te maken. Wel echter is ook hier bij ons de Inversie duidelijk. In de ongelijkvloeiende Werkwoorden zoude men, des noods, eene *e* achter het *Imperfectum* van den *Subjunctivus* plaatsen kunnen, om hetzelfde, ook zonder Inversie, van dat des *Indicativus* of der Aantoonende Wijze te onderscheiden, maar het gebruik brengt dit niet altijd mede. *Ik wist niet, of hij riep, schreef, sloeg*, enz. klinkt

zon-

zonderling , offchoon het waar zij , dat men zegt :
*Och , dat zulks niet achterbleve ! Gave de goede God ,
 dat hij zich wel gedroeg ! dat de Koning zulks dede !*
 welk dede of deed , ook door HUIJGENS in den
Indicativus gebruikt wordt , als hij zingt :

*Jan kreeg een' swaren Hick , dat DEED' hem Hic onthouwen ;
 Hy sagh een Heck in 't veld , daer by onthield hy Haec ;
 Hy hockte met de kaert , dat DEED' hem Hoc behouwen ;
 't Was geen quaed overflagh voor een' geslagen Geck .*

De *Perfecta* of Voorleden Tijden drukken wij in den
Subjunctivus door hulpwerkwoorden uit , even als in
 den *Indicativus* . Wij kunnen echter hier deze twee
 Wijzen of *Modi* in onzen Stijl nog al eenigzins onder-
 scheiden . *Geheilgd* is b. v. luidt het *Perfectum*
Indicativt , maar *geheilgd* zij luidt het in den *Sub-*
jectivus of liever *Optativus* , zoo als bij HUIJ-
 GENS , wanneer hij op het slot van zijn Huisgebed
 het *Onze Vader* aldus begint . (Men vergunne afwis-
 selingshalve de aanhaling , en lette weér op ons , te
 kwader uur in onbruik geraakte , *Dy* en *Dyn* , waar-
 over hier boven in § 72 , gesproken is geworden) .

O in de Hemelen ons allereenigh Vader !

*Geheilght zy Dyn naem , Dyn Rycke kom' ons nader ;
 Dyn Wil geschied' op Aerd , als in Dyn Hemeiryck ;
 Geeft ons het noodigh brood van daegh en dagelyck ;
 Vergeeft ons alle schuld , soo w' alle schuld vergeven
 Aen die ons schuldigh zyn , en leidt ons by dit leven
 In geen versoekinge , maer vrydt ons van den strick
 Des Boosen ; want , o God , alleen en ewelick
 Hoort Dy der Rycken Ryck , en alle kracht te samen
 Met alle Heerlickheit der Heerlickheden ! Amen .*

§ 93.

De *Infinitivus* of de Onbepaalde Wijze levert voor
 onzen Stijl , met behulp meerendeels echter der Hulp-

M 3

werk-

werkwoorden, een *Præfens*, een *Perfectum*, een *Plusquamperfectum*, schoon zelden voorkomende, een zoogenaamd *Futurum absolutum*, en een *Futurum exactum*. Men vindt de meesten in den volgenden zin: *Ik beloofde U mijnen Zoon te zullen schrijven, maar, na zulks gedaan te hebben, en veel moeite daarmede te hebben gehad, zeide mij mijne Vrouw, zulks nimmer toegelaten te zullen hebben, indien zij het vooraf geweten hadde.* — Op dergelijk eene wijze zoude men in den tegenwoordigen Hoogduitschen Stijl niet wel verschillende *Infinitivi* bezigen kunnen, maar tot de omschrijving met Voegwoorden of Conjunctiën de toevlugt dienen te nemen, en vertalen b. v. *Ich hatte Ihnen versprochen, das Ich meinem Sohn schreiben würde, aber, nachdem Ich dieses gethan, und sehr viele Mühe daran verwendet hatte, sagte mir meine Frau, das Sie es niemals erlaubt würde haben, wenn Sie es vorher gewusst hätte;* dat is, *Ik had U beloofd, DAT ik mijnen Zoon schrijven zoude, enz.* Tegen eene enkele hebben wij dus eene dubbele Wijze van ons uit te kunnen drukken.

Voor het zoogenaamde *Futurum exactum* (zie § 90) bezigen wij in eenen goeden Stijl, welluidendheids-halve, het *Præfens*. Bij v. *Na het boek gelezen te hebben, zult gij mij deszelfs inhoud wel mededeelen,* zeggen wij gewoonlijk, in stede van, *Na het Boek gelezen te zullen hebben,* welk laatste door de ware tijdsbepaling eigenlijk gevorderd zoude worden. Immers de handeling des lezers ligt hier nog in de toekomst. Over onze *Participia* of Deelwoorden, onze *Gerundia* enz. is hier boven reeds gesproken geworden.

Het zij mij vergund, afwisselingshalve, eenige Dichtregelen van HUIJGENS, als een klein bloempje, aan het slot dezer § te hechten. De Heer van *Zuslichem* namelijk maakte ter eere van zekere Jufvrouw,

U T R I -

UTRICKIA OGLE geheeten, en beroemd door hare
 schoonheid en zangkunst, een geestig en allerbe-
 leefdste Engelsch versje, hetwelk hij aldus in onze
 Moedertaal overbragt :

*Ick seid' haer: singht: sy seugh en ick
 Beswymde schier van vreughd en-schrick,
 Dat singen en dat wesen
 Benam my schier myn wesen.
 Wel, Ogelsjen, ick sweer 't u van te voren,
 Ick wil u noyt meer t' samen sien en hooren!*

*Het hooren is een groot vermaeck,
 't Sien en 't gehoor een' harde saeck;
 Die geen van bey wil derven,
 Die moet van wanhoop sterven;
 Wel, Ogelsjen, ick sweer 't u van te voren,
 Ick wil u noyt meer t' samen sien en hooren!*

§ 94.

Het *Passivum*, dat, zoo als wij hier boven reeds
 zeiden, geheel en al door hulpwerkwoorden gevormd
 wordt, heeft voor het overige dezelfde tijden, als ons
Activum, welke Tijden echter, gelijk die der Fran-
 schen, Hoogduitschers, Engelschen en meer andere
 Europeische Natiën, soms eene tamelijke mate van
 langdradigheid bezitten. Gerekt en slepend is b. v.
 ons: *Laat hem van haar bemind worden*, in verge-
 lijking van het korte Latijnsche *Ametur ab illa*. Wij
 kunnen echter in de Tijden van ons *Passivum* eenige
 zeer fijne schaduwingen of *Nuances* uitdrukken,
 die men in den Franschen en in den Latijnschen
 Stijl mist. Over *Ik word geslagen* is reeds gesproken.
 Maar ook het onderscheid tusschen *Ik ben geslagen*,
ik ben geslagen geworden, en *ik ben geslagen geweest*,
 ver-

verliest zich bij de Franschen en Latijnen. *Je suis battu* en *j'ai été battu*, drukt in het Fransch het eerste en het laatste der drie gezegde Spreekwijzen uit; maar zonder er een' anderen zwaai aan te geven, is ons *Ik ben geslagen* geworden moeilijk voor een' Franschman te vertalen. Het meest (behalve de omschrijving *On m'a battu*, d. i. *Men heeft mij geslagen*) zoude de Fransche zegswijze er nog toe naderen *Je viens d'être battu*, letterlijk: *ik kome geslagen te zijn*. — Wat het Latijn betreft, *Verberatus sum* zoude men voor: *Ik ben geslagen* kunnen gebruiken; *Verberatus fui* voor: *Ik ben geslagen geweest*, maar hoe, in onderscheiding hier van, *Ik ben geslagen geworden* uit te drukken? — Doch, welk verschil is er dan ook, zal men mischien vragen, tusschen *Ik ben geslagen geworden*, en *geweest*. Altijd een niet geheel onbeduidend, antwoord ik. Men zal het in den volgenden zin ontwaar worden. *O Man, Man, wat ben ik daar geslagen geworden! Ik ben op dit oogenblik bijna lam geslagen. Nooit in mijn leven ben ik zoo geslagen geweest*. Het eerste drukt het Voorledene half en half uit; het tweede het Voorledene, als tegenwoordig, of als nog voortdurend beschouwd. Immers *Ik ben geslagen*, is in zekeren zin een *Praesens*, als *Ik ben groot*, maar evenwel drukt het *Participium geslagen* te gelijker tijd iets Voorledens uit, hebbende *het slaan* namelijk, schoon in deszelfs gevolgen nog aanhoudend, echter voorheen reeds plaats gehad. Wat de derde zegswijze aangaat: *Ik ben geslagen geweest*, hier treedt het Voorledene in deszelfs volkomene kracht te voorschijn (*Praeteritum hic profusum est exactum, profusum definitum, circumscriptum* etc.) Dergelijke fijne schaduwingen der denkbeelden, die zich in onze taal laten uitdrukken, verdienen bij de beschouwing van den Stijl opmerking:
Wien

Wien ze hier te spitsvondig mogen voorkomen, hij verlustige zich aan het einde dezer § met het volgende aardige Puntdicht van HUIJGENS:

*Daer twistten een hoop volcks, geleerd en ongeleerd,
Welck 't beste water waer; Myn Heeren, seid' een Prater;
Hes best van allen is, in myn' sin, 't regenwater,
Door Wyngaerdhout en in de Sonn gedistilleert.*

hetwelk de Dichter op eene andere plaats aldus uitdrukt:

*My seid' een vette Pater:
Elck prees, wat hy best moght,
Hem docht het beste water,
Was water, in der aerd gevallen wyt de Locht;
Te weten by de Sonn', in plaets van helm en klokken,
Door 't kromme Houtjen van een' Wyngaerdstock getrocken.*

De Heer van Zuulichem bedoelt, zoo als elk merkt, den wijn. Men lette overigens op de spreekwijze; *vallen in der aerd*, waarin weér onze oud-Duitsche *Dativus* of *Ablativus* te voorschijn treedt, schoon men tegenwoordig in het Hoogduitsch hier denkelyk den *Accusativus* zoude bezigen, en zeggen: *Das Wasser, gefallen aus der Luft auf* of *in die Erde*. Men lette voorts op *bij* in de beteekenis van *door*, naar der Engelschen taalgebruik, en op *hij mogt*, in den zin van *wat hij het liefst had, wat hem het best smaakte*.

Iets over de Personen in de tijden onzer Werkwoorden, en hetgeen omtrent dezelve in den Stijl valt in acht te nemen.

§ 95.

Ten aanzien van de Personen onzer Werkwoorden
mer-

merken wij op, dat wij ons, en zulks in zamenstemming met verscheidene andere Volkeren, over de weinige afwisseling beklagen moeten, die er in de uitgangen dier Personen heerscht. Hoe weinig onderscheid heerscht er toch in die eindklanken, als wij dezelve met die van het Latijn vergelijken. *Ik bemin, gij bemint, hij bemint, wij beminnen, gij bemint, zij beminnen*, blijft altijd *min, mint, of minnen*, terwijl in het Latijnsche *amo, amas, amat, amamus, amatis, amant*, ieder Persoon in het Enkel- en Meervoud eenen kenteekenden en van zijne bureu verschildenden uitgang heeft. Bij de Hoogduitschers zijn de gelaatstrekken (mag ik het zoo eens noemen) der Personen een luttel meer in het oog loopend, schoon Mevrouw VAN STAEL altijd nog te regt deze en soortgelijke karakteristieke uitgangen der Hoogduitsche Declinatie en Conjugatie dof en klankloos (*des terminaisons sourdes*) noemt. Hoe het zij, voor het oog duiden zij zich toch door verschillende letteren aan, en zoo was het oudtijds ook bij ons, toen wij ten minste nog eenen tweeden Enkelvoudigen Persoon bezaten, en ons Voornaamwoord *du* nog niet verouderd was. In vorige dagen conjugeerde men, volgens VERWER, b: v. *Ik heve, du hevès, hi hevet, wi heven, gi hevet, si heven*, schoon ik er aan twijfele, of niet de tweede Persoon meer den uitgang van *st* dan van *s* gehad hebbe, (even als men in het Hoogduitsch nog conjugiert, *Ich liebe, Du liebest, Ich habe, Du habest of habst*, enz). Ten minste zoo gaat de tweede Persoon uit bij HUIJGENS in de volgende plaats, waar hij, God aansprekende, aldus zingt:

*Doe waren 't Wateren, Nu hebst Du 't Vyer onsboden,
Nu sien wy niet als Baden
Van Broeder en Verwant,*

en

en wat verder :

*Wy weten, so Du wilt dyn Rekening sien sluyten,
En all ontfermen buyten
Dyn Rechten sien voldaan,
Soo hebst Du, (hoe vollends?) noch niet begost te slaan.*

en weêr wat verder :

Du bist gerechtigh, Heer! enz. enz.

In de zoogenaamde Slavonische, of Slawische talen, (Rusfisch, Poolsch, Boheemach), schijnt de aanduiding der Personen door karakteristieke uitgangen tamelijk nauwkeurig en op de leest der oude talen geschoeid te zijn. De Zuidelijke en Zuidwestelijke talen van Europa, als het Italiaansch, Fransch enz., hebben in huune Conjugatie, wat dit stuk betreft, ook nog al wat afwisseling van eindklanken.

Het ter loops aangestipte moge over de Tijden en Personen onzer Werkwoorden genoeg zijn. Wij zullen hier uit den Heer van *Zwickhem* nog eenige dichtregelen aanhalen, wier Stijl tot het in de laatste plaats behandelde onderwerp in betrekking staat, ofschoon zij voor het overige niet vrij zijn van wat al te gekunstelde en gezochte woordspelingen.

't Is een Klinkdicht, dat de schrandere, geestige, geleerde en vrome Man op den Zondag maakte.

*Is 't Sabbath-dagh, myn Ziel, of Sondagh? — Geen van twden,
Do Sabbath is voorby met syne diensthaarhaden,
De Sonne, die ick sie, schœen gisteren als haden,
Maer, die ick niet en sie, en schyns niet soo se schoen. —
Sow! die ick niet en sie, als door myn sonden hoen,
Seon Gods, die desen dagh het aerdrÿck waer betroeden,
Hier, als een Brydegom, ter loop-baan ingereden,
'k Sie Sondagh sonder eind door Dyne wonden heen! —*

't Sg

's Zy dan ook Sondagh nu, men magh 't Gods Soen-dagh noemen; Ja, en Gods Soen-dagh toe. — Maer, laet ick ons verdoemen; Waer ik van dryen ga, ick vind ons in de schuld. God Son! God Soon! God Soen! hoe langh duert Dijn geduld! Hoe lange lydt Ghy, Heer, Dyn' Soen-dagh, Soen-dagh, Son-dagh Ondanckbaerlick verspillt, verspeelt, verspelt in Sond-dagh.

Eenige ligte Vragen over de Tijden en Personen onzer Werkwoorden.

1) De Hoofdverdeelingen van den tijd zijn het Voorledene, Tegenwoordige en Toekomende. In welke verschillende betrekkingen tot elkander laten zich deze Hoofdverdeelingen nader denken?

2) JUNIUS zegt in zijn *Glossarium Gothicum*: *Tempus praeterlapsum dicitur VERLEDEN vel VOORLEDEN tijd*. Te regt! Waarom kan men even goed voorleden, als verleden zeggen?

3) Men beschouwt gewoonlijk *Ik zoude* als den *Subjunctivus* van het *Futurum zal*. Is dit laatste werkelijk zoo? Of is ons *zoude* meer te beschouwen, als een *Imperfectum* van het *Werkwoord zullen*?

4) H'OOPT, den moord, door de Spanjaarden te Naarden gepleegd, op de meesterlijkste wijze affchilderende, gaat, na ons verhaald te hebben, hoe men de arme Stedelingen in de Gasthuiskerk had doen bijeen komen, en toen dien weerloozen hoop den dood aanzeide, aldus voort: *Men rukts de groote poort open; leydt eenpaarlyk aan en schiet af, plomp verloren in 't hondert, met een gillen en schreeuwen, dat yder 't hart deed slyten en de hairen te berg staan. Dat wordts by die van binnen schichtig beantwoort met een kryten en kermen, zuchten en janken, om steen en staal te vermurwen. 't Kowde zweet breekt hun uyt. Werwaarts ook zy zich keeren, de wanten slaan pal en de doot in de deur. Voorts vliegghen de vyanden tot het Kerkjen in, als verwoede wolven, den saaghenden drom met deegghen en daggen op 't lys. Dat weemelen onder el-*
kan-

kanderen van een schaare, in zoo eng eene plaats gepakt, dat buystelen in hun eyghen oft hunner meedeburgheren en spitsbroederen bloeds, dat root- en doodverwen van troonjen, breeken van gezicht, krimpen van leden, vlechten van vingeren, wringen van handen, was wel 't grouwzaamste weezen, dat ooit oogt' oft vore moght voorstaan, enz. enz. Waarom gebruikt HOORT in den stijl van dit treffende verhaal zoo dikwerf het *Praefens*, in stede van het *Imperfectum*, en wat valt hieromtrent in het algemeen aan te merken?

5) Wat voor invloed heeft de weinige afwisseling van eindklanken, die wij, ter aanduiding der Personen in onze Conjugatie hebben, op den Nederlandschen Stijl in het algemeen?

6) *Morianur!* kan men kort weg in het Latijn zeggen, in stede van *Morianur nos!* Zoo zingt RACINE ook ergens in het Fransch:

Mourons! De tant d'horreurs qu'un trépas me délivre!

In hoe ver kunnen wij in onzen Stijl ook aldus de Personen bij het Werkwoord weg laten?

7) HOORT zegt ergens: „*Een jonk paar geburen, te zamen getrouwt, HADDEN gedacht dien avondt hunne brui-toft te houden.*” Vordert de goede Stijl hier *had* of *hadden*? — Elders zegt hij: „*Een groot deel der Hoogénitschen LAGH verbrandt in de harnasfen op de marks, den eenen arm oft been, den anderen hoeft of schouder af.*” Moet hier staati *lag* of *lagen* verbrand?

8) HUIJGENS zingt ergens van een' Goudsmit:

*'t Is all Goud watter blinckt tot mynent, maer in schyn
En inderdaet niet all. Leert u hier aen gewinnen
Der Menschen wyterlick en innerlick te kennen;
Daer schynt er veel door-goud, die maer vergulds en zyn.*

Gedoogt een goede Stijl, dat men zegge: *Daar* SCHIJNT er, of *daar* is er, *die* zijn, in stede van: *daar* SCHIJNEN er, *daar* ZIJN er enz. Wat is, voor het overige, *ONS* er in deze en andere sootten van spreekwijzen?

N

9) De.

9) Dezelfde Heer van Zuulichem zingt van een' Kuiper :

*Eens was myn Neeringh goed , nu licht se meest in duygen ;
De kladd ts in de kunst , dat kan den Haegh getuygen ,
En Kuypers , kuypen voll. Is 't ambacht niet verkladt ,
Daer 't meest geploeght werdt by de beste van de Stadt ?*

Volgens de tegenwoordige spelling zoude hier *verkladt* en *geploegd* moeten staan. Zoo ook *werd*, ware dit als *Imperfectum* hier te beschouwen. Waarop moet men, wat het bezigen van *t*, *d*, of *dt* in de Personen onzer *Verba* betreft, tegenwoordig voornamelijk acht geyen? En waarop grondt zich de schrijfwijze van: b. v. *Ik deed, gij deedt, hij deed, niet hij deedt; Ik vind, en niet ik vindt*, gelijk HUGGENS dit laatste doet :

*Den ashoop aen den heerdts kan ick niet beter passen,
Als aen den laeuwen hoop van uwe schriften, Jan !
In 't lesen schepp ick wel , al wat ick scheppen kan ,
En vindt wel hier en daer een kooltjen , maer meest asfen.*

10) Moet men in een' goeden Stijl zeggen: *Ik en Gij waart of waren* tegenwoordig; *Hij en Gij ZULT of ZAL* zulks doen; *Hij en Ik HEEFT of HEBBEN* zulks geschreven; *Zij en Gij hoordet of hoorden het geruocht*; *Piet en Jan is of zijn er geweest*; *Ik en Hij, of Hij en Ik*, — maar niet *mijn Paerd en Ik*, schoon dit laatste soms goed zijn kunne, volgens den geestigen HUGGENS :

*Wilt seght altijd: MYN PAERD EN ICK ;
At schynt dat soo wat vreemd te staen ;
My dunckt het niet onredelick :
Het Paerd moet vóór den Ezel gaen.*

11) Men zegt in het Engelsch: *I hope, you will answer me this letter; I hope, you will have left the ship; I hope, you will acknowledge the truth of it* enz., met wegting der Conjunctie *that*. Kunnen wij dit ook doen, gelijk velen zulks in hunne brieven gewoon zijn? Kunnen wij ook zeggen: *Ik hoop, gij mij dezen brief zult beantwoorden; Ik hoop, gij het schip verlaten zult hebben; Ik hoop, gij de waarheid hiervan erkennen zult*, en het Voegwoord *dat* weg laten. 12)

12) H U Y G E N S heeft de volgende klank-woordspeling:

*Wat redenen ick sprack, ick hoorde niet uit Jasje,
Als, tut! tut! WISJEWASJE!*

*-In 't ende wierd ick gramm en stiet hem in een plasje;
Doe seide ick op myn' beurt, gaet henen, wisje! wasje!*

Men leze in den laatste regel, duidelijkheidshalve, volgens de tegenwoordige spelling *wischje, waschje!* Voor het overige bezigt de Heer *van Zuilichem* hier, tot een enkelen Persoon sprekende, in den *Imperativus* GAAT, in plaats van *GA*, welk laatste men tegenwoordig wil. Wat valt hieromtrent in het algemeen aan te merken?

13) Bij de weinige Declinatie, die er in onze Naamwoorden en Voornaamwoorden wordt aangetroffen, valt het voor ongeoeffenden dikwerf moeilijk, om te beslissen, of de gezegde taaldeelen in den *Dativus*, dan wel in den *Accusativus* staan. Wat toetssteen is hierbij te gebruiken? Is b. v. in de zinsnede, *iemand de Lastijnsche taal leeren*, het woord *iemand* een *Accusativus*, (geëlijk in het Latijn *docere ALIQUEM linguam Latinam*), dan wel een *Dativus*?

14) Moet men zeggen *iemand AAN IETS herinneren*, of *iets AAN IEMAND herinneren*? Wat beteekent *herinneren* eigenlijk?

15) Bij sommige Werkwoorden bezigen wij nog van tijd tot tijd den *Genitivus*. Zoo zeggen wij: *Zich zijner onkunde schamen*; *Hij ontfermde zich haren*; *Gedenk onzer!* — even als men in het Latijn zegt: *Pudet me HUIUS*; *Miseret me TUI*; *ILLIUS REI non sum memor.* — HUYGENS zingt ook:

Mog'lick, of 's dien Eewigh-srouwen

Syner kudde heugen mocht,

En der geeseling berouwen,

Die se s' onder heeft gebrocht.

In welke soorten van Stijl komen dergelijke Woordvoegingen het meest te pas?

Enz. Enz. Enz.

N 2

Iets

Iets over onze Zamengestelde Werkwoorden, en hetgeen ten aanzien van dezelve in den Stijl moet worden in acht genomen.

§ 96.

In onze *Verba Composita* of Zamengestelde Werkwoorden vertoont zich de vruchtbaarheid onzer tale in zamenkoppelingen op eene schitterende wijze, gelijk wij dit dan ook hier boven reeds ter loops hebben doen opmerken. Inzonderheid kunnen wij, door de verbinding met Voorvoegfels en Voorzetsfels, van een enkel primitief Werkwoord een aantal afgeleide *Verba* maken, in welke het hoofddenkbeeld, door het eerste uitgedrukt, op allerlei wijze geschaduwd of genuanceerd wordt. Dus ontstaat van *gaan* b. v. *be- bij- door- toc- aan- om- af- op- na- voor- in- rond- ont- mis- ver- over- uit- her- tegen- medegaan*, en welke soorten niet al meer, waartoe men ook nog *mis- schien voorbijgaan, achternagaan, teruggaan*, en anderè dergelijke brengen kan. Men beproeve eens, om al deze *Composita* even kort en zonder omschrijving in het Fransch te vertalen, en van het werkwoord *aller* (d. i. *gaan*) ook zoo veel afleidingen te maken. De gemelde Rijkdom in Zamenstelling blinkt ook uit in het volgende Dichtstukje van den Heer van *Zui- lichem* aan den Drukker van zijn uitnemend Gedicht, hetwelk den titel draagt van *Hofwyck*.

*'k Hebb' Hofwyck uytgedrukt: is 't t'uwens niet te druck,
Verdruckt my in uw' Pers, en helpt ons in den Druck;
My in den druck van eer of oneer, van berispen
Of pryfen, naar het Volck of spreken wil of lispē;
U in den meerder druck van kostelick papier
Als Ketter-vleesch te sjen verdoemen tot het vier. —*

Van

*Van duſend tegen een ; de nadruck ſal ons beurt zyn.
 Ick heb 't u uitgedrukt , — denckt , als het ſal gebeurt zyn :
 De Dichter heeft ſyn' plicht wydruckelick vervult ;
 Myn onderdrucken is de dochter van myn ſchuld.*

Niet alleen echter vormen wij *Verba Compoſita* met behulp van Voorzetselen en Voorvoegſelen , maar ook door middel van Subſtantieven, Adverbiën en geadverbieerde Adjectieven. Deze ſoorten van Zamengeſtelde Werkwoorden vertoonen zich het duideliĳkt in hunne Participiën, als daar zijn *hardgaande, ſnelgaande, weggaande, raadyragende, dagdievende, kortwickende, vruchtdragende*, enz. enz.

De overeenkomst tuſſchen onze taal en de Griekſche is hier zeer in het oog loopend, gelijk dit in het Hoogduitsch niet minder het geval is. Zelfs hebben de tegenwoordige Hoogduitschers, wat de Zamengeſtelde Werkwoorden betreft, het veld hunner Sprake miſſchien nog meer bebouwd en bearbeid, dan wij. Men zie hetgeen voss en anderen gedaan hebben. Sommigen willen, dat hier en daar der taal geweld is geſchied. Onderwijl heeft het Gebruik, die Opperſte Wetgever in de Spraken des aardbodems, op een aantal ſtoute en vreemd ſchijnende Zamenkoppelingen en Woordvoegingen, van lieverlede het zegel gedrukt, gelijk dit zelfs door ſtreng Gispers van voss, b. v. door de SCHLEGELS en anderen erkend is geworden.

§ 97.

Ten aanzien van onze Werkwoorden, met Voorzetselen zamengeſteld, is het bekend, dat deze Praepoſitiën in ſommige van hen ſcheidbaar, in anderen onſcheidbaar zijn. In het volgende Sneldicht dus van den voortreffelĳken HUIJGENS:

N 3

Gaet

*Gaat wat voorsichtig aan, die u te seer verheugt!
De rouw siet veeltyds op de slippen van de vreught.*

is het Voorzetsel *aan* in het Werkwoord *aangaan* (dat is hier *voortgaan*) scheidbaar. Men conjugeert toch niet: *Ik aanga*, maar *Ik ga aan*, en niet *Ik ben aangaan*, maar *Ik ben aangegaan*. In overwinnen integendeel, voor zoo ver het *zegevieren* te kennen geeft, is de Praepositie onscheidbaar, want wij zeggen: *Ik overwon den Vijand*, niet, *Ik won, den Vijand over*. En zoo is het *Participium*, niet: *Ik heb overgewonnen*, maar *Ik heb overwonnen*. Als kenteekenen dragen deze laatstgemelde Werkwoorden, onder anderen ook dit aan zich, dat de klemtoon of accent bij hen niet rust op het Voorzetsel, maar op het *Verbium* zelve, terwijl zij in het *Participium passivum* of Lijdende Deelwoord geen *ge* hebben. Omgekeerd is dit in de andere soort.

Men heeft echter Zamengestelde Werkwoorden, waarin dezelfde Praepositie nu scheidbaar, dan onscheidbaar is. Dus zegt men: *Hij overloopt mij met zijne bezoeken waarlijk niet*, terwijl het in een' anderen zin weér luidt: *Het vat loopt over; Zijne oogen liepen over van tranen*. HUIJGENS zingt aardig:

*Ghy noemt een Bultnaer gebrekkigh sonder reden,
Bedenckt eens, wat Ghy doet!
Weeght syn' en weeght uw leden!
Een Bult is geen gebreck, het is een overvloed.*

Denzelfden kwinkslag drukt hij elders aldus uit:

*Men noemt gebrekelick een mensch, die wat gebult is,
My dunckt, hy overloopt, en wat te zeer vervult is.*

In dit laatste Punttdicht nu heeft het woord *overloopen* ook de beteekenis van *uitvloeiing*, ten gevolge van over-

overvulling, of overgevuldheid. EN ZOË ONDERGAAT de Booswicht zijne straf, maar de Zon GAAT ONDER. Een Waarzegger VOORZEGT de toekomst, maar Jan ZEGT aan zijn Zusje hare les voor, enz. enz. Dien ten gevolge dan ook kunnen sommige Zamengestelde Werkwoorden te gelijker tijd *Activa* en *Neutra* zijn, en verschillende beteekenissen hebben. In de zinsnede b. v.: *Ik heb den geheelen dag OMGEHUPPELD*, is *omhuppelen* een *Neutrum*. In die: *Het Lam OMHUPPELT zijns Moeder*, dat is, *happelt om zijne Moeder*, is het een *Actyvm*. Men vergelijke hetgeen hierover in § 83 gezegd is geworden. Alles hangt, wat dergelijke verschillende Woordbeteekenissen betreft, bij ons van den Accent af, die in onze taal eene groote rol speelt; en aan HUIJGENS en anderen gelegenheid tot honderden van woordspelingen gegeven heeft. Een paar er van mogen, tot afwisseling, het slot dezer § nog wat opfieren! B. v.:

*Jan rydt op schaetsen plomp en snell,
De Beste moeten achter leggen;
Magh ik hierop de waerheit seggen.
Jan rydt wel, maer Jan rydt niet wél.*

Een ander Puntdicht van HUIJGENS heeft ten opschrift: *Te Lande best*, en drukt eene verstandige les op de volgende wijze uit:

*Laetse by quaedt weder varen,
Die noyt van de ret en waren,
Luyden wys van weder - varen
Sullen niet licht weder varen.*

Eenige verdere Vragen voor jonge lieden.

1) Waaraan kan men, behalve aan den Accent en het *Participium* een, met een onscheidbaar Voorzetsel zamengestel-

feld Werkwoord nog meer van een zoodanig, dat met een scheidbaar verbonden is, onderkennen?

2) Hebben de scheidbaarheid en onscheidbaarheid ook plaats in de *Composita* met een Substantief of *Adverbium*, en welke zijn hier de kenteekenen?

3) Moet men in een' goeden Stijl zeggen: *Hij is verpligt de orde* HAND TE HAVEN OF TE HANDHAVEN. *Engeland trachtte de magt van Frankrijk* KORT TE WIEKEN OF TE KORTWIEKEN. — *Alexander, de Buikspreker*, BUIKSPREEKT goed, of SPREEKT goed BUIK. *Velen hebben alle moeite gedaan, om BUIK te leeren SPREKEN, of te leeren BUIKSPREKEN. Mijn Zoon heeft alle klasfen DOORLOOPEN, of DOORGELOOPEN. O, schoon Meisje, mijne geheele ziel AANBIDT u, of BIDT u AAN, enz. enz. enz.*

4) In VONDEL's *Gijsbrecht van Amstel* dondert Biscop GOZEWIJN aan den snodeen HAAMSTEDE, dien Nonnenmoorder, de volgende woorden van gramschap en verontwaardiging toe:

*Uw Vader ley de hant wel eerloos aen een Vrouw,
Maer zoop nooit Vrouwenbloet, of is daerom gelastert;
Dus blyckt het, dat ge zyt een overwonnen Bastert,
Naer lichaem en naer Geest, nu Gy uw' aert betoont
Aen Nonnen, die altyt in 't woeden zyn verschoont.*

De derde Regel dezer verzen wordt zeer dikwerf geheel verkeerd gelezen. Hoe moet men denzelfven verstaan en uitspreken?

Enz. Enz. Enz.

Over de Bijwoorden, Voegwoorden, Voorzetsfels en Tusschenwerpsfels onzer Taal, en wat men in den Stijl ten hunnen opzigte heeft in acht te nemen.

§ 98.

Wat Bijwoorden of Adverbiën zijn, is bekend. Zij geven, gelijk hier boven reeds met een woord gezegd is

is geworden, eene nadere wijziging aan hetgeen door een *Verbum*, of soms ook door een Adjectief wordt uitgedrukt. TEN KATE noemt hen daarom ook niet ongepast ergens *Bijwerkwoorden*. Men heeft *Adverbia* van tijd, van plaats, van hoedanigheid, van twijfeling, enz. enz. Verscheidene soorten komen er voor in de Dichtregels van CATS op de Fransche Spreuk: *Chacun a un fol en sa manche*, of, zoo als wij Hollanders zeggen: *Ieder Zot heeft zijn Marot; Iedereen heeft zijn Stokpaardje.*

*Daer is geen Mensch soo wel geloert,
 Noch om syn kunst soo hoog geëert,
 Daer is niet één soo wysen Man,
 Hoe veel hy weet of wat hy kan,
 Die niet een Geckjen by hem voedt,
 Of binnen in syn mouwen broedt;
 En siet, dat wil der dickwerf uyt,
 Oock daer het dickmael niet en sluyt,
 Maer waerom hiertoe meer geseyt,
 Of met veel woorden uytgebreyt,
 't Is met den Mensch alsoo gestelt:
 Hoe ryck, hoe wys, hoe grooten hals,
 Wie dat er is of komen sal,
 Een yeder heeft syn eygen mal,
 Een yeder heeft een stil gebreck,
 Een yeder hee't syn eygen geck,
 En noch is 't al de wyste Man,
 Die best syn geckjen heelen kan.*

In het voorbijgaan diene tot opheldering van deze verzen, dat men voorheen, aardigheidshalve, kleine stokjes gewoon was te dragen, op welke een gekkenhoofdje gesneden was. Men kon dergelijke stokjes in de mouw verbergen. Van daar de spreekwijzen: *alle gekheid op een stokje, hij heeft ze achter*

de *mouw* en voortgelljke meer, over welke men den Heer **BILDERDIJK** na kan zien.

Dat wij, behalve onze eigenlijk gezegde Bijwoorden, ook onze *Adjectiva* als *Adverbia* in den Stijl gewoon zija te bezigen; dat wij dit somwijlen doen met achteraanvoeging van den uitgang *lijk* of *lijks*, als te zien is in *zachtelijk*, *grootelijks*, enz.; dat eenigen onzer *Adverbia* ook Vergelijkingstrappen hebben, als b. v. *na*, *nader*, *naast*; dat zij, voor zoo ver zij *Adjectieven* zijn, ook als *Diminutieven* gebruikt kunnen worden, b. v. *stilletjes*, *zachtjes*, *flaauwtjes*, *floutertjes*; welk laatste door **HOORT** gebezigd wordt, als hij in zijne *Minnedichten* zingt:

*Dan leert men flaauwtjes de weerlooz' ooghjes luyken,
En lievé lipjes aan liefs lipjes lymen,
En zoo beswymen.*

*Dan leert men entyk aan liefjes hals besterven,
Dan STOUTERTJENS op liefs mondt zyn verlooren
Zielstjen naspooren.*

en wat dergelijke diagen meer zijn, weet elk.

§ 99.

Voeg- of Koppelwoorden, of *Conjuncties* zijn (om het dus met den Heer **WEILAND** te noemen) de draden, die in den Stijl verschillende leden of ook wel verschillende woorden van eenen zin aan een hechten, en den zamenhang helpen uitdrukken, welke er tusschen de onderscheidene voorstellingen en begrippen eener verstaanbare Rede heerschen moet. *Ik zie het: Gij zijt niet wel* b. v. levert twee, op zich zelve staande en met elkander in geen verband gebragte Voor-

Voorstellingen op, *het zien* namelijk en *het niet wel zijn*. Voeg ik er echter de Conjunctie *dat* tusfchen, dan treden beide deze Enuntiatiën met elkander in zamenhang. Ons wordt door de taal duidelyk gemaakt, dat het zien bepaaldelyk het niet wel zijn ten voorwerp heeft. *Ik zie het, (Wat ziet gij?) Dat gij niet wel zijt.*

Men gevoelt van zelve, dat, daar de betrekking, waarin verfchillende Voorftellingen, of hoe men ze noemen wil, tot elkander ftaan, zeer verfchillend zijn kan, de Voegwoorden ook van eenen zeer onderscheiden' aard zijn. Zoo heeft men Verbindende, Voorwaardelijke, Vergelykende, Redegevende en meer andere foorten van Conjunctiën. In het volgende kluchtige en drollige oud-Vaderlandsche rijmpje, by CATS voorkomende:

*Wilt Gy een haps en rustigh wyf,
Neeint eerst uyt Nederlandt het lyf,
Neemt dan noch tot soo weerden pant
Het aengesicht uyt Engelant,
En verder noch, geloofje my,
Een tong uyt Brahant dient er by,
En doet 'er toe een Hallants herf,
Dat niet te licht verslingert wert;
Maer, soo je wilt den hoogften prys,
Soo haelt de billen van Parys,
Voegt die by een, geminde Vrient!
Soo hebj' een Wyf, gelyk het dient.*

is b. v. het woordje *en* eene verbindende Conjunctie; *gelyk* is eene Vergelykende; *verder nog* drukt het denkbeeld van Voortzetting uit. Even zoo is het met *dan nog* gelegen. Het woordje *zoo* is Voorwaardelyk. De laaste twee Regels toch, luidende: *Voeght die by een* enz., drukken hetzelfde uit, als of er gezegd wierd: *Gij zult eene voor u geschikte Vrouw krijgen,*

ON-

ONDER VOORWAARDE, DAT *gij al de bovengemelde
stukken vereenigt.*

Dikwerf voor het overige is het moeilijk eene
Conjunctie en een *Adverbium* behoorlijk van elkan-
der te onderscheiden.

Dat wij Stam-, Afgeleide en Zamengestelde Voeg-
woorden in onzen Stijl bezigen, is genoeg bekend.
In des voortreffelijken HUIJGEN'S dichtregels, b. v.

*Quaedspreekers, denkt ter deegh, wat moorden
Ghy leden aenrechts slechts met woorden;
De scherpe' klingh quetst maer in 's bloed,
Quaer' tongen snyden in 's gemoed.*

zijn *slechts* en *maar* primitieve Conjunctiën (voor
zoo ver men ze hier niet liever als Adverbiën wil be-
schouwen). *Insgelijks*, *offchoon* en foortgelijke meer
zijn Zamengestelde.

Over den oorsprong en de oorspronkelijke betee-
kenis onzer Voeg- of Koppelwoorden laten zich
fraaije Etymologifche nasporingen doen. De Heer
BILDERDIJK heeft dit, ten aanzien van velen,
met zeer veel scherpzinnigheid gedaan. Hetzelfde
woord kan soms Conjunctie, soms *Adverbium* zijn.
De Klemtoon wijst dit wel eens meer of min aan. Als
ik zeg: zoo *hij komt*, *is het mij wel*, gebruik ik in
zoo een Voegwoord, maar zeg ik, *Ik heb zoo ge-
loopen*, *dat ik buiten adem ben*, is zoo een Bijwoord.
En nog kan de beteekenis van dit zoo, ook in andere
opzigten, door den Accent weër merkelyk verschil-
len. Men zie het in het volgende Puntdicht van den
Heer van Zuilichem:

*Klaes is oneindigh ryck: — wat helpt het? — Hy is bloet ryck;
Hy houdt de geld-kist toe, daer komt geen roode duyts,
Al roept syn maegh om hulp, als met benaauwtheit wyts. —
Ik wou' wel geerne mé 500 ryck zyn, maer niet sóó ryck!*

§ 100.

De Voorzetsfels of Praeposities zijn bij ons scheidbaar en onscheidbaar. De laatste, als daar zijn: *be, ge, her, ont, ver, on*, enz. zoude ik echter liever Voorvoegfels noemen. Over dezelve is hier boven reeds met een woord gesproken geworden. Scheidbare Voorzetsfels zijn b. v. *zonder, met, door, in, rondom, van, aan, naar*, enz. enz. Zij regeren in onzen Stijl tegenwoordig over het algemeen den *Accusativus* of vierden Naamval. In sommige spreekwijzen komen zij echter nog met den *Genitivus* voor; b. v. *onder 's hands, voor 's hands, buiten 's deks, tusfchen 's deks*. Zoo ook *buiten 's huis*, gelijk bij HUIJGENS in het Punt dicht, waarin hij zinspeelt op de verschillende beteekenis, die het woord *bode*, als Stam- en Zamen- gesteld woord hebben kan.

Ghy hebt het huys vol boden, Jan!

't Is wel! — Maer fiet, dat komt 'er van,

's Zyn niet alleen uw boden,

Als doenders van geboden,

't Zyn boden BUYTEN'S HUY'S; zy dienen alle mann,

All dragen zy geen Bus, 't zyn rechte rydingh dragers

Van all uw huysbeleid voor Vraeghsters en voor Fragers.'

Oudtijds, toen onze taal nog meer Declinatievermogen had, dan zij tegenwoordig bezit, en toen zij in dit opzigt al zoo veel, dan thans, met het tegenwoordige Hoogduitsch overeenkwam, hadden wij meer dergelijke Constructiën met den *Genitivus*, of wel met den *Dativus*, en dit laatste bijzonder in de Vrouwelijke Naamwoorden. Van daar nog tegenwoordig (gelijk hier boven reeds opgemerkt is geworden), de spreekwijzen: *in DER ijl, in DER haast, met DER daad, metter, dat is met DER tijd, in DER tijd*, en een aantal dergelijke, waaf-

waarin wij den *Dativus* DER bezigen, in stede van den *Accusativus* DE. Wij zijn dus hierin den Hoogduitscheren gelijk, die ook schrijven, *in DER Bile*, *in DER That* enz., om kort te gaan, bij wie de Praeposities nog regelmatig, deels den *Genitivus*, deels den *Accusativus*, en andere den *Dativus* regeren, of ook wel beide deze laatste Naamvallen, (even als in het Latijn sommige Voorzetsels, nu met den vierden, dan met den zesden Naamval gebruikt worden). Zoo zegt men toch, wat dit laatste betreft, in den Hoogduitschen Stijl: *Ich bin in DER Stadt gewesen* (*Fui in urbe*), maar *Ich bin in DIE Stadt gekommen* (*Veni in urbem*). Zoo ook: *auf DEM Thurme stehen* (*op den toren staan*), maar *auf DEM Thurm steigen* (*op den toren stijgen*). *An jenem Tage* (*Te dien dage*), maar *von dem Morgen bis an DEN Abend* (*van den morgen tot aan den avond*). *Die Zähren fließen ihm über DIE Wangen* (*de tranen vloeijen hem over de wangen*), maar *über DEM Flusse wohnen* (*aan de overzijde der rivier wonen*). En zoo regeren de Praeposities *hinter*, *neben*, *unter*, *vor* en *tzwischen*, dat is *achter*, *nevens* of *bij*, *onder*, *voor* en *tuschen* insgelijks den derden of vierden Naamval. *Durch*, *für*, *gegen*, *ohne*, *sonder*, *um* en *wider* (*door*, *voor*, *tegen*, *zonder*, *om* en *weder* in den zin van *tegen*) verschillen in het Hoogduitsch alleen den *Accusativus* achter zich. Met den *Dativus* alleen verschijnen in den Hoogduitschen Stijl, *aus*, *ausser*, *bey*, *mit*, *nebst*, *nach*, *nächts*, *sammt*, *seit*, *von*, *zu*, *zuwider* enz., en zoo ook de, volgens ADELUNG, meer of min verouderde *ab*, *binnen* en *ob* (*uit*, *buiten*, *bij*, *met*, *nevens*, *na*, *naast*, *te gader* *met*, *sinds*, *van*, *tae*, *af te*, *of tot*, *tegen*, *af*, *binnen* en *om*. — Verscheidene dezer laatste Praepositieën komen met de *Casus* of Naamvallen, welke zij beheerschen, in de volgen-

'gende, door een' Hoogduitsch' Schrijver aangehaalde
Dichtregels van RAMLER voor :

Daphnis an die Quelle.

Nach DIR smacht ich, zu DIR eil ich, du geliebte Quelle, du!
Aus DIR schöpft ich, bey DIR ruh ich, seh DEM Spiel der Wellen zu.
Mit DIR scherz ich, von DIR lern ich heiter durch DAS Leben
wallen,
Angelacht von Frühlingsblumen, und begrüzt von Nachti-
gallen.

Deze Praeposities nu, alsmede die, welke den derden en vierden Naamval beheerschen, regeerden bij ons oudtijds ook dikwerf den *Dativus*, (of wil men hem *Ablativus* heeten), gelijk daarvan de hier boven aangehaalde spreekwijzen nog de sporen dragen. Maar men behoeft onze vroegere Schrijvers slechts op te slaan, om hiervan nog levendiger overtuigd te worden. Zelfs bij de Dichters der gouden zeventiende Eeuw treffen wij telkens zulke oud-Duitsche Constructiën aan. VONDEL zingt b. v. :

De gouden Titan ryst alreel
Met blaeuwe paerden uit DER zee.

juist, als men in het Hoogduitsch zeggen zoude :

Der goldne Titan steigt mit blauen Pferden schon aus DER
See, aus DEM Meere, aus DEN Meereswogen, Meeresfl-
uthen, Meereswellen.

En als HUIJGENS eenen kruijer de volgende woorden in den mond legt :

Dit kruyen valt my bangh: doen ick er aen vergaerde,
Was 't een rampsalgh wer: Geleerden op DER aerde,
Die alle kuuston kunt, sproect hier eens na myn' sinn!
Hoe weinigh, dat ick winn,
'k Way wel een vagentje schencken,
Die die kunst kost bedencken,
Dat ick myn' wagen kruid' en satt er selver in.

zoo plaatst hij achter het Voorzetsel *op* een' *Dativus*; schrijvende hij namelijk niet *op* DE, maar *op* DER *aarde*, even als in het Hoogduitsch *auf* DER *Erde*. Ook onze Statenbijbel heeft nog vele soortgelijke Woordvoegingen met den *Dativus*. In het eerste Hoofdstuk van *Genesis* b. v., zal men de spreekwijze *op* DER *aarde* tot zeven malen toe aantreffen. En ook in het daar ter plaatse voorkomende *scheppen na zijnen beelde*, is de Duitsche Woordvoeging *schaffen nach seinem Bilde*, niet *nach sein Bild*, duidelijk genoeg zichtbaar.

Ten slotte merken wij hier op, dat, offchoon onze taal dus oudtijds meer naauwkeurigheid en afwyseling in het gebruik harer Voorzetselen had, dan wel tegenwoordig, zij echter in gemakkelijkerheid te dezen opzichte gewonnen heeft. De onderscheidene Naamvalken toch, die door de Hoogduitsche Praepositien beheerscht kunnen worden, kosten eenen Vreemdeling, bij het leeren van de taal onzer Germaansche Naburen, oneindig veel hoofdbrekens. — In het Fransch en Engelsch is het Stuk van de regering der Voorzetselen des te eenvoudiger.

Over onze Tusschenwerpfels valt met betrekking tot den Stijl weinig op te merken. Bij de beschouwing der talen in het algemeen verdienen zij echter, als tot der laatstgemelde oudste Wortelen en bestanddeelen behoorende, onze aandacht. De zoogenaamde *uitwendige*, welke dus genoemde *Onomatopoeïoumena* zijn, hebben aan een aantal Naam- en Werkwoorden het bestaan gegeven. Van de *inwendige* hebben wij slechts hier en daar een afgeleid Werkwoord; b. v. *Verfoetjen* van *foei*, *susfen* van *sus*. En zoo geeft ons *fij* aan DE DECKER gelegenheid, om het Werkwoord *fijen* te bezigen, dat in het volgende Punt dicht voorkomt:

Op

Op Pironella.

Gy fronsneest, FYT en foeit en slaeg en allerwegen;
 Wat stinkt u, Pironell? — 't Wanschickelyck gelatt
 Van all wat my ontmoet op Borse, mars en straet
 Misnoegt my wonderlyck, staet my tot walgens tegen." —
 In waerheyd, Pironell, Gy dunkt my wonder teer;
 Maer, lust u dat t' ontgaen, — so spiegels nimmermeer?

Het hier ter loops aangestipte zij, voor het bestek van dit Handboek, genoeg over de Bijwoorden, Voegwoorden, Voorzetsels en Tusschenwerpsels. Wij zullen hier nog eenige gemakkelijke Vragen laten volgen, tot Taal, Spelling, Stijl enz. betrekking hebbende.

1) Waarin verschillen Adverbiën en Conjuncties van elkander, en wat maakt het kenteecken hiervan uit? Hoe wil men in de tegenwoordige Spelling Adjectieven en Adverbia onderscheiden hebben?

2) Wat is de eigenlijke beteekenis van: *omdat*, *terwijl*, *indien*, *wanneer*, *toen*, *sinds*, *want*, *noch*, *ook*, *echter*, enz. enz.

3) Is er onderscheid tusschen *thans*, *nochtans*, *nogthands* en *nogtan*, (een stuk, waarover geachte Taalkenners niet eenstemmig schijnen te denken)? HUYGENS zingt:

Uw Wyf is hefselick, nochtans hebt Ghy se lief;
S' is boos en bars van kopp, nochtans is s' w' gerief;
S' is vuyl en sletterigh, nochtans gunt Ghy se kleeren;
S' is wylt de gist van 't Volck, nochtans kunt Ghy se eeren;
'k Vergeef al dat nochtans, maer ik verstaet nochtans;
S' is een' gemeene Hoer bevonden, en noch t' hans.

4) Bij denzelfden Heer van Zuillichem lezen wij:

Als groote Ryckdom niet en werdt beleidt met roden,
Is 't, als een weelderigh paerd en sander toom bredem.

Hoe komen al onze vroegere Schrijvers toch aan de onophoudelijke inlasching van dat *en* in hunnen Stijl, tegen welke inlasching VOLLENHOVE geweldig, maar ook onverstandig genoeg, ijvert?

5) Is er in den Stijl onderscheid te maken tusschen *maar*, *doch*, *toch*, *noch* en *nog*, en wat leert het vroeger taalgebruik hieromtrent?

6) Moet ik zeggen: *Hoe gelukkig zoude ik zijn, indien dat geluk mij te beurt viel*, of wel: *Hoe gelukkig zoude ik NIET zijn, indien, enz. Quam felix essem! Que je me trouverais heureux!*

7) HUYGENS zingt treffend:

Daer gaet een Mann ter dood! Siet, hoe de Menschen loopen!

Is 't sulcken nieuwe saeck

Van wonder of vermaeck?

Gaen wy niet self ter dood en dagelicks met hoopen?

Moet men zeggen *ter* of *ten* dood! Wat is *ten* en *ter* eigenlijk? Wat verdient de voorkeur *te goeder ure*, of *ter goeder ure*, *te dien dage*, of *ten dien dage*, *ten heupen toe*, of *ter heupen toe*, enz. enz.? Hoe vindt men *te* en *ten* bij vroeger Schrijvers gebezigd? Door welk Hoogduitsch woord laat het zich ophelderen? Wat is *ten zij*, *ten ware* enz.?

8) HERMAN VAN WOERDEN, Medestander van GERARD VAN VELSEN, Graaf FLORIS DEN VIJFDEN aangrijpende, sprak tot hem (volgens onzen Kroonijkschrijver MELIS STOKER):

„Uwe hoghe spronghe syn ghedaen,

Ghine sult niet meer der voeren driven,„

Sprac hi: „heer Meester, ghi moet bliuen

Onse ghevanghen, wien lief of leet.„

Ick seg u, dat ic seker weet,

Dat de Grave hilt over spel,

Want hi loech, dat wetic wel;

En andworde den fellen Man:

Help, seit hi, ik ben nochtan. enz.

kan men uit den versregel: *Dat de Grave hilt over spel*; het overspel van den Graaf bewijzen?

Iets

*Iets over de Woordenschikking in onze Taal, en
hetgene te dezen opzigte in den Stijl moet
worden in het oog gehouden.*

§ 101.

Uit woorden ontstaan Zinsneden, Zinnen en Peri-
oden, gelijk wij in het vervolg nog nader zien zül-
len. Het is echter niet genoeg, dat men in een
goeden Stijl de woorden in hunne onderlinge verbind-
tenissen en betrekkingen met Grammatikale naauw-
keurigheid bezige, maar wij moeten dezelve ook in
die orde plaatsen, welke met den aard van onze Taal
overeenkomstig, en der duidelijkheid en sierlijkheid
van Stijl het meest bevorderlijk is. Niets is er b. v.
aan te merken op de Woordenschikking des volgen-
den Puutdichts van den Heer *van Zuikchem*:

Aan een onbedacht Jongman.

*Soo jong en soo veel praets, dat niemand zich derf roeren?
Ej neemt den Spiegel eens en zoekt daerin, arm kind!
Of Ghy dien mallen myjl genoeg bewaesen vindt,
Om onder oude Liën dat hooge woord te voeren.*

Even goed is zij ook in het volgende Puntdicht, da
door hetzelfde groote, en, zoo hij het zijn wilde
allerbijtendste Vernuft eenen anderen Babbelaar werd
toegeduwtd.

*Kakelaer! die 't hooge woord
Allerwegen tracht te voeren,
En alleen u selven hoort,
Laet u eene reden roeren,
Die ick u tot regel leen
Van wel spreken en wel hooren:
God versagh u van twee oëren,
En van hoe veel monden? — Eén! —*

Maar de Woordenschikking is, ten minste in den Proza-stijl, af te keuren in die Dichtregelen deszelfden beroemden Mans, welke getiteld zijn *Sprekensvrucht*:

*De Dood sitt in de Tong en 't Leven. — Elck moet weten,
Nadat er elck mé zaeyt, sal elck 'er vrucht van eten.*

Over de Woordenschikking der talen in het algemeen kan men zeer belangrijke nasporingen doen. Verschillende Vragen bieden hier zich ter beantwoording aan, als b. v.: Wat is eene natuurlijke, met den gang der menschelijke gedachten overeenkomende Woordenschikking? Welke zijn de oorzaken, dat de Woordenschikking in verschillende talen zoo verschillend is? Welke Woordenschikking bevordert het meest de duidelijkheid? Welke de sierlijkheid? Welke de kracht en den nadruk van stijl? Wat maakt het eigenaardige uit in de Woordenschikking der oude talen, het Latijn en Grieksch? Wat voordeelen heeft de Woordenschikking dier Spraken boven die van de meeste hedendaagsche vooruit? Wat is de reden, dat men in het Latijn en Grieksch de woorden met zoo veel meer vrijheid kan rangschikken; dan in vele nieuwere talen? Welke van die nieuwere talen zijn door haar Zamenstel en Grammatikale Vormen het meest geschikt, om de Woordenschikking der oude Spraken na te bootfen? Hoe is de Woordenschikking in het Fransch, en de met hetzelfde vermaagschapte talen, het Italiaansch, Spaansch en Portugeesch? Waardoor onderscheidt zich de Engelsche Woordenschikking? Is dezelve natuurlijk of onnatuurlijk, gepast of ongepast te noemen? Wat valt er op te merken ten aanzien der Woordenschikking in het Hoogduitsch, enz. enz. enz.

Het zij genoeg hier ter plaatse deze Vragen, welke nog aanmerkelijk vermeerderd kunnen worden, blootelijk te hebben opgegeven? Wat onze eigene taal betreft, men kan ten haren opzigte in het algemeen aanmerken, dat de Nederlandsche Woordenschikking zeer geschikt is, om ons het geheel der Gedachten, in eenen Zin of eene Periode vervat, op eene aaneengeschakelde wijze voor den geest te brengen, en de aandacht van het begin tot het einde des Zins gespannen te houden, iets, hetwelk echter (dit valt niet te ontkennen), soms wel eens vermoeijend zijn kan. Om kort te gaan: onze Woordenschikking bevordert den Totaalindruk, gelijk men het met eene Hoogduitche uitdrukking zoude kunnen noemen, maar vordert hierdoor, vooral in lange Volzinnen, eene onafgebroke opmerkzaamheid. De Reden van dit eigenaardige onzer Woordenschikking is onder anderen deze, dat wij zeer dikwerf Woorden, die met elkander op het naauwst verbonden zijn, in onze Constructië geheel van een scheiden, en niet, dan na de tusschenvoeging van een aantal andere woorden, het woord doen volgen, dat tot het lang reeds voorafgegane regtstreeks behoort. Zoo scheiden wij b. v. onze zoogenaamde Hulpwerkwoorden of *Auxiliaria* soms mijlen wijd van het *Verbum*, welks Conjugatie zij helpen vormen. Even zoo gaan wij te werk met *moeten*, *kunnen*, *mogen*, enz. Als b. v. de Heer van *Zuilichem* zingt:

*Mathys tast oud en jongh aen;
't Moet alles door syn Tongh gaen,
Was over voeten gaet. —
Of 't wel, of qualick staet,*

*En sal ick hem niet leeren;
 Eén dingh en keur ick af:
 Syn Tough gaet tot in 't graf,
 Daer kan men sich niet weren.*

dan ziet men reeds, hoe 't woord *moet* vrij wat verwijderd staat van het woord *gaan*, waar 't bij behoort. En aldus is *sal* gescheiden van *leeren*, niet-tegenstaande deze beide woorden in den grond slechts één *Verbum* uitmaken. Zoo staat ook *kan* vrij verre van *weren*. — In dit Puntdicht echter is deze eigenaardigheid onzer Woordenschikking, die zich niet alleen tot onze Hulpwerkwoorden, maar tot allerlei andere Taaldeelen uitstrekt, nog niet sterk in het oog loopend. Men neme echter eens een Prozaschrift, in eenen wat Periodischen Stijl, dat is, in eenen Stijl met langen Zinnen opgesteld, zoo zal het gezegde dadelijk duidelijker worden. Wij lezen b. v. bij BRANDT, dat, als de Amsterdamsche Burgemeester CORNELIS DIETERSZ. HOOFD de gematigdheid in geloofszake zijnen, Ambtgenooten inscherpte, hij onder anderen zeide: „*Wy SOUDEN, Myn Heeren, ons voordezen wel gelukkig HEBBEN GEACHT, HADDEN wy 't dus ver MOGEN BRENGEN; — het oogmerk van 't aennemen der wapenen niet verder strekkende, dan OM geweld en tyranny AF TE WEREN, niet OM over 't gemoed van anderen in geloofszaken TE HEERSCHEN.*” En wat verder: „*Ook HADDEN WY of Prins Willem, van hoogloffclyke gedachtenisse, buiten 's lants zynde, nooit middel GEVONDEN, OM eenigen voet in 't land te KRYGEN, ten ware de INGASETENEN en onder hen vele Catholyken, dien de Spaansche wreedtheid tegen de borst was, ons self de poorten HADDEN GEOPENT, met vaste hope, dat niemand in syne Conscientie sou worden beswaert.*” Elk ziet, op welk een' afstand de

de regtstreeks bij elkander behoorende woorden van een gescheiden zijn; zouden b. v. van hebben *geacht*, hadden van *mogen brengen*, enz. enz. Hierin dus gaan wij, en de Hoogduitschers niet minder, op eene geheel andere wijze te werk, dan b. v. de Franschen en Engelschen. Wij toch zullen aldus

eenen Zin rangschikken: ^{1 2 3 4 5 6} *Ik heb den brief, welken gij*
^{7 8 9 10 11 12 13 14} *mij, niettegenstaande gij het zoo druk hebt, wel hebt*
^{15 16 17 18} *willen schrijven, heden ontvangen*, maar in het Fransch zal de vertaling dezer woorden aldus moeten luiden:

^{1 18 17 3 4 5 6 14 13} *J'ai reçu aujourd'hui la lettre que vous m'avez bien*
^{15 16 8 9 10 12 11} *voulu écrire, nonobstant que vous êtes si affairé of occupé.* Het zoude toch Onzin opleveren, wilde men

onze Woordenschikking in het Fransch overbrengen en aldus vertolken: *J'ai la lettre que vous à moi; nonobstant que vous si occupé êtes, bien avez voulu écrire, aujourd'hui reçu.* — Het gevolg nu van dit onderscheid tusschen de Woordenschikking in onze en de Fransche taal, of de met deze laatstgemelde in dit opzigt meer of min overeenkomende Spraken, is dit, dat de vorm der Zinnen en Perioden bij de Franschen, soms al zoo duidelijk en minder vermoeijend voor de aandacht des Hoorders of Lezers is, dan bij ons, maar dat dezelve van den anderen kant de gemelde aandacht niet zoo gespannen houdt, en geen zoo fraai in een geklonken geheel oplevert, als men in onzen Stijl aantreft. Men kan de Fransche Woordenschikking Mozaïekwerk noemen; geheel en al uit kleine losse stukken zamengesteld, en waarin ieder stuk een op zich zelf staand deel uit-

maakt, de onze integendeel laat zich vergelijken bij een weffel, welks draden van het begin tot het einde door elkander gevlochten zijn; zoodat men dikwerf aan de uiteinden denzelfden draad wedervindt, dien men aan het begin reeds heeft aangetroffen.

§ 103.

Schoon er dus eene geheel andere Woordenschikking bij ons, dan bij de Franschen heerscht, schoon de woorden vrij wat anders b. v. geplaatst staan in de volgende bekende en verhevene regels van RACINE:

*Celui qui met un frein à la fureur des floss,
Sait aussi des méchans arrêter les complots;
Soumis avec respect à sa volonté sainte,
Je crains Dieu, cher Abner et n'ai point d'autre crainte.*

dan b. v. in het Sneldicht van onzen treffelijken MUIJGENS:

*De schatten, Adriaen, daer Ghy u in verkeugt,
Houd ick u wel te goe, dat Ghy soekt op te leggen,
Maeckt 't huys maer niet soo vall, dat wyse Liederen seggen:
Daer is byna geen plaets gelaten voor de Deughd.*

Schoon al verder de duidelijkheid der Fransche Woordenschikking en van den geheelen Franschen Stijl allen lof verdient, valt het echter niet te loochenen; dat de onze, vooral in de Proza, vrijer is, en meer afwisseling bezit, dan die onzer Gallische Naburen. De schrandere VERWER heeft reeds aangetoond, dat b. v. de woorden: *Ik breng heden aan de bruid den bloemkrans, van de hofstede, te huis,* zich twaalf malen in onzen Stijl verplaatst laten; b. v. *Heden breng ik aan de bruid den bloemkrans*
van

van de hofstede te huis; Den bloemkrans breng ik heden, enz. Van de hofstede breng ik heden, enz. Aan de bruid breng ik heden, enz. enz. En zoo, zegt hij, laat zich de Zin: *Ik zal heden aan de bruid den bloemkrans, van de hofstede, te huis brengen*, achttien keeren omzetten; terwijl een soortgelijke, met het Hulpwerkwoord *hebben* gevormd: b. v. *Ik heb heden aan de bruid* enz., zulks tot twintigmaal toe duldt. Voorzeker, men zal dit niet kunnen doen met het Fransche: *J'ai apporté aujourd'hui de ma maison de campagne un bouquet de fleurs à la fiancée*, of *j'apportai* of *j'ai apporté* enz. De reden der meerdere vrijheid, welke wij boven de Franschen te dezen aanzien hebben, is voor een gedeelte altijd in de naauwkeuriger Declinatie te zoeken, die wij aan ons Lidwoord of onze *Articulus* en aan onze *Pronomina* of Voornaamwoorden geven kunnen. Hierdoor toch behoeft de betrekking eens Naamwoords in eenen Zin niet blootelijk door de plaats, waar het staat, aangeduid te worden. Als b. v. HUIJGENS zingt:

*Dien uyl, die stadigh vloekt by Hemel of by Hel,
Geloof ick niet te wel,
Hy schynt het oock te merken,
En daerom alle dingh by eede te versterken;*

zoo is hier de Zin volkomen duidelijk, niettegenstaande de woorden *dien uyl* vóór, in plaats van achter die *geloof ik* geplaatst zijn. Deze duidelijkheid zoude zelfs niet verloren gaan, al stelde men, dat er, in plaats van *geloof ik*, iets anders stond; b. v. *trouwt*, dat is *vertrouwt ieder niet te wel*. Het *Pronomen dien* toch, dat door de achteraanvoegde *n* het kenmerk des *Accusativus* of vierden Naamvals aan zich draagt, zoude ons altijd leeren, dat de Zin is: *Iedereen vertrouwt niet al te wel* DIEN UYL enz. In het Fransch in-

tegendeel zoude bij zulk eene Woordenschikking eene volllagene dubbelzinnigheid heerschen, daar de woorden, *ce benêt qui jure toujours par le Ciel et l'Enfer connaît chacun très bien* niet anders zouden kunnen beteekenen, dan, *DIE Uil, die Bzel kent iedereen' zeer wel*, en niet *iedereen kent DIEN Uil zeer wel*. De plaatfing moet hier alles beflissen, want *ce benêt of cet homme* kunnen beide zoo wel *Nominativi*, als *Accusativi* zijn. — In de Vrouwelijke en Onzijdige Substantieven is zulks echter ook bij ons het geval. Kan men ook al b. v. in het Latijn zeggen: *Mulierem B amat Mulier A*, zonder dat het evenwel dubbelzinnig zij, dat Vrouw A de beminnende, en Vrouw B de beminde perfoon is, zoo gaat dit bij ons volstrekt niet aan. Wilden wij toch de Latijnsche Woordenschikking blijven behouden en vertalen: *Vrouw B bemint Vrouw A*, zoo zoude natuurlijk een ieder dit niet anders verstaan kunnen, dan dat Vrouw A de beminde perfoon, Vrouw B de beminnende, gevolgelijk Vrouw A de *Accusativus*, en Vrouw B de *Nominativus* was.

Misfchien ligt ook in den vorm van den *Genitivus* of tweeden Naamval, dien wij nog meer of min in onze Substantieven zelve hebben, en waarover in § 57, gesproken is geworden, wel eene reden van de vrijheid onzer Woordenschikking boven die der Franfchen opgesloten. Daardoor toch laat zich op eene gemakkelijke wijze, en zonder dat men den *Articulus* behoeft te bezigen, het Substantief, in den *Genitivus* staande, vóór het Substantief plaatsén, dat in den *Nominativus* staat. **H U I J G E N S** konde dus, dien ten gevolge, onberispelijk zingen:

Gepronckte nedrigheit is Hóogmoeds trotste trap;

Ick vind min ydelheits in kostelicke kleeren

Van Koningen en Heeren,

Als in ecn Monnikskap.

Hoog-

Hoogmoeds trotschste trap, is even duidelijk als *de trotschste trap* VAN DEN HOOGMOED. Onderwijl zoude de Constructie van den Hoogmoed *de trotschste trap is gepronckte Nederigheid*, ons even zonderling in de ooren klinken, als den Franschen (in hun Proza ten minste) *de l'orgueil le suprême*, of *le plus haut*, of *le dernier degré*, in plaats van *le plus haut degré de l'orgueil*, enz.

Met dat al wordt door dergelijke kleinigheden het groote onderscheid, dat er tusfchen de Fransche en Nederlandsche Woordenschikking, wat het punt van vrijheid betreft, gevonden wordt, nog niet te eene male opgehelderd.

Het aangefipte over dit onderscheid echter moge voor dit Handboek thans voldoende zijn. Wij voegen er slechts bij, dat de Hoogduitschers zich soms eene nog grootere vrijheid van Woordenschikking veroorloven, dan wij. Ook kunnen zij dit doen, daar hunne Declinatie nog naauwkeuriger is, dan de onze, gelijk hier boven is aangemerkt geworden. Duisterheid is er dus niet in de volgende verzen van VOSS, hoe vreemd de Woordenschikking in dezelve ook hier en daar schijnen moge. De Dichter schildert ons al de afwisselingen eener Muzijk af, die gegeven werd, en zingt onder anderen:

— — — Häufig und vielfach

*Wechselnde Weisen des Klangs wetseiferten, andre mit andern.
Vielgewandt, tiefströmend ergoss sich der lebende Wohltaut;
Donnerte bald graunhaft, wie gestadanklimmende Brandung
Braust im Orkan, wann krachen die Kief und Brandender
Männer.*

*Nothschusf halt, und Geschrei in den Wogentumult fern hin-
stirbt;*

*Bald, wie gezwängt Bergflut im Geklüft weint, weinte der Tonfall,
Unruhvoll, langsam Miskläng' auflösend in Einklang;*

Wallete dann, wie ein Bach, der über geglättete Kiesel

Rinnt

*Rinnt durch blumiges Gras und Umschattungen, wo sich die
Hirtin
Gerne zum Ausruhn legt, und im Halbtraum horcht dem Gemurmel.*

§ 104.

De bijzondere Regelen onzer Woordenschikking zijn aan ieder Nederlander, over het algemeen, genoegzaam bekend, daar dezelve hem van zijne kindschheid af aan door het gebruik eigen zijn geworden. Elk weet dus, dat, als HUIJGENS b. v. van zeke-
ren Prediker zingt:

*Daer raesde er een op stoel, als of 't een donder waer',
En meend' hy seide ons wonder, — maer
Al, dat ick van hem hoorde,
Was, op het kortst geseit:
In een rivier van woorden
Een droppeltje bescheid.*

hij niet konde zeggen, *Daar een er raasde*, in plaats van *daar raasde er een*, even min als, *maar, dat ik van hem hoorde al*, in plaats van *maur al*, enz. enz.

Bekend is het ook, dat wij, als de Rede niet stellig is, het Werkwoord op eene andere wijze plaatsen, dan wanneer zij stellig is. Wij zeggen b. v. stellig: *Het is waar*, maar niet stellig sprekende,

zeggende wij, niet : *ik weet niet*, of *het* ² ¹ IS WAAR,

maar ¹ ² of *het* WAAR IS. Hierdoor kan zich, volgens de schrandere opmerking van den Heer BILDERDIJK, onze *Subjunctivus* van den *Indicativus* onderscheiden, zonder dat het zelfs noodig is, om tot de gewone veranderingen van den vorm des *Verbums* zelve de toevlugt te nemen. Immers de Latijnsche *Subjunctivus*: *Nescio, an verum SIT*, in plaats van *EST*, drukt zich bij ons door de plaatsing uit : *Ik weet niet*,
of

of het WAAR IS, in stede van of het IS WAAR. De Aanvoegende wijze is dus kenbaar, al zegt men ook niet eens *Ik weet niet, of het waar zij*.

Wij bezigen voor het overige in onzen Stijl eene zoogenaamde natuurlijke en kunstige Woordenschikking. De Heer van Zullichem, bij eene zijner Nichten, zoo het schijnt, te gaste geweest zijnde, en zich in haar gezelschap verveeld hebbende, zong:

Vraeght Ghy my, of ick ook versadight ben? — O ja, Nicht!
Ick ben heel wel DOOR u, en meer VAN u versadight!

Hier is de Woordenschikking geheel natuurlijk. Zij zoude in den tweeden regel meer dus genoemd konstig geweest zijn, stond er, in plaats van: *Ik ben heel wel, Heel wel ben ik verzadigd*. Even zoo zoude zij meer konstig zijn in het volgende paar regels, dat dezelfde HUIJGENS maakte op iemand, die niet veel te vertrouwen was:

Dirk is goed rond, goed Zeewsch; dat moet men soo verstuen:
Hij is rond, als een kloot, men kan er niet op staen.

als men las:

Goed rond, goed Zeeuwisch is Dirk. Zoo moet men dit verstaan:
Rond is hij, als een kloot, enz.

Hetzelfde onderscheid ziet men tusschen: *Ik haat hem, dien Verrader zijns Vaderlands, doodelijk*, en: *Hem, dien Verrader zijns Vaderlands, haat ik doodelijk*. Het eene is op zijnen tijd even gepast, als het andere. Slechts Woordenschikkingen, naar den aard van vreemde talen geheel verwrongen, b. v. wanneer wij op der Engelschen wijze: *I have seen him*, ook zeggen wilden: *Ik heb gezien hem*, in plaats van *Ik heb hem gezien*, stuiten ons. — Zoo is het ook gelegen met

met het plaatsfen van het Adjectief achter het Substantief, dat men, in navolging des Latijnschen Stijls, voor een paar Eeuwen nog wel eens deed. Hooft b. v. zingt :

*Een Appel, die met GONSTE GROOT
Uw boeltje werrept in uw schoot,
Dáerom zoudt Ghy versmaden
's Hof's tafel-overdaden.*

Men vergelijkte hier boven § 68. Dergelijke Woordenschikkingen durven wij ons in onzen Stijl, ook zelfs niet in dien der Poëzij, over het algemeen tegenwoordig niet meer veroorloven, even min, als om het Bijwoord in sommige gevallen achter het *Verbum* te plaatsfen, gelijk de groote Hooft insgelijks doet in den schoonen Rei uit den *Gerard van Velzen* :

*Den openbaren Dwingelant
Met moet te bieden wederstand,
En op de herssenpan te treden,
Om met het storten van syn bloet
Den Vaderlande 't waerdste goet,
De gulde Vryheit te bereeden,
Dat is, van ouder herkomst wyd,
By a' aldertreffelyksten alsyd
BELOONT met eerebeelden DANKLYK. enz.*

In plaats van *dankelyk*, dat is *dankbaar*, *beloond*. — Andere Omzettingen, als : b. v. *te bieden wederstand*, in plaats van *wederstand te bieden*, en zoo ook in de volgende Dichtregels :

*Zyt welkom in het Zonneland, ♪
Alwaar de gouden app'len groeijen,
Kancel en nootboom geurig bloeijen,
En Ananiasfen dekken 't zand!*

de

de woorden, *dekken 't zand*, in stede van 't *zand dekken*, blijven, schoon wel niet den vrijen Prozaschrijver, echter den gebonden' en gekluisterden Dichter altijd, in eene zekere mate, geoorloofd.

§ 105.

Twee hoofdgebreken, voor welke wij ons in onze Woordenschikking wachten moeten, en waartoe de aard onzer tale ligtelijk aanleiding zoude kunnen geven, zijn stroefheid, benevens duisterheid en onduidelijkheid. HUIJGENS is zeker niet stroef in de volgende les, welke hij aan Dichters over het zorgvuldig nazien en beschaven hunner Stukken geeft, en die ons het Horatiaansche *Nonum prematur in annum* herinnert :

*Haest worden, haest vergaen syn twee verwante saken,
Die d' eene d' andere soo volgen, dat sy raken.
Denckt, Dichters! die u haest, welck best in 't duren houdt,
Dat langhsaem wast, als Eyck, of ras, als Vurenhout!*

Ook het volgende lezenswaardige Punt dicht deszelfden voortreffelijken Mans gaat aan dat euvel niet mank.

*Geleerde Predikers! ik bid u, leert bezeffen,
Wat sael uw Ambacht voeght; Geen ander, dat ick weet,
Als die daer best gelyckt uw dagelycksche kleed,
Dat statigh, zedigh is, en ongeciert en effen.*

Inmers, zelfs in den Prozaftijl zoude eene dergelijke Woordenschikking niets stootends hebben. Onaangenaam en stroef integendeel klinkt de volgende Zin ons in de ooren, en zulks ten gevolge van de wijze, waarop de woorden in denzelven geplaatst zijn: *De de ongelukkigen steeds met diep medelijden aanzierende Jonge-*

geling was dadelijk gereed zijne beurs , die steeds rijkelijk gevuld was , voor die Menschen te openen , en zond hen vergenoegd en met een opgeruimd hart naar hunne , in plaats van met jammerklagten , thans met gejuich en vreugdekreten vervuld wordende woningen terug.

§ 106.

Voor al namelijk wachte men zich er voor , om een ongepast en onmatig gebruik van de meerdere vrijheid te maken , welke wij ons boven sommige andere Natiën in onze Woordenschikking veroorloven mogen , en men breide de ons eigene wijze , om naauw zamenhangende woorden van een te scheiden , niet tot in het buitensporige uit. Sommige Schrijvers in Duitschland zijn , de Hemel weet , door welk een' geest gedreven , in den laatsten tijd tot dit gebrek vervallen ; doende zij aldus den last van zeer lange Zinnen op een klein , afgescheurd slotwoordje nederploffen. — Meer zeggen wij over dit onderwerp , dat eigenlijk tot den zoogenaamden *Numerus* of de Prozamaat behoort , in onze Redekundige Voorlezingen.

Wat Duisterheid , Onduidelijkheid en Dubbelzinnigheid betreft , voor deze gebreken wordt er in de Woordenschikking der meeste nieuwere talen eene wijde deure open gezet , zoo dra men niet zorgt , om aan de woorden die plaats te geven , welke dikwerf alleen in staat is , om te doen zien , met welke andere woorden zij in verband staan , en in welke Naamvalen zij geplaatst zijn. Zoo ligt er over HUIJGENS Puntdicht , getiteld *Maeghdepoeder* , reeds half en half een nevel van onzekerheid uitgespreid , offchoon deze nevel , bij eene herlezing , allengskens opklaart.

De.

*Dewyl de Maegh gefond is,
Dat bitter in den Mond is,
Wat waer 't een Medicyn,
Genomen in wat wijn,
Trijns tong, gestampt in poeder,
Met die van haer Vrouw Moeder!*

Men gevoelt toch, hoe verward, hoe onduidelijk en stroef tevens het in Proza luiden zoude, als men zelde: *Overmits aan de Maag gezond is, hetgeen in den Mond bitter smaakt, wat zoude het een Geneesdrank zijn, in wat wijn genomen, Trijns tong in poeder gestampt met die van hare Vrouw Moeder!* Veel welkendender en duidelijker zoude men zeggen: *Wat zoude Trijns tong, met die van hare Vrouw Moeder tot een poeder gestampt, en in wat wijn genomen, een Geneesdrank zijn, daar toch hetgeen in den Mond bitter smaakt voor de Maag gezond is!*

Zoo moet men ook voorzigtig zijn met de voortaanplaatfing van den *Accusativus* of vierden Naamval, als deze *Accusativus* geen kenteeken van deszelfs betrekking aan zich draagt. Zelfs ook dan nog past te dezen opzigte behoedzaamheid, al is het, dat de *Nominativus*, die zulk een' *Accusativus* regeert, met het teeken zijns Naamvals op het voorhoofd te voorschijn trede. Schoon toch in het laatste geval zulk eene Woordenschikking, bij nadere bezigtiging, duidelijk genoeg wordt, ligt zij echter aanvankelijk in duisternis gedompeld, en veroorzaakt misverstand en onzekerheid. Dit is b. v. het geval met het volgende tweeregelige Puntgedicht van HUIJGENS, hetwelk, ten minste bij den eersten oogopslag, vrij wat onverstaanbaars heeft. De geestige Dichter zingt:

*My dunckt, de Wereld noemde een Wys Man wel te recht
De Tafel van Gods thien geboden averecht.*

In den beginne zal men meenen, dat de *Wereld* hier de noemende perfoon, en dus de *Nominativus*, *Wijs Man* integendeel de *Accusativus*, dat is, de hier genoemd wordende perfoon is. Hoe echter een *Wijs Man* juist het tegenovergestelde van de tien geboden kunne heeten, zal men niet gemakkelijk begrijpen. Spoedig evenwel zal men leeren inzien, dat het de *Wijze Man* hier is, die de *Wereld*, en niet de *Wereld*, die den *Wijzen Man* de omgekeerde tafel van *Gods* geboden noemt, en dat zulks ook *Grammaticaal* daaruit blijken kan, wyl er een *Wijs Man* en niet eenen *Wijzen Man* geschreven staat, zoo als wij op de laatste manier, ten minste in onzen tegenwoordigen *Stijl*, den *Accusativus* gewoon zijn uit te drukken. Wij herhalen het echter: Men moet zich voor dergelijke schijnbaar dubbelzinnige *Constructiën*, zoo veel mogelijk in *Poëzij*, maar nog duizendwerf meer in *Proza* wachten. In de laatste zelfs zoude niet eens veel prijs te hechten zijn aan eene *Woordenschikking*, gelijk aan die, welke voorkomt op het slot des volgenden *Puntdichts* van *HUIJGENS*; waarin hij ons op eene treffende wijze vermaant, om, bij het verlies van lang bezeten *liefdependen*, in *Gods Wil* te berusten:

*God leent ons Ouderen, en Kinderen en Magen.
Haelt hy er een te huys, wy stellen ons te weer,
Als hadden wy gelijk van ongelijck te klagen;
Hoe? — Schickt sich 't spreekwoord ook tot aller dingen Heer;
Men leen' het aen syn' Friend, syn' Vyand eischt men 't weer!
Ey, die die groote Friend soo lang heeft laten leven,
Die Vrienden laet ons hem, als Vrienden, wedergeven.*

Soortgelijke dubbelzinnigheden en duisterheden kunnen ook ontstaan door de verkeerde plaatsing onzer *Bijwoorden*, *Koppelwoorden* en andere kleinere *Re-*
de-

dedeelen. Zoo ook door aan onze Betrekkelijke Voor-
naamwoorden of *Pronomina Relativa* hunne juiste
plaats niet te geven; en wat dergelijke feilen meet
zijn, waarover in het vervolg van dit Handboek nog
wel met een woord nader gesproken zal worden.

Met onze *Participia* of Deelwoorden zij men ook
vooral op zijne hoede. Zij hebben, gelijk hier boven ge-
zegd is geworden, bijna geene geschiktheid ter aandui-
ding van Geslacht, Getal of Buiging, en hunne plaat-
sing of wel de samenhang alleen moeten beslissen, tot
welk lid van een' Zin of Volzin zij betrekking heb-
ben. Gelukkig, dat de gezegde Samenhang ons hier
en zoo menigvuldige andere malen te hulpe komt!
Moest in onzen Stijl alles Grammatikaal duidelijk
zijn, dan ware er bijna geene bladzijde, ook in de
Schriften onzer beste Schrijvers, aan te wijzen, welke
niet door de eene of andere vlek van dubbelzinnig-
heid bezoedeld werd.

Mij valt b. v. op dit oogenblik een, in een'
zeer zuiveren stijl geschreven, stukje van een' on-
zer bekwaamste Stijlisten in handen. Ik lees er
onder anderen in: *De schriften van Wagenaar,*
hoezeer anders mede tot mijn oogmerk kunnende
dienen, ga ik, als in ieders handen zijnde, met
stijlzwijgen voorbij. Onverbeterlijk duidelijk en met
eene onberispelijke Woordenschikking gezegd, en
eechter, uit een louter Grammatikaal oogpunt be-
schouwd, en tegen het Latijn vergeleken, vol dub-
belzinnigheid! Waarop slaat toch b. v. het *Partici-*
pium of Deelwoord *kunnende*? Op *schriften* of op
Wagenaar? Het kan, Grammatikaal genomen, op bei-
de slaan, want het heeft geen Declinatie teeken aan
zich, waarom men het slechts bij één van beiden
zoude mogen voegen, en, wat de plaatsing betreft,
ook volgens deze pleit er even veel voor de verbind-

tenis van hetzelfde met het eerste, als met het laatste woord. Hier behoort het nu bij *Schriften*, maar in eenen Zin, als b. v. *de Gelukzaligheid des Menschen, hoe luttel ook, als Sterveling, aan zijn ijzeren Noodlot tegenstand kunnende bieden, hangt toch altijd meer of min van hem zelve af* — een' Zin, welke door niemand gegisp't kan worden, slaat het woord *kunnende* allerduidelijkst op *Menschen*, dat hier op dezelfde wijze geplaatst is, als het bovenoemde *Wagenaar*. — En waarop heeft *als in ieders handen zijnde* betrekking, op *de Schriften*, of op *ik*? Op *de Schriften* roepen de Zin en ieder Lezer mij toe. Maar ook deze Zamenhang, met uw verlof, Lezer! doet zulks alleen, want aan het indeclinabele *zijnde*, dat bijna nimmer van gelaat verandert, is het niet te zien, en de plaatfing beslist hier ook niets. In de volgende Periode toch heeft men dezelfde Woordenschikking, en daar slaat *zijnde* op *ik*: *Dit onderwerp ga ik, als tot deszelfs behandeling te weinig bevoegd zijnde, en haar liever aan meer deskundigen willende overlaten, met stilzwijgen voorbij*. — Hoe veel meer Grammatikale naauwkeurigheid is men in staat, om in het Latijn aan zulke Participiale Woordenschikkingen te geven! *Haec Scripta Wagenarii, b. v. a me lecta*, drukt even duidelijk uit: *deze Schriften van Wagenaar, welke Schriften ik gelezen heb*, als: *Haec Scripta Wagenarii, a me perlecta et valde amata*, te kennen geeft: *deze Schriften van Wagenaar, welken Wagenaar ik doorgelezen heb, en ten uiterste bemin*, enz. enz. Men wane echter niet, dat de Latijnsche Woordenschikking geheel vrij is van Grammatikale dubbelzinnigheden. Zij heeft dezelve weder in andere opzigten, waarover het echter hier de plaats niet is breedvoeriger uit te weiden. Liever willen wij aan het slot van hetgeen wij hier ter loops over de Rangschikking onzer

woor-

woorden aangestipt hebben, nog eenige Dichtregelen uit HUIJGENS aanhalen, die even fraai van Poëzij, als vrij duidelijk van Woordenschikking zijn, en die, gelijk zoo vele andere dichterlijke bloemen, welke wij uit de Schriften diens hoogst voortreffelijken Mans geplukt hebben, strekken mogen, om over de door ons behandelde Onderwerpen een' kleinen glans van schoonheid te werpen. Op de volgende wijze luidt het slot van een Gedicht, waarin hij zich tegen een' nameloozen Lasteraar verdedigt. Het was niet vreemd, dat de Heer *van Zuilichem*, bij de hooge waardigheden, die hij in het Staatkundige bekleedde, en bij de schitterende bekwaamheden, waardoor hij uitmuntte, zich den haat en den nijd van kleine Zielen op den hals haalde. In een des te eerwaardiger licht echter verschijnt hij hierdoor in de aan te halen verzen. Men lette weêr op ons *Dij*, in plaats van *U*, over welk taalgebruik hier boven in § 72 gesproken is geworden :

*Voor Dy, getrouwe God! voor wien ick my belyde
Van veelerhande schuld beswaerts van allen tyde,
Voor Dy en Dy alleen, verschyn ick en verschijn'
Soo blanck van herten, als a' onschuldige magh zijn;
En etsch eerbiedelick, maer eische sonder beven
Hulp van getuygenisse, die Ghy alleen kunt geven.
Treedt in dit boos Gericht en wyst de Wereld aen,
Of ick den hoon verdien, die my werdt aengedaen!
Tuyght, Heer, en metterdaed, en laet hy van Dyn plagen
Nis desen oogenblick, en sonder uytstel dragen,
Licht dese schuld op my: jae hebb' ick oyt gedacht
Aen 's wylye, daer men my moetwillens mé verkracht! —
Noch hebb' ick niet gedaen, meer hebb' ick Dy te vergen,
Genadigh Rechter, oock den genen, die Dy tergen!
Veel heeft hy Dy getergh (hy my dan wie het ny,
Dy is hy om ena' om bekent, noyt voerā hy 's my).*

*Veel heeft hy Dy geterght, die 't lasterlick vertellen
 Of uyt syn boesem smeeda' of putten uyt der Hellen,
 En d' ongerechtige sall voor Dy niet beskaen; —
 Maer siet hem voor een Mensch, voor een swak schepsel aen!
 Verschoont syn arme Ziel! (ik segg' het niet, om kolen
 Te gaad' ren op syn hoofd), vergeeft hem 't dolle dalen!
 En Ghy, die Waerheit, Heer! en Wegh, en Leven zijt,
 Ghy, die Dy in de boet der Sondaeren verblijdt,
 Goensins in haer verderf, — helpt dese dwalingh keoren,
 En doont hem hier den wegh van Waerheit, Liefd' en Eerem!
 Hierna des Levens wegh, daer Ghy leeft! — En soq my,
 Die my in desen slaghe oock danckelick verbly,
 Nu 't Dy gevalligh is myn' lydsaemheit te proeven,
 En goed te leeren doen aen die myn Ziel bedroeven!
 Eer zy Dy voor den will, lof zy Dy voor de daed,
 Almachtige, myn heil en eeuwich toeverlaet!*

Gelukkig oud-Holland, hetwelk onder deszelve
 Staatsbestuurders mannen telde met zulke regtscha-
 pen karakters!

Eenige Vragen, onmiddellijk tot den Stijl in betrekking staande.

1) In welke soorten van Stijl, en waar ter plaatse kan men het gevoeligst van de gewone Woordenschikking afwijken?

2) HOORT zegt: „Een schelmstuk is 't, dat een Vader zijn Kindt verdoet; maar grooter schelmstuk begingh 'k met den genen langer in 's leven te lijden, die met het ontlijven zijns broeders schreede gemaakt heeft tot slagtingh zijns Vaders, en uitroijing van al mijn Zaad door moordt en bloedstorsing.” Wat valt er over soortgelijke Woordenschikkingen op te merken?

3) Wat valt er van de Woordenschikking in een' der volgende vier Dichtregels uit HELMERS te zeggen?

*Hoe dierbaar zijt Gij mij, o filte van den Nacht!
 Als in uw duister ik herdenk aan 't Voorgeslacht,
 Als ik de schimmen waan dier halve Goden te aanschouwen,
 Als dweepend zich mijn Geest met hen durft onderhouden.*

4) Wat

4) Wat van de volgende: *Oud, vervallen, en grijs van haren zag ik mijnen Vader terug, terwijl hij echter, bij mijn vertrek uit Holland, nog al de merksteekenen van jeugd en bloeiende gezondheid vertoond had?*

5) De Heer BILDERDIJK zingt:

— — — — — *De wisgevlakte Stier,*
Die door 't weergalmend ruim van Golvans heide loeide,
Zie daar, waarom de wrok hun boezems dus ontgleide;
Hem eigende elk van hen als Vaderlijke haaf,
Ter wederzijde opregt en even fier en braaf.

Wat zoude er in den Prozastijl op de Woordenschikking van een gedeelte dezer Dichtregelen aangemerkt kunnen worden?

6) Wat op de volgende: *Tracht op uw levenspad al de rozen te plakken, in weerwil der doornen, welke slechts eenigzins onder uw bereik groeijen, en wier bloemengeur u liefelijk op den adem van het koeltje toewaait?*

7) Valt er ook onderscheid te maken tusschen Woordenschikkingen, b. v. als: *Ik weet niet, of zij reeds GEKOMEN IS (OF ZIJ), en IS GEKOMEN. Men zegt, dat hij van haar zeer BEMIND WORDT, of WORDT BEMIND. De Vorst schijnt hem VERGETEN TE HEBBEN, of TE HEBBEN VERGETEN. Het is onbekend, wanneer dit ZAL EINDIGEN, of EINDIGEN ZAL, gelijk dit laatste bij HUIJGENS:*

Die alle Menschen wil behagen en in all,
Mag heden wel beginnen,
Maer quaed is te versinnen,
Wanneer hy einden zal.

ENZ. ENZ.

8) Wat is er op de Woordenschikking der volgende Periode uit BRANDT aan te merken? *Men behoorde ook den nieuwen aankomelingen niet op te leggen, sich te moeten laten vinden in de predikatie, die men gewoon is voor 't avontmael te doen, dienende, om by monde van den Kerkendienaar belydenis des geloofs te doen.*

P 4

9) Wat

9) Wat voor duisters en dubbelzinnigs heerscht er in de Woordenschikking van den aanhef des heerlijken Nonnenzangs in den *Gijsbrecht van Amstel*:

*O Kersnacht, schooner dan de dagen!
Hoe kan Herodes 't licht verdragen,
Dat in uw duisternisse blinkt,
En wort geviert en aengeboden,
Zyn hoogmoet luistert naer geen roden,
Hoe schel die in syn ooren klinkt.*

10) De bekwame en hoogst verdienstelijke SIMON STIJL zegt van FILIPS DEN TWREDEN, Koning van Spanje: „In zijde en achterdocht, om op zijne Staatsdienaars een wakend oog te houden, en zelfs tegen hunne deugden op zijne hoede te zijn, was bij Tiberius gelijk, maar al de kunstnarigen, waarin hij zich dagelijks affloofde, schoten te kort, om zijn oordeel die juistheid bij te zetten, zonder welke de verborgene kracht van zoo veel te zamengefelde werktuigen minner tot een gelukkig einde te bestieren is.” Wat zoude hier beter zijn om zijn oordeel die juistheid, zonder welke „... is te bestieren, bij te zetten, dan wel, gelijk de treffelijke Schrijver geschreven heeft? Hoe moet men het in het algemeen met dergelijke schikkingen maken?

11) ALLARD HULSHOF schept veel behagen in Woordenschikkingen, als de volgende: „Duizenden van gekorvene Dierstjes worden geboren, wien de uitbottende bladeren tot voedsel moeten dienen, gedurende hun kortstondig en gedaantewisselend leven.” — En weér elders: „Na de Dondervlaag ziet de ondergaande Zon minzaam neder, door de gebrokene lucht, op de rookende velden en beemden eener verkwikte Wereld, vertoonende zich als een hof des Heeren.” En op eene andere plaats: „Heldere dagen zijn er, om afscheid te nemen, en worden dikwijls gevolgd van huttende Stormwinden.” Wat valt er omtrent soortgelijke Woordenschikkingen op te merken?

12) VONDEL zingt van het hoofd van OLDENBARNEVELD:

Dat

*Dat Hoofd, dat Spanjen, eer het sloot zyn gouden mont,
Op goude bergen slout.*

Hoe zoude men in Proza liever de woorden van dien Zin rangschikken ?

13) Wat valt er aan te merken omtrent Woordenplaatsingen, als de volgende: *Beroofd van eeramöten en waardigheden, aan verachting en ellende ter prooije gegeven, van al zijne Vrienden verlaten, zag de Vrouw van Menzikof haren Echtgenoot weder.*

*Over eenige verdere Voorschriften tot eenen goeden
Nederlandschen Stijl, wat namelijk het meer of min
werktuigelijke van denzelveu betreft; te weten,
de keuze van zuivere en duidelijke
Woorden, derzelveu Verbinding tot Zinnen,
en wat hiertoe al verder behooren moge.*

§ 107.

De Nederlandsche Stijl is de wijze, die aan elk' Nederlander of Nederlandsch schrijvenden in het bijzonder eigen is, om zijne Gedachten, in haren samenhang en voortgang, door middel van woorden uit te drukken. In eenen wat engeren Zin bepaalt zich zulks tot het schriftelijk uitdrukken, gelijk daarom ook de zegswijze minder gewoon is: *Hij spreekt, dan wel, hij schrijft* een' goeden Stijl. Soms tijds beschouwt men den Stijl, vooral met opzigt tot het fiertijke der wijze, waarop de Gedachten zijn uitgedrukt. In dien zin zal men zeggen: *De taal en spelling zijn sordig; de Stijl is anders fraai.* Dit is, b. v. het geval met de volgende verzen uit den derden druk der *Hollandsche Natie* van den uitmunten- den HELMERS:

P 5

Ach,

*Ach, nu onttrekt de Zon zich die gedoemde stranden !
Een Nachts, zes maanden lang, daalt op dees Noorderlanden ;
Nu kwijnt elk aak'lg uit in zielverslindb're klagt ,
En niets breekt de eenzaamheid dier eeuwig lange nacht ,
Dan 't grommen van den beer , en 't huilen van de wolven ,
En 't scheuren van het ijs , en 't klotfen van de golven ;
't Vuur geeft geen warmte meer ; het geestrijk vocht wordt steen ;
Het bloed kruipt traag en mat door 't stervend ligchaam heen .*

§ 108.

De vereischten van eenen goeden Nederlandschen Stijl laten zich tot drie brengen , tot Zuiverheid name-lijk , Duidelijkheid en Fraaiheid. Door eenen Zuiveren Stijl verstaan wij de uitdrukking onzer Gedachten , in haren zamenhang en voortgang , door middel van woorden , die , voor zoo veel zulks mogelijk en nuttig zij , tot onze Moedertaal en derzelve beschaafden , in geschrifte heerschenden , tongval behooren. Het volgende bijtende Punt dicht des Heeren *van Zuili-chem* is dus , gelijk het meeste uit dien tijd , naar onzen tegenwoordigen schrijftrant onzuiver. Het versje is gerigt tot eenen Prediker , die met allerlei zotte bewegingen , slingeringen en speligen zijner armen , handen en vingeren de Toehoorders ontstichtte :

*Ghy , die daer nob gezien en ongeern aengehoort ,
Gods Woord slaet en bemorst met een gesochten slinger
Van handen ginds en weér , — in Gods tael is een woord ,
Dat , of Ghy 't noyt en laest , tot uwens t'huys behoort ;
Men seght in oud-Hebreeuwsh : Een Geck spreekt met syn
vinger !*

§ 109.

Een duidelijke Nederlandsche Stijl is eene zooda-nige uitdrukking onzer Gedachten , in haren zamen-
hang

hang en voortgang, door middel van Nederlandſche woorden, als noodig is, om hem, die met de vereiſchte ſcherpzinnigheid en kundigheden ter bevatting voorzien is, alles, hetwelk wij te kennen willen geven, gemakkelijk te doen bevatten. Duidelijk genoeg voor ieder deskundige is dus de Stijl in het volgende roerend vernuftige Sneldicht van HUIJGENS, in hetwelk hij de vrees voor ſterven, welke oude lieden aankleeft, en de zucht, die kinderen hebben, om, zoo als men het noemt, eens wat later op te blijven, hoogst treffend en zinrijk tegen elkander oyerftelt:

Willigh ſterven.

*Opblyven noemden wy in onze kindſche dagen
Niet vroegh te bed te gaen — 't Viel hart, om te verdragen,
Te moeten rusten, als de Son pas onderging. —
Die kindſheit komt wederom. (Is 't niet een wonder dingh?)
Hoe dat men ouder words, hoe m' ouder foeckt te wesen.
Opblyven blyft de vreughd, te bedde gaen het vreesen
Van alle Menschlickheit. — 't Schynt, dat de Tyds hiernaer
Iet sonderlinghs beloofst, dat levenswaerdig waer',
En daer m' om wenschen mogt nag heel lang op te blyven,
Om 's Werelds end mitschien en Grafschrift te beschryven,
Ten lesten komt de vaeck! 't is hier Graveet, daer Gicht,
Hier monden sonder^a tand, daer oogen sonder licht,
En oogen, die haer self, gelyck die van de kind'ren,
Ophouden met geweld en doorgaens voelen mind'ren. —
Wel hem, die sonder dat, Godvruchtalick bedacht,
Heel geern' en heel gerust kan seggen: Goeden nacht!*

§ 110.

Wij noemen eenen fraaijen Nederlandſchen Stijl die wijze van uitdrukking onzer Gedachten door middel van woorden in het Nederlandsch, als den goeden Smaak, of het Vermogen, om met juistheid het Schoone te kunnen

nen

nen gevoelen en beoordeelen, welgevallig is. Bevallen moeten b. v. de volgende uitmuntende regels van HELMERS, waarin de Dichter zich in zijne verbeelding verplaatst bij de Graftombe van WILLEM DEN EERSTEN, te Delft.

*Waar ben ik? Op wat grond heb ik mij zelv' verloren?
 Wat diepe stilte heerscht in deez' gewijde koren,
 Die mij bedwelmt, ontroert, mijn hart met sid'ring treft!
 't Is hier, dat zich de Mensch tot zijnen God verheft!
 Wat prachtig grafgezicht rijst ginds met held'ren luister,
 Omringd met helm en speer en losgerukten kluister?
 Wat gouden lett'ren staan gebeiteld aan den wand?
 „Hier rust de Redder van 's verdrukte Vaderland!”
 Ja, eerste Willem, ja! 'k wil, bij uw graf gezeten,
 Al 's geen mijn hart gevoelt mijn' Tijdgenoot doen weten!
 De Traan, dien ik hier wijd' aan uw Gedachtenis,
 Is 't offer, dat Gij eischt en Uwer waardig is.*

Over de Zuiverheid van Stijl.

§ III.

De vereischten van eenen Zuiveren Stijl, met opzigt tot de Woorden, zijn: 1) dat men de Woorden Orthographisch of Spelkunstig goed schrijve, en in hunnen Zamenhang Grammatikaal goed bezige; 2) dat men dezelve in de Proza onverminkt gebruike, namelijk, zonder nuttelooze veranderingen, verlengingen of verkortingen; 3) dat men zich aan geene zoogenaamde Latinismen, Graecismen, Germanismen, Gallicismen, Anglicismen enz. enz., dat is, aan geene Latijnsche, Grieksche, Duitsche, Fransche en Engelsche Spreekmanieren schuldig make; 4) dat men zich, zoo veel mogelijk, en vooral in sommige soorten van Stijl, onthoude van verouderde woorden; 5) van te willekeurig nieuw-gefmede woorden;

den; 6) van uitheemsche woorden; 7) van bastaardwoorden; 8) van zoogenaamde Provintialismen en Soloecismen, d. i. van Landschaps- en Perfoons-taaleigendommelijkheden; 9) van platte Volksworden, en van woorden, gewijzigd naar de platte Volkstongvallen; 10) van eigenlijk gezegde Poëtische woorden; 11) van eene verkeerde plaatsing der Zintekenen.

§ 112.

Het eerste vereischte tot eenen zuiveren Nederlandfchen Stijl is, dat men de woorden Orthographisch of Spelkunstig goed schrijve, en Grammatikaal of Spraakkunstig goed bezige. Aan het eerste wordt voldaan door het in acht nemen van die regels, welke door den aard der taal, en het gebruik hieromtrent zijn voorgeschreven, offchoon er, wat het gebruik betreft, voorheen weinig eenparigheid op dit stuk heerschte. — Sinds de nieuwe spelling echter, ten jare 1805 ingevoerd, is zulks aanmerkelijk verbeterd, en de bontkleurige verscheidenheid en ongelijkheid, die men in de schriften van vroegeren tijd aantrest, hebben plaats gemaakt voor eene niet onwelkome Orthographische gelijkvormigheid. Men spelde voorheen bij den eenen Dichter, (den netten en vernuftigen DE DECKER):

*Uw statig ampe, Antroon! en uw verwaende kleeren
En konnen uw waerdj geen hair by my vermeerren;
Al blinkt een Ezel schoon in purper of satyn,
Een Ezel laet daerom geen bostè beest te zyn.*

En waer bij een' anderen, (den overgoestigen en voortreffelijken HUIJGENS):

*Ik sie de Menschen aan, als Appelen en Peeren,
Wat meer, wat min verrott. — In 's handelen en keeren.*

Ver-

*Vernoemt men, waer 't haer schort, hoe weinig en hoe veel. —
Heel vry en zijnder geen; — elck heeft zyn eigen deel. —
Wat raed? — Men moets so gemieten en gebruycken,
En sien 't verrotte wet, maer sien 't met oogenvrycken,
En bezigen 't onrott'; soo handel ick, waer 't zy,
En bidd' ootmoedelick: men handel' soo met my!*

Welk zelfde denkbeeld, vol echte humaniteit, deze
hoogst merkwaardige Man in een zijner Mengeldich-
ten breedvoeriger uitdrukt, ter plaatse, waar hij on-
der anderen zeer fraai en verstandig, mijns bedunkens;
zingt:

*Vriendinn! ontfanght de less in 't goede, die 'ck u langh!
Daer steekt een voordeel in, dat ghy my danck sult weten,
Soo langh ghy my geheught. — Op d' ondeughd weest gebeten,
Soo vinnig als ghy mooght! — dat staet den Vromen toe;
Maer, lieve, weest soo wys en maakt uw ziel niet moe
Met ondeughd onder wyt wat deughds te liggen soecken,
Ontmoet ghy goed en quaed in menschen of in Boecken,
(Dat doode Menschen zijn, die spreken uit haer graf)
Denckt aen 't gemeene lot en d' algemeene straf,
Daerdoor wy een voor een dus mastelwynigh wierden;
Denckt, dit gebeurt zoo wel den derden, als den vierden!
De Wortel voed den Stamm en dese Tack en Blaen;
Soo is het oud Vergif van onder op gegaen.
Dus ben ick, dus is hy, dus zyn wy all' in 't hindert;
En vindt ghy dan in 't boeck een blad, dat u verwondert,
Een ander, dat u sicht, een derde, dat vermaeckt,
Veel andere daeraen, daervan u geen en smaect;
En vindt ghy in een Mensch een regentje van gaven
En blommekens van deughd, maer hier en daer begraven
In ondeughds onkruyt, ey, roert aen dat onkruid niet!
Daer kruid of bloemen zyn, wat lust u queeck of riet?
Die bloemen en dat kruid zyn uwer aendacht waerdigh,
Die and're ruyght goensins. — Vind ick een Hurys voor aerdigh
En achter niet onboemt, in 't midden lydeyck,
Daer is geen twyffel aen, als 't ons en ons gelyck,
Of 't heeft syn vuytjens, syn' verborgene rielen,
Syn on-civetsch geheim, syn amberloose helen;*

Maer

*Maer wat licht ons daaraan? — Sal ich de quaede lachte
Gaen gaeren by de goed' en breken de genucht,
Die my de goede gaf, en anderen beschamen,
Orn my wat leeds te doen? enz. enz.*

En bij een^d derden, (den zoetvloeienden, echten
Volksdichter C A T S), was de spelling weêr, als
volgt: (wel te verstaan naar mijne uitgave.)

*Ey let, hoe soet de linker speels,
Hoe soet syn listig pypje queels!
Ey let eens, hoe syn sluytje gaet,
En hoe syn quakkelbeentsje slaet,
Al tot de vogel is in 't net,
En dat hem 't vliegen is belet;
Maer dan, soo is het soet geluyt,
Dan is terfont het speelsjen uyt.
Het is van outs niet vreemt geseyt:
Let op een mensch, wanneer hy vleyt,
Let op een mondt, die soetsjens lacht,
Meer, als hy van te voren placht;
En daerom seg ik heden noch:
In schoone woorden leyt bedrog!*

En bij eenen vierden was de spelling weêr gelijk aan
die, welke b. v. voorkomt in des grooten VON-
DEL'S bijchrift op Amsterdam, (waarmede men het
hier boven, bl. 15 aangehaalde, vergelijken kan):

*Het T en de Amstel voên de hoofstads van Europe,
Gekroont tot Keizerin, des Nabuurs steun en hope,
Amstelredam, die 't hoofd verheft aen 's hemels as,
En schiet op Plutoos borst haer wortels door moerasch.
Wat wat'ren worden niet beschaduw't van haer zeilen!
Op welke merkten gaet zy niet haer waren veilen!
Wat Volken ziet ze niet beschrynen van de Maon!
Zy, die zelf wetten stelt den ganschen Oceaan!
Zy breyt haer vleugels uit door aenwas veler zielen,
En sleept de Weerelt in met overlade kielen;
De welvaert stut haer' Staet, zoo lang d' aenzienlijkheit
Des Raets gewetensdwangk zijn boozen wil ontzeit.*

Eu

En een vijfde spelde, als de doorluchtige Drosfaard
HOOF T:

't Minnegoodtje, wondziek geesje,
Klaaghte aan Venus, dat zijn peesje
In mijn traanen was geweekt,
Zoodat hy in lange wijlen
In mijn hart niet van zyn pijlen
Eén kon schieeten, dat ze steekt. —
Wilt Ghy, zed' ze: zijn geraaden,
Ziet maar, dat Ghy twee, drie draaden
Doris uit haar hair kabast;
Nemmer zult Ghy, hartevooghje!
Peesje spannen op uw booghje,
Dat bet by uw pijlen past. —
't Boefje quam, als zy zich kemde,
Steelen dard' het niet, maar lemdé
Met een bedelende stem,
Tot dat zy 'r hem drie llet raapen;
Klaar had hy daarmee zijn waapen,
Ik een scheutsje, 't schichje klem.

En een zesde volgde de spelling des deftigen en
hoogdravenden ANTONIDES na, als deze zong:

De heilige Jordaen, zoo dier van God bemint
Voorheen, als nu helaes van 't ongelooft verblint,
Roem' vry, als hy door 't kruid van Liban af komt stroomen,
Op 't riekend paviljoen van zyne Cederbomen;
De Rijn op Wyngaertloof, langs' zynen boort geplant,
De slepende Paktoot en Taeg op 't gouden zand;
De Betts op den geur van zyne Olyvespruitten;
De zilv're Wijsfel op zyn graenen, vee en fruiten.
De God des Tyloeds vaert ten hemel met een wout
Van schepen, kostelyk en konstig opgebout,
Aan zynen oever; — en ontduikt de Zonnestraelen
In een gehemelte van vlaggen, die hier praelen
En kraeken van de zijde en goudtraet, even schoon;
De Wijsfel brengt zoo veel gewassen niet ten toon;

De

*De Betts stammen van Olyven, noch de stranden
Van Tagus en Paktool getal van goude Zanden;
De Rijn perst minder maght van Druiven; de Jordaan
Ziet zoo veel Ceders niet om zyne bronnen staen
En spieglen in zyn glas, als d' Tgod daeglijx kieleu
Op zyne ruime kolk laveren ziet en krielen. enz.*

Zulk een verschil en ongelijkheid van spelling, als er in al deze verzen, (die hier in ons Handboek tevens om hun zelfswille en tot afwisseling geplaatst zijn) heerschen, ziet men thans niet meer — Het is voor het overige niet noodig, dat wij, na hetgeen hier boven over dit onderwerp door ons reeds gezegd is geworden, bij hetzelfde nog langer stil staan.

§ 113.

Men moet echter de woorden niet alleen bloot Spelkundig, maar ook Taalkundig goed schrijven, dat is, ook naar de overige regelen onzer Spraak-kunst of *Grammatica*. Als wij toch van den dapperen Hollandfchen Admiraal CLAASENS lezen:

*Acht schepen, zwaar van bouw, omsing'len thans den Held.
Hij staat alleen, maar vast, gelijk een rots 't geweld
Der Eeuwen, 't woest gebrul des Jonders fier blijft trotsen.
Schoon stormen aan zijn' voet in wilde golven klotfen;
Schoon schip bij schip, met kracht gestlinderd op zijn borst,
Verbrijzeld henen stuijft, staat hij met kracht omschorst,
Belacht het woeden van de Orkanen en van de Eeuwen. enz.*

dan is op de spelling van deze fraaije verzen uit den derden druk der *Hollandfche Natie* wel niets aan te merken, maar wel degelijk op de taal, of op het Grammatikale. Immers één der Substantieven heeft hier bij herhaling een geheel verkeerd geslacht. Tot de Zuiverheid van den Stijl behoort dus een getrouw

Q

be-

betrachten van de Regelen onzer Spraakkunst, welke Regelen wij hier boven beschouwd hebben. Inderdaad! dit stuk kan men niet genoeg ter harte nemen; gelijk men dan ook hiertoe in alle schriften, die over den Stijl handelen, b. v. in die van CICERO, QUINCTILIANUS, BLAIR, ROLLIN en honderd anderen, telkens op nieuws wordt aangespoord. Ook hebben de grootste Vernuftten altijd bijzonder veel werk van deze zaak gemaakt, ja, zich zelfs met de uitpluizing van schijnbare kleinigheden, tot dezelve betrekking hebbende, verlustigd. Ik behoeve slechts bij ons op de namen van eenen HOOFT, BILDERDIJK, en van hoe veel anderen niet al meer, te wijzen, om alle verder bewijs in dezen onnoodig te maken. Zeer naar waarheid heeft daarom JEREMIAS DE DECKER aan JAKOB HEIBLOK toegezongen:

*De Spraek-konst is de grond, waerop dat hecht en vast
Der Musen tempelbouw tot aen de wolcken wast;
Waer 't oock aen desen grond ontbreken mag of schorsen,
Daer staet de Tempelbouw der Musen in te storten. —
Ghy, Jacob, die dien grond dan in de Jonckheyt legt,
Moogt van dien Tempelbouw den Heyblock zyn gesegt!*

§ 114.

Het tweede vereischte van of tot eenen Zuiveren Nederlandschen Stijl bestaat hierin, dat men de woorden onverminkt en zonder verlengingen, verkortingen of veranderingen schrijve. Immers, dergelijke *Metaplasmen* of *Woordvervormingen*, gelijk men ze noemt, zijn meestal slechts uitgevonden, om den Schrijveren, die aan eene zekere vaste maat gebonden waren, met name den Dichteren, te hulp te komen, wanneer deze, door het bezigen der woorden in derzel-

ver

wer ware gedaante, de regels hier versmaat overschreden zouden hebben. HUIJGENS leert ons toch, dat men soms in Dicht niet alles zegt, wat men wil, maar wat men kan :

*Staet niet te vast op al het seggen,
Dat Dichters u te voren leggen ;
Daer is te machtigen verschil
Van Dicht tot Ondicht, lieve Man !
In Ondicht segt m' al, wat men wil,
In Dicht somtyds al wat men kan.*

Zoo ras men nu echter in de kluisters en voetsblokken van maat en rijm niet meer geboeid gaat, hebben de woorden regt op hunne natuurlijke en onverminkte gedaante, en de zuiverheid van den Stijl vordert, dat men hen van dezelve niet beroove, ten minste niet anders, dan wanneer het gebruik zulks ten eenemale toelaat, of de welluidendheid van eenen Zin er door bevorderd kan worden.

§ 115.

De voornaamste van dergelijke Woordvervormingen in het Nederlandsch zijn dezelfde, die men ook in het Latijn aantreft, namelijk 1) de *Antithesis* of Letterverwisseling, 2) de *Prosthesis* of Voorklamping, 3) de *Aphaeresis* of Knotting, 4) de *Syncope* of Uitswerping, 5) de *Epenhesis* of Invoeging, 6) de *Crafsis* of Zamentrekking, 7) de *Diaeresis* of Spalking, 8) de *Apocope* of Afkapping en 9) de *Paragoge* of Achteraanklamping.

§ 116.

De *Antithesis* of Letterverwisseling bestaat hierin, dat men, in de plaats van zekere letter (het zij klinker

Q 2

of

of medeklinker), waarmede een woord gewonelijk geschreven wordt, eene andere bezigt. Zoo vindt men bij onze Dichters, vooral van vroegeren tijd, *houwen* voor *houden*, *houwbaar* voor *houdbaar* enz. De geestige HUIJGENS heeft met dit laatste, en met ons oude *houwbaar*, in den zin van *huwbaar*, de volgende aardige woordspeling:

Is 't Meisken van oud eerlick bloed,

Is 't meer, als matelick, van wesen,

Is 't ryckelick versien van goed,

*Soo haest, als 't HOUWBAER is, en sal 't NIET HOUWBAER
wezen.*

dat is, *niet meer te houden*. — Men heeft zoo ook; *ouwe* voor *oude*, *ge* voor *gij*, *me* voor *mij*, welk eene en andere, schoon in Poëzij niet altijd ongeoorloofd, in den Prozastijl vermeden moet worden.

§ 117.

De *Prosthesis* of Voorklamping hecht of klampt vóór aan het woord eene lettergreep, die hetzelfde in het gewone gebruik niet bezit. Dus vindt men bij onze Dichters wel eens *Gebuurman* voor *Buurman*, *Gemannen* voor *Mannen*, welk laatste onder anderen door den Heer van *Zuilichem* gebezigd wordt in het volgende, zeer zinrijke Sneldicht, *Stijl* getiteld:

Bedrieght u selven niet, GEMANNEN van de Pen!

(Daervan ick lichtelick een swacker Lidtmaet ben,

Dan die 'ck berichten durf), Bedrieght u niet, goet Vrinden!

Men moet in al ons werck, 't zij dicht of ondicht, vinden

Dat soet en krachtig zy; — goet woorden, sachte tael

Als blompap, zijn wel yet, maer ver van altemael.

Get

*God stof en kloeck geweld van deftige Gedachten
Zijn heel niet, als se in 't barsch van duystre woorden
smachten. —*

*In één woord! Al ons werk moet sterk gebeente zijn
En senuwen; — en 's vel daerover klaer en fijn.*

In den Prozastijl moet men zich van dergelijke Voor-
klampingen onthouden, en ook zelfs onze tegenvoor-
dige Poëzij gedooft ze maar zelden. — Meer of min
heeft voor het overige het gezegde *ge* wel eens een'
collectieven Zin.

§ 118.

De *Aphaeress*, d. is Knotting of Wegneming, heeft
plaats, wanneer wij, onder het gebruiken van een Af-
wendingsteeken of *Apostrophe*, ééne of meer letteren
aan het begin van een woord weg laten, en indier-
voege de woorden, om het dus te noemen, knotten.
Als de Heer van *Zuilichem* van JAN, den dronkaard,
zingt:

*Veel dronckjes achter een weet Jan gan een te rijgen,
Of Griet wil preutelen of niet;
Stet, seght hy, mijn beminde Griet!
Dit 's om den dorss, dien 'ck heb, en dat, om geen' te krygen.*

gebruikt hij twee Knottingen, namelijk 's voor *is*,
en 'ck voor *ik*. In het volgende tweeregelige Snel-
dicht van denzelfden geestigen Dichter komt er ééne
voor:

*Ick sie, dat yeder volght sijn eigen wil en wysheit,
Maer Gods wijs volgen, Mensch! is 't merg van alle wysheit.*

Hier staat namelijk de *Aphaeress* 't voor *het*. En
zoo hebben wij 's voor *des*, en meer andere derge-
lijke Knottingen, waarvan sommigen, gelijk b. v.

de laatstgemelde , als mede 't voor *het* , en 'k voor *ik* , ook van lieverlede in den Prozaftijl ingeslopen zijn. Te onregt echter, daar zij in den grond tot de Woordverminderingen behooren, en ook ligtelijk onwelluidendheid en stroefheid te wege kunnen brengen. Het best doet men derhalve, om aan dezelve in Proza den toegang tot eenen deftigen en sierlijken schrijfrant te ontzeggen, en ze niet anders te bezigen, dan daar, waar of het gebruik zulks volstrekt vordert, of waar zij in staat zijn, om voor een oogenblik eene aangename afwisseling aan den Stijl bij te zetten, of deszelfs gespierdheid en kracht te vermeerderen. Het oordeel hierover blijve geoefenden ooren toevertrouwd!

§ 119.

Wat de *Syncope* of Uitwerping betreft, dezelve ontstaat, of door het weglaten en soms ook wel verwisfelen eener letter midden in een woord, of door de zamentrekking van twee lettergrepen tot eene; welke zamentrekking, ten gevolge van zulk eene letterweglating, plaats grijpt. Men heeft gewone en ongewone *Syncope's* — Tot de eerste soort behooren de zoodanige, welke voor ieder' Dichter onmisbaar zijn, opdat hij aan de strenge vorderingen van rijm en maat voldoen kunne. Een paar van zulke *Syncope's*, en wel een paar, door zamentrekking gevormd wordende, treffen wij aan in het volgende bijtende Puntdicht van den geestigen HUIJGENS, waarin hij de dulle pleitzucht van zijnen tijd strengelijk gispt:

*Ick prys mijn Advocaet! — Hij is gaen liggen serven,
En heeft het Dolhuys voor sijn Erfgenaem verklaert,
Hy seid' : ick heb mijn god by lotte LIEN VERGAERT,
't Moet gaen van daer het quam; de Gecken moeten 't erven.*

Hier

Hier wordt uit het woord *lieden* de *d* geligt, en het overblijvende *lie-ën* tot *liën* zamengetrokken. *Vergaderd* wordt *vergadr*. Op eene foortgelijke wijze wordt het drielettergripige *bladeren*, om des rijms wille, tot *blāren* gemaakt in deszelfden Heeren van *Zuulichem's* aardig Punt dicht op Hopman DIRCK:

*Sy liegen 't, die verklaren,
Dat Dirck geen hert en heeft;
In allerley gevaren
Gevoelt hy, dat het leeft,
En, als de popelBLAEREN,
Van 't minste windje beeft.*

En zoo zijn *bróer* voor *broeder*, *teer* voor *teeder*; *schaduw* voor *schaduw*, *Gobn* voor *Goden* en honderd andere, allen *Syncope's* van eenen foortgelijken aard, als de twee gemelde. Die, welke in de volgende Dichtregelen van H U I J G E N S voorkomt, is eenigzins anders:

*Voor een BESOND'RE gaef danck ick mijn' God en Heer;
Sy hebben my niet lang te vreesen, die my krencken,
Al socht ik het te doen, ick kan 't niet langh gedenccken;
't Goed, dat ick heb gedaen, ontgaet my noch veel eer,
't Goed, dat my is geschiet, vergeet ick nemmermeer. —*

Hier staat *bijzond're* voor *bijzondere*, even als onze Dichters *Eng'len* voor *Engelen* zeggen, *eeuw'ge* voor *eeuwige*, *heil'ge* voor *heilige*, *oedle* voor *edele*, enz. enz. De deftige Prozaftijl gedooft dergelijke Woordvervormingen niet. — Wat de ongewone *Syncope's* betreft, als b. v. *knijn* voor *konijn*, *glei* voor *galei*, *poēren* voor *poederen*, en meer andere van dien stem-pel, welke onze vroegere Dichters zich niet zeldzaam veroorloofden, dezelve mogen in onze tegenwoordige Poëzij niet, dan met veel omzigtigheid, worden gebezigt, zoo zij al gebezigt mogen worden.

De *Epenthesis* of Invoeging schuift in een woord eene letter in, die er niet in zijn moest. Zoo vinden wij bij onze vroegere Dichters *tittelen* voor *sittelen*, *gekomen* voor *gekomen* enz. Men kan er het woord *honing* ook toebrengen, dat eigenlijk *honic* moet luiden. HUIJGENS zingt er van:

Het sotste van all 't sott is menschelyk gegis;
Het soetsste van all 't soet weet niemand, wat het is.

De *Epenthesis* is slechts in enkele gevallen in den Stijl der Poëzij te dulden. De Proza verbant dezelve.

Schijnbaar is er veel overeenkomst tusschen de *Syncope*, van welke wij zoo even melding maakten, en tusschen de zoogenaamde *Crafsis*, d. i. Zamentrekking of Ineenmelting. In den grond echter zijn beiden van elkander onderscheiden. De *Crafsis* toch werpt niet zoo zeer letteren uit, als zij wel twee op elkander volgende vokalen in de uitspraak één-, in plaats van tweefylbig maakt. Dit doet zij vooral met *ië*, *iā*, *iāan* en dergelijke, onzer tale eigenlijk vreemde letterverbindingen. Immers, in echt Nederlandfche woorden worden twee elkander volgende, verschillende klinkers dadelijk tot Diphthongen. Dus zeggen wij *dien*, en niet *di-ën*, *dauw*, en niet *da-uw* enz. enz. Doch, om niet van ons onderwerp af te geraken, — men heeft twee Zamentrekkingen in de volgende Dichtregelen van HELMERS:

Maar wie schetst Heemskerk ons, die naar den Noordpool streeft,
Door vuur en ijschots boort en bij Gibraltar sneeft?

Van

*Van Goens, die Koningen zijn ketens heeft doen dragen,
 En 't Oosten heeft geklemd aan Neerlands zegewagen?
 Wie Kortenaar, wiens vuist voor ons de Zond ontfloot,
 Piet Hein, den Winnaar van des Ibers zilv'ren vleet,
 Die aan Braziel'je's kust op Spanje zegepraalde,
 Een oogst van lauw'ren won, en met zijn bloed betaalde. enz.*

Hier staat *Braziel'je* voor *Brazilië*, gelijk ook *Spanje* eigenlijk voor *Spanië* staat, zoo als de Hoogduitschers nog *Spaniën* schrijven. De laatstgemelde *Crafsis* heeft echter ook in den Proza'stjl de ware schrijfwijze van het woord verdrongen. Zoo wordt *Groot-Brittannië* ook al van lieverlede *Groot-Brittanje*. *Italië* gaat echter slechts bij de Dichters in *Itaalie* over. Men kan in onze vroegere Poëzij nog meer soorten van Zamentrekkingen vinden.

§ 122.

In het Graffchrift van BRANDT op zijne Gade
 SUSANNA BARLEUS, hetwelk luidt:

*Hier rust Zuzanne, een bloem van wijsheit, geest en deugt,
 En tweemaal ELLEF jaar myn helst, myn hulp, myn vreugt.*

treffen wij een voorbeeld van dien *Metaplasmus* aan, welken men de *Diacresis* of Spalking noemt. Dezelve heeft vrij wat overeenkomst met de hier boven beschouwde *Epenthesis* of Invoeging, maar zij verschilt er echter in zoo verre van, dat door haar het woord niet eene enkele of een paar letters, maar bepaaldelijk eene lettergreep rijker wordt. Wij zien, dus hoe BRANDT van *elf ELLEF* gemaakt heeft. En zoo vindt men *pallem* voor *palm*, *harrenas* voor *harnas*, *mel- lek* voor *melk*, *worrem* voor *worm*, enz. enz. HUIJ- GENS bezigt *gelas* voor *glas* in het volgende Punt- dicht:

Q 5

Myn

*Myn Jongen brak me een fijn GLAS,
 Ick vraeghde, hoe 't by gekomen was,
 S66, seide hy, Heert! (als om te vallen)
 En heeft er noch een lasen vallen.*

In den Prozaftijl zijn dergelijke Woordverlengingen volstrekt af te keuren. Ook zelfs onze tegenwoordige Poëzij duldt ze ongaarne.

§ 123.

Gelijk de *Aphaeresis* of *Knotting* op het begin, zoo oefent de *Apocope* haren invloed op het einde der woorden uit, van hetwelk zij ééne, of soms meer letteren affnijdt. Deze Woordvervorming is bij ons niet zeldzaam, noch bij de Dichters, noch in den dagelijkschen Spreektrant. Men heeft in den Dichtstijl verscheidene soorten van Afkappingen, welke echter allen niet even gebruikelijk en geoorloofd zijn. Als HUIJGENS dus b. v. zingt:

*Kindren van heden, die t' SCHOLE verkeert,
 Lets op een' reden, die 'k hebbe geleert;
 Neerstig gebeden is half gestudeert.*

dan is de verkotting *t' schols* voor te of *ter schols* een voorbeeld uit ééne van deze soorten. Uit eene andere soort vinden wij er één in het volgende Punt-dicht van denzelfden geestigen Man:

Ampten, Lasten.

*Stet, waer ons' driften gaen, en waer w' ons om bemoeyen!
 Veel werdt' zijn n'fars, veel er' sijn goude boeyen!*

Hier staat *ons'* voor *onze*.

Hier

Voorbeelden eener derde foort komen voor in de Dichtregels van HUIJGENS, luidende :

*Een Vterpijl en een Hovelingh
Gelycken seer sich in één dingh,
Sy rijssen BEI' tot hooger eeren,
Maer, hoe se hooger gaen, hoe dat s' HAER meer verterren.*

S' haer namelijk staat hier voor *ze haer*; dat is, zoo als wij tegenwoordig schrijven zouden, *ze zich*. — *Bei'* gaat voor *beide* door. Zoo staat *aard'* voor *aarde*, als HUIJGENS, bij het zenden van een stichtelijk boek tot een tegengescchenk voor aan hem gezonden appelen, zingt :

*Ghy sendt het schoonste, ja, maer ick het nutst geschenk!
Het uwe spruyt uit d' AERD', het myne uit Hemelsche Ad'ren;
Soo win ick 't, en nochtans, als ick 't wel overdenck,
Ghy sendt my Vruchten toe, en ick send' u maer Blad'ren.*

Apocope's van nog weêr andere foorten bieden zich in de twee volgende Sneldichten deszelfden Heeren *van Zullichem* aan. Het eene luidt :

*Dry lessen heeft ons God ter Wereld opgegeven:
Hoe s' is, en hoe m' er leeft, en hoe m' er hoort te leven.*

Hier staat *m'* tweemaal bij *Afkapping* voor *men*. Even zoo in het volgende, waarin de Dichter, doelende op zijne door hem zoo vermaard gewordenen, maar niet groote Buitenplaats *Hofwyck*, eene aardige woordspeling heeft :

*Dis 's Hofwyck, een Kasteel, soo groot schier, als een kluyt,
Pas voor een kleine Kat of pas voor een groot Maysje;
Als ick hier binnen tre, soo seght m' : Ick ga op 's huys,
Maer ick segh (met verlos!) ick ga eens op het Huysje.*

Eene

Eene soortgelijke, als de hier voorkomende *Apocope* van *m'* voor *men*, is die van *d'* voor *den*. Beiden zijn echter niet even zeer te gedoogen. Verscheidene andere Afkappingen, en die ook wel in den Prozastijl voorkomen, trest men aan in de volgende verzen uit den fraaijen Herderszang van *S M I T S*, getiteld *Kloris*:

o Frishe beemt! o bosch! o rijtge Eikeboomen!
o Bloemwaranden! o bekorelijke stroomen!
Die flus mijn BLY geluidt met vreugd' hebt aengehoort,
Toen ik voor Kloris zong, die myne ziel bekoort.
Hooft nu myn klagten, die zich door de lucht verspreijen,
Nu ik my van myn vreugd', mijn Kloris, zie gescheijen.
Zwygt, schelle Vogeltjes! hier voegt geen vrolyk liedt!
Nu Kloris dit gewest en myn gezicht onsvleedt,
Heeft ook de vreugdt dit veld en myne ziel begeven;
Nu kwynen beek en beemdt, nu zuchten bosch en dreeven;
Want roep ik: Kloris, keer! ei, sta myn klagten gade,
Dan baauwt my de Echo fluks den naem van Kloris na;
En roep ik: Keer, myn Bruid! myn Bruid! waer mooge
Gy dwalen?
Dan hoor ik haer tersfont: myn Bruidt! myn Bruidt!
herhalen;
Myn Schaaapjes treuren mee, zy laeten 't voedsel saen,
Als waren zy in 't hart met Damons leet belaen;
Geen versche klaver kan hen thans in 't minst verfrischen;
De velden schynen my verwarde wildernissen;
Ik derf MYN' wellust, want myn Kloris voert dien mee;
o Kloris! Kloris! keer toch weder op myn mee!

De met andere letteren gedrukte woorden in deze bevallige Dichtregelen, b. v. *blij* voor *blijde*, *gade* voor *gade*, *beë* voor *bede*, *meë* voor *mede* enz., zijn Afkappingen; *mijn'* voor *mijne* is er ook meer of min eene. Zelfs schijnt de Dichter, blijkens het bezigen van het kortingsteeken, ook de woorden *vreugd'* en

en *siel* nog te beschouwen als *Apocope's*, en als geschreven staande voor *vreugde*, *ziel*. Trouwens, het is hier boven reeds gezegd geworden, en aan elk' Taalbeoefenaar bekend, dat men onze Substantieven, en vooral die van het Vrouwelijke Geslacht, voorheen meer op *e* deed eindigen, dan tegenwoordig. Men schreef in vroeger dagen hier te Lande *sprake*, *vreugde*, *Zonne*, *ziel*, even als de Hoogduitschers dit nog doen in hun *Sprache*, *Freude*, *Sonne*, *Seele*. Slechts de harde Opperduitsche Dialekten, b. v. diegene, welke in Oostenrijk, Beijeren enz. enz., gesproken worden, laten die *e* weg, en bezigen *Sprach*, *Sonn*, *Seel*, *Bub*, enz. enz. Voor zoo ver wij Nederlanders dus thans zoo karig op het gebruik der gezegde klinkletter aan het einde der woorden geworden zijn, kan dit niet ten bewijze strekken, dat onze Taal in Zoetvloeiendheid gewonnen heeft. Even min is het in het tegenwoordige Hoogduitsch eene deugd, dat men er midden in de woorden de zachte *e* dikwerf daár weg laat, waar wij Nederlanders dezelve gebruiken, ten minste dienden te gebruiken. Onze Overrijnsche en Overeemsche Taalbroeders toch schrijven *göttlich*, *schrecklich*, *schmerzlich*, *herzlich*, *Jüngling*, *Fremdling* enz., latende dus de Consonanten tegen elkander aanbotsen en aanhorten. Wij scheiden ze door middel der *e* en zeggen: *goddelijk*, *schrikkelijk*, *smartelijk*, *hartelijk*, enz. enz. Uit veel soortgelijke woorden begint de *e* echter ook al bij ons eene verftooting te worden, op welke uitbanning echter de tegenwoordige Spelling het zegel harer goedkeuring niet gedrukt heeft. In de Conjugatie onzer Werkwoorden is de gemelde klinkletter sinds lang reeds niet meer te zien, want, terwijl onze Voorvaderen, op der Hoogduitscheren wijze, met de *e*, *Ik beminne u* of *dij*; *beminnes da*, of *beminnest gij mij* ook zeiden,

den, zeggen wij meestal *ik bemín u: bemínt gij mij ook*, doende wij slechts in den *Subjunctivus* of de *Aanvoegende Wijze* van tijd tot tijd de *e* nog eens klinken.

§ 124.

De laatste der door ons in § 115 opgenoemde *Woordvervormingen* of *Metaplasmen* is de *Paragoge* of *Achteraanklamping*, hierin bestaande, dat men aan het einde der woorden ééne of meer letteren hecht, die dezelve in het gewone gebruik niet hebben. Het is dus ook al eene dier *krukken*, met welke behulp de *Dichters*, aan wie de *maat- en rijmklausters* het gaan wel eens wat *moeijelijk* maken, en wier *Stijl*, juist om deszelfs *voeten*, somtijds *slecht voetéren* kan, trachten moeten voort te *hompelen*, ten einde den *Prozaïst* op zijde te *blijven*. Dus ware b. v. de *Heer van Zulichem* in het volgende *Sneldicht*, tot tweemalen toe, in zijne *dichterlijke vaart* *steken gebleven*, hadde hem de *Achteraanklamping* niet uit den *nood* gered:

Van Dircks Dochter.

Dirck, die syn Dochter soekt te venten,
Gelijckt haer by de lieve Lenten
In 's bloeyen van haer jonge jeugd. —
Of die gelijkenis veel deught,
Laet ick den kundigen bevolen. —
My dunckt, Monpeer en sou niet dolen,
Geleeck hy liever haer gedaent^e
By d' allerschoonste Herfst- Maend.
Soo vruchtbaer, seggen stoute monden,
Heeft s' geman^d by geval bevonden.

In deze *Dichtregelen* staat *Lenten* voor *Lente*, en *Herfste* voor *Herfst*. Voor het laatste had de *Dichter* ook

ook , bij wijze van Spalking , waarover in § 122 gesproken is geworden , *Herrefst* kunnen zeggen .

De Achteraanvoeging der *n* , zoo als in *Lenten* , is eene bij onze vroegere Dichters zeer gewone *Paragoge* , oorspronkelijk daaruit ontstaan zijnde , dat men de zamenfmeting der *e* met eene volgende vokaal wilde voorkomen , om niet een' voet te weinig in de versmaat te krüigen . Tot dat einde bezigt HUIJGENS , b. v. de gezegde letter in het volgende Snel-dicht :

*Gelyck als zeder Mensch syn sinnetje , syn wensje ,
Sijn eigen lustjen heeft ,
Daer naer hy guerne leeft ,
Soo heeft ook elke Mensch een' eigene conscientie ;
Dus preecten ik Matthys. — Hoe , ses' hy : elak Mensch één ?
Soo heeft 'er yemand wyse , want ich en habb' er geen .*

Preecten namelijk vervangt hier *preekte* . Naderhand heeft men de *n* ook wel nutteloos aangehangen , welk eene en andere aanleiding tot veel verwarring in de Geslachten onzer Naamwoorden gegeven heeft .

Men is op deze en in het algemeen op alle foorten van Metaplasmen tegenwoordig , zelfs in den Dichterlijken Stijl , vrij wat keuriger , dan voorheen .

Het hier kortelijk aangestipte over de Woordvervoeringen moge voor dit Handboek genoeg zijn !

Een paar Vragen , nog hiertoe betrekkelijk .

1) Heeft men ook in andere talen , b. v. in het Latijn , Fransch , enz. soortgelijke Metaplasmen , als waarvan in de bovenstaande §§ gesproken is geworden ?

2) Wat andere voorbeelden van *Antithesen* of Letterverwisselingen laten er zich al opnoemen ? In hoe ver is de *Antithesis* tegenwoordig nog geoorloofd , en in den Dichtstijl aan te bevelen ? Heeft men ook enkele geoorloofde Letterverwisselingen in de Proza ?

3) Wat

3) Wat al meer andere soorten van *Aphaereses* of Knottingen, dan de in § 118 opgenoemde, treft men aan? Welke Knottingen zijn in den Prozastijl onvermijdelijk?

4) Heeft men ook *Syncope's* of Uitwerpingen, die in den Prozastijl geheel en al door het gebruik gewettigd zijn geworden? Wat voorbeelden van Uitwerpingen kan men meer aanvoeren? Hoe duidt men de *Syncope's* in den Stijl aan?

5) Welke soorten van *Craes* of Zamentrekkingen vindt men, behalve de in § 121 opgenoemde, al meer bij onze Dichters?

6) Wat andere soorten van *Diaereses* of Spalkingen heeft men nog? — Laat zich de *Apocope* of Afkapping *m'* voor *men* gepastelijk in den Dichterlijken Stijl bezigen? Waartoe kan zij aanleiding geven? Kan men in den Prozastijl *Apocope's*, als daar zijn: *een'* voor *eenen*, *haar'* voor *haaren*, enz. enz. toelaten? Welke taal lascht en hecht de zacht-korte *e* meer in en aan de woorden, de onze of de Hoogduitsche? enz.

7) Welke andere voorbeelden van *Paragoge's* of Achteraanklampingen, dan die, welke in § 124 voorkomen, laten er zich al opnoemen? Is het eene *Paragoge*, wanneer ik zeg: *de Schoonheid der Vrouwe*? Hoe heeft de voormalige *Paragoge* der *n* in onzen Stijl aanleiding tot verwarring in de Geslachten gegeven? Is in deze Achteraanklamping ook somwijlen oud-Hoogduitsch taaleigen te bespeuren? enz. enz.

Enz. Enz. Enz. Enz. Enz.

§ 125.

Het vermijden van zoogenaamde Latinismen, Gallicismen, Anglicismen, Germanismen, en hoe dezelve verder heeten mogen, maakt een derde vereischte tot eenen Zuiveren Stijl uit. Men verstaat door de gezegde gebreken spreek- of schrijfwijzen, niet in onze Sprake, maar in die der Latijnen, Franschen, Engelschen, Duitschers enz., te huis hoorende, en, of 1) bestaande in geheel vreemde, slechts naar onze uitspraak

gc-

gewijzigde woorden, of 2) in woorden, welke wel onzer Tale niet vreemd zijn, maar in andere betekenissen bij ons gebruikt worden, of 3) in uitheemsche Woordvoegingen en Woordenschikkingen. Het meeste gevaar loopen wij bij ons van Germanismen of Hoogduitschheden, waartoe namelijk de allernaauwste bloedverwantschap, die het Nederlandsch en Hoogduitsch met elkanderen verbindt, zeer ligt aanleiding kan geven; terwijl het daarenboven ten uiterste moeilijk valt, om met eene juiste scheidlijn het grondgebied dier beide talen af te bakenen. Sommige Germanismen vallen dadelijk in het oog. Wat Nederlander toch ontdekt dezelve niet oogenblikkelijk in den volgenden Zin: *Mijne woning te Napels had onder meer andere groote aannemelijkheden, welke het onbekwame, om vijf stokwerken hoog tot haar heen op te moeten stijgen, wijd overwoegen, ook nog het voordeel, dat ik zoo gelijk van de kamer uit op eenen kleinen gang kwam, en van dezen door eene houten ladder zoo voort mij op de hoogste Terras van het Huis bevond.* Zoo zoude het ons ook dadelijk in onzen Stijl opvallen (opdat ik zelf hier eens een' Germanismus bezige), dat is, *in het oog vallen*, wanneer iemand gezegd werd, *zich bij den Koning voor dit of dat ambt bedankt te hebben*, dat is, *den Koning voor zoodanig eenen post zijnen dank te hebben betuigd*. Want offchoon men in onze taal, ten minste in de Geldersche Dialekten, wel spreekt van: *b. v. ik bedank mij daar wel voor, om dit of dat te doen*, wordt dit *zich bedanken* zelden, voor zoo ver ik weet, gebezigd in den zin van dank zeggen voor eene weldaad, eene beleefdheid, of iets anders, dat goed is. Dit kan het onderwijl wel degelijk in het Hoogduitsch beteekenen, weshalve de geestige Heer van Zuilchem, die in de

R

voor-

voornaamste talen van Europa verzen maakte, en dus Kenner dier Spraken was, deze zijne bekwaamheid dan ook weêr, op zijne gewone aardige wijze, aan den dag legt, als hij zingt:

*De Duytschen hebben, schynt, ondanckbare gedancken ;
Soo ick haer vriendschap doe,
De danck behoort my toe ;
Sy seggen 't anders om, en doen haer zeer bedancken.*

In het voorbijgaan zij gezegd, dat wat het in deze verzen gebruikte *doen* betreft, zulks hier op dezelfde wijze voorkomt, als de Engelschen hun *to do* bij hunne *Verba* dikwerf bezigen, en gelijk men in het Groningsch, dat vol Engelsch steekt, somtijds zal hooren zeggen, b. v.: *Mijnheer DEED Mijnheer voor de uitnoodiging bedanken*, in plaats van *bedankte*, of *liet bedanken*.

Een aantal Woorden en Spreekwijzen zijn er echter, waarover men uren lang zoude kunnen twisten, of dezelve al, dan niet, als Germanismen beschouwd moeten worden, terwijl men daarenboven, wilde men het gezag der Oudheid in dezen doen gelden, niet alleen veel zulke half, maar zelfs honderden van tegenwoordig geheel Hoogduitsch schijnende uitdrukkingen zoude kunnen verdedigen. Wij hebben er al weêr een voorbeeld van in het zoo even gemelde Puntdicht van HUIJGENS, waarin het Hoogduitsche woord *Gedancken* voor ons *gedachten* gebezigd is. Wij zouden ook indiervoege, om het Hollandsche der Hoogduitsch schijnende uitdrukking: *HET IS SCHADE, dat het weder heden zoo slecht is*, (*Es ist Schade, dasz das Wetter heute so schlecht ist*) voor *HET IS JAMMER, dat enz.*, te bewijzen, het gezag van den grooten H O O F T kunnen inroepen, die in de *Granida* deze uitdrukking juist in diezelfde beteekenis bezigt.

Het

*Het vinnig stralen van de Son
 Ontschuil ik in 't Bosfchaedje ;
 Indien dit Boschje klappen kon ,
 Wat melde 's al vryaedje !
 Vryaedje ? neen ! Vryaedje ? ja !
 Vryaedje sonder meenen ;
 Van hondert Harders (is 't NIET SCHAÊ ?)
 Vindt m' er getrouw niet éenen.*

Wij zouden het Hoogduitsche *Leserin* voor *Lazeres*, met het in § 55 aangehaalde Punttdicht des Heeren van *Zuilichem* kunnen bekrachtigen. Wij zouden', als wij zeiden: *De wijn wil mij, heden middag, maar volstrekt niet MONDEN*, dat is, *niet smaken*, (*Der Wein will mir heuse Mittag ganz und gar nicht munden*), ons op HUIJGENS kunnen beroepen, die zingt:

Pieters Smacck.

*Ick vraeghde Pieter lest,
 Wat wijn hy 't lieffte dronck: 'ck sou'd er hem af doen schencken ;
 Heer, seid' hy, sonder dencken :
 Wijn, die my niet en kost, MONDT my gemeenlick best.*

Met welk *monden* men dat andere *monden* niet verwarren moet, hetwelk in het volgende Punttdicht van denzelfden Dichter voorkomt:

Aen Agniet.

*Stonds my een Tale vry, die Holland noyt en hoorden,
 Ick seid' in nieuwe, maer seer duydelicke woorden :
 Ghy MONDT my niet, Agniet !
 Noch ooght, noch oort my niet.*

Hier toch wil de geestige Man, al laghende, zeggen: Uw mond behaagt mij even min, als uwe ooren en oogen.

Wij zouden indiervoege al verder *Redelijkheid* voor

R 2

Braaf-

Braafheid en *Eerlijkheid*, leesten in den zin van *bewijzen*, *betoonen*, (Hoogduitsch *Einem einen Dienst leisten*); *zwindelen* (Hoogd. *schwindelen*) voor *duizelen*, *duizelig worden*; *Laster* (Hoogd. *Laster*) voor *Ondeugd* in het algemeen; *Wonne* (Hoogd. *Wonne*) voor *Vreugde*, *Verrukking*; *uitieren* (Hoogd. *äusseren*) voor *uiten*, *te kennen geven*; *Amme* (Hoogd. *Amme*) voor *Minne*, *Zoogster*; *gewogen* (Hoogd. *gewogen*) voor *toegenegen*, *gunstig*, en hoe veel andere foortgelijke, geheel Hoogduitsch schijnende woorden en spreekwijzen niet al meer, met het gezag van HOORT, VONDEL, HUIJGENS, CATS, en de overige beroemde Schrijvers van onzen vroegeren tijd bekrachtigen kunnen, ware zulks noodig, en liet het bestek dezes Handboek eene grootere uitweiding over dit onderwerp toe. Nu moeten wij het bij het gezegde laten berusten, terwijl wij, als de slotfom van hetzelfde, deze drie Regels ter betrachting aanprijzen. Vooreerst namelijk: wacht u voor Germanismen! — Ten tweede: wacht u, om eenen Schrijver, aan wien gij vertrouwen moogt, dat Zuiverheid van Stijl lief en waard is, en die tevens blijken geeft van over zijne taal nagedacht te hebben, dadelijk Hoogduitschheden aan te tijgen, als dezelve zich schijnbaar bij hem vertoonen. En ten derde: duid het eenen daartoe Bevoegden nimmer ten kwade, dat hij tuschenbeide, als dit volstrekt noodzakelijk is, van onze Germaansche Taalbroeders het eene of andere Woord, of de eene of andere Woordvoeging ontleene, of wel, dat hij, op der Hoogduitscheren wijze, door gepaste Woordkoppelingen onzen Taalschat zoeken te vermeerderen. Hij doet dit laatste dan toch niet, omdat de Hoogduitschers het doen, maar, omdat wij in onze Taal, die in vele opzichten geheel en al hetzelfde karakter heeft, als de hunne, zulks uit kracht van de haar eigene geaardheid doen kunnen. Van

Van Anglicismen, dat is, Engelsche taaleigenheden of spraakeigendommelijkheden, loopen wij weinig gevaar. HUIJGENS bezigt er, al boertende, een' in het geestige Sneldicht :

Ick vraeghd' : Hoe raecte Dirck om 't leven? Was 't van
DRINCKING,
Of van een SINCKINGH? — Neen! seid' yemund, geen van twee,
En evenwel van beid' ; Hy tuymelde in de Zee,
En dronck syn selven doot, en bleef voorts in een' sucking.

Drinking staat hier voor *drinken*, even als de Engelschen dus hun bedrijvend Deelwoord, of *Participium activum*, dat bij hen op *ing* uitgaat, in de plaats van den *Infinitivus* of de Onbepaalde Wijze, en voorts als Substantief gebruiken. Men zoude derhalve in het Engelsch den eersten versregel van HUIJGENS vertalen kunnen : *I asked : How Dorick did lose his life. Did it be by drinking, or by sinking?*

§ 126.

In eenen Zuiveren Stijl moet men ook zich in acht nemen voor het gebruik van verouderde woorden. Niet alleen toch zijn dezelve der duidelijkheid nadeelig, daar zij van velen niet verstaan worden, en in dit opzigt naar afgeschafte munten gelijken, maar tevens ligt op hen eene zekere roest van oudheid, die hen onbevallig maakt, en daardoor het sierlijke en nette van den stijl bezoedelt. Te regt zingt POPE :

Some by old words to fame have made pretence,
Ancients in phrase, mere moderns in their sense ;
Such labour'd nothings, in so strange a style,
Amaze th' unlearned, and make the learned smile.

R 3

Men

Men kan bij onze vroegere Schrijvers een aantal van woorden vinden, die aldus van lieverlede in onbruik geraakt zijn, b. v. *ellewaard* voor *elders*, *ervoelenis* voor *gevoeligheid*, *heerschheid* voor *hoerschappij*, enz. enz. HUIJGENS zingt van het Dansen :

*Springs op sijn Duitsch of op sijn Frans,
 Ick sie geen' misdaed aen den dans;
 My dunckt, het springen en het singen
 Zijn aengeboren SUSTERLINGEN;
 'k Geloof, het hert springht, als men singht,
 En 't hert is 't, dat de voeten dwinght;
 Soo raken sy gelijk aen 't roeren;
 Dat beurt den Adel en de Boeren.
 Die met, en dese sonder maet. —
 Wie, dunckt u, doet het meeste quaet?
 Mijs oordeels, sijn se-minst te laken:
 Die regel houden in 't vermaken.*

Hij herinnert ons meer of min des Hoogduitschen Dichters SCHILLER's treffelijk Gedicht, *Der Tanz* getiteld. — Voor het overige bezigt HUIJGENS in het woord *Susterlingen*, dat is, *Zusterskinderen*, (in het Hoogduitsch *Geschwisterkinder*), een woord, dat tegenwoordig zelden meer gebezigt wordt, en dus als meer of min verouderd beschouwd moet worden. Inderdaad, het is beklagenswaardig, dat zoo vele kostbare Munten uit onzen taalfchat verloren zijn gegaan; en, gelijk het zeer te wenschen is, dat men op dezelve van tijd tot tijd opmerkzaam gemaakt worde, zoo kan men het ook geen' bevoegden en kundigen Schrijver euvel duiden, dat hij, bij voorkomende gelegenheden, en als het mangel aan gepaste hedendaagsche uitdrukkingen hem daartoe dwingt, pogingen aanwende, om eens een verouderd woord wederom in omloop te brengen. Door deze uitzondering dus wordt de in deze § voorgeschreven Regel

geen eenigzins beperkt. Met dat al blijft voorzigtigheid in dit stuk ten hoogste aan te bevelen; want slechts in enkele gevallen kan een zoodanig opwekken uit den dooden, (gelijk men het, al boertende, zoude kunnen noemen) worden toegestaan.

§ 127.

Men wachte zich insgelijks voor het smeden en gebruiken van geheel nieuwe woorden, ten zij 1) volflagen gebrek ons hiertoe noodzake; 2) het nieuwe woord naar den aard onzer tale gevormd zij; 3) het denkbeeld, tot welks aanduiding het dienen moet, verstaanbaar en naauwkeurig door hetzelfde worde uitgedrukt, en 4) hij, die het invoert, eenige bevoegdheid bezitte, om zulks te kunnen en mogen doen. Nieuwe woorden toch zijn, als het ware, nieuwe munten, die geene geldigheid hebben, dan voor zoo ver zij met den stempel des Oppergezags, dat is, des Gebruiks, voorzien zijn. Dat men echter in eenen boertigen stijl wel eens uit jokkerij een nieuw woord smeden mag, spreekt van zelve. Wie zoude het iemand ten kwade kunnen duiden, die in zulk een geval b. v. zeide: *Iemand ridderen voor tot Ridder-maken*, gelijk HUIJGENS van het Engelsche woord *Knight* (spreekt uit *nijt*), dat is *Ridder*, op de Engelsche wijze een Werkwoord maakt, namelijk, *knijgen*, in den zin van *tot Ridder slaan*, en hetzelfde dus, als het Engelsche *Vorbun to knight*, dat is, *Ridder maken*, betekenende.

De groote Koning van dry over-Zeeſche Kroonen

KNIJGHT Man-volk met ſijn hand, om deugden met te loonen;

Kost Carel 't Vrouwvolk nu, in plaats van KNIJCHTEN,

KNECHTEN,

Wat ſouder Meisjes, die met Meisjes zijn, om vechten!

R 4

Men

Men ziet, dat *knechten* hier nog een tweede nieuw gesmeed woord is, den zin hebbende van *iemand tot een' jongen maken*. Immers *knecht* beteekende oudtijds zeer dikwerf blootelijk een' perfoon van het Mannelijke geslacht.

Ook den Schrijveren over nieuwe, nog weinig behandelde wetenschappelijke onderwerpen, is het scheppen van nieuwe woorden tuschenbeide zeer wel te vergunnen, ja, zij kunnen hierdoor tot verrijking der tale zeer veel toebrengen, indien zij slechts op eene duidelijke en regelmatige wijze te werk gaan. Door dan ook van deze vrijheid een betaamelijk gebruik te maken, hebben wij in onze taal vele, thans alom geldige, echt Nederlandsche woorden, welker gelijk beteekenende verwanten men in het Hoogduitsch nog mist, of die ten minste er nog weinig in zwang zij. De beroemde Hoogduitsche Schrijver JEAN PAUL noemt ons daarom ook de grootste Puristen van Europa.

Zoo moet men ook onderscheid maken tuschen geheel nieuwe woorden en tuschen de zoodanige, waarvan de Woordkoppeling slechts nieuw is. De Heer BILDERDIJK bezigt b. v. het woord *berggeronk* in de fraaije en hoogst klankrijke verzen:

*Hij sprak; — Als 't dof gebrom van verre donderslagen,
Op vleugels van den storm de dalen rondgedragen,
En met den hollen galm van kluis en rotspelonk,
Al romm'lend, voortgerold in dreunend BERGGERONK,
Verhief zich 't woest gejuich der Duiv'len naar den hoogen. enz.*

Dit woord heeft in vele opzigten *den schijn* van een nieuw zamengesteld woord, ten minste, ik herinner mij op dit oogenblik niet hetzelfde meer te hebben aangetroffen. Onderwijl, hoe verstaanbaar is hetzelfde, en hoe

hoe krachtig tevens drukt het datgene uit, wat het uit moet drukken, namelijk het holle, doffe, dreu-nende, rommelende, fnorkende en ronkende nabaauwen, dat de bergen van het geluid des donders doen. Hij, die in gebergten onweders heeft zien losbarsten, (gelijk ik dit geluk wel gehad heb), zal met mij het schilderachtige en klanknabootsende van de bovenstaande verzen gevoelen, even zoo wel, als hij het voelt in de vermaarde plaats uit TASSO:

*Chiama gli abitator' dell' ombre eterno
Il rauco suon de la tartarea tromba. enz..*

of als in de verzen, die mij in de Mesfiade van den grooten, en in waar gevoel en eenvoudige verhevenheid nooit overtroffenen KLOPSTOCK, door hunne klankrijkheid altijd bijzonder bekoord hebben:

*Sinnlos wider Gott was zu denken, entfürzten im Abgrund
Ihren Thronen die Geister der Hölle. Da jeder dahin sank,
Stürzt' auf jeden ein Fels, brach unter jedem die Tiefe
Ungeßüm ein, und donnernd erklang die unterste Hölle.*

Even fraai en duidelijk is de Zamenkoppeling *glastoon*, die de Heer KINKER bezigt in zijn Gedicht, *de Wereldstaat* getiteld, ter plaatse, waar hij van:

Den GLASTOON hunner stem, den waasmend' ambergeur

zijner bovenaardsche Wezens zingt, en hiermede op het zuivere, als glas of kristal klinkende, en harmonikaachtige hunner stemmen zinspeelt. — En zoo zoude men uit onze latere Dichters honderden van nieuwe, of ten minste nieuw schijnende Woordkoppelingen kunnen aanvoeren, die ten betooge van het hier door mij beweerde zouden kunnen strekken, terwijl men er duiz-

zenden en tien duizenden zoude kunnen verzamelen uit de Poëzij der Hoogduitschers, wier Dichters toch in koenheid en stoutheid, maar ook soms in dolle buitensporigheid van woordkoppelingen, leenspreuken, beelden en wat dies meer zij, aan de Grieken, die waaghalzen in het woordsmeden, en aan de Oosterlingen, die hoogdravende en tot boven de Starren steigende Stijlisten nauwelijks iets toegeven.

De slotfom van het gezegde in deze § komt derhalve hierop neder: Zijt voorzigtig met het smeden van nieuwe woorden, maar laat u van den anderen kant door geene te verregaande schroomvalligheid afschrikken, om, zoo gij, als Schrijver, eenige bevoegdheid en naam bezit, de taal met gepaste nieuwe woorden te verrijken! Bereken echter altijd, of uw nieuw woord wel zoodanig zij, en daar ter plaatse gebezigd worde, dat, en waar hetzelfde genade in de oogen uwer Lezers vinden kan; en wees met het bezigen van nieuwe uitdrukkingen het meest op uwe hoede, als gij nog jong zijt, en in de geleerde wereld geen gezag hebt. Menig een heeft, door dit laatste in dit en in veel andere gevallen niet op het oog te houden, met de voortbrengselen van zijnen geest op eene jammerlijke wijze schipbreuk geleden. Een' BILDERDIJK is veel geoorloofd, dat aan de Heeren Studenten A, B, C, D, enz. enz. niet vergund is.

Ten slotte zullen wij hier een boertig Puntdichtje van HUIJGENS laten volgen, dat meer of min met het in deze §§ behandelde onderwerp in verband staat:

*Dirck hoorde Letter-liên, die met den and'ren spraken
Van nieuwe woorden in haer' Moedertaal te maken,
En seid', ey, scheid er uyt! het is een sot bedrijf,
Daer mé ghy besigt zijt! Dat sweer ick by mijn Wijf
Haer' toemeloofse Tongh. — Die maeckt wel soo veel woorden,
Ghy socht er niet één nieuw te maken, als ghy 't hoorden.*

§ 128.

Geheel uitheemsche woorden komen in eenen statigen en deftigen Stijl ook niet te pas. Zij zijn toch niet alleen voor sommigen onverstaaubar, maar geven daarenboven aan een opstel het voorkomen van een' lappe-deken, die van allerlei bonte kleuren en krullen schittert. Wij zeggen echter met nadruk: *in een' deftigen Stijl*, b. v. in dien eener plegtige Redevoering, of van een ander dergelijk stuk van Welsprekendheid of Dichtkunst. Of zoude niet reeds een enkel vreemd woord de volgende treffende, roerende en hier der inlasching waardige plaats van den vernuftigen, geleerden, welsprekenden, maar, helaas! te vroeg gestorvenen **BORGER** ontstieren? „ *Die slaap is u reeds te beurt gevallen, vrome, vroeg gestorvene Vrienden! Ja, schoon onze stem tot uwe graven niet door kan dringen, de mond spreekt toch gaarne tot u, omdat het hart u nooit vergeet. Het zij de steenen van deze kerk uw dierbaar overschot bedekken; het zij berg en dal en zee uwe rustplaats van ons verwijderen, waar gij ook moogt nederliggen, God bewaart uw stof, als den appel zijner oogen. Wonende in een ligchaam der zonde, kampen, worstelen, zwoegen wij nog boven uwe hoofden; maar voor u, voor u is de strijd gestreden, en het uur der verlossing heeft geslagen. Geluk met die ruste in den schoot der aarde, geluk met die sluimering tot aan den dag der Eeuwigheid! Vaders, die ons met de teederste liefde hebt lief gehad; Moeders, die ons met smarte onder uw hart hebt gedragen, vol van de hope eener zalige verrijzenis legt uw kroost de hand op uwe asche, en roept u toe: slaap zacht, heilig gebeente! Gij zult tot ons niet wederkeeren, maar verbeidt ons in het stof des Doods! Wij komen tot u; wij komen tot u, om ons stof met uw stof te vereenigen, om zamen te sla-*
pen

pen op onze legersteden, en met u te ontwakten, als de bazuin slaat en onze Regter komt. Amen!"

Men gevoelt levendig, hoe in zulke plaatsen niet alleen geene geheel uitheemsche, maar zelfs geene bastaardwoorden geduld zouden kunnen worden. Is de schrijfrant echter meer eenvoudig, en heeft dezelve tot wetenschappelijke onderwerpen betrekking, dan is eene grootere vrijheid in dezen te vergunnen. Soms zelfs kan het bezigen van vreemde woorden zijne nuttigheid hebben. In het Taalkundige vak b. v. zijn de Latijnsche namen der onderscheidene Rededeelen, en van wat er al meer tot het Grammatikale behooren moge, zoo zeer in alle Spraken bekend, dat men de duidelijkheid van den Stijl dikwerf bevordert door ze te bezigen. Ten minste ik verheuge er mij telkens over, als ik in Hoogduitsche of andere vreemde schriften, van *Adjectivum*, *Substantivum*, *Verbum*, enz. enz. spreken hoore. Treden toch vertalingen van dergelijke woorden in de plaats, dan weet men dikwerf niet, wat er door de vertaalde woorden bedoeld worde, daar de eene Schrijver het Latijn op deze, een ander wederom op gene wijze vertolkt, iets, waardoor ten laatste niets anders, dan verwarring en onzekerheid, ontstaat. Uit dat oogpunt gelieve men dus ook de tot Taalkunde betrekking hebbende vreemde woorden en bastaardwoorden in dit ons Handboek te beschouwen, en derzelve gebruik ons en anderen zoo wel te voorloven, als men in het Latijn, ook zelfs in den zuiveren Stijl van CICEERO, een aantal Grieksche woorden gedoogd heeft.

Dat voor het overige daar, waar het scherps, jokkernij en boert geldt, wel vijf en twintig talen door een gebezigd mogen worden, behoeft te naauwernood herinnering. Wij lagchen dus regt hartelijk met en niet over den verwonderlijk geestigen Heer van *Zuilichem*,
als

als hij ons ergens in zijne Gedichten eene letterkundige *Olla Podrida* of Hutspot opdischt, welke uit de vermenging van het Hollandsch met zeven talen is zamengesteld. De bestanddeelen namelijk tot deze letter-spijze worden geleverd door het Nederlandsch, Fransch, Italiaansch, Spaansch, Latijn, Hoogduitsch, Engelsch en Grieksch. — Zoo vinden wij ook bij den Heer BILDERDIJK het volgende niet onaardige rijmpje, in hetwelk de slotwoorden der versregels voor de helft Engelsch zijn, maar echter, indien zij slechts zuiver naar der Britten wijze worden uitgesproken, tamelijk goed op de Nederlandsche rijmen. De gezegde dichtregels hebben betrekking tot de feestviering van een' Engelschen dus genoemden Regtsgeleerde te *Lewisham*, en zijn' Leerling:

*Pluk Rozen en Peëon, Oranje en Scherlingbloesem,
Schakeer de glaskoraal door 't Oostersch parelknor,
Gadr wat de veldgrond teelt van 't aangename Lewisham,
En vlecht het om het hoofd van d' overachtsbren Brewer!*

*Verheugt u, Wet en Recht, in 't voorbeeld van een' Lawyer,
Die nimmer wet verdraaide of Engelsch nam voor Zweedsch!
Zijn kunde zedig dekte in d' allerdichtsten sluier!
Nooit hooger eersucht had, dan de outside of the stage!*

*Viert met hem, viert zijn feest! weergalme huis en kamer
Van vreugde en dischgeschal, in spijt zelfs van den Droes!
Want virtue (zegt de spreuk) is guarded without armour,
En zonder 't ijs'ren hek der nieuwe Marlborough Mews.*

*Of is er in den kring van 't honest English people
Een enk'le, die uw vreugd, uw feestvreugd wraken kan,
Die iets te zeggen heeft op Leeraar of Discipel?
Voorzeker, brave Twee, geen Sterv'ling! neen, not one!*

Ver-

*Veracht dan 't boos gelach van haughty men or wömen!
Uw geest is hun te vreemd: Zie daar de gansche kneep!
En 's geesf'ten met de tong slaat niemand blaauwe striemen.
Denkt: Angels look ou Pope, as Pope looks at an ape!*

§ 129.

Wat Bastardwoorden zijn, is overbekend. Zij zijn, even als aangenomene Bastardkinderen, half echt, half onecht. Half echt, daar zij meer of min naar den aard onzer tale geplooid, en in het gebruik op derzelver leest geslagen zijn; half onecht, daar hun oorsprong toch altijd uit den vreemden is. *Notaris*, is b. v. een Bastardwoord, want het is wel niet meer het slecht-Latijnsche *Notarius*, dat is, *Aanteekenaar*, (van *notare*, *aanteekenen*, *opteekenen*), maar het is toch een Burger in ons taalgebied, die zijnen vreemden oorsprong nog maar al te zeer op het voorhoofd draagt. Men zal immers niet met **HUIGENS** het gezegde woord van de woorden, *als de nood daar is*, willen afleiden. De geestige Man namelijk zingt, al boertende, en op de Testamenten, welke door de Notarissen geschreven werden, zinspelende:

Notaris.

*Oud Roomen doopte my, naer ick verstaec. Notaris;
Maer, Landliën, gaet u niet soo verr' ten einden aem!
Wat dunckt u, raeckt ick niet ten deelen aen den naem.
Omdat ick meestendeel gehaelt werd, ALS NOOT DAER IS?*

Soortgelijke woorden nu, als daar verder zijn: *Sekretaris*, *President*, *Kapitein*, *Procureur* en duizend anderen, komen in eenen zeer deftigen en statigen Stijl niet te pas. Men trachte ze dan of te vertalen, of te omschrijven. Nog meer geldt zulks ten aanzien

zien van die geheel nuttelooze Bastaardwoorden; welke in vroeger dagen, en voor dat men dit gespuis uit het gebied der Dichtkunst en der Welsprekendheid verdreven had, geheel dat gebied overstroonden, en, als even zoo vele vreemde en verderfelijke planten, der ontkieming en voortspruiting des goeden zaads op onzen taalakker overal in den weg stonden. Toen toch (het was in de zestiende Eeuw), zong een JONAN BAPTISTA HOUWAERT, die waarlijk door eené dergelijke barbaarschheid de asche van den zoo zuiveren MAERLAND en MELISSTOKE in derzelver doodslaap stoorde, toen, zeg ik, zong een HOUWAERT de volgende brabbeltaal, die men bij mijnen geachten Ambtgenoot, den Hoogleeraar YPEIJ, aangehaald kan vinden:

*Nu ghepresupponeert, dat jemant is eloquent,
 En dat hy in der Rhetorycke is xcellent,
 Dat hy Philosophelyck can argumenteren,
 Dat hij de harmonye der Musycken kent,
 Mitsgaders de loop weet van 't firmament,
 En dat hy alle hantwercken kan uferen;
 Dat hy de Republycke weet te regeren,
 Dat hy kennis heeft van de Nigromancye,
 Dat men hem in de Rechten heeft sien doceren,
 Dat hy gheleert is in alle const en clergye,
 Soo en weet hy nochtans niet ten selven tye,
 Ten sy, dat hy weet te doen de wille van Gods,
 Die buyten Gods woort wil wijs zijn, is sot.*

Voor deze uitersten wachte men zich derhalve, maar wat een enkel Bastaardwoord, in eenen eenvoudigen Stijl gebezigd, betreft, hierover behoeven Kunstregters zich juist zoo geweldig niet te ergeren, en vooral dan niet, als (gelijk b. v. bij de behandeling van Wetenschappelijke onderwerpen het geval is), de duidelij-

lijkheid er door bevorderd wordt. Men moet immers ook wel in veel andere opzichten bij den Vreemdeling baat zoeken, daar toch geen land ter wereld alles, wat het noodig heeft, op zijn' eigen' grond en bodem telen kan. Wel nu, waarom zouden wij zulks dan ook niet in de taal doen mogen?

§ 110.

Zoogenaamde Provincialismen en Soloecismen ontfermen ook eenen Zuiveren Stijl, en moeten, vooral als de laatstgemelde zeer deftig en statig is, met vlijt vermeden worden. Men noemt Provincialismen zoodanige Woorden, Spreekwijzen of Woordvoegingen, welke niet door het algemeen Nederlandsche taal- en schrijfsgebruik, maar slechts door dat van een enkel Landschap of Stad gewettigd zijn. Dus zijn b. v. de volgende verzen, met voordacht, vol van Provintialismen, en wel van Groningsche, gelijk zij ook geheel en al in de Groningsche Dialekt geschreven zijn:

*Jong' ! dartien kujen in de waide,
 Vijr peerden, braaf land, en op de heide
 Veul iemekörven nou, ik speur,
 Dou bist ijn rieke brommer, heur!
 Legt jou een henne golden aijer,
 Dan raakje mooi op riekdoms kaijer.
 Wel, wel, 't is wat te zeggen: Klaas!
 Ijnsklaps van arme Weversbaas
 Ijn, dij veul in de melk kan brokken!
 Hail! wel 't Fertuun zo an gait fokken,
 Hij is bevried op 't aardfsche dat,
 Dat Geldpien hom de kop maakt mal.
 Nou, 'k wens dij veul geloh, mien jonge!
 Hou dikker, dat stijds wordt dien ponge
 Hou lijver mij het wezen zal,
 En God bewaar dij veur verval!*

Zoo

Zoo is het een Geldersche boere-*Provintialismus* te zeggen: *Smijt u dale* voor gaat zitten, in welken zin deze uitdrukking bij onzen geestigen STARING voorkomt, in zijne, hier boven reeds aangehaalde, *Tuchtiging der Algerijnen*:

Smitt oe dale!

Vertel mei wat van oeë dāden miin Jonge! Ik male

Op niks anders! 'et zit er nog in, dat ik mee,

An den bak, scheepskost heb 'egatten, en jādā of twee.

Aldus zegt men ook, ten platten Lande, in de bekoorlijke omstreken van Zutphen en Arnhem, *blekken* voor *blafen*, welk woord door STARING gebezigd wordt, als hij zijnen Boer *Engbert* van de Algerijnen doet zeggen:

Ze gavven om geen dink,

En onzen Keānnink dorsten ze ook an te blekken!

Den was dat, kēūi denken, in den krop bliven flekken!

En wat dergelijke woorden in de bovengezegde oorden en elders meer zijn. Voor het overige gevoelt men, dat onze Regel in de toepassing aan moeljelikheden onderhevig zijn kan, en dat het somwijlen stoffe tot verschil kan opleveren, of men dit of dat woord voor een' *Provintialismus* al, dan niet hebbe aan te zien. Ook kan men het Schrijveren van naam niet euvel duiden, dat zij uit hunne geboorte- of woonstreken deze en gene passende uitdrukking, bij gelegenheid, in hunnen Stijl pogen in te vlechten, om aldus voor dezelve, van lieverlede, het Groot-burgerregt, ook in de Schrijftaal, te verwerven.

Soloecismen zijn zoodanige Woorden of Woordvoegingen, welke alleen slechts den persoon, die dezelve bezigt, eigen zijn. Hetgeen over het smeden

S

van

van nieuwe woorden gezegd is geworden; vindt hier meer of min zijne toepassing.

§ 131.

Men vermijde insgelijks in een' Deftigen Stijl het gebruik van platte Volkswwoorden, en van Woorden, gewijzigd naar de uitspraak der platte Volkstongvalen. Hoe vreemd zoude het toch klinken, als men in de fraaije en ook om hun *Metrum* en *Rhythmus* hoogst uitmuntende Dichtregelen van HELMERS:

*Zij vord'ren! — Nu ontsluit de Orkaan zijn woest gebied,
En zweept zijn stormen voort, en knakt elk schip als riet;
Een tastb're Nacht bedekt het eeuwig ruim der wa'ren;
's Schip rijst ten hemel; stort in d'afgrond; 't schrikk'lijk klas'ren
Des Donders, 's rosse licht des bliksems, 's Volks geweene
Wart aak'lg dag en nacht, en lucht en Zee door een. enz.*

als men, herhaal ik, in die verzen voor de uitdrukking, *stormen voortzweepen*, eens b. v. die van *stormen voortranselen*, *voortpietsen*, (Hoogduitsch *fortpeitschen*), zoo als men in Gelderland zegt, wilde bezigen, of wel voor *volksgeweene* het woord *volksgefank*. — Onderwijl is het somtijds zeer moeilijk te bepalen, wat plat en niet plat zij, en, gelijk men zich voor ware plomp- en platheden in den Stijl wachten moet, zij men even zeer op zijne hoede tegen eene te vieze en belagchelijke kieschkeurigheid. Ook de Tijd oefent grooten invloed uit op het edele of onedele van sommige woorden, en veel van hetgeen ons heden ten dage plat en laag voorkomt, was zulks vóór een paar Eeuwen niet. *Janken* b. v. zoude, als wij het van Menschen bezigden, ons tegenwoordig in eenen sierlijken Stijl tegen de borst stooten, en onderwijl ge-

gebruikt HOOFT het aldus in zijne meesterlijke en wonderlijk schilderachtige beschrijving van den moord, door de Spanjaarden te Naarden gepleegd. Na ons namelijk verhaald te hebben, hoe men al de Burgers in de Gasthuiskerk had weten te lokken, om ze aldaar gezamenlijk door het Spaansche krijgsvolk te doen vermoorden, zegt hij: *Men rukt de groote poort open, leydt eenpaarlyk aan, en schiet af plomp verlooren in 't hondert, met een gillen en schreeuwen, dat yder 't hart deed stuyten en de hairen te berghe staen. Dat wordt by die van binnen schichtig beantwoordt met een kryten en kermen, zuchten en JAN-KEN, om steen en staal te vermurwen enz. enz.*

Dat men voor het overige in eenen boertigen Stijl zeer wel een plat Volkswoord gebruiken mag, of de woorden naar de uitspraak van het Volk wijzigen; gevoelt een ieder. Ook hebben eenigen onzer Dichters zich van deze vergunning met veel geest weten te bedienen. HUIJGENS laat b. v. in een zijner Sneldichten een' Boer zeggen:

*Boer Jan sprack: Thien Geboden?
Gemanne, 't is was grof!
Daer wasfer ten eboden,
En 't lieper sordigh of.
Gedenckje niet van Adam,
En hoe hy an sen schd quam?
Hy wist gien raed om ten;
Hoe klare wy 't met thien?*

§ 132.

Men wil ook, dat men zich in den Prozastijl van te dichterlijke woorden onthoude. Dat hier echter alles van de plaats afhangt, waar zulk een woord gebezigd wordt, valt ligtelijk in het oog. Eigenlijk

gezegde Poëtische woorden toch, dat is, de zoodanige, welke gebruik, bij uitsluiting en alleen, den Dichteren vergund zoude zijn, ken ik in onze taal niet. Ook zal men, het eerste, het beste Gedicht in handen nemende, ten duidelijkste zien, dat alle in hetzelfde voorkomende Woorden ook op hunnen tijd voor het Ondicht zouden kunnen dienen. Of is er b. v. in het volgende Lijkdicht van VONDEL wel eene enkele uitdrukking, die voor de Proza niet passen zoude? Men veroorlové hier afwisselingshalve de inlasfching dezer fraaije Dichtregelen. De titel derzelve luidt: *Aen den Heer CONSTANTIJN HUIJGENS, Ridder, Heer van Zuilichem, Raet en Sekretaris van Zijn Hoogheit, op het Overlijden van zijn Gemalin, Mevrouw SUZANNE VAN BAERLE.*

*Is Zuilichem een sterke zuil,
Hy wank'le niet, noch wroet den kuil
Van 't graf, waerin zijn Ega leit,
En slaept, en wacht op d' eeuwigheit,
Niet open, noch verfteur Godts akker.
En roep' zijn lijkvrouw telkens wakker!*

*Het treuren baet den doode niet,
En voedt des leverden verdriet:
Al zocht Gy schoon met Charons schuit
Eurydiée, en al kon uw luit
De harp van Orfeus zelf verdooven,
Gy speelt haer' geest niet weder boven!*

*En waer dit moogh'lijk te geschiën,
Gy zoudt niet laten om te zien,
En haer verhezen, nat beschreit,
Daer 't licht en naers duister scheid;
Uw morgenstar zou u ontzinken;
Daer onze Zon begint te blinken!*

Wat

*Wat moeit ge 't onverbidzaam hol?
 Uw schoone bloem is in haer bol
 Gedoken, om weer op te slaen,
 Daer haer geen hagelsteenen slaen,
 Noch al te heete stralen roosien;
 Gy kunt u met a' Afzetsels troosten!*

*D' Afzetsels, daer haer ziel in leeft,
 Haer geest en zedigheid in zweeft. —
 De mensch, die naer het oogh vergaet,
 Herleeft, onsterfelyk in zyn zaet;
 Al schijnt de zerk 't gezigt te hind'ren,
 Men ziet de Moeder in haer Kind'ren.*

*Der Kind'ren wakkere oogen zyn
 De spiegels en het kristalijn,
 Waerin der Ouderen gelaet
 En schijn en aenschijn voor ons staet;
 't Zyn onverzierde schilderyen
 En verwen, die ons 't hart verblyen.*

Men merke in het voorbijgaan op, dat in deze, vooral op het slot, zoo regt dichterlijke verzen, het woord *Gods akker* voor *kerkhof* gebezigd wordt, even als de Hoogduitschers dit laatste ook wel *Gottesacker* noemen, in welke uitdrukking ik bekennen moet, dat lasterlijke niet te kunnen vinden, hetwelk onze eerste Taalkenner er in meent te zien. Ik zoude integendeel met verlof van Zijn Ed. zeggen, dat het Godsdienstigen gemoederen zeer levendig de bekende plaatsen der heilige Schrift moet herinneren, waarin het sterven en het begraven worden des Menschen vergeleken wordt bij het zaaijen van een zaad, dat, na verrot te zijn, heerlijk weder zal ontspruiten.

STOCK zinspeelt op deze figuurlijke voorstelling in den treffenden regel:

Saat, von Gott gesäet, dem Tage der Garben zu reifen!

en SCHILLER roept ons in zijn heerlijk Lied van *de Klok* niet minder dichtertlijk hetzelfde beeld voor den geest, als hij zingt:

*Dem dunkeln Schoosz der heil'gen Erde
Vertrauen wir der Hände That,
Vertraut der Sämann seine Saat,
Und hofft, dasz sie entketmen werde,
Zum Segen nach des Himmels Rath.
Noch köstlicheren Samen bergen
Wir traurend in der Erde Schoosz,
Und hoffen, dasz er aus den Särgen
Erbblühen wird zu schönern Loos.*

Maar, om tot het eigenlijke Onderwerp dezer § terug te keeren, het geheele voorschrift over het achterwege laten van Dichterlijke Woorden kan bij ons niets anders beteekenen, dan: Wacht u er voor, om daár, waar het niet te pas komt, al te leenspreukige, zwierige, hoogdravende en Dichterlijke uitdrukkingen te bezigen, waarmede u echter in geen en deele verboden wordt, om u in den verhevenen Prozastijf enkele keeren van dezelve te bedienen!

§ 133.

Ten flotte behoort er tot de Zuiverheid, en niet minder tot de Duidelijkheid van den Stijl, dat men een goed en behoorlijk gebruik make van de zoogenaamde Zintekenen. Wij verstaan hierdoor, gelijk uit het woord zelve reeds kan afgeleid worden, die teekenen en merken, waardoor wij de leden en woorden van een Zin op eene gepaste wijze van elkander

der scheiden, alsmede de rustpunten der Gedachte, en voorts de geheele sluiting van den Zin aanduiden; terwijl eenigen dezer teekenen voorts ook strekken, om het gevoel, dat den Schrijver bezielt, uit te drukken. De Zinteeuwen zijn het Punt of Sluitteeken; het dubbelde Punt, *Kolon*, of Lidteeken; het *Semikolon*, of halve Lidteeken; het *Signum Interrogationis* of Vraagteeken; en het *Signum Exclamationis*, of Uitroepeteeken. In het gebruik echter zelve van die teekenen heerscht weinig eenparigheid, zoodat het niet alleen verschillend is in verschillende talen, maar ook bij de Schrijvers in eene en dezelfde taal. Men dient dus in dezen naar zijn eigen gevoel te werk te gaan, en de Zinteeuwen afwisselend zoo te plaatsen, als men zelf van oordeel is, dat aan den Stijl de meeste duidelijkheid kan bijzetten.

Behalve de hier opgenoemde, zijn er nog eenige andere Schrijfteekenen, waarop men in den Stijl acht moet geven, als daar zijn: het Tusscheninvoegingsteeken, of dat der Parenthese; het Koppelteeken; het Teeken van uitlating; het Teeken van aanhaling; het Teeken van afwending of afkapping; het Teeken van greepscheiding; en het Teeken van zamentrekking. Vooral in Dichtmaat komen deze teekenen dikwerf te pas. Men treft er onderscheidene van hen aan in de volgende Puntgedichten van HUIJGENS:

Langh leven.

*Oud, ballingh, sieck en arm, noch soeckt de Mensch niet
s' enden;
Is 't mog'lick, dat men noð wil scheiden van ellenden?*

Nacht.

*De Nacht is Weduwe van onzen Gister-dagh;
Soo dunckt my, dat s' in ernst het Rouwkleed draghen magh.*

Tot God.

*Myn Sonden, die ick ken, verdoem' ick elck om 't seerste;
Die 'k niet en ken, ó God, vergeeft se neffens d' eerste!*

Iemand's Graffschrift.

*Hoort, Ed'le, Schoone, Wyse en Rycke!
Geen Lyck is dexes Lycks gelycke! —
Waer' dese Sarck een Diamant;
Waer' d' Aerde goud-Guinea's Sand;
(Duer Anarill' in is gelegen)
En waren 't Peerlen al de regen
Van tranen, die m' er over stort,
Met beider Indiën meerder gaven,
Noch quaem hier kost'lickheit te kort,
Noch laegh hier grooter Schat begraven.*

Dit is waarlijk zeer fraai gezegd!

Wij zullen deze § eindigen met de les, die de geestige Dichter ons geeft, om de letteren niet verkeerd te scheiden, en die hij, al boertende, door de woorden *koekock*, in den zinn van vogel, en *koek-koek*, in den zinn van *koedrek* of *koevlade*, opheldert:

*En laet u niet verleiden
Met letteren te scheiden,
Siet, hoe licht spellen hinckt!
Één streepken tuschen beiden
Brenght u van bosch int Weiden —
De KCKOECK sitt en singht;
De KOR-KOECK light en sinckt.*

Nog eenige Vragen voor jonge lieden over de bovenstaande §§.

- 1) Draagt onze Taal nog niet verschillende sporen van Latinismen aan zich, en heeft over het algemeen het Latijn geen' grooten invloed op dezelve uitgeoefend?
- 2) Wat zoude men Gallicismen kunnen noemen?
- 3) Hoe

3) Hoe moet de zin, vol Germanismen, in § 125 aangehaald, op zijn goed Hollandsch luiden?

4) Wat bewijzen de schijnbare Germanismen bij onze vroegere Schrijvers, en vindt men dezelve ook in onze allervroegste? Is het geoorloofd soortgelijke Germanismen, op gezag der gezegde Schrijvers, in den Stijl te bezigen?

5) Wat zijn eigenlijk Provintialismen? Waarom zijn zij verwerpelijk? Waarschuwen de Ouden ook tegen dezelve? In hoe ver kan de beschaafde Schrijftaal uit Provinciale tongvallen verrijkt worden, enz.?

6) Wanneer kan men een woord, als verouderd, beschouwen? Hoe verouderen van lieverlede vele woorden? Waarom verouderen zij? Welke woorden en woordvoegingen zijn het ligtst aan veroudering onderhevig? Verouderen ook somtijds nuttige en bruikbare woorden? In hoe ver kunnen verouderde woorden wederom in zwang gebragt worden? Zijn er ook slechts schijnbaar verouderde woorden? Bij wien zijn een aantal van zoodanige woorden aan te treffen enz. enz.?

7) Wat woorden mist men al zoo in het Hoogduitsch, waarvoor wij goede uitdrukkingen bezkten?

8) Welke nieuwe woorden kan en mag men vormen? Van hoe velerlei soort zijn nieuwe woorden? Wat moet men bij derzelver vorming in acht nemen? Kan men ook nieuwe Wortelwoorden maken? Welke Regelen gelden voor afgeleide, welke voor zamengestelde nieuwe woorden?

9) Aan wien is onze Taal- en Letterkunde bijzonder veel verschuldigd, wat het zuiveren derzelve van uitheemsche en bastaardwoorden aangaat? — Zijn de woorden met bastaarduitgangen ook bastaardwoorden? Welke zijn die uitgangen enz. enz.? Wat werkt, behalve het veranderen der beteekenissen van sommige woorden, al meer er toe mede, om den Stijl onzer vroegere Schrijvers soms een onaangenaam en eenigzins plat voorkomen te geven?

10) Wat voorbeelden kan men al zoo van Dichterlijke

uitdrukkingen en spreekwijzen aanvoeren? In hoe ver moet men dezelve in den Prozastijl vermijden enz.?

11) Hoe kan het verkeerd plaatsen der Zintekenen verwarring veroorzaken? Is er eenparigheid in die plaatsing te brengen? Is men genoodzaakt in *Composita* altijd het teeken van scheiding te bezigen enz. enz.?

Enz. Enz. Enz.

Iets over de Duidelijkheid en Fraaiheid van den Stijl, voor zoo ver deze eigenschappen afhangen van eene goede keuze van woorden en derzelver verbinding tot Zinnen.

§ 134.

Tot de Duidelijkheid en Sierlijkheid van den Stijl wordt in de eerste plaats vereischt, dat de denkbeelden, die men uitdrukken wil, zelve duidelijk en fraai zijn. Waar het aan deze hapert, daar zullen noch de woorden, noch derzelver verbinding tot Zinnen een opstel bevallig en bevattelijk maken kunnen. Indien toch een zegelmerk slecht en niet zuiver gefneden is, zal ook deszelfs afdrukfel in het beste was verward, moeilijk te onderkennen en onbehagelijk voor het oog wezen. — De vraag, wat duidelijke, wat schoone en verhevene denkbeelden zijn, en hoe men meer of min dezelve kunne verkrijgen, laat zich hier ter plaatse niet beantwoorden. Deels toch behoort het antwoord op dezelve in de *Rhetorica* of Redekunst, deels in de *Logica* of Redeneerkunst. Een Stijl, overigens, kan zeer duidelijk en fraai zijn voor elk een, die behoorlijk bekend is met de onderwerpen, waarover gehandeld wordt, en met het Spraakgebruik van den tijd, waaruit zulk een Stijl zich dagteekent;

ter-

terwijl dezelve echter voor hem, die hiervan geene genoegzame kennis draagt, zijne duisterheden hebben kan. ARISTOTELES b. v., DE GROOT, KANT enz. zijn zeer duidelijk van Stijl, maar daarom nog niet verstaanbaar voor elken Landman, die nooit van Wijsgeerte gehoord heeft. Niet alles zal dus ook voor elk een even begrijpelijk zijn in de volgende, anders, op zich zelve beschouwd, zoo duidelijke en zoetvloeiende verzen van HUIJGENS, die wij hier afwisselingshalve zullen invlechten, als strekken kunnende tot een nieuw bewijs van het vernuft, de veelvuldige kennis, en de onbekrompene of liberale denkwijze diens grooten Mans. Eenige Sneldichten, te weten, vervaardigd hebbende, waartoe Spaansche Proza hem de stoffe had geleverd, maakte hij, bij derzelve uitgave, eene Voorafpraak, of, gelijk hij het noemt, Voorpraak, van welke een gedeelte dus luidt: (Men verlieze niet uit het oog, dat deze verzen geschreven zijn denkelijk nog gedurende, of kort na den tachtigjarigen Oorlog met Spanje, toen dus de vooringenomenheid en verbittering tegen alles, wat Spaansch heette, nog zeer sterk moet geweest zijn).

*Ick ben min Spaensch gesint, als die 't op 't minste zijn,
 Nochtans en schrick ick niet voor Spaenschen most of wijn;
 'kHebb' Spaenschen Hutsport lief; ick magh wel Spaensche pappen,
 En, doe 't de mode was, bemind' ik Spaensche kappen;
 Met Spaensche Vygen is mijn schreyen dick gestild;
 'k Hebb' Spaensche Kappers veel gegeten voor de Milk;
 'k Houw veel van Spaensche Zeep in 't waschen van mijn kleeren,
 Voor Handschoen of Tapijt, noch meer van Spaensche leeren;
 'k Hebb' altijd Solinger voor Spaensche klingh veracht;
 Spaensch Laken keur ick voor de kostelichste draght;
 Ick houd' het Spaensche Hout het beste voor de bogen,
 Spaensch Groen de snelste verw, die oyt quam voor mijne oogen;
 Spaensch' Inquisite self heb ick wat min gelaecht,
 Omdat se vierige van koelc Geuzen maeckt;*

'k Heb

'k Heb Spaenschen Doorn geplant en met vermaeck sien groeyen,
 Omdat hy waschen wou, daer andere dood woeyen;
 Ick hebb' de Spaensche Broek gepresen voor de Mans,
 Mij docht, sy beter xoeghde, als 't flodderen op syn Frans;
 Ick houd' een Spaensch' Casack fatsoenlick met haer' mouwen,
 De Spaensche Lobben stond niet qualick voor de Vrouwen;
 En als men in den Dans most mallen, daer ick was,
 De Spaenschen haer Pavaen docht my de beste pas;
 De Spaensche Craecken zijn onse' wellekomste Gasten,
 En die wy wel soo geern, als eenigh Wild, verrasten;
 De Spaensche Vlaggen zijn 't aensienlickste cieraet
 Van d' onversterflicke Vryheeren van den Staet;
 'k Hebb' Menschen, onbeweeght als Bergen, sien versetten
 Door 't liefelick gevoel van Spaensche Pistoletten;
 En Spaensche Matten zijn van 't allerbeste Geld,
 Dat leerden ons Piet Hein, al waren s' ongeteli;
 My dunckt de Spaensche Tael is mannelick te hooren;
 De Spaensche Trommelslagh gaet defstigh in mijn ooren;
 De Spaensche Zee en braeck't goen baren door den wind;
 De Spaensche Pocken zijn de fijnste, die men vindt;
 Hoe qualick Spanje rymt van binnen op Oragnen,
 De best' Oragnen zijn vers Cloostergoed uit Spanjen;
 De Spaensche Kettingen was eens een trotsche dracht,
 Tot dat se die Tyran, Gewoonte, t' onder bracht;
 De Spaensche Brabander is van de beste kluchten;
 De Spaensche Kerssen zijn van d' allerbeste vruchten;
 Ick magh den tred wel sien van fiere Spaensche Dons,
 Het geeft my meer geneucht, als al der Franschen dons;
 De Spaensche Druyven zijn schoon, om sien, goed, om eten;
 De Spaensche Marmelaed' de soetste, die wy weten;
 Men rieckt de Spaensche kust veel mylen 't Zeewaert in;
 De Spaensche.... My en komt geen Spaensch meer in den zin;
 Ja, Lezer! Voor het lest! Ghy moet er noch één hooren!
 'k Hebb' SPAENSCHER VLIËGEN sien gebruycken achter d' ooren
 Met merkelicke baet voor Menschen, die het Licht
 Begonn te schemeren, en 't klaerden haer Gesicht;
 Sulsk goedje schaf ick hier; sy byten en zy steken,
 Maer sy genesen weér de Menschen haer gebreken,
 En 't byten heeft syn nut, en 't steken heeft zijn vrucht,
 En miestendeel syn tucht en altyd zijn genucht, enz. enz.

De

De geestigheid dezer Dichtregelen verschoone het lange van derzelve aanhaling! Wij keeren tot ons Onderwerp terug.

§ 135.

Wat nu niet zoo zeer de Gedachten, als wel de Woorden betreft, zoo worden Duidelijkheid en Fraaiheid van Stijl bevorderd 1) door eene goede keuze van woorden, 2) door derzelve Taal- en Spraak-kunstig onberispelijk gebruik, 3) door derzelve geregelde rangschikking naar den aard van onzen Stijl, en 4) eindelijk door een goed zamenstel van Zinnen en Volzinnen. Veel echter van hetgeen tot dit eene en andere betrekking heeft is reeds aangeroerd geworden, toen wij over de Zuiverheid van den Stijl spraken, weshalve wij ons bij het aanstippen van enkele punten kunnen bepalen.

§ 136.

Tot eene goede keuze van woorden, ter bevordering van Duidelijkheid en Sierlijkheid des Stijls, behoort, behalve hetgeen over dit onderwerp reeds gezegd is geworden, onder anderen, dat men zoodanige woorden kieze, welke in de beteekenis, waarin zij moeten voorkomen, *gebruikelijk zijn*. Hiertegen zoude men b. v. zondigen, als men bij ons zeggen wilde: *Ik heb mijnen Vriend heden LEEF WEL GEZEGD*; want, offchoon dit *Leef wel* in den grond hetzelfde, als *Vaar wel*, beteekent, en ook uit twee zuivere en verstaanbare Nederlandsche woorden bestaat, is het echter, hoe zeer dan ook in den Hoogduitschen Stijl bekend, in den onzen niet gebruikelijk, en derhalve dient men zich van de meer in zwang zijnde uitdrukking *Vaar wel* te bedienen. Meer an-

andere Voorſchriften hebben hiertoe betrekking, van welke wij in de Leſen zelve, en, bij de beantwoording der in het vervolg op te geven Vragen, ſpreken zullen. — Thans nog twee Dichtregelen van HUIJGENS, waarin, ook zelfs naar onze tegenwoordige wijze van zich uit te drukken gerekend, geene gebreken van dien aard voorkomen.

*Die maer Geleertheit ſoekt, en Wyſheit niet daerby,
Slaept by de Camenier, en gact de Vrouw verby.*

§ 137.

Tot eene goede keuze van woorden behoort ook, dat dezelve *voegelijk zijn*, dat is, zoo wel bij elkan-der, als in de ſoort van Stijl, waarin zij voorkomen, en tot de oogmerken, waartoe zij gebezigd worden, juist paſſen. Hiertoe behoort onder anderen, dat men niet een en hetzelfde Werkwoord met geheel onge-lijkſoortige uitdrukkingen in verband brenge. De Franschen giſpen er b. v. hunnen beroemden Dichter RACINE over, dat hij gezegd heeft, *des campagnes jonchées de cadavres et de ſang*, daar men wel kan zeggen, *jonchées de morts* of *de cadavres*, maar niet *de ſang*. Zoo zoude het bij ons weêr geene navolging verdienen, als men ſchreef: *Velden bezaaid met bloed en lijken*. Immers, een veld kan wel, op eene leenſpreukige wijze gezegd worden, met lijken, maar niet met bloed bezaaid te zijn. Men zaait toch niet iets vloeibaars, ten zij men het zich meer of min als tot droppelen geſtold denke. Wij handelen hierover nader in onze andere Voorlezingen, ter plaatſe, waar wij van de Spraakfiguren melding maken. — Meer andere Voorſchriften, welke tot den Regel, in deze § opgegeven, betrekking hebben, zullen wij in de Leſen zelve aanroeren, en thans al weder afwiſſelingshalve hier

hier een paar Puntdichten des geestigen Heeren van *Zuslichem* inlaschen, welke, wat het thans beschouwde voorschrift betreft, onberispelijk zijn.

Op het afbeeldsel van een Stomme.

*Gebreeks niet, als de spraek, aen onze Schilderyen,
Die elck soo geerne siet,
Denckt, hoe ver is 's Penceel geraeckt in onze tyen,
Hier en gebreekt se niet!*

Gebreekt is ons hedendaagsche *ontbreekt*. Het tweede Sneldicht op hetzelfde voorwerp luidt:

*En wenscht niet, dat dit Hoofd sijn lippen roer' en spreek'!
Als andere dat deden,
Men vond het fraey met reden,
Dit, hoe het meerder sprack, hoe dat het min geleek.*

§ 138.

De woorden, die men bezigt, moeten ook *juistheid* van beteekenis bezitten, dat is, de voorstellingen, die zij ons geven, moeten niet verward, weifelend en dobberend zijn. Dit kan b. v. plaats hebben met uitdrukkingen, wier afstamming donker is, of die dan eens in dezen, dan in genen zin genomen worden. Zoo heeft het woordje *als* nu eens de beteekenis van *gelijk*, dan van *wanneer*, iets, dat somwijlen aanleiding tot onduidelijkheid geven kan. Op deze wijze kan de Praepositie *voor* verschillende beteekenissen hebben, gelijk zulks b. v. het geval is in het volgende Puntdicht van HUIJGENS, zinspelende op den bekenden aanslag, door Prins WILLEM DEN TWEEDEN tegen Amsterdam gesmeed:

Hoe

*Hoe quam 't, dat Amsterdam soo grimm was,
 En waerom was 't niet voor den Prins?
 In seven woorden gaet veel sins:
 Omdat de Prins voor Amsterdam was,*

Inzonderheid ook zij men op zijne hoede bij het bezigen van woorden, die tot de zoogenaamde *Synonyma* behooren, door welke laatste men uitdrukkingen verstaat, die met sommige anderen nagenoeg in beteekenis overeenkomen. B. v. : *ziek* en *krank*, *maar* en *doch*, *als* en *wanneer*, *gierig*, *vrek* en *karig*; *zuinig* en *spaarzaam*, *halsstarrig* en *hardnekkig*, en honderd soortgelijke, met welke uitlegging en vergelijking zeer kundige Vaderlandsche Geleerden zich in den laatsten tijd hebben bezig gehouden, of nog bezig houden. Verwart men nu daar ter stede dergelijke Synonymische uitdrukkingen met elkander, waar het onderscheid, hetwelk er toch altijd meer of min tusfchen dezelve plaats heeft, niet een haar breed uit het oog had moeten verloren worden; noemt men b. v. iemand slechts *karig*, die den naam van *gierig* (hetwelk een' hooger trap van karigheid uitdrukt) verdiend zoude hebben, zoo gevoelt men, dat onze uitdrukking onbepaald, onjuist en weifelend is. HELMERS is misfchien te dezen aanzien, en in het algemeen, wat de keus en het gebruik van sommige woorden betreft, niet overal voor *gisping* even fchootvrij. Wij willen hiermede in geenen deele afbreuk doen aan den welverdienden Roem, en aan de door ons ten hoogste geëerbiedigde Nagedachtenis van dien waarlijk grooten, echten, stouten en oorspronkelijken Dichter, die door het vuur, dat in zijne verzen gloeit, en door den mannelijk-fieren, moedigen; onverfchrokkenen; groothartigen en edelaardigen geest, die in dezelve telkens uitblinkt, onze ziel met

met de hoogste geestdrift vervullen, en tot gevoelens van de sterkste bewondering en innigste hulde dwingen kan. Hoe fraai en dichterlijk zijn b. v. de volgende verzen, waarin men alleen mischien een enkel woord wat minder herhaald zoude wenschen. Jonge lieden mogen zich hier met derzelve herlezing, in het voorbijgaan, verlustigen. Wij gelooven toch, op het voetspoor der Ouden, dat niets meer in staat is, om de Jeugd voor de Welsprekendheid te vormen, dan plaatsen uit goede Dichters, en dat men ten minste haar zoo veel moet trachten te onderwijzen, door haar op het fraaije opmerkzaam te maken, als door haar tegen het gebrekkige te waarfchuwen.

Verbeelding! toover mij in de eeuwen, die vervlogen!
(Ja, gij verhoort me! 'k voel aan 't heden mij onttoogen)
'k Leef in der Vaders tijd! — Een Vloot daagt uit den vloed!
Een wolk van zielen stroomt de schepen te gemoet!
Ik hoor het zegelied! Ik hoor den Vlootling schatren,
En 't dondren van 't kanon, dat dreunt langs 't vlak der watren!
De Nederlandsche Vlag, fier op haar zegepraal,
Golft onverlet en vrij, bij 't buldren van 't metaal.
Een sloop van kielen volgt, ontredderd en doorschoten,
Met neêrgerukte vlag, een' buit op 's Vrijands vloten.
'k Zie a' Overwinnaar! Ja, de Ruiter slapt aan Land!
Hij klemt een' waterstaf in zijn gevreesde hand.
Vier dagen streed 's Lands Held om de oppermagt der golven;
Vier dagen was de Zee in rook en vlam bedolven;
Vier dagen beefde de Aarde en Zee van 't krijgsgerucht;
Ja, 't scheen, dat de Etna, aan Siciliës strand ontvlugt,
En vlottende op de Zee, zijn sulfervlammen slaakte,
En stroomen vloeibaar vuur uit zijnen afgrond braakte;
Maar uit die hel van vuur, dien schrikbren zwavelgloed,
Rees Neêrlands Waterleeuw met onverzwakten moed.
De Zee, door Ruiters arm ontslagen van haar boeijen,
Scheen meerder kalm en zacht naar Hollands strand te vloeijen;
Ja, 't scheen, of in 't geruisch, dat teder golfje gaf,
Een loflied werd gehoord op Neêrlands waterstaf.

T

S 139.

§ 139.

Men moet ook geene overtollige woorden bezigen, dat is, onze Stijl moet, om duidelijk en sierlijk te zijn, Afgepastheid en Juistheid bezitten, iets, hetwelk men in het Fransch *Précision* noemt. Daar dit Struk echter vooral tot geheele Zinnen betrekking heeft, of tot de woorden, beschouwd in den samenhang, waarin zij, in Zinnen gerangschikt, voorkomen, zullen wij over dit vereischte van den Stijl liever wat verder op iets aanslippen.

§ 140.

Dit zij dus genoeg over de keuze der woorden, elk van hen op zich zelve beschouwd! — Wat de Vraag betreft: hoe wij onze woorden rangschikken moeten, opdat de Duidelijkheid en Fraaiheid van den Stijl er niet onder lijden, over deze is hier boven reeds het eene en andere aangestipt geworden, hetwelk hier ter plaatse geene herhaling noodig heeft. In de Lesfen zelve kan zulks genoegzaam uitgebreid worden. — Wij hebben echter gezegd, dat een goed zamenstel van Zinnen voor de gemelde twee Hoofdeigenschappen insgelijks zeer bevorderlijk was. Hierover dus thans nog het eene en andere!

§ 141.

Men kan den Zin bepalen, als eene volledig in woorden uitgedrukte Gedachte, het zij zulks dan met veel, of met weinig woorden geschied zij. Dus is: *de Roos ruikt liefelijk* zoo wel een Zin, als: *de Roos, die koningin der bloemen, verspreidt alom hare liefelijke geuren*. En zoo wel zijn er reeds verschillende Zinnen in de korte Puntdichtjes van HUY-
 * * * * *

Diep-

Diep water , stil en schrickelyk.

'k Sie , dat ghy my met dreigen , Jan !
Aen 't schricken meent te krygen ;

'k Vrees niet , wat Gecken schreeuwen , Man !
Ick vrees , wat Wyse swygen .

Princenles.

Leert , Koningen , gemint te willen wezen !

Die veel gevreesd wil zijn , heeft veel te vreesen !

Bloß Dirck.

Dirck seght : de bloode zijn te pryzen !

Dat wil hy uit de Schrift bewyzen ;

Het staet er , seght hy , daer men leest :

Gelukkig is , die altyd vreesd !

Saligh Woekeren.

Daer is een woekeringh , daer God geval in heeft ;

Gelukkig , die sijn Geld aen hem op Rente geeft !

Zyt ghy bekommert , hoe 't ten Hemel in sal raken ,

Geeft het den Armen maer , sy sullen 't overmaken !

als in de langere :

Goedaerdige Tijds.

Thys viel sijn kop aen stuck , en viel een been in tweeën ;

Hy riep seer : ô mijn Hoofd ! en , ô mijn arme been !

Maer troostte sich nochtans , eer 't lange was geleên ,

Met sictelicke reên ;

Hy sprack in Bybeltael : wat ligb ik Mer en ween ,

En grommel ende steen ?

'k Was was te veel bedruyft ; soo viel ick ginder hoen

Op a' een of a' ander steen ;

Indien 't my wel gedenckt , my dunckt , daer staet geschreven :

't Zy , dat u Vyanden of Vrienden schade deên ,

Ghy moet het haer vergeven ; —

Of hy myn Vyand nu , of oock myn Vriend magh sijn ,

'k Vergeef 't den goeden wijn !

T a

De

§ 142.

Door eene Zinsnede verstaat men een lid of gedeelte van een' Zin, hoewel dit lid soms ook wel weër een' Zin op zich zelve zoude kunnen uitmaken. Het ongemeen fraaije Puntdicht van HUIJGENS, getiteld:

Grasschrift.

*Elter licht een heilig Man gedolven onder de aerd,
Want boven was sy sijns niet waerd.*

heeft dus twee Zinsneden, en meer of min ook twee Zinnen. En het volgende Sneldicht van denzelfden Heer van *Zullichem* heeft vier Zinsneden:

1	2
<i>Klaes haet de Wyfen, omdat hy 'er geen is,</i>	
3	4
<i>En haet de Gecken, omdat hy 'er een is.</i>	

§ 143.

Wanneer de Zin wat uitgebreid is, en verschillende Zinsneden of leden heeft, noemt men hem een' Volzin, of wel eene Periode, schoon sommige Taalkenners tusſchen Volzinnen en Perioden nog weder onderscheid maken, en door de laatste eene aaneenschakeling van meerdere Volzinnen verstaan. Genoeg! Men kan in het volgende Puntdicht van den geestigen HUIJGENS twee Volzinnen aantoonen:

Uytleggers.

*'t Gaet vast, dat heel veel Koks bederven goe' gerégten,
En ick in dat gedrangh en vind niet, dat ick soeck.
Uytleggers sonder end bekladden Boeck aen Boeck,
Terwyl s' elk even heet voor haar gevoelen rechten.*

Het

Het schijnt, dat de Ouden door hetgeen men Periode noemt, nog iets anders verstaan hebben, dan juist dat, hetwelk er, over het algemeen, tegenwoordig door verstaan wordt. Wij kunnen echter in dit Handboek zelve hierover in geen verder onderzoek treden.

§ 144.

De Volzinnen of Perioden kunnen uit verschillende foorten van Zinsneden of Zinleden bestaan, welke door Betrekkelijke Voornaamwoorden (*Pronomina Relativa*) en Voegwoorden, of Conjunctiën, met elkander vereenigd worden. De gezegde Conjunctiën zijn, volgens onzen kundigen Heer WEILAND, verbindend, verklarend, redegevend, tegenstelling aanwijzend, voorwaardelijk, enz. enz. In het volgende zinrijke Punttdicht van HUIJGENS, getiteld:

Matigheid.

*En overaest u niet in d' een of d' ander vreughd,
Selfs in uw groenste jeugd!
De Lust gaet in 't vol op, EN daer volgt licht sijn dood naer;
Keert om de keers, die brandt, 't vet, dat haer voedet, doodt haer.*

verbindt de Conjunctie EN de tweede Zinsnede van den derden regel met de eerste. In een ander voortreffelijk Punttdicht van dienzelfden Dichter, luidende:

*'t Schoon aansicht van de deughd hebt altyd voor uw' oogen!
Voor d' oogen van uw' geest; — want ver is hy bedrogen,
Die s' in de Wereld meent te vinden sonder vleck.
Al ons volmaeckste doen is rondom vol gebreck;
En 't menschelicke Vroom in 't schoonste van sijn wesen
En is maer, wat min boos, als andere, te wesen.*

is WANT een redegevend Voegwoord, dat de slotzinsnede van den tweeden regel met het lid van het be-

gin dezelveu vereenigt. — Wat ruw spottend, (in den smaak van zijn' tijd), met bedrogen Mans, maar echter hoogs tnaief, zingt hetzelfde groote Vernuft op eene derde plaats :

„*Waer zijn die hoornen soch, daer 't Volk soo veel af praet ?*”

Sci' Anne, die met Lys ging kuyeren langhs de straet :

„*Ick sie se wel in 't veld op Ofsen en op Koeyen,*

Maer hebse op Koeckoecken hun' hoofden noyt sien groeyen.”

„*Wel, Annetje,*” sei' Lys: „*was zyt ghy doll of geck ?*

Men siet die hoornen niet; sy groeyen in den neck.”

„*Hebt danck!*” sei' Annetje: „*ick had het noyt geweten,*

Hoe wijns Mans Bessen soo van achteren verslesen.”

In dit Puntdicht verbindt de Conjunctie **MAAR**, op eene tegenstelling aanduidende wijze, de Zinsnede: *Ik zie enz.* met die van *hebse op Koeckoecken enz.*, terwijl voorts het Koppelwoord **HOE** de Zinsnede: *Ik had het nooit geweten*, verklarendr wijze, aan die: *Mijn Mans Bessen enz.* aan een knoopt. En zoo vlecht weder in een ander Sneldicht het relatieve Voornaamwoord **DIE** de Zinsneden: *Jan heeft zijn' appetijt verloren*, en de woorden, *die voor tien eten konde*, nu niet voor één het kan te zamen:

Jan heeft sijn appetijt verloren, Arme Jan!

Die voor tien eten kost, nu niet voor één' en kan.

Verloren appetijt! Soo iemand u vindt leggen,

Die arm is, ick moet zeggen:

't Is een verloren Man!

Tevens wordt de Zinsnede: *'t Is een verloren Man enz.* op eene voorwaardelijke wijze met die: *Zoo iemand u vindt leggen* door dit Koppelwoord **ZOO** verbonden.

Het is niet noodig hier dit eene en andere verder uit te breiden.

§ 145.

Voor zoo ver een Stijl, over het algemeen genomen,

men, uit lange Volzinnen of Perioden bestaat, noemt men denzelven Periodisch. Zijn integendeel de meeste Zinnen kort, en van weinig leden, zoo draagt de Stijl den naam van afgebroken, in het Latijn *Stilus incisus*, in het Fransch *Style coupé*. De volgende, niet onwaardige, maar voor ons oogmerk nog eenigermate veranderde brief van den grooten HOOFD aan de schoone TESSELSCHADE ROEMERS is in dien laatsten Schriftrant geschreven:

Mejoffrouwe!

De pruimen beginnen all' zeffens op één bodt te rypen. Zy roepen: Tefeltje, Tefeltjes mondje! Estlijke deuntjes van Belufar en anderen roepen daartegen aan: Tefeltje, Tefeltjes keeltje! Zij waren er geerne van gezongen, en wenschten wel, dat UE. Joffrouw Francisca te hulpe meebragt. Ik zeg haer: Tefeltje suft! Tefeltje heeft pen noch inkt, om een briefke te beantwoorden! Zy neemen 't niet aan. Zij willen, dat ik UE. uit den droom opwekke. Op, op dan!

Rozemondt, hoorje speelen nocht zingen?

Wij verwachten UE. op 't spoedigste, met UE. dochter en Joffrouwe Duarte met haar' E. man. Een briefke moge vooruitgaan, om wat gisfings te maken. Ondertusfchen zullen wy in den windt zien en happen naar dengeenen, die van Alkmaar komt. Wy zullen snuffen, oft hy naa UE. adem rickt. Godt behoede UE. op de reize en eeuwlyk in genade, met alle, die haar lief zijn. Van heelen heeten harte wenscht dit

Mejoffrouwe!

UE. verplichte, dienstwillighste

P. C. Hoofd.

*Van den huize te Muiden,
den eersten van Oestmaandt*

1636.

T 4

§ 146.

De Slotfom der vergelijking tusfchen den Periodifchen of Volzinachtigen, en den Afgebrokenen Stijl komt hier op neder, dat de eerste over het algemeen deftiger, ftatiger, majestueufer is, dan de laatste, gevolgelijk, dat dezelve in stukken van eenen hoogdravenden, plegtftatigen inhoud met de meeste gepastheid gebruikt kan worden. B O R G E R begint b. v. eene zijner welsprekende leerredenen zeer gepast meer of min in dien stijl: *Er bestaat eene Voorzienigheid, in wier handen de uiterfte schakel van oorzaken en gewrochten berust, en die den loop der dingen regelt naar haar welbehagen. Er bestaat eene Voorzienigheid, die hemel en aarde alzo regeert, dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijs en drank, gezondheid en krankheid, rijkdom en armoede, en alle dingen, niet bij geval, maar van Gods vaderlijke hand ons toekomen enz.* De Afgebrokene Stijl integendeel bezit meer heftigheid, puntigheid, levendigheid, en te gelijker tijd eenvoudigheid, dan de eerstgemelde, en is derhalve het meest geschikt voor opstellen, die plotfelingsche kracht en nadruk, of wel kunsteloosheid, losheid en vlugtigheid vereifchen. Zoo bezigt C I C E R O den laatstgemelden fchrijftrant dikwerf, als hij met vinnigheid zijne tegenpartij aantast, en al de donders zijner Welsprekendheid boven derzelver hoofd los doet barsten. Men neme b. v. de eerste Redevoering tegen C A T I L I N A. In Brieven laat deze stijl zich ook goed bezigen. Even zoo in Puntdichten, gelijk H U I J G E N S, in korte, afgebrokene Zinnen, van het ontwaken uit den fleep treffend zingt:

Waer was ick daer? en wie en wat?

Waer ben ick nu? en wat en wie?

Welck

*Welck is de waerheit? dit of dat?
 Of dat ick sagh? of dat ick sie?
 Ik kom van droomen, dat 's gewis!
 Nu gaen ick waken, soo ick meen;
 Maer, daer het een, als 't ander is,
 Welck is het sekerste van tweén?*

De Periodische Stijl loopt het meeste gevaar van een-
 toonigheid, de Gecoupeerde van te groote vlugtig-
 heid, van wonderigheid en beuzelachtigheid. Hier-
 door kan de eerste wel eens vermoeijen en afmatten,
 de tweede ons te los en ijdel schijnen. Uit dien
 hoofde derhalve zal men altijd wel doen, met in op-
 stellen van eenige uitgebreidheid den eenen schrijf-
 trant door den anderen tusschenbeide te doen af-
 wisselen, al blijve voor het overige de hoofdtoon,
 waarin het Stuk geschreven is, bij uitsluiting tot
 één' van beiden behooren. Voor de verdere ont-
 wikkeling echter van dit onderwerp vinden wij ruim-
 te in de leer der Welsprekendheid, uit een hooger
 oogpunt beschouwd, waarover wij in onze andere
 Voorlezingen handelen. Afwisselingshalve zij het mij
 nog vergund hier een plaatsje te geven aan de volgen-
 de Dichtregelen, die onze, door ons zoo dikwerf aan-
 gehaalde, oververnuftige en overgeestige HUIJGENS
 op zijnen geboortedag, den vierden September, ver-
 vaardigde, toen hij reeds tot eenen hoogen trap van
 ouderdom schijnt gestegen te zijn geweest. Het moe-
 dige en gemoedelijke karakter diens grooten, en waar-
 lijk nog veel te weinig bewonderden Mans, welken ech-
 ter ook al bijstere baren van tegenspoed over het
 hoofd waren gegaan, spreekt er ten duidelijfste uit:

*Noch eens September! En noch eens die vierde dagh,
 Die my verschijnen sagh?
 Hoe veel Septembers, Heer! en hoe veel vierde dagen
 Wilt Ghy my noch verdragen?*

T 5

Ich

Ick bidd' om geen verlangh; 't kan redelick bestaen
 Hetgen' ick heb gegaen;
 En van mijn wiegh tot hier zijn soo veel duzend schreden,
 Die 'ck hebbe doorgetreden
 (Met vallen, lieve God! en opstaen, soo Ghy west,)
 Dat die al' 't selve leed,
 En all' delelye vreughd naer my hadd' door te reisen,
 Sich drymael sou bepeisen,
 Wat besten oorber waer, gelaten of gedaen. —
 My, Heere, laet vry gaen!
 Mijn roll' is afgespeelt, en all' wat kan gebeuren
 Van lacchen en van treuren
 Is my te beurt geweest. En all' wat beuren sal,
 Sal 't selve Niet-met-al,
 En d' oude schaduw zijn van dingen, die wat schijnen,
 En, komende, verdwijnen. —
 Wat wacht ick meer op aerd' ? waerom en scheld' ick niet ?
 'k Wacht, Heer, dat Ghy 't gebiedt!
 Maer, magh ick noch één' gunst by d' andere begeeren,
 Laet my soo scheiden leeren,
 Dat ieder een, die 't siet, mijn scheiden en het zijn
 Wensch' eenerhand te zijn!

§ 147.

Het zij nu echter Zinnen Periodisch, het zij dezelve Afgebroken genoemd moeten worden; altijd dienen zij die vereischten te bezitten, welke men van eenen goeden Zin vorderen kan. Deze vereischten laten zich hoofdzakelyk tot drie brengen, namelijk tot Zamenhang, Afgestheid, en Gespierdheid. Men kan de gezegde deugden, als algemeene vereischten van den Stijl, en als zoo vele onderafdeelingen van deszelfs twee voorname Hoofdeigenschappen, Duidelicheit en Fraaiheid, beschouwen.

§ 148.

Door Zamenhang in de Zinnen of Volzinnen verstaan wij die naauwe aaneenschakeling van derzelver deelen, welke noodzakelijk is, om de Gedachte of Gedachten, in zoodanig eenen Zin uitgedrukt, als een duidelijk, en ligt overzienbaar Geheel, aan den geest voor te stellen. Deze eigenschap, of dit vereischte wordt ook wel Eenheid genoemd. Dezelve ontbreekt niet aan de Zinnen van het volgende fraaije Graffchrift, één der negen, welke HUIJGENS op zekere, door haar vernuft en begaafdheden hoogst beroemde Jufvrouw, LUCRETIA VAN TRELLO geheeten, vervaardigde:

*Ick weet niet, of 's hier light, Lucretia, die Waardet
De Geest gaet niet ter aerde;
En sy is niet, als Geest,
Van kindsbeen af geweest.*

De gezegde Zamenhang treft men ook aan in een ander Graffchrift op dezelfde Maagd. Dezelfde geestige Dichter zinspeelt op de omstandigheid, dat zij nimmer had willen trouwen:

*Hier light Lucretia,
Die, s66 welsprekende, geen' raedt en wist tot JA;
Die, s66 verstandigh, geen verstand en had van trouwen;
6 Jammer, en 6 schd,
Voor nu en lang hier na!
's Stuk was te goed, om geen Copyen af te houwen.*

§ 149.

Op verschillende wijzen kan de Zamenhang in een' Zin vernietigd worden, als b. v. door de opeentassing in denzelven van te spoedig elkander afwisselende

de denkbeelden , door het gebrek aan een of meer leden, door het verkeerde gebruik van het eene of andere Voornaamwoord of soortgelijk Rededeel, door de verbinding van denkbeelden, die met elkander geenerhande gemeenschap hebben, enz. enz.; van welke, en meer dergelijke feilen wij in de Lesfen zelve voorbeelden zullen opgeven. In het voorbijgaan nog een Punt dicht van HUIJGENS, dat aan de genoemde gebreken niet mank gaat. De schrandere Man leert ons, dat het Goede niet alleen gehoord, maar ook gedaan of uitgevoerd moet worden.

*'t En baet niet, of w' al veel geblomde reden hoorden
In 't school en in de kerck;
De Gecken maken werck van woorden,
De Wyze maken werck van werck.*

Deze les draagt hij ook met de volgende woordspeling voor :

*Het schynt wat duyster van bescheid,
Maer Wyse kunnen 't wel verstaen:
't Sermoon is langh al uytgeseit,
En noch en is het niet gedaen.*

§ 150.

De verbinding en vermenging van geheel vreemdsoortige denkbeelden kunnen ook zelfs korte Zinnen ontfieren. Meer gevaar loopt men echter hiervan, zoo als van zelve spreekt, in den Periodischen Stijl, dat is, in dien van zeer lange Zinnen. Reeds toch de onmatige lengte op zich zelve van eenen Zin kan den Zamenhang vernietigen, en aan den Lezer de grootste vermoeienis veroorzaken; weshalve men zich voor al te lange Volzinnen of Perioden zorgvuldig wachten moet.

moet. Zoo is, mijns bedunkens, de volgende Periode uit BRANDT, tot afmattens toe gerekt, hoezeer ik het Numereuse van denzelven in andere opzigten niet loochenen wil. CORNELIS PIETERSZON HOOFT, Burgemeester van Amsterdam, voert onder anderen bij hem deze taal: „Tot de regeering beroepen, een saek my niet gelykende, heb ik van de noodt een deugt maekende, mijn kleen pondt wel soeken aen te leggen, mijne besondere saeken en de vordering van mijn eigen huis ter syde stellende; ook middelen, om groot voordeel te doen, verlaetende, alleen om mijn gemoedt in 't bedienen van Stadts saeken beter te voldoen, my selven ten deelen verteeren- de, om my te beter tot de gemeene saeke te mogen besieden, inzonderheit verhopende, dat ik, soo doende, ook iet sou mogen bybrengen tot afweering van 't Spaensche jok; opdat men moghte bejaegen 't einde der Hollandfche waepenen, naemelyk, dat men nevens de versekertheit van de belyders der Gereformeerde Religie, ook alle andere, die deselve noch niet konden toestemmen, en nochtans tot de lasten des oorloghs; soo wel als andere, helpen geven, sich burgerlyk en vreedtsaem draegende, in gelyke rust en vrede moght handhaeven; dat niemant in syn gemoet gedwongen, maer daerin met Christelyke gedoogsaemheit, gedult en liefde gedraegen wierde, ter tyd toe, dat men se door Christelyke leerlingen en goeden voorgang tot beteren voet braghte, sonder sich tegens elkanderen, veel min tegens d'Overheit, soo te misgaen.”

Men moet ter bevordering van den Zamenhang in een' Zin ook voorzigtig zijn met het gebruik der zoogenaamde Parenthesen of Tusschenzinnen. Zij, die dezelve echter geheel verbannen willen, handelen zeer dwaas, en bedenken niet, dat zij door hunne stelling de geheele Oudheid tegen zich te wapen schreeuwen.

Zullen Zinnen Zamenhang bezitten, dan dient men ook vooral voor eenen goeden Afloop en een goed Slot van dezelve zorg te dragen. De Redekundigen beschouwen twee dingen, als tot dat einde hoogst noodzakelijk, vooreerst, namelijk, dat de Zin gesloten, en ten tweede, dat dezelve niet meer, dan gesloten zij. Wij zullen, bij gelegenheid, voorbeelden van in dit opzigt gebrekkige Zinnen aanvoeren. Hier ter plaatse zij het ons liever vergund den Lezer op iets goeds, dan op iets kwaads opmerkzaam te maken, en dus sieren wij het einde dezer § met het volgende Punt-dicht, welks zinnen zoo wel gesloten, als niet meer, dan gesloten zijn. De geestige HUIJGENS waarschuwt ons tegen het te spoedig werken, en vermaant ons, op de volgende wijze, tot naauwkeurigheid en zorgvuldigheid bij het schrijven en opstellen:

*Dry hondert Regelen, geschapen in twee uren,
 (Dat is, byna soo ras geschreven, als genoemd)
 Is een hoogh Heldenstuk, daer Jan sich af beroemt,
 Maer sal dat goedje wel dry hondert uren duren?
 Dirck brengt dry Regelen in éenen dagh te weegh;
 Jan! neemt de moeyte niet van met die moeyt i' spotten!
 't Is Dicht in sweet gekneedt; gelooft, dat sulcken deegh,
 Dry eenwen uyt sal staen, en schimmelen noch rotten!*

Wij hebben de tweede eigenschap van goede Zinnen Gespierdheid genoemd. Men verstaat hierdoor den meest mogelijken nadruk, met welken de gedachten, in eenen Zin vervat, in woorden kunnen uitgebeeld worden. — In een' gespierden Stijl b. v. zingt HUIJGENS:

Die

*Die wellust meent met wellust te verusfen,
Neemt vlamvend vier met swavel uyt te blusfen.*

De Gefpiedheid der Zinnen lijdt vooral door een overtollig en nutteloos gebruik van woorden, of, gelijk men het pleegt te noemen, door *Tautologia* en *Pleonasmus*. De geest des Stijls namelijk vervliegt dan, of wordt verzwolgen in den vloed van nutteloze uitdrukkingen, op welke de gedachte, naauwelijks meer zichtbaar, rond dobert. Met andere woorden: de Stijl wordt waterig. Wij zullen in de lessen voorbeelden van dit gebrek aanvoeren. Voor het overige dient men zich er voor te wachten, om niet soms, terwijl men Waterigheid en Langwijligheid van Stijl vermijden wil, te vervallen in het tegenoverstaande gebrek, in dat namelijk van eene te groote Kortheid en Beknophtheid.

Het is toch niet genoeg, dat een ligchaam uit sterke beenderen en spieren besta, het moet ook gevuld, vleeschig, en met eene fijne huid overtoegen zijn. Men herinnere zich de hier boven aangehaalde Dichtregelen van HUIJGENS:

*In één woord: al ons werck moet sterk gebeente zyn,
En senuwen; maer 't vel daerover klaer en fijn.*

De verdere beschouwing van dit onderwerp echter behoort te huis in onze andere Voorlezingen over de Welsprekendheid, naar derzelve hoogere beteekenis.

§ 153.

Het is voor de Gefpiedheid der Zinnen ook nadeelig, dat men eerst de sterkere, dan de zwakkere uitdrukkingen plaatse, daar zulks juist anders om moet zijn. Wij zullen voorbeelden van feilen, die men te

de-

dezen opzigte begaan kan, in de lessen geven. Hier liever een paar Zinnen, welke aan dit euvel niet kwijnen! Geestig zingt de geestige HUIGENS van de afbeelding eener Babbelaarster:

Op Klaers Contrefeitsel.

*Schrickt niet, die onvoorsiens dit Beeld in handen krijght!
't Is KLAER KLAPS op een duy! Maer de Natuur ligt
(onder;
De Konst heeft d' overhand: Siet, wat een werck van wonder!
Wat een geluck! — Sy staet, als of sy leefd' en — swyght!*

§ 154.

Ook geheele Zinsneden en Zinleden kunnen even zoo wel, als enkele woorden, pleonastisch en tautologisch in eene Periode voorkomen, en daardoor derzelve Kracht en Gespiedheid grootelijks verzwakken. Voorbeelden in de lessen zelve! Hier gunne men nog eene plaats aan de volgende fraaije verzen, die voorzeker door het gemelde gebrek niet ontferd worden. Dezelve zijn uit een Gedicht, dat HUIGENS, ten jare 1661, eener bedrukte Moeder, bij het verlies van hare eenige uitmuntende Dochter, toezond. Onder anderen zingt hij treffend:

*Een bloem is U ontruk, in 't beste van haer groeyen,
Der waerdigste gelyck, die noch in Hollandt bloeyen;
Een Peerel is uw hand ontsutfelt; — een kleenood
Ontstolen, midden uyt den Moederlicken schoot;
De Dood is, als een wolf, uw stallingh ingedrongen,
En met het lieffte Lamm van 't jonge vee ontsprongen;
Ghy hebt soo soeten Sonn sien daelen met den dagh,
Als Haegsche Sonn in langh den Haegh verschynen sagh;
En 't is er duister, sinds dat vriendelick paer lichten
Ter aerden is gegaen. — Waer voeren my mijn Dichten?
'k Wouw seggen, sinds haer glans ten Hemel is gebracht,
Ten Hemel, droeve Weew! ten Hemel, daer s' u wacht,*

Enz. enz.

Het

Het Krachtige en tevens Liefelijke, in al de Zinnen der aangehaalde verzen uitblinkende, verdienen even zeer onze bewondering, als het dichterlijke en schilderachtige van dezelve op hoogen lof aanspraak kunnen maken. Voorbeelden van eenen Gespierden Proza'stjl kunnen bij honderden uit onzen HOOFD verzameld worden.

§ 155.

Om de Gespierdheid van de Zinnen niet te ontzenuwen, zij men ook voorzigtig met het gebruik van Conjunctiën, *Pronomina Relativa*, en dergelijke Taaldeelen meer, welke dienen, om de leden van eenen Zin aan elkander te schakelen, en de overgangen der Gedachten te bevorderen. Men scheidt ook den *Articulus*, of het Lidwoord, niet te ver van zijn Substantief, en make even min de kloof te groot tusfchen het laatstgemelde, en het *Adjectivum*, of Bijvoegelijke Naamwoord. Zoo ook moet het Betrekkelijke Voornaamwoord, of *Pronomen Relativum*, zoo veel mogelijk, in de nabijheid van het Rededeel blijven, waarop het betrekking heeft. Dit geldt ook ten aanzien der Voorzetselen, of Praepositiën, die men soms zeer verkeerd mijnen wijd van het Substantief ziet staan, dat zij regeren. Wij zullen in de Lesfen zelve voorbeelden van eenen kwaden Stjl, wat al deze Stukken betreft, pogen aan te voeren, terwijl wij deze § besluiten met het volgende Puntdicht van den Heer van Zuilichem, aan hetwelk men voorzeker geene der hier opgenoemde feilen te laste kan leggen. Op deszelfs Stjl echter, ten aanzien van het gebruik der Conjunctiën, zoude misfchien nog iets zijn aan te merken.

Aen een' Prediker.

*Ick ken u. Broeder ! van den Stoel.
 Daerom en kan my al 's gewoel
 Noch van uw Tongh, noch van uw' Armen,
 Noch Hert, noch Hersfenen verwarmen.
 Wilt ghy my sichten, dat het klemt,
 Ghy moet my met u leven preken:
 'k Word met geen' woorden overstemt —
 Die niet en brandt, kan niet ontfeken.*

§ 156.

De Gespierdheid der Zinnen lijdt ook onder het veelvuldige en nuttelooze gebruik van sommige spreekwijzen; als daar zijn: *ik zegge, des al niet te min, kwam te zien*, en foortgelijke meer, die, wel is waar, in enkele gevallen niet berispt kunnen worden, maar echter, over het algemeen, niets, dan stop- en lapwoorden zijn, dienende, om eene gebrekkige en lamme Woordenfchikking nog, zoo goed mogelijk, op de been te houden. Ditzelfde geldt ook ten aanzien van uitdrukkingen, zoo als wij ze ontmoeten in: *immers toch, buiten en behalve, everwel echter, of everwel nogtans, want doch, gelijk als enz. enz.*, die men allen gerustelijk ter helst kan weggappen, en achterwege laten. *Everwel* b. v. zegt immers reeds hetzelfde, dat *everwel echter* zeggen moet, en *gelijk* heeft, op enkele uitzonderingen na, reeds de beteekenis van *gelijk als* enz. Zoo dient men zich ook te onthouden van daar ter plaatse woorden te herhalen, waar zulke herhalingen eigenlijk niet gevorderd worden, en in den grond nergens anders toe dienen, dan om den Schrijver zoo regt gemakkelijk op het pad des Stijls voort te doen drentelen, en hem tien schreden te laten maken, waar hij er met vijf volstaan zoude kunnen. Van dit eene
 en

en andere is onze voortreffelijke, en in vele opzigten door niemand in Europa ooit overtroffen, ja, door niemand zelfs geëvenaarde CATS niet geheel en al vrij te pleiten. Met dat al is zijne uitgedijtheid (mag ik het zoo eens noemen) van Stijl zóó natuurlijk en in zijnen mond zóó aanvallig, zóó naïef, en passend; zijne overtollige woorden (*Vocabula otiosa*) stroomen uit hem voort met zulk eene goedhartigheid; de letterkundige spijze, die hij ons opdischt, heeft, offchoon wat waterachtig, en met dus genoemd *lang nat* gestoofd, zoo veel aanlokkelijks voor elke gezonde ziel, dat men hem al deszelfs kleine feilen gaarne vergeven wil, ja, dat men hem somtijds zelfs geene meerdere stevigheid en zenuwrijkeid van Stijl zoude toewenschen, uit vreeze, dat met dezelve zijne eenvoudigheid, ongekunsteldheid en liefelijke zoetvloeiendheid verdwijnen mogten. De verdere beschouwing echter van deze en foortgelijke onderwerpen behoort in de leer der hoogere Welsprekendheid, waarover in onze andere Voorlezingen gehandeld wordt. Ik zal echter, aan het slot dezer §, nog een rijmpje van CATS plaatsen, dat, even als duizend anderen, ten bewijze van hetgeen ik over dien hoogst voortreffelijken Man gezegd heb, strekken kan. — Op de spreuk: *Springht niet verder, als u stock lang is*, zingt hij:

*Vrient, die hier staet aen dese sloot;
 My dunckt, sy is u wat te groot;
 Al eer gy dan u sprongh begint,
 Soo maeckt, dat gy u wel versint;
 Soo maeckt, dat gy de gronden weet;
 Soo maeckt, dat gy het water meet;
 Maer let vooral, ó goede Man!
 Hoe ver u polse reyken kan;
 Want veel te poogen sonder raet,
 En ver te springhen sonder maet.*

*En saken aengaen sonder magt,
Dat brenghet er menigh in de gracht.*

Waarlijk eene nuttige les, en voor Ouden en Jongen der behartiging overwaardig!

§ 157.

De Gespierdheid der Zinnen wordt ook nog bevorderd, als men, twee dingen tegen elkander overstellende, zich hierbij van zoodanige uitdrukkingen bedient, die insgelijks juist tegen elkander overstaan. Vooral komt dit Voorschrift dus bij het bezigen van de zoogenaamde Figuur der *Antithesis* in aanmerking. Wij handelen over de gezegde Figuur in onze andere Voorlezingen, weshalve wij er dit slechts hier van zeggen zullen, dat men (om nu van het Sierlijke, dat zij aan de Gedachten zelve soms geven kan, niet te spreken) haar door de wijze, waarop wij haar in woorden uitdrukken, vooral ook moet trachten dienstbaar te maken aan de Gespierdheid, en aan de Numeusheid van den Stijl. In de Antithese moet te gelijker tijd iets puntigs heerschen, iets, dat gelijk een bliksemstraal, oogenblikkelijk in de ziel dringt. Zij moet treffen, gelijk het krachtige en nadrukkelijke Sneldicht van HUIJGENS, hetwelk hier eene plaats moge vinden, offchoon nu juist de *Antithesis* in hetzelfde niet voorkome.

*Gaet het u, Vaders! met uw' Kind'ren niet naar wenschen,
Denckt, dat ghy Menschen zyt, en Vaders zyt van Menschen!*

§ 158.

De juiste plaatfing dier woorden, waarin de kracht der Gedachte van eenen Zin voornamelijk berust, bevordert ook niet weinig de Gespierdheid van den Stijl.
Daar

Daar dit voorschrift echter tot het onderwerp der Woordenschikking behoort, over hetwelk wij hier boven reeds gehandeld hebben, behoeven wij te dezer plaatse er verder niets meer van te zeggen. Ik wil dus slechts deze § nog een weinigje verlevendigen met uit den geestigen HUIJGENS een Puntdicht aan te halen, hetwelk door eene Juiste, en de Gespierdheid des Stijls allezins bevorderende Woordenschikking uitmunt. Hetzelve voert ten opschrift:

Anna's verwarde schoon.

*Haer oogen zijn schoon rood, haer lippen blanck en bleick
 Haer handen hard en styf, haer borsten flap en weeck;
 Haer neus is dun en spits, haer' vingers lomp en plompjes;
 Haer kniën schrael en small, haer' voeten rond en stonpjes;
 Haer voorhoofd kort van leest, haer' ooren langh van lîdt;
 Haer' tanden groot en swart, haer' tuyten klein en witt;
 Haer hals is, als een worst, haer' middel, als een wijnton;
 Men vindt er alles in, wat in een' schoonheit zijn kon;
 't Is altemael wat goeds, 't is altemael wat fraeds;
 De kleine schortingh is, 't en staet niet op sijn plaets;
 De somm' is goed en groot, genoegh, om uyt te munten;
 Maer 't is een mengelbors van veel' yerwarde munten;
 't En is geen schoonheit, 't is een' schoonheits Anagramm,
 En als ick haer sóó prys, soo wordt onf' Anna gram.*

Vooraf dient men, op het einde der Zinnen, met de plaatsing der woorden voorzigtig te zijn, en zorg te dragen, dat men, over het algemeen, alsdan geene kleine en onbeduidende woorden bezige, dat men de langste leden aan het slot brenge, dat men soms woorden van nadruk herhale enz. enz. Dit eene en andere heeft op de Gespierdheid van den Stijl, het zij dan ten goede, het zij ten kwade, veel invloed. Wij zullen zulks door voorbeelden in de Lessen zelve aantoonen.

Afgepastheid, Juistheid, Duidelijkheid en Klaarheid, zeiden wij, dat in de derde plaats tot de vereischten van goede Zinnen behoorden. Natuurlijk! want zij behooren tot de Eigenschappen, die elken goeden Stijl versieren moeten. Op wat wijze nu deze deugden voortgebracht en bevorderd kunnen worden, laat zich uit hetgene hier boven over de keuze van enkele woorden gezegd is, tamelijk goed opmaken. Men wachte zich voor onnaauwkeurige, verwarde, dubbelzinnige uitdrukkingen; men vermijde verkeerde Woordvoegingen en Woordenschikkingen; men plaatse de Zintekenen dáár, waar zij staan moeten; men zij voorzigtig met het gebruik der Betrekkelijke Voornaamwoorden, en van zoodanige Koppel- en Bijwoorden, als aanleiding tot dubbelzinnigheid zouden kunnen geven; men scheidte de Adjectieven en Participiën niet te ver van hunne Substantieven, noch het Substantief van het Werkwoord, waartoe het behoort; men verbindte die leden van een' Zin, welke onmiddelijk op elkander slaan, ten naauwste te zamen; — en wat dergelijke Voorchriften meer zijn, wier verdere uitbreiding en opheldering wij echter voor de Lesfen zelve besparen. Niemand, voor het overige, zal Afgepastheid en Duidelijkheid vermisen in de Zinnen des volgende Puntdichts van HUIJGENS, hetwelk aan het slot dezer § prijken moge.

Pedanten.

't Is onwysprekelick, hoe Gecken een' vervelen,

Die met haer hersenen in letteren verbrodt

't Woord voeren, waer se zijn, en voeren 't sonder slot.

Wat waert ghy liever, Dirck (my soud' het machtigh schelen)

Een ongeleert wys Man, of een geleerde Sot?

Ecn

Een is hier *iemand*, naar de wijze der Hoogduit-
fcheren, die ook wel zeggen: *Es ist ganz und gar
nicht auszusprechen, wie die Narren EINEM Lan-
geweile machen können enz. enz.* — Men zoude alleen,
voor het overige, in HUIJGENS Punt dicht, ware
hetzelve Proza, het betrekkelijke Voornaamwoord
die een weinig nader bij het Substantief *Gekken*,
waarop het slaat, geplaatst wenschen, daar het
thans, bij den *eersten* oogopslag, tot *een*, d. i. tot
iemand schijnt te behooren. — Nog meerder Afge-
pastheid en Klarheid treft men aan in het volgende
Sneldicht van denzelfden Dichter, hetwelk ten be-
wijze kan strekken, dat ook deze uitmuntende man,
bij al de eer, en den aardfchen voorfpoed, welke
hem, gedurende zijn lang leven, te beurte waren
gevallen, toch niet altijd op rozen gewandeld had:

Op mijnen 4den September (des Dichters geboortedag.)

*Van daegh was 't, dat ick in dit leven werdt gefonden,
Onnoosel Schepsel! in 't gedrangh van alle sonden.
Ick schreide jammerlick; waerom, en wist ick niet.
Maer had ick alles, wat hier sedert is geschiedt,
En ick beleven most, omstandelick geweten,
Ten minsten had ick bes⁹ des' oogen uytgekreten.*

§ 160.

Wat de Fraaiheid van den Stijl betreft, deze wordt,
behalve door al hetgene, waarvan reeds gesproken
is geworden, ook bevorderd door eene zoodanige
keuze en rangfchikking der woorden, als het meest
geschikt zijn, om het gehoor te streelen. Is hier aan
voldaan, dan zegt men, dat de Stijl prozamaat, wel-
luidendheid, harmonij der zinnen, kortom dat gene
bezit, wat bij de Ouden den naam van *Numerus*
V 4 droeg,

droeg, en door hen boven alles geschat werd. Wij handelen over dit onderwerp breedvoerig in onze andere Voorlezingen, waarin wij, naar de leer der Redekundigen, aantoonen, hoe de *Numerus* betrekking heeft, en tot enkele Woorden, en tot geheele Zinnen, en waarin tevens opgeven wordt, welke algemeene regels zich van voren, of *a priori* over denzelfven voorschrijven laten. Hier ter plaatse behoeven wij dit stuk dus niet verder aan te roeren, gelijk wij dan ook onze voorschriften over den Stijl in het algemeen, hier sluiten kunnen, om ons nog bij eenige andere onderwerpen te bepalen. Hetgeen toch verder tot de leer van eenen goeden schrijftrant, en tot die der hoogere Welsprekendheid betrekking heeft, wordt in mijn klein Handboek over de *Nederlandsche Redekunst*, hetwelk ten leiddraad bij mijne andere Voorlezingen strekt, behandeld, en in de lessen zelve over dat Handboek breedvoerig uitgebreid. In deze laatste namelijk loopt het onderzoek over den verschillende aard der Gedachten, en hoe dezelve tot het Verhevene, Schoone, Roerende, Geestige, Luimige, en wat dies meer zij, in betrekking kunnen staan, terwijl fraaije plaatsen, uit Redenaren en Dichters genomen, zulks ophelderen. Vervolgens wordt er gehandeld over den *Numerus*, over de keuze van schilderachtige woorden, over datgene, wat men de leer der Spraakfiguren noemt, en over de zoogenaamde karakters van den Stijl. Dan gaan wij over tot de beschouwing van de kunst des eigenlijk gezegden Redenaars, of tot die der Welsprekendheid, in derzelve engere beteekenis. Hierbij wordt er nagespoord, wat Welsprekendheid eigenlijk zij, waarin zij van de Dichtkunst verschille, en wat men voor de vier hoofdpunten houden moet, die, bij het opstellen en voordragen van Redevoeringen, of soortgelijke stukken van Welsprekendheid

heid, overal en ten allen tijde in aanmerking komen. Deze hoofdpunten zijn namelijk, vooreerst de Vinding (*Inventio*), van welke de Ouden ongemeen veel werk maakten, (gelijk ik zulks in mijne afzonderlijk hierover uitgegevene Voorlezingen heb aangetoond); ten tweede, de Regeling of Rangschikking (*Dispositio*); ten derde de Uitdrukking door middel van woorden, of *Elocutio* (van welk stuk wij echter een aantal punten thans reeds in dit ons Handboek beschouwd hebben) en ten vierde de Uitspraak, of mondelijke Voordragt (*Pronuntiatio*). Van al deze vier hoofdpunten, benevens van hunne onderafdeelingen, zoo als daar b. v. zijn die over de Inleidingen van Redevoeringen, die over hetgeen men het Verhaal of de Verklaring noemt, die over het Betoog of Bewijzende gedeelte, en die over het Slot of de Toepassing, wordt in ons ander Handboek een overzicht gegeven, en worden de voornaamste eigenschappen en vereischten opgenoemd, terwijl wij, na dit ten einde gebracht te hebben, tot de beschouwing der verschillende soorten van Welsprekendheid overgaan. Hiertoe brengen men namelijk de Kanselwelsprekendheid, de Baliewelsprekendheid, de Staatkundige Welsprekendheid, en eindelijk die soort van het Welzeggen, welke de Onbepaalde genoemd kan worden, en waaronder verschillende gemengde opstellen, als daar zijn Lofredenen, Lijkredenen, Akademische Redevoeringen enz. behooren.

Ten slotte volgen er nog eenige Regelen over andere soorten van den Prozastijl, als daar zijn die van Geschiedkundige, Leerkundige of Didaktische, Dialogische Opstellen, Brieven, en dergelijke meer, terwijl het geheel door een paar wenken gesloten wordt over de beste wijze, om zich in den Stijl en de Welsprekendheid te oefenen.

Weinig zal dit alles echter voor hen baten, die zich de eerste Grondbeginselen van den Stijl, waartoe vooral ook Taalkennis behoort, en wel Taalkennis, uit een wat hooger en naauwkeuriger oogpunt beschouwd, dan zij gewoonlijk beschouwd wordt, niet eigen gemaakt hebben. Ter voorkoming van dit gebrek, hopen wij, dat almede dit ons tegenwoordig Handboek, en de Lessen en Voorlezingen, over hetzelfde te houden, het hunne zullen kunnen bijdragen.

Wij zullen dus ook thans nog eenige Eigenschappen van het Nederlandsch aanroeren, welke kennis niet anders, dan eenen voordeeligen invloed op Stijloefening en Stijlbeschaving hebben kan. Vooraf echter volgen hier nog eenige Vragen, tot de onderwerpen, welke wij van § 134 af tot hiertoe te rekenen behandeld hebben, in betrekking staande, en in de Lessen zelve ter loops te beantwoorden.

1) Welke hooge gedachten hebben de Ouden van Duidelijkheid in den Stijl? Waarin kan Onduidelijkheid al bestaan, en waaruit kan zij al voortvloeyen? Kan men ook al te klaar en duidelijk willen zijn? Hoe kan men duister zijn met opzigt tot enkele woorden? Hoe ten aanzien van de plaatsing en verbinding der woorden enz. enz.

2) In wat opzigt moet datgene, waarvan in § 136 gesproken wordt, en dat men *Gebruikmatigheid* in den Stijl noemen kan, al betracht worden? Hoe b. v. zondigt men er tegen, wat de Spelling en het Grammatikale betreft? Hoe ten aanzien van Figuurlijke en andere foorten van uitdrukkingen? Hoe met opzigt tot geheele Woordschikkingen en Woordvoegingen enz. enz.?

3) Op welke wijze zondigt men tegen het Voegelijke der Woorden en tegen de *Voegelijkheid* van den Stijl in het algemeen? Hoe b. v. feilt men er tegen, in betrekking tot de zaak, waarover men schrijft? Hoe door het bezigen van ongelijkfoortige uitdrukkingen? Hoe door Gemaaktheid enz. enz.

4) Waardoor kan men onjuist zijn in zijne Woorden-
keu-

keuze, (waarvan in § 138 gesproken wordt)? Hoe kan men zulks zijn door het gebruik van Onbepaalde Wijzen, Bevestigingen en Ontkenningen, Woorden van onvaste of te wijde beteekenis, Woordenfchikkingen enz. enz.

5) Wat zijn in den eigenlijken zin des woords *Synonyma*? Zoude men in onze, of in andere talen twee woorden kunnen opnoemen, die volkomen Synonymisch zijn? Zijn zulks b. v. *ziek* en *krank*, *wasfen* en *groeijen*, *haksfarrig* en *hardnekkig*, *maar* en *doch*, *hoewel* en *offchoon*, *evenwel* en *nogtans*, en foortgelijke? Wie kan men bij ons over de *Synonyma* raadplegen enz. enz.?

6) Wat verstaan de Ouden door het woord *Periode*? Wat is eene eenledige, of monokolifche *Periode*? Wat eene twee- of driedelige (*Periodus bimembris* aut *trinembris*)? Wat noemt men de *Protasis* en *Apodosis* der *Perioden* enz. enz.?

7) Welke foorten van *Volziinnen* hebben wij al meer, dan die, in § 144 opgenoemd?

8) Hoe lang kan men *Volzinnen* maken, of welke maat van lengte mogen zij hebben?

9) Wat voorbeelden van gebrek aan *zamenhang* in de *Zinnen* (zie § 149) laten er zich al opgeven?

10) Wanneer noemt men een' *Zin* *gesloten*, wanneer meer, dan *gesloten*? (zie § 151).

11) Wat is *Tautologie* en *Pleonasmus*, waarvan in § 153 en 154 gesproken wordt? Welke voorbeelden laten er zich van aanvoeren? Hoe kan *Overtolligheid* of *Veelspraak* plaats hebben in enkele *fylben*, hoe in enkele woorden, hoe in geheele *zinsneden*? Hoe kan men langwiflig, waterig, gerekt, mat, foppig, fleepend, zenuwloos van *Stijl* worden, door eene *Gedachte* zonder noodzaak, op meer, dan ééne wijze, uit te drukken, dat is, door dezelve (gelijk de vermaarde *Engelfche Schrijver swiFT* het kluchtig genoeg noemt) even als een haas, zoo af te jagen, dat zij op het laatst dood ter nederzinkt; door nuttelooze omfchrijvingen, in plaats van de zaak bij haren regten naam te noemen; door inmenging van geheel ongelijkfoortige, en tot de hoofdgedachte niets bijdragende denkbeelden; door een ontijdig verwijlen bij de laatstgemelde enz. enz. — Welke *Regels* zijn

zijn voor het overige bij datgene, hetwelk men in het algemeen *Befnoeidheid* (*Précision*) van Stijl noemt, op het oog te houden?

12) Waarom moet men voorzigtig zijn ten aanzien van het gebruik en de plaatsing der Rededeelen, waarvan in § 155 gesproken wordt, en welke voorbeelden van een kwaden stijl laten zich te dezen aanzien geven?

13) Welke voorbeelden van feilen, in § 156 opgenoemd, kan men aanvoeren?

14) Hoe moeten sommige woorden geplaatst worden, om te voldoen aan het voorschrift, in § 157 voorkomende?

15) Door welk voorbeelden laat zich § 158 ophelderen?

16) In hoe ver komen de Grammatikale figuren, welke men *Zinverbinding*, *Zamenvatting*, *Zamenstelling* en *Vooruitvatting*. (*Zeagma*, *Syllepsis*, *Synthesis* en *Prolepsis*) noemen kan, in onzen stijl te pas?

17) Wat valt ten aanzien des gebruikts van het Koppelwoordje *en* in den Stijl op te merken, en in hoe ver komt de zogenoemde *Veelverbinding*, of *Polyfyndeton*, in hoe ver de *Nietbinaing*, of *Afyndeton* bij hetzelfde, en bij andere Voeg- of Koppelwoorden of Conjunctien in aanmerking?

18) Wat voorbeelden laten zich bij ons bijbrengen van de *Anastrophe*, of *Naplaatsing*; van de *Synchysis*, of *Warschikking*; van den *Pleonasmus*, of *Veelspraak*; van de *Ellipsis*, of *Uitlating*?

19) Wat zoude men bij ons eene *Woordwisseling* of *Enallage* kunnen noemen? Wat eene *Woord-* of *Sylbscheiding* of *Tmesis*, en hoe dergelijke Grammatikale figuren in den Stijl al verder heeten mogen?

*Iets over de Oudheid en onverbasterdheid onzer
Toal, benevens een paar woorden over de
oud- Duitfche en Nederlandsche
Letterkunde.*

§ 161.

Schoon het dwaasheid zijn zoude te willen beweren,

ren; dat onze taal reeds sinds Eeuwen juist zoodanig bestaan heeft, gesproken, en geschreven is geworden, als heden ten dage, kan men echter met regt staande houden, dat zij uit een alleroudst Geslacht afstamt, uit een Geslacht, welks oorsprong zich in den nacht van lang vervlogen Eeuwen verliest. Het Nederlandsch namelijk is, even als het tegenwoordige Hoogduitsch, een tak van den Duitschen taalfstam in zijn geheel beschouwd, en de wortelen van dezen laatstgemelden zijn tot in de diepste kloven en spleten van het voorledene doorgedrongen: Op dien grond kan men onzer Sprake met den Dichter L O O T S toezingen:

*Gelijk een stroom in 't hart der bergen
Zich zelv' den ijzren grond ontwingt,
Naar eigen wil, wat hem moog' tergen,
Door zelf gedolven' voren dringt;
Gelijk hem in zijn' loop de beken
Geen vocht, als schatting, doen ontbreken,
Verveldigd door zijn stoute vaart,
Terwijl hij, naauw die dropplen tellend,
Maar uit zijn eigen volheid zwellend,
Zijn zuiver nat en naam bewaart.*

*Zoo zijt Gij, voor onheughre dagen,
En waar 't aloud Geschiedblad faalt,
En waar vergeefts zich de oogen wagen
Uit zuivre, heldre wel gedaald. enz.*

Men werpe mij hier niet tegen, dat indiervoege alle talen, sinds onheugelijke dagen, uit aloude en zuivere bronwellen zijn voortgevloeid, daar zij, toch, kunnen zij zelve ook al, in hare tegenwoordige gedaante, op zulk eene eerwaardige grijsheid geene aanspraak maken, allen toch weder uit vroeger oudere talen, en deze eindelijk uit de alleroudste
ge-

gesproken zijn. Men zegge niet, dat aldus het hedendaagsche Fransch ook eene zeer oude taal is, als hebbende hetzelfde zijnen oorsprong aan het vroegere Fransch, en dit laatste aan het Latijn, en aan de met deze Sprake mischien naauw verwante oud- Gallische Dialekten, gevolgelijk aan talen en tongvallen te danken, die allen voor Eeuwen reeds bestonden. Men zegge niet, dat, men in het Latijn veel vroeger oorkonden heeft, dan men in eenige oud- Duitsche Dialekt kan aanwijzen. Deze bedenking toch laat zich ontzenuwen door de aanmerking, dat het tegenwoordige Fransch niet meer met het Latijn en de oud- Gallische tongvallen zulk een zamenhangend geheel uitmaakt, als onze Sprake met het oude Duitsch, kortom, dat het Fransch veel meer eene geheel nieuwe taal, dan eene voortzetting (om het dus uit te drukken) van oudere te noemen is. Men kan dus de taal onzer zuidelijke Buren vergelijken bij eenen tak, die op eenen ouden, half vermolmden en verganen stam geënt is; terwijl onze taal, en het Hoogduitsch integendeel meer zweemen naar twijgen, onmiddelijk uit eenen, nog in volle kracht groeienden, en welig tierenden tronk voortgesproken, en met dezen laatste, in de meeste opzichten, nog denzelfden aard hebbende. Dat deze vergelijking, voor zoo ver zulks met vergelijkingen plaats kan hebben, niet ten eenemaal ongepast is, kan daaruit blijken, dat onze Wortelwoorden, onze Voor- en Achtervoegfels van afleiding, en andere dergelijke oorspronkelijke bestanddeelen van het Nederlandsch, over het algemeen nog vol kracht en leven, en Etymologisch zeer verstaanbaar zijn, ten gevolge waarvan onze meeste *Derivata* en *Composita*, dat is, Afgeleide en Zamengestelde woorden, zich uit zich zelve laten ophelderen. In het Fransch integendeel heeft men honderden van de

de meest dagelijkse en gewone woorden, die geheel en al uit Latijnsche bestanddeelen bestaan, en wier beteekenis zich niet, dan uit de taal van het oude Rome, verklaren laat. Men neme b. v. de woorden, *idel*, *suicide*, *ensté*, *enfant*, *passion*, *encens*, *magnanime*, *pusillanime*, *circonspect*, *adoption*, *énigme*, *capital*, *chapitre* en een aantal anderen. Van al dezen zijn de afleiding en oorspronkelijke beteekenis voor een' Franschman, die geen Latijn of Grieksch verstaat, voorzeker even onverklaarbaar, als integendeel ieder Hollander, die maar een oogenblik zijne aandacht er bij bepalen wil, gemakkelijk ziet, dat ons woord *denkbeeld*, een beeld of eene voorstelling beteekent, welke men zich, al denkend, maakt; *zelfmoord*, moord van zich zelve; *opgeblazen*, iets, dat door wind gezwollen is; *drift* eene heftige DRIJVING, beroering en togt des harten of der ziel; *wierook*, rook, die, al dwarrelend, zich verheft, (van het oude *wiën*, d. i. draaijen, volgens den Heer BILBERDIJK) *medelijden* het lijden, dat men met iemand doet, (zoo men het niet van het oude *lijden*, in den zin van *gaan*, wil afleiden) — *grootmoedig*, *kleinmoedig*, groot of klein van ziel of gemoed; *omzigtig*, naar alle kanten omziende; *zoonsaanneming*, aanneming tot zoon; *raadsel* iets, waar naar men raadt; *hoofdelijk*, *hoofdstuk* afleidingen van *hoofd* enz. enz. Al deze woorden zijn, gelijk men ziet, uit levende wortelen voortgesproten. Het Fransche *Idel* integendeel is slechts door het Latijnsche *idea*, en dit wêer door het Grieksch uit te leggen. *Suicide* slechts door het Latijnsche *Suicidium*; (Immers noch *sui* noch *cide* zijn, op zich zelve genomen, in het Fransch verstaanbaar); *ensté* door het Latijnsche *inflatus*, *passion* door *passio*, van *pati*; *encens* door *incensum* van *incendo*; *misericorde* door *misereror*, *miseret*, en *cor*; *mag-*

magnanime door *magnanimis* van *animus* en *magnus*; *puffillanime* door *animus* en *puffillus*; *circospect* door *circospectus* van *circospicere*; *adoption* door *adoptio*; *énigme* door het Grieksch- Latijnsche *aénigma*; *capital* door *capitalis* van *caput*; *chapitre* door *capitulum*, insgelijks van *caput*, enz. enz. — Van al de kunst- en wetenschappelijke woorden, welke, bij duizenden, uit het Grieksch en Latijn in het Fransch zijn overgenomen, of nog dagelijks zulks worden, als daar zijn b. v. *Geographie*, *Astronomie*, *Hydraulique*, *Philosophie*, *Chronologie*, enz. enz. willen wij niet spreken, deels, omdat zij minder tot het oorspronkelijke en dagelijksche Fransch behooren, deels, omdat wij Nederlanders sommigen van dezelve, als kunstwoorden, ook wel eens bezigen. Men kan hier echter nog bijvoegen, dat, zoo gemakkelijk, als het Fransch vreemde woorden weet te verfranschen en over te nemen, zoo moeilijk dit onzer taal en het Hoogduitsch valt. Het zuiver Duitsche bloed wil zich met geen vreemd vermeugen, of, gelijk de Scheikundigen het noemen zouden, amalgaméren. Nog na Eeuwen is een uitheemsch woord bij ons kenbaar; en, is het ook al niet kenbaar door zijne geheele gedaante, gelijk *President*, *Officier*, *Collonel*; *Cavallerist*, *Kapitein*, *Notaris*, dan verraadt het zijnen geheel-, of gedeeltelijk buitenlandschen oorsprong door den Accent of Klemtoon, over welken wij in het vervolg nog een woord zeggen zullen. Hierdoor nu zijn de zuiverheid en oorspronkelijkheid onzer taal zeer bewaard gebleven, terwijl omgekeerd dit terugstooten des vreemdsoortigen en vreemdslachtigen van zelve ten bewijs voor deze hare oorspronkelijkheid en oudheid strekken moet. Wat het Fransch betreft, men kan rekenen, dat het, behalve uit al het Latijn, waar het van overvloedt, voor een aanmerkelijk gedeelte uit

uit oud- Duitſche (Hoog- en Nederduiſche) woorden beſtaat. Zoo zijn b. v. de woorden *auberge*, *ar-
rêter*, *battre*, *alte* of *halte*, *grappe*, *angoiſſe*, *brè-
che*, *blanc*, *botte*, *boutique*, *cloche*, *crier*, *canif*, *épe-
ron*, *garder*, *gros*, *groſſe*, *foule*, *toucher*, *vague*,
ſoupe, *maréchal*, *pour*, *maint*, *laisſer*, *marque*, *mig-
non*, *jardin*, *hardi*, *guirlande*, *eſtafier*, *béſace*, *bouc*,
bout, *baguc*, *attaquer*, *mutin*, *muſiner*, *patjer*, *la-
quais*, *dépit*, *bize*, *guêpe*, *grimace*, *marais*, *coche-
mar*, *carotte*, *colſſe*, *huis*, *grotte*, *épingle*, *émail*, *bous-
ſole*, *lècher*, *maſſue*, *clopin* enz. allen van Duitſchen
oorsprong, en denkelijk in het Franch geſlopen, toen
de Nederduiſche Volksſtam der Franken zich van
Frankrijk meester maakte. — *Auberge*, in het Midden
Eeuwſch-Latijn *hereberga*, is het oud- Duitſche *heir-
berg*, en oorspronkelijk een' bergplaats vooreene trek-
kende heerbende; *arrêter* (in het Italiaanſch, *arresta-
re*) is tot ruſt, tot ſtilſtand brengen, van ons *ruſten*,
ook wel *raſten*, *reſten* geſchreven; *battre* is van het
oud- Duitſche bekende *batten*, d. i. *ſlaan*; *alte* is ons
houd op, in het Hoogduiſch *halt auf* (gelijk de Hoog-
duiſchers, naar hunne Dialect, *kalt*, *wald*, *gold* enz.
voor ons *koud*, *woud*, *goud* zeggen) *grappe* is *greep*
van *grijpen* enz. enz. Wij zullen dit in de leſſen
zelve verder uitleggen. — Aan vele dergelijke woor-
den hebben de Franchen, door voorvoeging van
de letter *e*, een franch kleurtje weten te geven, waar-
door zij eene geheel andere gedaante hebben gekre-
gen. B. v. *e-toffe* (in het vroeger Franch *e-ſtoffe*)
van ons *ſtof*; *e-tandart* (oudtijds *e-ſtandart* van
ous *ſtaande*, dat van ſtaan, in den grond zetten
komt. *e-table* van *ſtal*; *e-tonner* van het Hoogd.
ſtaunen (d. i. verbaasd ſtaan). En zoo zijn *écuris*;
écreviſſe, *écrin*, *épee*, *escalin*, *écaille*, *estrofier*, *dolat*,
écorce, *eſclave*, *étaler*, *échec*, *écrouer*, *s'écrier*, *écat*,
X
écu-
●

cume, épargne, épervier, éplucher, épreuve, escarpe, écharpe, escrime, espion, esquif, esquisse, die allen met eene *s* na de *e* oudtijds geschreven werden, van ons *schuur, kreeft* (dat is *kruispdier* van *kruipen*) *schrijn* (d. i. *kast*, van waar *schrijnwerker*) *speet* of *spit*, *schelling*, *schaal*, *stroopen*, *klaten* of *klateren*, *schors*, *slaaf*, *stallen* of *uitstallen*, dat is, *uitstellen* thans ten toon stellen, *schok*, *schroeven*, *schreeuwen* of *schreijen*, *shot*, *verschot* of *gelag*, *schuim*, *sparen*, *sperwer*, *pluizen* of *uitpluizen*, *proef*, *scherp*, *sjerp*, *schermen*, *spie* of *verspieters*, *schip*, *schess* enz. afkomstig, gelijk iedereen, bij de minste vergelijking van het oud- Duitsch en oud-Fransch, zien kan.

§ 162.

Die geheele Sprake dus, welke wij het Duitsch noemen, en waarvan ons Nederlandsch een gedeelte uitmaakt, behoort tot de oudste, minst verbasterde en oorspronkelijkste talen van Europa. Het is, in den eigenlijken zin van het woord, eene Primitieve taal, *une langue Mère*, gelijk men in het Fransch zoude zeggen, eene taal, die voor het grootste gedeelte, en in hare meeste wortelen, uit zich zelve opgehelderd kan en moet worden, en die juist daarom, bij hare Oudheid, zoo veel jeugdigs bezit, omdat de Germaansche volkeren, tot welke ook wij Nederlanders behooren, later, dan die van het zuidelijke en zuidwestelijke Europa beschaafd, en minder door vreemden overheerd zijn geworden, waardoor zij dus de aloude taal hunner ruwe voorouderen minder vermengd, minder afgesleten, minder veruithemst, minder in hare grondbestanddeelen vervormd, verwijgd, verminkt en veronduidelijkt, tot hunne Nakomelingen hebben overgebracht.

Dat voor het overige die taal, welke men met een,

een' algemeenen naam de Duitſche noemt, zeer naauw verwant is aan het oude Griekſch, en in ſommige opzigten ook aan het Latijn, welk laaſte toch meer of min eene Dialekt van het Griekſch geweest is, heeft men honderdmalen gezegd en aangetoond. Eenigen meenen zelfs, dat men het Duitsch of Germaansch (onze taal; op dat wij dit herhalen, altijd hieronder begrepen) als eene oudere zuster van de Sprake der Grieken aan moet zien. Voss zinspeelt hierop in de versregels, waarin hij Homerus tot hem zelve (tot voss namelijk) zeggen laat:

*Sohn der edleren Sprache Teutonia, die mit der jüngern
Schwester Ionia gern auf thrakischen Bergen um Orfeus
Spielte, von einerlei kost der Nektartraube begeistert, ena.*

Hoe het hiermede nu ook 'gelegen zijn moge, zeker is het, dat men bij Griekſche Schrijvers, als b. v. bij HERODOTUS, reeds verſchillende woorden aantreft, die in ſtreken, waarin thans Duitſche volkeren wonen, te huis hooren, en die zich uit de hedendaagſche Duitſche (Hoog-, Nederduitſche en Skandinavifche) talen en Dialekten verklaren laten. Hooger in de oudheid opklimmende, moet men den oorsprong der Duitſche volkeren in Azie zoeken. Dit is eene vrij algemeen aangenomene ſtelling, die op de nog algemeenere geſchiedkundige rust, dat al de oudſte bewoners van Europa uit Azie afkomstig zijn. Hierdoor laat zich dan ook de overeenkomst, die er tuſſchen het oud- Perſiſch, Sanskritiſch en de Duitſche talen en tongvallen in vele opzigten heerscht, benevens al het overige Ooſterſche, dat in de laaſtgemelde talen gevonden wordt, ten overvloede verklaren.

§ 163.

Vraagt men, welke talen er al tot de Duitſche Sprake, in haren geheel en omvang genomen, behooren, zoo antwoord ik: het tegenwoordige Hoogduitsch en al de hoogere Dialekten, die in het zuidelijke en zuidoostelijke Duitschland gesproken worden; voorts ons Nederlandsch en al de met hetzelfde verwante lagere Duitſche Dialekten, in het Noorden van Duitschland; vervolgens het Deensch, Zweedsch, Noorweegsch, Ijslandsch, en eindelijk het Engelsch. Deze allen geven de duidelijke blijken van haren gemeenschappelijke oorsprong, schoon de overeenkomst tusſchen het tegenwoordige Hollandsch en Hoogduitsch zekerlijk vrij wat meer in het oog loopt, dan b. v. die tusſchen het Hollandsch en het Engelsch of Deensch.

§ 164.

Van onheugelijke tijden af aan schijnen er in de algemeene Duitſche taal twee Hoofddialekten geheerscht te hebben, de hoogere en lagere namelijk. Nog kan men het onderscheid tusſchen deze twee tongvallen (of wil men ze liever talen heeten?) duidelijk opgeven, en ook duidelijk aantoonen, in welke streken elk hunner te huis hoort. Men kan zelfs eene Geographische lijn trekken, waardoor het gebied der hoogere en lagere Tongvallen, op eene kennelijke wijze, wordt afgebakend. Trekt men b. v. in zijne gedachten eene zoodanige lijn, van de grenzen der zuidelijke Provintien onzes Rijks, waar het Vlaamsch in het Fransch versmelt, over Aken, naar Göttingen, Wittenberg tot hoog op aan de kusten der Oostzee toe, dan behoort hetgene ten Noorden en Noordwesten van die lijn ligt,

ons

ons Vaderland er onder begrepen, onder de taalheerschappij van den Nederduitschen tongval, terwijl datgene, wat ten Zuiden of Zuidoosten ligt, tot die van den Opperduitschen behoort. Dat echter beide hoofdtongvallen hier en daar, en vooral op de grenzen van hun grondgebied, in elkander spelen, kan men ligtelijk begrijpen. Veel karakteristieks is er zelfs in onze taal, dat Opper- of Hoogduitsch schijnt, en zoo ook omgekeerd. Uit de vermenging der hoogere en lagere tongvallen is het tegenwoordige Hoogduitsch ontstaan, dat, als eigenlijk gezegde, op zich zelve staande Schrijftaal, niet veel ouder is, dan de zestiende Eeuw, toen het zich voornamelijk in de Gewesten van Saksen en Meissen, en dus tusschen de hoogere en lagere Dialekten in, heeft beginnen te vormen. De hoofdkleur dier taal is echter meer Opper-, dan Nederduitsch. — Onze tegenwoordige Schrijftaal kan men de beschaafde Nederduitsche Dialekt noemen; beschaafd, zeg ik, want b. v. in Oostfriesland, Hannover, Bremen, Hamburg, tot in Pruisen en schier naar Rusland toe, zijn de Nederduitsche Dialekten onbeschaafd gebleven, en uit de fatsoenelijke kringen en den schrijfstijl geheel verdrongen door het tegenwoordige Hoogduitsch, dat voor geheel Duitschland de Schrijf- en beschaafde Spreektaal geworden is. — Uit het hier aangemerkte is het, voor het overige, zeer duidelijk, waarom het Hollandsch den Hoogduitscheren telkens, als hun zoogenaamd Platduitsch in de ooren klinkt, even duidelijk en natuurlijk, als wij in de platte Sprake onzer Grensboeren, of in die der Amsterdamsche geringe Joden het Hoogduitsch meenen te herkennen. Hierom echter het Hoogduitsch of wel het Nederlandsch in het algemeen, te verachten, is belagchelijk en onverstandig tevens. Mij valt hier een rijmpje te bij-

nen, dat ik eens op dit onderwerp maakte, en dat hier eene plaats moge vinden :

De domme Hoogduitscher.

*„Uw Nederlandsch? 't Is geen taal! Patois is 't onzer
Beeren!“*

De domme Hollander.

*Uw Hoogduitsch? 't Klinkt mij steeds, of 'k Smousen
's woord hoor voeren!*

De billijke Beoordeelaar.

*Taalbroeders, al, kijft toch niet,
Daar toch U beider Sprake uit ééne bronwel vliet,
Uit éénen Stam is voortgesproten;
Toont liever beiden U den ouden oorsprong waard;
Des ouden Taaltronks deftige aard
Bloet onverbasterd voort in beï zijn achtbre loten!*

Het Zweedsch, meer echter nog het Deensch, draagt veel sporen van ook tot de lagere tongvallen te behooren. Deze talen hebben echter sommige eigenaardigheden, die reeds aan eene vroegere afscheiding derzelve van de overige Germaansche Spraken doen denken, en zijn, hoe zeer verwant, en vooral aan het Friesch verwant, op verre na echter zoo nauw met het tegenwoordige Nederlandsch niet vermaagschapt, als b. v. het Hoogduitsch. Dit laatste is tegenwoordig de zuster, die het meest op ons lijkt, en in vorige dagen zulks nog sterker deed. Het Engelsch, voor zoo ver het Angelfaksisch en Deensch-Saksisch, en dus oorspronkelijk eene Germaansche of Duitsche taal is, heeft ook op onze Sprake veel betrekking, vooral echter op de Friesche Dialekten in dezelve. Sinds dat Engeland echter door WILLEM den Veroveraar overweldigd werd, en mischien reeds
sinds

sinds vroeger tijd, is de Engelsche taal voor de helft wel verfranscht geworden, om niet te spreken van al het Latijn, dat in dezelve gelopen is. Ook geloof ik daarenboven nog, dat het Engelsch, zelfs in zijne grondbestanddeelen, meer Ongermaansch bezit, dan de meesten wel denken. Het oud-Britsch, of de taal der Bewoners van Grootbrittanje vóór de verovering van deze gewesten door de Angelfakten, schemert nog op veel plaatsen door. Dus is het tegenwoordige Engelsch wel een regt mengelmoes, een *pot pourri*, eene *olla podrida* van taal, en HUIJGENS mogt niet zonder grond spreken van:

— — — — — *het Engelsch questren,*
De tael van alle tael, die nergens 't huys en hoors
En allom boortigh is. — — — — —

Het hedendaagsche Schotsch nadert in vorm, uitspraak en tongslag mischien meer, dan het Engelsch, onzer tegenwoordige tale. Ik versta door het Schotsch hier de Dialekten der Schotsche Laag-landen of *Lowlands*. In de Gebergten van Schotland, welke den naam van *High-lands* of Hoog-landen dragen, bloeijen nog de zoogenaamde Gaelische tongvallen, waarin de beroemde oude Dichter OSSIAN zijne onsterfelijke liederen gezongen heeft. Deze tongvallen hebben met het Engelsch en de overige Duitsche talen weinig of niets gemeens, en behooren tot een' geheel anderen Spraakstam. Dit geldt ook ten aanzien van de plat-Iersche Dialekten, en van de Volkspraak der Inwoners uit de Engelsche Provincie Wallis en Cornwallis. Eene en andere zijn van geene Germaansche of Duitsche afkomst.

Het oudste Geschrift, dat wij in eene kennelijke Duitſche Dialekt aantreffen, is een gedeelte der Mefo-Gothiſche Bijbelvertaling van den Biſchop **ULPHILAS**, uit de vierde Eeuw na Christus geboorte. De Mefo-Gothen waren die Gothen of Gotten, welke zich in Meſie, tegenwoordig tot Turksch Europa behorende, hadden nedergezet, en den Chriſtelijken Godsdienst aangenomen. — Onze vermaarde Landgeboot **FRANCISKUS JUNIUS**, **FRANCISKUS** Zoon, heeft ons het eerst, en wel in de zeventiende Eeuw, met den gemelden brok der Mefo-Gothiſche Bijbelvertaling, zoo als dezelve in den zoogenaamden *Codex Argenteus* of het zilveren Handſchrift, voorkomt, bekend gemaakt, en den Druk van dien *Codex* met een uitmuntend *Gloſarium* of Woordenboek voorzien. In onzen tijd heeft men nog het eene en andere meer van het Mefo-Gothiſch gevonden. De gezegde tongval vertoont ſporen van hoogere en lagere Duitſche Dialekten, is voorts vrij wat naar het Griekſch gewijzigd, en met ſommige vreemdſoortige woorden (men heeft ze wel eens oud-Thraciſche genoemd) vermengd. enz. enz.

Meer ſchriften zijn er te vinden in die oud-Duitſche Dialekten der Middeneeuwen, welke nu eens den naam van Frankduiſch, dan van Allemanniſch, dan van Sakiſch, Nederſakiſch en Nederrijniſch dragen, al naar mate, dat zij meer tot de hoogere of tot de lagere tongvallen behooren. De naam van Frankduiſch of Frankſch is dikwerf een algemeene Naam voor al het oud-Duitſch der Middeneeuwen, en is ontleend van de Fran-

Franken, een' Germaanschen Volksstam, die, gelijk men weet, in de vijfde Eeuw zich van Frankrijk meester maakten en de Frankische Heerschappij stichteden, welke onder **KAREL DEN GROOTEN** tot den hoogsten trap van luister steeg, en zich over Frankrijk, Duitschland, een groot gedeelte van Italie, de Nederlanden enz. uitstreckte. Is het oud-Duitsch der Middeleeuwen wat meer gebogen en gewijzigd naar de Opperduitsche Dialekten, die in het meer Zuidelijke en ook in het Zuidwestelijke Duitschland, den zetel der oude Allemannen, te huis hooren, en nog behooren, zoo wordt het Allemannisch genoemd. In wat later' tijd worden de Allemannisch-Zwavische Dialekten hoogst merkwaardig. Meer uit de lagere Noordduitsche en Nederduitsche Gewesten afkomstig zijnde, heet het oud-Duitsch, Saksisch, Nedersaksisch, Nederrijnsch, Middelduitsch, Friesch enz. Dat het, voor het overige, dikwerf moeilijk is, om den aard des tongvals, waarin een oud-Duitsch Geschrift is opgesteld, naauwkeurig te bepalen, gevoelt men ligtelijk. Dikwerf toch spelen in zulke Geschriften verschillende Dialekten, even als de kleuren eens Regenboogs in elkander, en de hoofdverwe kan naauwelijks onderscheiden worden.

Lettergewrochten van onderscheiden' aard komen er voor in de Dialekten, waarvan in deze § gesproken is geworden. In de Voorlezingen zullen wij nader over dezelve handelen. Tot de voornaamste behooren: een Fragment van een Lied, *het Lied van Hildebrand en Hadubrand* genaamd, dat als oudste Voortbrengsel van de dus genoemde Romantische Ridderpoëzij hoogst merkwaardig is. Hetzelve is denkelijk uit de achtste Eeuw; — eene berijmde Harmonij der vier Evangelisten, van den Benedictijner Monnik **OTTFRIED**, uit de negende Eeuw; — een Zegelied op de overwinning, door Koning **LODE-**

WIJK DEN DERDEN, op de Noormannen, ten jare 881 bevochten; — eene Vertaling en Verklaring der Psalmen, door NOTKER, Abt te St. Gallen, welke NOTKER in het jaar 1022 gestorven is; — eene Evangelische Harmonie, (valschelijk aan TATI-ANUS toegeschreven), uit het Latijn vertaald door een' Onbekenden (ook uit dien tijd); — de *Paraphrasis* of Omfchrijving van SALOMO's Hooglied, door WILLERAMUS, Abt te Ebersberg in Beije-ren, uit de elfde Eeuw; — eens onbekenden Lofge-dicht op den heiligen ANNO, Aartsbisshop te Keu-len, die ten jare 1075 stierf. — Een aantal andere stukken van minder belang gaan wij met stilzwijgen voorbij.

§ 167.

Merkwaardig, zeiden wij, waren onder de oud-Opperduitsche tongvallen de Zwavische Dialekten. In deze namelijk, die eenen tijd lang de beschaafde Schrijftaal voor schier geheel Duitschland, ja, zelfs meer of min voor de Nederlanden schijnen geweest te zijn, treft men, van de tweede helft der twaalfde tot in die der dertiende Eeuw, een aantal van waar-nijk fraaije Dichterlijke voortbrengselen aan, voorna-melijk tot den Minnezang, maar echter ook tot an-dere soorten van Poëzij behoorende. Onder anderen is het, sinds eenige jaren in Duitschland en ook hier te Lande zoo veel gerucht makende Nibelungenlied, een oud-Duitsch Heldendicht, in de gemelde Zwavische Dialekt geschreven, en, (wel te verstaan in deszelfs tegenwoordigen vorm), uit het zoo even genoemde tijdperk denkelijk afkomstig. In de Voorlezingen zul-len wij over dit in vele opzigten voortreffelijke Ge-dicht breedvoeriger spreken. — Voor het overige

mo-

moge het hier aangestipte genoeg zijn over de zogenoemde Frankduitsche, Allemannische, Nederrijnsche, en andere soortgelijke Duitsche Dialekten der Middeleeuwen.

§ 168.

Onder de oud-Duitsche tongvallen moet men ook diegenen niet vergeten, welke den naam van Angel-Saksische en Deensch-Saksische dragen, die voornamelijk van in de vijfde tot in de elfde Eeuw in Engeland bloeiden, en tot de grondbestanddeelen van het tegenwoordige Engelsch voorzeker eene hoofdbijdrage geleverd hebben. De Angel-Sakfen of de Angelen en Sakfen waren oud-Nederduitsche, of Neder-Germaansche Volksstammen, die zich in het tegenwoordige dusgenoemde Holsteinsche, Mekkelenburgsche of aangrenzende streken schijnen te hebben opgehouden, en in taal en zeden zeer naauw verwant met de oude Oost- en West-Friesen, Jutten, Denen, en andere naburige Kustbewoners geweest te zijn. In de vijfde Eeuw staken zij met velen van de genoemde Volkeren, onder hunnen Heervoerder HENGST of HENGISTAN, naar Engeland over, hetwelk zij grootendeels veroverden, en alwaar zij, na de oude Inwoners verjaagd te hebben, eene heerschappij stichteden, die langen tijd voortduurde. Hunne taal- en stamgenooten, de Denen, deden vervolgens herhaalde invallen in Engeland, beheerschten nu eens de Angel-Sakfen, verbonden dan wederom zich met hen, of deelden met dezelve het Opperbewind; om kort te gaan, de Angel-Saksische tongvallen smolten met de hun reeds oorspronkelijk zeer na in den bloede bestaande oud-Deensche en Deensch-Saksische Dialekten meer en meer in een. In deze vermengde tongvallen heeft men verschillende schriften, waarvan echter de meesten

ten ongeveer in de Boekerijen van Groot-Brittanje berusten.

§ 169.

Uit hetgeen in de vorige § oppervlakkig aangeroerd is blijkt van zelve de reden, waarom het tegenwoordige Engelsch, (behalve dat hetzelfde in het algemeen vrij wat verwantschap met onze Taal vertoont), inzonderheid ook nog zoo veel overeenkomst heeft met het Boere-Friesch, in welken laatste tongval namelijk de oud-Friesche Dialekten blijven voortleven. Deze gemelde oude Dialekten verdienen ten hoogste de opmerkzaamheid des Taalonderzoekers. Zij strekten zich in vorige Eeuwen uit over het geheele West- en Oostfriesland, ja, wie zal zeggen, over wat streken niet al meer. Men heeft in de genoemde tongvallen nog verschillende oude Wetboeken, waaronder het zoogenaamde *Afegabook*, denkelijk uit het begin der dertiende Eeuw zich dagteekenende, en meer andere oud-Friesche Wetten, eene voorname plaats bekleeden. Tegenwoordig is het oude Friesch geheel uitgestorven, behalve ten platten lande in onze Nederlandsche Provintie Friesland, en uitgezonderd meer of min (volgens deskundigen) in het Westelijke gedeelte van het Hertogdom Sleeswijk, en op een paar Eilanden. Hetgeen van het oude Friesch in ons Friesland is overgebleven draagt, zoo als bekend is, den naam van Boerefriesch, omdat het de Volkstaal der Landbewoners uitmaakt. Dit Boerefriesch, dat door eene ongemeene zoetvloeiendheid en welluidendheid uitmunt, en vooral in den mond van Vrouwen allerliefelijkst klinkt, heeft meer, dan eenige andere oud-Friesche Dialekt, eene soort van Classificiteit gekregen, door hetgeen er bij herhaling

in

in geschreven en gedrukt is geworden, of van tijd tot tijd nog wordt. Hoe veel naam de beroemde Dichter **GIJSBERT JAPIX** aan hetzelfde gegeven hebbe, is wereldkundig. Het ware voor het overige te wenschen, dat grondige kenners van deze Dialekt zich eens der moeite getroosteden, om eene Spraak-kunst en Woordenboek van haar op te stellen, opdat en den Vreemdelingen het aanleeren van het Boerefriesch gemakkelijker gemaakt mogt worden, en eene des te sterker borstwering tegen den mogelijken ondergang van hetzelfde mogt worden opgeworpen. Gelijk toch al het aardfche allengskens gefloopt wordt, zoo zal de Tijd ook wel aan de wortelen van dezen zoo sierlijken boom knagen, en het lot van verdorring, dat reeds zulke wijd uitgespreide takken van het oude Friesch getroffen heeft, kan ook eindelijk den geheelen stam zelven te beurt vallen.

§ 170.

Al de bovengemelde Dialekten hebben zonder twijfel op onze taal haren invloed uitgeoefend, en aan haar die grondkleur en grondgeaardheid gegeven, welke zij heden bezit. Dat zij over het algemeen, (sommige uitzonderingen namelijk daar gelaten), tot de Beneden- of Nederduitsche tongvallen behoort, ziet ieder een, die het karakteristieke onderscheid tusfchen de hoogere en lagere Dialekten onderzocht heeft. Van het Sisfende, Suizende en Blazende, dat aan de Duitsche Berg-Dialekten, in overeenstemming met de Slawische of Slavonische talen (het Rusfisch, Poolsch en Boheemsch) eigen is, en dat in het tegenwoordige Hoogduitsch zich sterk hooren doet, heeft zij weinig aangenomen. Hierin is zij gelijk aan al de Plat-

duit-

duitsche tongvallen, alsmede aan het Deensch, Zweedsch, enz. Zij bemint in vele gevallen de zachtere Consonanten, en zoetvloeiende Zamentrekkingen, b. v., *wobr* voor *wedor*, *tohr* voor *toeder*, *vohr* voor *voeder*. Zij is eene liefhebster van lang uitgerekte klanken, van Diphthongen en Triphthongen, (vergelijk § 7). Zij spreekt de *sch* wel soherp en gorgelend, maar meer, dan het Hoogduitsch zulks doet, naar den aard der oud-Duitsche tale uit, — en wat dergelijke eigenaardigheden meer zijn. Hier en daar spreidt zij ten duideljkste den invloed ten toon, dien het Fransch op haar gehad heeft, gelijk wij b. v. meer Fransche uitgangen hebben, dan de Hoogduitschers, (vergelijk § 22), ook sommige letteren op der Fransche wijze uitspreken, Fransche Grammatikale vormen en Spraakwendingen bezigen enz. — Over het algemeen heeft onze taal tegenwoordig het meest van die Dialekten, welke men de Nederrijnsche en Neder-Saksische noemt. In het groote Geheel echter onzer taal, en in al de menigvuldige onbeschaafde Volkstongvallen onzes Vaderlands heerschen zoo veel schaduwingen en schakeringen, dat het ten uiterste moeilijk valt eene in allen deele nauwkeurige beschrijving van den oorsprong, aard, en het karakteristieke onzer Moedertaal te geven. Het ware wezen van het Nederlandsch ligt toch alleen niet in onze tegenwoordige beschaafde en in vaste vormen geklonkene Schrijftaal opgesloten.

§ 171.

Nu een woord hier in het voorbijgaan over onze eigenlijk gezegd Nederlandische Letterkunde! — De oudste Nederlandische Letterkundige Voortbrengselen dagteekenen zich' uit het laatste der

dertiende Eeuw; dat wil zeggen: in dat tijdperk zien wij het eerst Schrijvers te voorschijn treden, die regtstreeks in de Nederlanden te huis hooren, en wier Geschriften de vernielende tand des Tijds gespaard heeft. Vóór hen zijn er wel anderen geweest, maar hunne Werken zijn verloren gegaan. Vraagt men, wie onze oudste, door hunne Schriften bij ons bekende Schrijvers zijn, ik antwoorde: JACOB VAN MAERLAND, MELIS STOKÉ, en, zoo men wil, JAN VAN HEBLU. Bij hen ontdekken wij een zuiver, over het algemeen zeer verstaanbaar Nederlandsch, in allen deele den aard van onze tegenwoordige taal vertoonende, schoon meer, dan deze laatstgemelde thans doet, in Grammatikale buigingen en woordgebruiken, met het Hoogduitsch overeenkomende. Geen wonder! Hier begint zich toch de Duitse taalboom eerst kennelijk in twee takken, den Hoogduitschen en Nederlandschen te onderscheiden. Beide takken beroeren elkander nog en zijn bijna nog in denzelfden stam vereenigd, al is dan ook deze stam reeds, gedurende eene reeks van Eeuwen, in twee deelen gesplitst geweest. (Vergelijk § 164). Van Fransche besmetting is onze Moedertaal, in dit eerste tijdperk harer Letterkunde, vrij zuiver, ten minste de Bastardwoorden, die bij MAERLAND en MELIS STOKÉ voorkomen, zijn, vooral bij den laatste, slechts in geringen getale.

JAKOB VAN MAERLAND werd, ten jare 1235, te Damme in Vlaanderen geboren, en naderhand Griffier te dier Stede, waar hij in het jaar 1300 overleed. Men heeft van hem verschillende Werken, onder welke zijn Rijmbijbel, en zijn zoogenaamde Spiegel-Historiaal eene voorname plaats bekleeden. Veel van hem is nog ongedrukt, en slechts in Handschrift aanwezig.

ME-

MELIS STORKE was een Hollander, en dertig in dienst van Graaf **FLORIS DEN VIJFDEN**. Algemeen bekend is zijne Rijkronijk, die hij in het allereerste begin der veertiende Eeuw voltooide. Dezelve is het oudste Nederlandsche Geschiedkundige Geschrift, dat wij bezitten, en voor de kennis der vroegere Historie van ons Vaderland dus ten hoogste belangrijk. — De zoogenaamde Rijkronijk van **KLAAS KOLIJN**, die men voorgaf, dat veel ouder, dan die van **STORKE** was, wordt thans uitgemaakt voor een valsch en onecht Stuk gehouden.

Van **JAN VAN HEERLU** of van **LEEUE**, een Brabander, is er eene Rijkronijk aanwezig over de Oorlogsfeiten van **JAN DEN EERSTEN**, Hertog van Brabant, maar bijzonder over den Velslag, dien deze Hertog, ten jare 1288, bij het Keulsche Stedeke *Woeronc* of *Woeringen*, op de Gelderschen won. Deze Rijkronijk bestaat nog slechts in Manuscript. Van een weinig later dagteekening is de *Spiegel-Historiaal* van den Priester **LODEWIJK VAN VELTHEM**, (insgelijks een Brabander), welk Geschrift in het eerste vierde der veertiende Eeuw voleindigd is, en eene soort van vervolg schijnt te zijn op **MAERLAND'S** aangehaalde Werk van denzelfden Naam. In het Werk van **LODEWIJK VAN VELTHEM**, zijn reeds veel sporen van taalverbastering.

§ 172.

Eigenlijk gezegde oud-Hollandsche Schriften uit de veertiende Eeuw zijn er weinig voorhanden. **VAN VELTHEM** was toch, gelijk wij zeiden, een Brabander, en hiervoor schijnt men den Schrijver der zoogenaamde *Dietsche Doctrinael* ook te moeten houden.

Men

Men heeft echter het eene en andere van Bijbelvertalingen, wier taal een' zuiver Hollandschen tongslag verdraagt. Staande de veertiende Eeuw, begonnen ook de Gezelschappen der zoogenaamde Rederijkers zich te vertoonen, wier getal in den loop der vijftiende Eeuw en vervolgens al meer en meer toenam, en die juist niet altijd tot bevordering van den bloei, en de zuiverheid onzer Sprake hebben medegewerkt. Tot in het laatste der vorige Eeuw, zijn er nog eenigen van deze Rederijk-kamers aanwezig geweest. — In de vijftiende en een gedeelte der zestiende Eeuw, verbasterde onze Taal- en Letterkunde uitermate. Zij werd opgevuld met bastaardwoorden, van welke smet slechts weinig Schrijvers zich zuiver hielden. De Proza begon echter meer en meer het hoofd op te steken, schoon de onderwerpen, waarover men schreef, dikwerf onbeduidend en beuzelachtig waren. Goede brokken van Bijbelvertalingen moet men echter niet over het hoofd zien.

In de tweede helft der zestiende Eeuw begon met het licht, dat de Hervorming verspreidde, ook dat van de wetenschappen, en eenen beteren smaak in Taalkennis en Letteren te schitteren, zoodat het door deszelfs heldere stralen den geelkleurigen en walmenden fakkelschijn, dien sommige Rederijkers, nog van tijd tot tijd ontstaken, allengskens verdoofde. Mannen, uitmuntende door deugden en bekwaamheden, floegen aan de zuivering onzer Sprake, en de beschaving onzer Letteren ijverig de hand. **FILIPS VAN MARNIX**, Heer van *St. Aldegonde*, een voortreffelijk Staatsman, en de regterhand van Prins **WILLEM DEN EERSTEN**, verdient hier eene hoogst loffelijke melding. Bekend zijn deszelfs *Roomsche Bijenkorf*, vertaalde Psalmen en andere Schriften. Te gader met hem kunnen inzonderheid **DIRK VOLKERTZ. KOORNHERT** en **HENDRIK LAU-**

Y

RENTZ.

KENTZ. SPIEGHEL op de hulde der **Nakomelingschap** aanspraak maken. Zij boden der **Taalverbastering**, welke bij den druk der **Spaansche Beroerten** hand over hand toenam, moedig tegenweer, en bakenden den kort daarop **prinfelijk** te voorfchijn tredenden **HOOF**T en anderen den weg af, dien men in moest slaan, om aan onze **Taal- en Letterkunde** vastheid en wezenlijke waardij te geven. **ROEMERVISSCHER** (de Vader van het vermaarde zusterenpaar **ANNA**, en **MARIA TESSELSCHADE**), benevens andere **Leden** van de **Amsterdamsche Rederijk-kamer**, onder de zinspreuk: *in Liefde bloetjende*, waren hun hierin behulpzaam. Zoo was, op het einde der zestiende Eeuw, de **Nacht** van barbaarschheid, waarin **Hollands Sprache** en **Letteren** sinds geruimen tijd gedompeld lagen, allengskens geweken, en in **schitterenden Staat- en Letterkundigen** luister verrees voor ons **Vaderland** de **gouden morgenstond** der **zeventiende Eeuwe**.

§ 173.

Wie het zijn; die in dat tijdperk, en gedurende het grootste gedeelte der gemelde **gouden Eeuw**, als heerlijke zonnen en gestarnten, aan onzen **Taal- en Letterkundigen** hemeltrans geschitterd hebben, behoeft aan **Nederlanders** naauwelijks herinnerd te worden. Den meesten toch zijn de namen van eenen **PIETER CORNELISZ. HOOF**T, **JOOST VAN DEN VONDEL**, **CONSTANTIYN HUIJGENS**, **JAKOB CATS**, **JOH. ANTONIDES VAN DER GOES**, **GERARD BRANDT**, **JEREMIAS DE DECKER**, en een aantal anderen bekend, die, de eene wat vroeger, de andere wat later, in die roemrijke dagen, onzer **Letterkunde** tot eere gestrekt, en zich door hun verstand en bekwaamheden even onverwelkelijke **lauweren** verworven hebben; als onze **Hel-**
den

den te Lande en ter Zee door hunne glorieijke krijgbedrijven. Aan deze uitstekende Mannen heeft onze Taal het te danken, dat zij tot den rang eener beschaaftde Taal verheven is geworden. Door hen kreeg zij eerst regt die vaste geaardheid, dien omvang, dien zwier, die lenigheid en smijdigheid, welke zij tot op den huidigen dag behouden heeft, en onze Letterkunde begon thans met voortbrengselen te prijken, waarvan sommigen reeds den toets van twee Eeuwen hebben doorgestaan, en die, wat ook een veranderde en in sommige opzichten mischien meer verslijnde smaak aan dezelve te gispen móge hebben, bij voortdaring zulk eene voedzame en smakelijke Letterspijze opleveren, dat iedere gezonde maag, wie van vele nieuwmoodsche zoetigheden en listafferien de walg steekt, gaarne en gretig telkens tot dezelve terugkeert.

§ 174.

Minder bloeiend vertoont zich onze Taal- en Letterkunde in het laatste der zeventiende en in het begin der achttiende Eeuw. Overdreven, beuzelachtig, en spitsvondig kunstbejag, tot hetwelk de veelvuldig opgerigt wordende Lettergenootschappen den grond begonnen te leggen, en in later tijd meer en meer legden, deden waarheid, eenvoudigheid en kracht wel eens verdwijnen, en offerden het echt schoone en dichterlijke aan eene schijnbaar kunstmatige, maar in den grond hoogst onkunstmatige, en slechts gekunstelde gladheid en onpoëtische natuurlijkheid op. Wij moeten echter hetgeen een VERWER, MOONEN, en anderen, maar inzonderheid TEN KATE, om en in het begin der achttiende Eeuw, tot opbouw van bespiegelende Taalkennis gewrocht hebben, dankbaar erkennen,

en verder aan vele voortreffelijke Dichters, die tegen en in het midden der achttiende Eeuw of wat later bloeiden, en onder welke HUBERT KORNELISZ. POOT, WILLEM LANGENDIJK, HOOGVLIET, SMITS, de VAN HARENS en anderen bijzonder uitmunteden, onze regtmattige hulde niet ontzeggen. Denzelfden welverdienden lof moeten wij toezwaaijen aan die Nederlandfche, het zij theoretifche, het zij praktifche Letterkundigen, welke in den verderen loop der achttiende Eeuw den akker onzer Sprake en Letteren meer en meer bebouwd en bearbeid hebben. BALTHAZAR HUIJDECOOPER verdient onder hen eene eerfte plaats. — Jammer maar, dat onze Taal zelve in dat tijdperk bij het Algemeen zoo weinig op prijs gefeld werd, en dat Zuiverheid en Befchaafdheid van Stijl, benevens een goede fmaak in de Welfprekendheid, openlijken Redenaren dikwerf geheel vreemd waren. Des te luis-terrijker fchittert onze tegenwoordige Eeuwe, in welke onze Letterkunde, gelijk een Feniks, uit hare afche verrezen is; waarin (om van de Dicht-kunst niet te fpreken) de Welfprekendheid meer bij ons bloeit, dan zij ooit voorheen gedaan heeft, en niet alleen de teederfte Jeugd reeds met de regelen onzer Tale bekend wordt gemaakt, maar ook thans op de Hoogefcholen Jongen lieden openlijk gelegenheid gegeven wordt, om het geheele veld van Nederlandfche Letterkunde en Welfprekendheid, in al dezelfs lanen, dreven en zijddreven, meer en meer te doorkruifen. — Geve de Hemel, dat de lust en ijver hiervoor niet mogen verflaauwen, en ook de Zuid-Nederlander, die in vroeger dagen zoo veel fchoons geleverd heeft, met ons in de beoefening onzer Taal- en Letterkunde moge wedijveren, opdat de Nederlandfche Letteren gefladig in bloei toenemen, en ook de Vreemdeling eindelijk eens
aan

aan dezelve die achting en hulde bewijze, welke hij, uit louter onkunde, aan haar tot dus verre maar al te weinig betoond heeft.

Met dit paar woorden over onze-vroegere en latere Taal- en Letterkunde, neme men het in dit Handboek voor lief! Wij laten hier nog eenige Vragen volgen, bij welke men, onder honderd foortgelijke, de aandacht van Jonge lieden bepalen kan.

1) Welke Taal moet men voor de oudste van alle talen des aardbodems aanzien, de Hebreeuwſche, de Arabiſche, de Griekſche, de Duitſche, (Hoog- en Nederduitſche), of welke andere?

2) Kan men onze Taal even goed, als het tegenwoordige Hoogduitſch, voor eene regtſtreekſche Aſtammeling van het oude Duitſch in het algemeen aanzien?

3) Welke zijn de oudſte ſchriftelijke oorkonden, die men in het tegenwoordige Franſch heeft?

4) In hoe ver is het tegenwoordige Franſch eene Dochter van het Latijn, in hoe ver uit de oud-Galliſche Dialekten voortgeſproten?

5) Wat voor invloed heeft het doode veler woorden en grondbeſtanddeelen van het Franſch op de geheele Franſche Taal, Stijl en Letterkunde?

6) Hoe laten zich de Franſche woorden, in § 163 opgenoemd, uit de oud-Duitſche Dialekten ophelderen, en waaruit blijkt het, dat deze woorden uit het Duitſch, en niet omgekeerd de Duitſche uit het Franſch afkomstig zijn?

7) Waarin is de verwantſchap onzer Taal, en der Duitſche Sprake in het algemeen, met het Griekſch zichtbaar?

8) Wat voor geſchiedkundige gronden heeft men voor de aloude verwantſchap tuſſchen de oud-Duitſche en Griekſche Volkeren?

9) Waarom houden ſommigen het Duitſch nog voor ouder, dan het Griekſch?

10) Waarnit blijkt het, dat de Duitſche Taal, reeds ſinds onheugelijke tijden, in de Duitſche gewesten beſtaan heeft? Vindt men reeds ſporen van Duitſche woorden bij oude Schrijvers?

11) Welke overeenkomst leeren de Geleerden ons, dat er bestaat tusschen het Perzisch en de Duitfche Talen, en wat voorbeelden van gelijkheid heeft men tusschen de zeden der oude Germanen en Perzen?

12) Wat verstaat men door het Sanskritisch, en waarin vertoont zich deszelfs overeenstemming met de Duitfche en andere Talen van Europa?

13) Welke eigenaardigheden hebben de zoogenaamde Skandinavisch - Duitfche Talen, (het Deensch, Zweedsch, Noorweegsch en IJslandsch), die dezelve van de overige Duitfché Spraken onderscheiden?

14) Wat zijn in het algemeen de karakteristieke eigenschappen van de hoogere of Opper-, en van de lagere of Nederduitfche tongvallen?

15) Welke tongvallen zouden in Europa de oudste zijn, de Opper- of Nederduitfche?

16) Sinds wanneer is in het Noorden van Duitschland het Nederduitfch, (Platduitfch thans geheeten), dat voorheen ook als beschaafde Spreek- en Schrijftaal, gebezigd werd, allengskens uit de hoogere kringen door het tegenwoordige Hoogduitfch verdrongen?

17) Hoe is het tegenwoordige Hoogduitfch allengskens ontstaan, en de beschaafde Sprake voor geheel Duitschland geworden?

18) Waaruit blijkt het, dat de Skandinavisch - Duitfche Talen in vele opzigten tot de lagere of Nederduitfche Dialekten behooren?

19) Waaruit blijkt de oud - Duitfche geaardheid van het tegenwoordige Engelsch, en in hoe ver is het onder de Nederduitfche tongvallen te rangfchikken?

20) Wat zoude er van de oud - Britfche Dialekten in het Engelsch zijn overgebleven?

21) In welke opzigten komt het Schotsch, meer dan het Engelsch, met ons hedendaagfche Nederlandfch overeen?

22) Tot welken taalftam behooren de Bergfchotsche of Hooglandfche, en de Iersche tongvallen?

23) Wat is de karakteristieke geaardheid van het Frankduitfch, en waaraan zijn de verschillende oud - Duitfche Dialekten van elkander te onderkennen?

24) Behoort het Mefogothifch tot de hoogere of lagere Duitfche Dialekten?

25)

25) Wat nut is er voor de beoefening van onze taal uit het Mefogothisch te trekken?

26) Moet men KAREL DEN GROOTEN onder de Duitfche, of Franfche Vorften rangfchikken? En welke zijn dezelfs verdienften omtrent de oud- Duitfche taal en Letterkunde?

27) Welken invloed heeft de Latijnsche taal op het Nederlandsch, en in het algemeen op het Duitsch uitgeoefend?

28) Welke is de invloed van het Fransch op onze taal geweest?

29) Wat bewijzen heeft men er voor, dat de Zwavifche Dialekt, in welke de oud- Duitfche Minnedichters gezongen hebben, en waarin het vermaarde Nibelungenlied gefchreven is, ook meer of min hier te Lande bekend is geweest?

30) Zoude onze eigenlijk gezegde tegenwoordige taal de oudfte in deze gewesten geweest zijn; en laten zich al de Namen van Gewesten Steden en Dorpen in ons Vaderland uit de gewone Duitfche Dialekten ophelderen?

31) Waar uit blijkt de hooge Oudheid der Friefche Dialekten en behoort het Boeren-Friefch nog regiftreeks tot dezelve?

32) Zijn er geene Nederlandfche Schrijvers vóór MAERLAND en MELIS STOKKE bekend, en wanneer heeft de laafte zijne kronijk gefchreven?

33) Wat valt er omtrent de echtheid of onechtheid der Rijkkronijk van KLAAS KOLIJN te zeggen?

34) Welke is de Staat en het getal onzer oude Handfchriften?

35) Naar welke Grammatikale Regelen hebben onze oudfte Nederlandfche Schrijvers gefchreven, en waarin is de Hoogduitfche kleur hunner taal zichtbaar?

36) Wat waren de Rederijkers? Welke voor- en nadeelen hebben zij onzer tale en Letterkunde toegebragt? Staat hunne op- en inrigting met die der oude zoogenaamde Meesterzangers in Duitschland in verband enz.

37) In hoe ver waren reeds oudtijds de Brabandsche en Vlaamsche, en de Hollandfche Dialekten van elkander onderscheiden? Welk verschil heerscht er b. v. tusfchen de taal en den fchrijftrant van MAERLAND en dien van MELIS STOKKE?

38) Welke zijn de verdiensten van MARNIX, COORNERT, SPIEGHEL, HOOFT, VONDEL, HUIJGENS, CATS en anderen omtrent onze taal en letterkunde? Naar wie heeft HOOFT zich voornamelijk gevormd? In hoe ver is zijne zucht voor taalzuiverheid te prijzen of te laken? enz. enz.

39) Welken voor- of nadeeligen invloed hebben de veelvuldige Letterkundige Genootschappen in ons Vaderland op onze taal en Letterkunde gehad?

40) Waarin zijn TEN KATE's groote verdiensten gelegen? Welke zijn deszelfs gebreken? Wat laat zich tot lof van HUIJDECOPER zeggen? Aan wien hebben wij onze eerste Spraakkunst te danken? Wat is er in het vak onzer Letterkunde te dien opzichte al gedaan? Welke Mannen van Naam in het vak van Nederlandsche Letterkunde, hebben de Zuidelijke Provinciën, na derzelver scheiding, opgeleverd? enz. enz.

En wat een aantal soortgelijke Vragen meer zijn.

less over den Rijkdom onzer Taal.

§ 175.

Over den meerderen of minderen Rijkdom van verschillende talen te twisten heeft in zekere opzigt zijne belagchelijke zijde. Al boertende, zingt de geestige HUIJGENS:

*Welck is de ryckste tael, en hoe d' een meer als d' ander?
 En spreken niet alom de Menschen met malkander?
 En kyft men ergens niet, en vryt men niet alom?
 En staet men ergens by gebreck van woorden stom?
 En tsfer volck min ryck van woorden, als van saken?
 En, quamen der te kort, soud' elck geen' woorden maken?
 En makender alom de snapsters niet te veel?
 'k Houw s' all' al even ryck; — maer wenschte voor myn deel,
 Dat d' onse d' armste waer, en altyd soo sou blyven,
 Ten minsten hadden wy wat min geruchss van Wyven.*

In.

Inderdaad, elke taal, die door een beschaafd volk gesproken wordt, zal, op zich zelve beschouwd, altijd rijk genoeg zijn, dat wil zeggen, men zal er altijd zijne denkbeelden en gewaarwordingen wel in kunnen uitdrukken en uitstorten, moge dit dan soms op eene meer, soms op eene minder omslagtige wijze geschieden. Slechts in dit minder of meerder omslagtige kan de eene taal, vergelijkender wijze, het van de andere winnen of verliezen. De eene taal kan of grooter voorraad van woorden in het algemeen hebben, dan de andere; of wel zij kan vruchtbaarder zijn in allerlei wendingen, die zij door behulp dier woorden weet aan te duiden; of wel, ten derde, zij kan hare mededingster in vatbaarheid voor het gemakkelijk vormen van woorden overtreffen, dat is, zij kan meer *aanteg* hebben tot rijkdom, dan deze. De eerste soort van Rijkdom kan men Lexikalen rijkdom heeten, de tweede Intensieven rijkdom, en de derde Buigzaamheid of Vormbaarheid in het algemeen. In al deze opzigten behoeft onze Sprake voor weinigen achter te staan, ten minste niet, wat intensieven Rijkdom en wat Vormbaarheid betreft. Of zij, die slechts in een klein land gesproken wordt, juist even veel woorden bezitte, als b. v. het Hoogduitsch, dat uit zulk een groot aantal van Volksdialekten putten kan, of als het Engelsch, dat zoo wel uit de Romansche, als Germaansche Talen zijnen woordenchat heeft zamengefeld, zoude moeijelijk zijn bevestigend of ontkennend te beantwoorden. Hij, wien het lust, neme goede Woordenboeken van deze verschillende talen, telle de Hoofdwoorden in dezelve op, en vergelijkte deze getallen tegen elkander. Nimmer besluite men echter uit enkele woorden, die de eene taal boven de andere heeft, of niet heeft, tot derzelve meerderen rijkdom of armoede; want, misfen wij b. v. sommige woorden, die de Hoog-

duitscher bezit , deze laatstgemelde derft weder eenigen , die men bij ons aantreft. — Hoe het echter met dit alles gelegen zijn moge , zeker is het , dat wij ter aanduiding van de meeste voorwerpen en denkbeelden uitdrukkingen bezitten. Een geacht Taalkenner heeft ten betoog hiervan op eene zeer gepaste wijze het Rijk der Natuur , Kunst en Zeden doorloopen , en de waarheid dezer stelling door eene wolke van voorbeelden in het licht gesteld. De slotsom van zijn en van ons verder onderzoek in dezen komt hier op nedet :

1) Dat wij een' overvloed van woorden bezitten , om alles , wat de onstoffelijke en stoffelijke deelen des Menschen uitmaakt , in de taal uit te drukken , gelijk zulks niet minder geldt , ten aanzien van alles , wat betrekking heeft tot het Dierenrijk in het algemeen , b. v. de verschillende leden des dierlijken ligchaams , de onderscheidene geluiden van vreugde en droefheid , die de Dieren slaken enz. enz. — Ter uitbeelding van zulke dierlijke geluiden b. v. hebben wij de woorden : *schreeuwen , huilen , krijschen , krasfen , maauwen , lollen , loeijen , blaten , hinnikken , rinnikken , snuiven , brieschen , brullen , blaffen , baffen , basfen , keffen , janken , brommen , mommelen , dommelen , piepen , fissen , bieszen , schuifelen , sijfelen , blazen , balcken , bulken , knappen , knallen , kraaijen , kirren , korren , klokken , fluiten , zingen , orgelen , tierelieren , kwelen , tjiipen , tjeuteren , gronnnen , gnorren , wrenschen , gonzen , kleppen , snarren , juilen , huilen , snateren , slaan , kwaken , rikketikken , werken , mekeren , en meer andere , welke mij thans niet te binnē schieten.*

2) Dat het ons niet aan woorden ontbreekt , om de verschillende zedelijke en verstandelijke vermogens , eigenschappen , hoedanigheden , driften , deugden , ondeugden , gewaarwordingen , aandoeningen en wat dies meer zij der redelijke Wezens , en van diegene , welke
bo

boven dezelve verheven zijn, aan te duiden, en al de werkingen der ziele, tot in hare fijnste kleurfels en schakeringen, behoorlijk met woorden af te schilderen. Als voorbeelden voor *smartelijke* aandoeningen b. v. kunnen strekken woorden, als daar zijn: *bedruktheid, beklemdheid, neerslagtigheid, weedom, weemoed, somberheid, zwaarmoedigheid, weemoedigheid, droefheid, droefgeestigheid, leedwezen, treurigheid, smart, kommer, hartzeer, zielspijn, verdriet, kwelling, bedroefdheid*, en soortgelijke.

3) Dat het ons in geenen deele aan uitdrukkingen mangelt, waarmede wij de voor- en onderwerpen van verschillende wetenschappen kunnen beteekenen, gelijk de Wijsgeerte, Zedekunde, Wiskunde, Regtsgeleerdheid en anderen hiertoe de voorbeelden kunnen opleveren. — Den Heer BILDBERDIJK b. v. van de Spijsvertering zingende, falen voorzeker de Kunstwoorden niet:

*Neen, 'k wil op 't leergesloet' voor geen verwonderde oogen
Den Doollhof van het bloed door long of brein betogen,
Het moeilijk Chijsproces van 't kleinzen met den sand
Niet volgen door 't kanaal van 't bochtige ingewand;
De spijs met speeksel, gal en aivleeschvocht vermengen,
Door persing, melking, gloed in 't daringehevel' brengen,
Door de enge melkvochthuis ontlasten onder 't bloed,
En voeren 't door het hart den adem in 't gemoet. enz.*

4) Dat hetzelfde ook geldt, wat de kunsten betreft.

5) Dat wij niet alleen woorden bezitten, om onze denkbeelden in derzelve uiterste en grove omtrekken aan te duiden, maar ook, om ze, tot in hunne fijnste schaduwingen en wendingen, voor den geest af te malen.

6) Dat onze Taal zeer rijk is aan zodanige schilderachtige en overdragtelijke of *Metaphorische* uitdrukkingen,

gen, die eene meer, dan gewone levendigheid bezitten, en waarin zich de oorspronkelijkheid en het jeugdige leven van het Nederlandsch, op eene luisterrijke wijze en ver boven het Fransch b. v., openbaren. — Tot voorbeelden kunnen woorden strekken, als daar zijn: *Brooddronkenheid, opgeblazenheid, euvelmoed, doortraptheid, geslepenheid, laatdunkendheid, vastberadenheid, kitteloorigheid, halsstarrigheid, losbandigheid, inhaligheid, verwaandheid, ellende, reikhalzig, lafhartigheid, baloorigheid, balddadigheid, roekeloosheid, geestdrift, hartstogt, schraapzucht, gierigheid, vrekheid, toomeloosheid, botheid, ervarenis, en honderd soortgelijke.*

7) Dat wij niet alleen uitdrukkingen bezitten, om de zaken eenvoudig, maar ook om dezelve deftig en fierlijk voor te dragen, zoodat wij (om het dus eens te noemen) zoo wel in een Galakleed, als in een dagelijksch huisgewaad te voorschijn kunnen treden. — Hoe gepast eenvoudig zijn b. v. de woorden bij CATS, als hij, zinspelende op het gebruik, dat men van de beenderen eens Ezels fluiten maakt, en op de dartele wijze, waarop het goed eens vrekken Vaders, na deszelfs afsterven, vaak door een' losbandigen Zoon verkwist wordt, aardig zingt:

*Soo lang een Esel leeft, soo draegt hij sware pakken,
En ees noch evenwel alleen maer disteltakken,
Maer steekt hij eens de moort, daer fluyt men op het been,
Daer raest de malle jeugt en huppelt onder een.
Spaert, vrekke Vader, spaert! u zoontjen komt ten lessen,
Dat schinks, en drinkt, en klinkt; dat geeft 'et al ten besten;
Dat singt, en springt, en yinkt; dat vogelt, jaegt, en vist. —
Ontijdelijk gespaert, onnuttelijk gequist!*

Hoe gepast-deftig, statig, fierlijk, weidsch, en hoog-

hoogdravend integendeel drukt **MELMERS** zich uit, als hij (den Portugeefchen Dichter **CAMOËNS**, den oud-Schotschen **OSSIAN**, en onzen **ANTONIDES** meer of min nabootfende), op de volgende wijze het Spookfel befchrijft, dat den Nederlandschen Admiraal **HOUTMAN**, bij de Stormkaap, of Kaap de Goede Hoop verfchijnt, en tot dezelfs verderen togt naar de Oost aanmoedigt. Het zij mij vergund ook deze prachtige dichterlijke bloem bij de overige te voegen, waarmede ik de dorheid van dit Handboek gepoogd heb te verfieren.

*Daar heerscht de Nevelvorst, die reeds, fints Gama's dagen,
Elk Scheep'ling van den Taag met fidd'ring heeft geflagen;
Flak bij der Stormen kaap fleekt hij, bij 't woest geluid
Der baren, 's vreeslijk hoofd door rif en branding uit.
Hij rijst vorschrikk'lijk op, en schijnt een rotsgevaarte,
Dat met Orkanen spot, gefteund door eigen zwaarte.
Voor dapp'ren Houtmans oog slechts zigbbaar, staat hij daar;
De Winden vliegen, en doorwoelen 't golvend haar;
Zijne oogen staan, gelijk twee kolen in het donker,
En nev'lig is 't gelaat, als 't vroege daggefonker,
Eer nog de glans der Zon de ontwakende aard bestraalt,
Maar flaauwe purpergloed reeds de Oosterkim bemaalt.
Zijn fors gefpierde vuist beklemt een schrik're roede,
Gelijk aan d' oudsten Esk; dien Erna's bosch ooit voedde;
Zijn stem is, als 't gedruisch van Niagara's val,
Die van de rotfen schuimt in 't wederkaatsend dal.*

Ik herhale het : eene prachtige Dichterlijke bloem, al moge ook een enkel blaadje hier of daar zoo frisch en kleurig niet staan, als de overigen.

8) Dat onze Taal eenen grooten rijkdom ten toon fpreidt in uitdrukkingen, spreekwijzen en spreekwoorden, van Visfcherij, Handel en Zeevaart ontleend. Voorzeker blinkt deze eigenaardigheid in geene taal van Europa zoo sterk uit, als in de onze, en overal ziet men, waar de voornaamste bezigheden der

der Nederlanders in bestaan. Voorbeelden zijn :
*Regt door zee gaan; Het gaat hem voor den wind;
 Er komt een luchtje; Iemand de loef affteken; Ie-
 mand in lij laten; Daar kwam een rok in den wind;
 Het over een' anderen boeg wenden; Iemand dwars
 voor den boeg komen; Te veel want over hoop
 halen; Van stuurboord naar bakboord zenden; In te-
 wands sop varen; Met een opgestroken zeil komen;
 Met een nat zeil loopen; De vlag voor iemand strij-
 ken; Een wakend oog in 't zeil houden; Iemand aan
 boord klampen; Alle zeilen bijzetten; Een lastig zee-
 schip zijn; Achter het net vischen; Bot vieren;
 Het vloten en drijven laten; Het aan hooger boord
 houden; Twee groote masten op één schip; Met dubbele
 passen varen; Aan den grond zitten; Aan het roer
 van regering zitten; Het in het riet laten loopen;
 Aan lager wal zijn; Het tij laten verlopen; In troe-
 bel water vischen; Iemand aan het lijntje krijgen;
 In het riet sturen; Tegenwind en stroom op roeijen; Op
 zijn getij vischen; De haven der rust binnenloopen;
 Op Gods bevel ankeren; Het anker der hoop varen la-
 ten; In zijne verwachting schipbreuk lijden; Tegen-
 spoed, voorspoed (dat is, wind en stroom tegen ons
 aanspoedend) hebben; Voor wind en stroom varen;
 De zaak wil niet vloten; Iemand in het net krijgen;
 Op het droog zitten; Daar kwam een kink in den ka-
 bel; Een reef in het zeil binden; Iets op Gods gena-
 de drijven laten; Alle zeilen blank; Te gronde gaan;
 Nog een glaasje op de valreep drinken; Visch voor
 vischers deur vangen; Die het eerst in de boot is,
 heeft keur van riemen; Eene zaak zoo wat te schipperen
 weten; Met iets vast raken, Op icts de vlag voeren;
 Het maar waaijen laten; Een regte Bram zijn; Hand
 aan het roer slaan; De volle laag krijgen; Op zijn
 roer passen; Hou je roer regt! In ééne beurs varen;
 Ka-*

Kapers op de kust krijgen; Iets weggapen; Vri'butten; In eene zaak wat bijdraaijen, en dergelijke meer, die mij nu niet te binnen vallen, waarvan de betekenis in de Voorlezingen zelve nader kan uitgelegd worden.

Zelfs in den Deftigsten Stijl komen eenigen dezer uitdrukkingen voor, gelijk ook onze Poëtische Letterkunde overvloeit van Allegoriën, die allen tot vischen en varen betrekking hebben. **VONDEL, CATS, HUIJGENS, BILDERDIJK, HELMERS, TOLLENS, SPANDAW**, en een aantal anderen, kunnen voorbeelden genoeg opleveren.

Afwisfelingshalve, wil ik hier uit **HUIJGENS** eenige Dichtregelen inlaschen, waarin onze Staat, na den dood van Prins **MAURITS**, zeer aardig, en onder bij uitstek goed vol gehouden beelden, bij een schip vergeleken wordt, dat zijnen Stuurman verloren, maar thans in deszelfs plaats een' anderen (Prins **FREDERIK HENRIK** namelijk) bekomen heeft, die met geene mindere voorzigtigheid en kloekheid, het slingerend Vaartuig door de opgeruide baren weet henen te sturen. Het Stukje is in eene oud-Hollandsche Volksdialekt geschreven, en luidt aldus:

*Scheepspraet, ten overlyden van Prins Maurits
van Oranjs.*

*Mouringh, die de vrije Schepen
Van de Seven-landsche buers
Veertigh jaren, onbegrepen,
Oubekroepn heeft gestuert;
Mouringh, die se door de baren
Van soo monigh tegen-sy,
Voor de wind heeft teeren varen,
All en was 's maer wind op sy.*

Mou-

Mouringh, Schipper sonder weer-gat,
 Die sijn' onverwinckheit,
 Waer de Sonn op, waer sy neergat,
 T' aller ooren heeft gepreit;
 Mouringh, die de Zee te nauw hiel
 Voor sijn zeilen en sijn wand,
 Die de vogelen te gaw viel,
 All besellden hy maer 't sand;
 Mouringh was te koy ekropen,
 En den eindeloose slaep
 Had sijn wacker oogh beslopen,
 En hem Leeuw gemaect tot Schaep.
 Reeërs en Matroosen riepen:
 „Och, de groote Schipper, och!
 Wat sou 't schaën, of wy all' sliepen,
 Waecte Schipper Mouringh noch!”
 „Schipper Mouringh, maer je leghter,
 Maer je leghter platt eyekt!
 Stout verweerer, trots bevechter
 Bey te Zeewort en te Veld!
 Kyck, de takels en de touwen,
 En de vlaggen en hat schutt
 Staen en pruylen in den rouw, en
 Altemalen in den dutt.”
 „Dutten?” sprack moy Heintje; „dutten?
 Stille, Maets! een toontje mint!
 Dutten? — Wacht, dat most ick schutten,
 Bin ick angders, dien ick bin.
 'k Hebb te langh om Noord en Zuyen
 By den Baes te roer estaen;
 'k Hebb te veel gesnorr van buyen
 Over deuse muts sien gaen.
 'k Sels hun lichtelick soo klaeren,
 Dat ick vlaggen, schutt en touw,
 En de Maets, die met me vaeren
 Vryen sel van dutt en rouw;
 Reeërs, (jouwerliefde mien ick,
 Die van vers op 't kuse vichts)

Wil.

Wijer an? Kedaer, you dien ick;
You allienigh, by dit licht!
Weeran, riepen de Matroosen:
„'t Is een Man, oft Mouringh waer!”
En de Reeërs, die hem koofen,
Weeran: „'t Is de jonge Vaer.”
Heintgje peurde strack an 't stuer, en
Haelde 't ancker uyt den grond;
't Scheepje ginck door 't Zeesop schuren,
Offer Mouringh noch an stond.

Dat de Reeders hier 's Lands Staten; de Matrozen, het Volk; *Mouringh*, Prins MAURITS VAN ORANJE, Zoon van WILLEM DEN EERSTEN; *mooi Heintje*, Prins FREDERIK HENRIK, (die, na zijnen Broeder MAURITS, aan de spitse onzer Voorvaderen, tegen het Spaansche geweld stond), beteekenen, behoeft wel voor niemand herinnering.

§ 176.

In al deze en foortgelijke Stukken, kan onze Taal inderdaad op rijkdom bogen, en behoeft, gelooven wij, wanneer men alles wel onderzoekt, voor geene andere onder te doen. Maar, dit is vooral eene van hare deugden, dat zij niet alleen in vele opzigten gegoed is, maar ook telkens op eene zeer gemakkelijke wijze meer gegoed kan worden. Wij noemden dit Buigzaamheid, Vormbaarheid, Vermogen, om haren taalfchat telkens te kunnen vermeerderen. Deze hoedanigheden bezit zij, even gelijk het Hoogduitsch, in eene groote mate, en zulks 1) wijl zij, zoo als wij in § 161 gezien hebben, eene oorspronkelijke taal is, wier wortelen en grondbestanddeelen over

Z

het

het algemeen nog vol kracht en jeugdig leven zijn, zoodat zij telkens op nieuws kunnen uitbotten; 2) wijl zij rijk is in Voor- en Achtervoegselen van afleiding, en hierdoor gemakkelijk nieuwe woorden vormen kan. (Men vergelijke hetgeen hierover in § 17 gezegd is geworden), en 3) wijl zij eene ongemeene vatbaarheid bezit voor zamenkoppeling van woorden, en hierdoor in één oogenblik, door het aan een hechten van een paar woorden een nieuw denkbeeld op eene duidelijke en verstaanbare wijze uit kan drukken, zonder dat zij, gelijk de Franschen moeten doen, telkens het Grieksch en Latijn te dien einde behoeft te plunderen. Men vergelijke de aanmerkingen in § 28 en § 161.

Van dezen gelukkigen aanleg onzer Taal dan ook gebruik makende, hebben wij ons een aantal thans algemeen geldige en in zwang zijnde woorden weten te verschaffen, die zelfs de Hoogduitschers nog over het algemeen misfen, en waarom de bekende JEAN PAUL, als gezegd is, ons de grootste Puristen van Europa noemt. Men neme de woorden *Gemeenebest*, *Denkbeeld*, *Volksvertegenwoordiger*, *Wijsgeerte*, *Godsdienst*, *Heelmeester*, *Onzijdig*, en honderd soortgelijke, die ook in de beste Hoogduitsche Schriften nog meestal *Republik*, *Idee*, *Religion*, *Chirurg*, *Neutral*, *Repräsentant*, *Philosophie*, enz. luiden.

§ 177.

In sommige opzigten is onze Taal arm, b. v. in woorden tot den krijgsdienst betrekking hebbende, maar dit heeft zij met de meeste talen van Europa gemeen. Weinigen toch hebben, oorspronkelijk haar toe-

toebehoofende woorden, om verschillende krijgswaardigheden, krijgsverrigtingen, krijgsbewegingen en krijgswerktuigen aan te duiden, daar toch hier voor de namen geheel of gedeeltelijk meestal uit het Midden-Eeuwſche Latijn, Ooſterſch enz., afkomstig zijn. Men neme *Kolonel*, *Generaal*, *Admiraal*, *Majoor*, *Kapitein*, *Lieutenant* of *Luitenant*, *Korporaal*, *Dragonder*, *Huzaar*, *Kurassier*, *Karabinier*, *Sergeant*, *Soldaat*, *Kanon*, *Bombe*, en honderd foortgelijke meer. Wil men ze vertalen, hier is zeer wel mogelijkheid toe. Voor *Generaal* b. v. zoude men *Veldheer* kunnen nemen; voor *Admiraal*, *Vlootheer* of *Vlootvoogd*; voor *Kolonel*, (naar de Etymologie van dat woord); *Stafvoerder*, of eenvoudig *Overſte*; voor *Luitenant-Kolonel*, *Onder-Overſte* of *Onder-Stafvoerder*; voor *Majoor*, *Groot-Hopman*; voor *Kapitein*, ons oude *Hopman*; voor *Luitenant*, *Plaatsbekleeder*, (*tenant le lieu*; *la place du Capitaine*); voor *Sergeant*, *Wachthouder*; voor *Kurassier*, *Panſerruiter*; voor *Huzaar*, *Snelruiter*; voor *Lansier*, *Lansruiter*; voor *Karabinier*, *Busruiter*; voor *Soldaat*, eenvoudig *Krijgsknecht*; voor *Kanon*, *Schietbuis*, (gelijk *Kanon*, van het Latijnſche *Canna*, in den grond niets anders, dan *buis* beteekent); voor *Bombe*, *Barstkogel* enz. enz.

Waartoe echter al dit vertalen, daar al deze woorden zelden anders, dan in den dagelijſchen Stijl, en in de Taal van het gemeene leven voorkomen, in welke beide men, gelijk wij hier boven in § 129 zagen, op het gebruik van een enkel baſtaardwoord zoo naauwgezet niet behoeft; en ook, zonder onverſaarbaar te worden, niet kan zijn. Wat toch den hooger Stijl der Welfprekendheid of Dichtkunst betreft, in dezen heeft men zelden woorden voor al de bovengemelde krijgſbedieningen en krijgswerktuigen

noodig. De Redenaar of Dichter zal al doorgaans genoeg hebben aan die algemeene woorden, welke de hoofddenkbeelden uitdrukken; b. v.: *Veldheer, Geschut, Leger, Heir, Krijgsbevelhebber, Ruiter, Voetknecht, Legertrain, Bolwerk, Smaldeel, Vaandel, Ruiterdrom, Voetbende, Slagorde, in Rottenscharren, Overste*, enz. enz., zonder dat hij tot al de namen voor de ondersoorten dezer denkbeelden de toevlugt behoeft te nemen. En is dit dan ook al bij zene enkele gelegenheid noodzakelijk, wel nu, dan is eene Vertaling of kleine Omschrijving ligtelijk gemaakt! Voor het overige zeggen wij met onzen beroemden Vaderlandschen Dichter **L O O T S**, wiens aantehalen verzen dit paar vlugtige woorden over den Rijkdom van het Nederlandsch besluiten en verfraaijen mogen:

*Eén rijkdom, ja, zien we u ontbreken,
 Maar 't is gemis, dat u vereert,
 En ach! dat geene tong kost spreken,
 Wat gij niet hebt als Spraak geleerd!
 Ach! dat men in geen taal kost spellen
 Het tuig, dat donders aan doet snellen,
 Noch rang der Dienaars van den Dood!
 Ach! dat men nog geen woord kon reppen
 Van 't geen de weelde al wist te scheppen!
 Ware elke taal hier arm en bloot!*

*Ware elke taal zoo min gestrepen,
 Zoo arm, als gij, in vond bij vond,
 Om slinksch in doel, om loos in grepen
 Te huich'len met der wetten mond!
 O Neen! vergeefs bij u te zoeken
 De Kunst, die Onschuld moet verkloeken;*

Das

Dat gijf sloop nimmer in uw' borst;
 Uit deugd en waarheid zelve ontsproten,
 Is de eer uwe ad'ren ingegoten,
 Bij 't lesfchen van uw' vroegften dorf !

Maar, waar is 't flout gewrocht verzeen,
 Dat uw' begrip, uw' magt ontzweeft ?
 Waar mag zoo groot een wonder wezen,
 Dat gij niet kent en namen geeft ?
 Waar 't denkbeeld, dat gij niet kunt melden ?
 Waar herderlicfde of toorn van Helden,
 Te zocht, te vrees'lijk voor uw' flem ?
 Waar halve Goën, wier forfche zangen,
 Gij onverzwaakt niet durft vervangen,
 Niet wederkaast met herboren' kleim ?

Demosthenes fluit' Landbefpring'ren,
 En hitf' gansch Griekenland te veld;
 Dat Cicero de Wereldwing'ren
 Door atmags d'wing' van taalgeweld;
 Homerus fprei' der Goden waarde
 In Godenzangen over de aarde;
 Virgil ftaav' Romes adeldom,
 Een Naxo maog' door dars'le toonen
 Zelfs de eerbaarheid tot welkist troonen,
 En zing' de Wet der Zeden flem.

Maar, zoudt gij zwichten voor hunn' fterkte ?
 Te ruw zijn voor hun teër geluid ?
 Neen, wat hunn' woede of weelde werkte,
 Stort gij in de eigen toonen uit !
 Rijst, oude Barden ! die uw flemmen
 In grend'len voelt van 't graf beklemmen !

Rijst, Reed' naars! rijst uit zwijgend stof!
 Gij moogt uw' galm, zoo lang verloren,
 Van Ned:landsche tongen hooren,
 En bloot niet om verjongden lof.

Horattus! waarom te wijken,
 Als waar' Mecenas u ontsneld?
 Van Winters zijn 't, en Bilderdijken,
 Die zorgen, dat uw roem hier geldt!
 Neen, bloos niet, Oudheid! om uw Kind'ren,
 Dat zij den rang huns bloeds vermind'ren,
 Uw wlegzang ruischt nog in hun oor;
 Maar op die maat en trippelingen
 Bestaan ze een stouten lied te zingen,
 En draven langs een breeder spoor.

Ja, Neerland kan op Sprekers roemen,
 Wier galm zijn' haas'ren sid'ren deed,
 En Witten en de Grooten noemen,
 Wier tong als spiets en sabel sneed;
 Op meer, dan één', die voor 's Lands regten
 Het Vorst'lijk harnas dorst bevechten,
 En 't kneusde door geweld van taal;
 Die troonen schokte en kon verzetten,
 Meer, dan de donders der Musketten,
 En 't bliksemen van 't Oorlogsstaal. Enz. Enz.

Eenige Vragen nog voor jonge lieden.

1) Men spreekt wel eens van de armoede der Franche taal. In hoe ver is dit verwijt gegrond, ten aanzien b. v. van sommige woorden, als daar zijn, *staan*, *zitten*, *rijden* enz., en ten aanzien der woordkoppeling? Welke zoude wel de woordenrijkste taal uit Europa zijn?

2) Waarin zoude het Hoogduitsch, wat woordenrijkdom

dom aangaat, onze taal in sommige opzigten overtreffen? Waarin zoude echter het Nederlandsch aan hare Hoogduitsche Zuster de loef afsteken? Wat soorten van woorden trefst men, volgens J E A N P A U L, het meest in het Hoogduitsch aan? In wat opzigt kan eene taal Lexikalisch arm, en te gelijker tijd Intensief rijk zijn?

3) Wat geeft den grootsten aanleg tot rijkdom aan eene taal?

4) Kan men uit den rijkdom of de armoede, die deze of gene taal in sommige woorden en spreekwijzen bezit, niet meer of min besluiten tot zekere heerschende eigenschappen en hoedanigheden in het karakter des Volks, dat zulk eene taal spreekt?

5) Uit welke talen hebben de Franschen, Duitschers, Engelschen, Nederlanders enz., vele hunner kunstwoorden voor het krijgswezen ontleend? Wat beteekenen deze woorden letterlijk, en volgens hunne Etymologiën? Waar stamt *Ingenieur* van af, waar *Kolonel*, *Soldaat*, *Bataillon*, *Kanon*, *Infanterie*, *Eskadron*, *Admiraal*, *Huzaar*, *Dragonder*, *Kapitein*, *Sergeant*, *Korporaal*, *Majoer*, *Peloton*, *Arquebusier*, *Kurasier*, *Kartouw*, *Sabel*, *Pistool*, *Bajonet*, *Kardoes*, *Rondas*, *Hellebaard*, *Snaphaan*, *Salaat*, *Kornet*, *Kazerne*, *Kortjan*, *Matroos*, *Patroon*, *Pallast*, *Kuras*, *Bom*, *Haubitsfer*, en soortgelijke?

6) Hoe zoude men, (behalve de hier boven vertaalde woorden *Generaal*, *Admiraal*, *Luitenant* enz.) vertalen kunnen de bastaardwoorden *Grenadier*, *Musketier*, *Arquebusier*, *Dragonder*, *Gensd'arme*, *Kanonier*, *Peloton*, *Bataillon*, *Revue* enz.?

7) In welke soort van woorden is onze taal het rijkst? Is zij b. v. rijk in woorden ter aanduiding van vreugd, van droefheid, van gramschap, van verontwaardiging, van hoogmoed enz. enz., het zij actief of passief?

8) Welk bezwaar is er bij het vertalen van vreemde Substantieven, wat de Adjectieven, de Werkwoorden of andere Derivaten betreft, die uit hen dienen voort te spruiten?

9) Het Hoogduitsch is rijk aan Versterk-, Herhaal-, Verklein-, Wensch-, en Nabootswerkwoorden, (*Verba*

Intensiva, Iterativa of Frequentativa, Diminutiva, Desiderativa en Imitativa), als daar zijn: *horchen, schnar-chen, kränkeln, krümeln, stänkern* (d. i. doen stinken), *kräufeln, spötteln, schneideln, schnitzen, schnitzeln, schnitzern* (van *schneiden*), *ätseln, ältern, künsteln, buchstäbeln, wörteln* (d. i. met woorden spelen), *klügeln; schnäufeln, schnüffeln, beschnoppeln, beschnuppeln* (van *schnauben*) *böckeln; streicheln; träufeln, tröpfeln* (van *triefen*), *faulenzeln, einschläfern, räuchern, männern* (d. i. als man zich gedragen, of ook, naar den man verlangen), *lockern; bebern, bohern* (van *beben*), *blinkern, flistern, flattern, schläfern, hungern, rindern* (d. i. naar den Stier verlangen), *bekräftigen, peinigen, sündigen, schlucksen, schluchsen, hummsen, summsen, quacksen, drehsehn, drie- sehn, drillen, winseln, fücksehn* (d. i. naar den vos rieken, zoo als *böckeln* naar den bok), *runzeln, schmunzeln, blinzeln, belsen* (d. i. sterk blaffen van *bellen*), *reitzen, reiteln, reitern, rütteln, ritzen* (van *reiten*, in deszelfs primitieve uitgestrekte beteekenis), *fegen, fachen, fächeln, fächern, fochern* (d. i. hol ademend wind maken), *fackeln* (d. i. hevig en herhaald bewegen) van *fahen* (d. i. al bewegende een weinig wind maken), en soortgelijke meer, die echter juist niet alle in de sierlijke Spreek- en Schrijftaal behooren, en waarmede men diegene niet verwarren moet, welke onmiddelijk van Substantieven of Adverbiën afstammen, en gcene regtstreeksche Derivaten van Werkwoorden zijn.

*Iets over de Zachtheid en Zoetvloeiendheid
onzer Taal.*

§ 178.

Door de Zachtheid en Zoetvloeiendheid eener Spraak verstaan wij het liefelijke en streelende van derzelver letterverbindingen voor het gehoor. Op deze eigenschappen nu, gelooven wij, dat ons Neder-

derlandsch altijd meer of min aanspraak kan maken. Hiermede willen wij echter niet beweren, dat onze taal te dezen opzichte met elke andere van Europa in het strijdperk zoude kunnen treden. Tegen het Italiaansch ten minste, zoude zij eenen harden kamp hebben door te staan, en denkelijk wel het verliezen moeten. De Noordsche talen zijn te rijkelijk met Consonanten en Keelletteren voorzien, dan dat zij het Zacht-hispelende, Zuizende, Fluit- en Nachtegaalachtige der Zuidelijke en Zuidwestelijke talen van Europa zonden kunnen bezitten. Onze geheele Spraakwerktuigen lijden te veel door den invloed van ons eeuwig nat, koud en nevellig luchtgestel, om in sijnheid en zangerigheid met die der Bewoners des Lands te kunnen wedijveren,

*Wo die Citronen blühen,
Im dunkeln Laub die Gold-Orangen glühen. enz.*

Verzen zoo smeltend, als b. v. de volgende heerlijke van TASSO:

*Ella dinanzi al petto ha il vel diviso,
E il crin sparge incompsto al vento estivo;
Languè per vezzo; e'l suo infiammato viso
Fan biancheggiando i bei sudor piu vivo;
Qual raggio in onda le scintilla un riso
Negli umidi occhi, tremulo e lascivo.
Sovra lui pende: ed ei nel grembo molle
Le posa il capo e'l volto al volto attolle.*

*E i famelici sguardi avidamente
In lei pascendo, or si consuma e strugge;
Sinchìna, e i dolci baci ella sovente
Liba or dagli occhi e dalle labra, or sugge.*

Z 5.

Ed

*Ed in quel punto ei sospirar si sente
 Profondo sì, che pensi: or l' alma fugge
 E in lei trapassa peregrina. — Ascoli
 Mirano i due guerrier gli atti amorosi. (†)*

zal men in onze taal wel nimmer maken kunnen. Van den anderen kant hebben wij echter boven het Italiaansch mischien voorregten, die niet verwerpelijk zijn. — Doch, om niet af te dwalen schoon wij dus, wat Zoetvloeiendheid betreft, aan geenen Italiaan den uitdagings-handfchoen voor de voeten zouden durven werpen, en ook zelfs tegen over den Franschman, (over wiens neuzige uitspraak men echter hier boven § 6 vergelijkte), te dezen aanzien voorzigtig en niet al te fier moeten zijn, neemt zulks echter niet weg, dat onze taal niet altijd op eene zekere mate, en zelfs op eene vrij groote mate van Zoetvloeiendheid zoude kunnen bogen. Dit blijkt vooreerst uit een aantal Dichtstukken, waarin ook zelfs Vreemdelingen eene zachte en oorstreelende afwisseling van klanken bemerken zullen. Vooral heerschte er voor een paar Eeuwen en vroeger, toen er nog meer verscheidenheid in onze Declinatie en Conjugatie was, (zie § 60 en 95); toen de *e* meer, als Sluitletter, op het einde der woorden gebruikt werd, (zie § 123); toen onze taal al zoo rijk was in Letterklanken, dan tegenwoordig; toen onze beroemde Geleerden en Dichters, telkens naar Italië reisden, en daar in gelukkiger luchtstreek een fijner oor voor welluidendheid erlangden, (zie § 20 in de Noot), en wat dergelijke voordeelen meer zijn, veel Zoetvloeiendheid in de Nederlandsche Poëzij.

Ik

(†) Men zie de Prozavertaling van deze en andere in dit Handboek voorkomende verzen uit vreemde talen, hier achter aan het slot des Boeks.

Ik beroep mij op de Minnedichten van HOORT en anderen, waaruit eene liefelijke welluidendheid elk een' tegenklinkt, die niet dwaas aan het nieuwmoedsche alleen hangt, en zich boven het zonderlinge en plat schijnende van eenige thans min gebruikelijke woorden en woordvoegingen verheffen kan. In de Voorlezingen zullen wij een aantal van deze Minnedichten kortelijk doorloopen en ophelderen, als daar zijn: *Zal nemmermeer gebeuren enz.*; *In het Idalisch Dal enz.*; *'t Minnegoodje, wondziek geesje enz.*; *Hooger, Doris, niet mijn gloedje enz.*; *Roxemond, hoorje spelen nog zingen enz.*; *Klaere, wat heeft er uw hartje verlept enz.*; *De Min met prijkens van zijn strael enz.*; *Naere nacht van benauwde drie jaren enz.*; *Leonor, mijn lieve licht enz.*; *Ooghjes, levendige staectjes enz.*; *Zuiver hebbelyke handsjes enz.*, en andere foortgelijke. Dergelijke proeven van Zoetvloeiendheid kunnen insgelijks aangehaald worden uit VONDEL, JONCKTIJS, CATS, JEREMIAS DE DECKER, HUIGENS enz., en voorts uit de lateren, BROEKHUIZEN, POOTS, SMITS, LUIJKEN, NIEUWLAND, BELLAMIJ enz. enz.

Afwisselingshalve moge hier voor jonge lieden NIEUWLAND's vertaling van ANACREON's Duifje volgen. Men kan elken Hoogduitscher uitdagen, om ons in zijne Sprake eene zoo zoetvloeiende overzetting aan te wijzen. Hoe oorstreelend is reeds ons *Duifje* met deszelfs zachte *d*, smeltende *ui* en *j*, in plaats van de meer harde *t*, de meer volmondige *au*, en de meer gegorgelde *ch* in het Hoogduitsche *Täubchen*.

*Van waar, gij lief duifje,
Van waar zoo ter vlugt?
De geur van uw wickjes
Bewierookt de lucht.*

Wie

Wie schonk u dien balsam,
 Wie zijt ge? Waarheen? ...
 Anakreon zendt mij
 Naar zijne Climeen,
 Die thans alle harten
 Beheerscht door haar schoon;
 Anakreon heeft mij
 Gekocht van Dioon^o;
 Hij gaf haar een liedje
 En kreeg mij ten loon.
 Nu dien ik mijn^e Meester,
 Ik heb hem zoo lief,
 Gij ziet, ik bezorg nu
 Voor hem dezen brief.
 Dan laat ik, dus sprak hij:
 Wel spoedig u vrij;
 Doch, schoon hij mij los liet,
 Toch bleef ik hem bij.
 Waarom zou ik zwerven.
 Door 't veld en in 't woud?
 En eten in 't wilde,
 En schuilen in 't hout?
 Neen, liever bewoon ik
 Anakreons schoot,
 En pik uit zijn vingers
 De-kruimeltjes brood,
 En lep uit zijn^e beker
 Verkwikkenden drank,
 Dan spring ik en klapwiek
 Uit vrolijken dank,
 En sprei om zijn schedel
 Mijn vleugeltjes uit,
 En, wil ik gaan slapen,
 Ik rust op zijn lutz.
 Nu weet gij het alles,
 't Is tijd, om te gaan,
 Geen raaf zou meer klappen,
 Dan ik heb gedaan.

Hoe

Hoe liefelijk! hoe zoetvloeiend! En nog zouden misfchien een paar woorden een klein penfeeltikje kunnen lijden, waardoor eene nog meerdere zachtheid aan dit aanminuige liedje werd bijgezet.

§ 179.

In sommige Spraakkonstige eigenschappen ziet men duidelijk, hoe onze taal tot Zachtheid en Zoetvloeiendheid overhelt, en zelfs het harde en stootende, dat hare letterverbindingen aan mogt kleven, tracht te murwen en lenig te maken. Zoo gaat onze scherpe *f* op het einde der woorden, bij de vorming des Meervouds, in de zachte *v* over. De woorden *Brief*, *Graaf*, *Hof*, en foortgelijke b. v., nemen bij ons in den *Pluralis* of het Meervoud de *v* aan, en worden *Brieven*, *Graven*, (terwijl zij in het Hoogduitsch *Briefe*, *Grafen* luiden). De zachte zamentrekkingen; en letterverfmelingen, die het Deensch tot eere worden gerekend, als b. v. *Foor* voor *Foder*, hebben ook in onze taal plaats. Van daar *wêr* voor *weder*, *voêr* voor *voeder*, *teêr* voor *teeder*, *leêr* voor *leder*, en foortgelijke meer, welke men in het Hoogduitsch insgelijks niet kent, en die, offchoon in den deftigen Stijl bij ons niet aan te bevelen, (zie § 119), echter de neiging onzer Spraakwerktuigen tot smeltende korthed verraden. — Nog andere letterverplaatsingen, letterverwifelingen en letterzamentrekkingen komen er in onze taal voor, die alle van dezelfde neiging getuigen. Geachte Taalkenners hier te lande hebben er verfchillende voorbeelden van bijgebragt.

§ 180.

Vergelijken wij onze taal met derzelve naaste Bloedverwant, het fraaije Hoogduitsch, zoo ontdekken wij insgelijks het eene en andere, dat de aanspraak, welke zij op eene zekere mate van zachtheid maken kan, meer of min ongersteunt. Dus gebruiken wij over het algemeen dikwerf de zachtere Consonanten, waar de Hoogduitscher de meer hardere bezigt. Men zal bij ons b. v. herhaalde keeren de meer smeltende *d* aantreffen, als men in het Hoogduitsch de scherpere *t* gebruikt vindt. En zoo zal bij ons, gelijk wij reeds zagen, de *v* staan, waar het Hoogduitsch de *f* of meer volmondige *b* heeft; of wel, wij zullen onze welluidende *z* gebruiken, als de Hoogduitscher zijne harde *s*, als *ts* klinkende, bezigt. Hetzelfde geldt ten aanzien der *j*, die in het Nederlandsch menigvuldige malen de *ch* vervangt, gelijk voor deze laatstgemelde ook wel onze tweeklank *ie* in de plaats treedt. Voorbeelden van het eene en andere zijn spoedig aan te voeren. SCHILLER, de groote en onsterfelijke Dichter, zingt weemoedig-schoon van de Hoop:

*Es reden und träumen die Menschen viel
Von besfern künftigen Tagen,
Nach einem glücklichen goldenen Ziel
Sieht man sie rennen und jagen;
Die Welt wird alt und wird wieder jung,
Doch der Mensch hofft immer Verbesserung;*

*Die Hoffnung führt ihn ins Leben ein;
Sie umflattert den fröhlichen Knaben;
Den Jüngling begeistert ihr Zauberschein;
Sie wird mit dem Greis nicht begraben;
Denn beschlieszt er im Grabe den müden Lauf,
Noch am Grabe pflanzt er die Hoffnung auf.*

Es

*Es ist kein leerer schmeichelnder Wahn,
 Erzeugt im Gehirne des Thoren;
 Im Herzen kündigt es laut sich an,
 Zu was besferm sind wir geböhren;
 Und was die innere Stimme spricht,
 Das täuscht die hoffende Seele nicht.*

Hier heeft men b. v. in *träumen, Tagen, alt, umflattert, Thoren, laut* telkens de *t*, waar bij ons in *droomen, dagen, oud, omfladdert*, het oude *door*, (dat is *zot*), *tuid* enz. de *d* voorkomt. De *fen* bin *fröhlich, Leben, begraben*, bekleeden de plaats van onze *v* in *vrolijk, leven, begraven*. Het scherpe *nicht* staat voor ons smeltende *niet*. Het sissende *Zauberschein* wordt gebruikt voor ons meer vloeiende *tooverschijn; spricht*, waarin de *ch*, door Duitschlands meest beroemden Taalkenner een terugstuitende klank genoemd, zich hooren doet, vervangt ons *spreekt*. Op dezelfde wijze, als dit laatste, zeggen de Hoogduitschers dus ook met wat harder klanken, dan wij, *nach, Schmach, Bübchen, Grülchen, Bäumchen, Mädchen, Knäbchen* (of *Knabelein*) *Pferdchen, Glökchen*, welke woorden, hoe zacht en naar *j* zweemende de *ch* ook in dezelve moge worden uitgesproken, echter voor ons *Boefje, Groefje*, (d. i. *kuiltje*) *Boompje, Meisje, Knaapje, Paardje, Klokje* enz. wijken moeten. — Het scherpe *Hoffnung* staat in het aangehaalde Gedicht van SCHILLER voor ons zachtere *hoop; Schmeicheln* vertegenwoordigt ons liefelijke *vleijen; Pflanzt* ons weekere *plant*. — Wij hebben toch in onze geheele taal geene letterverbindingen, als daar zijn der Hoogduitscheren *pf, pff, pfr.*, die iets onaangenaam blazends en sissends hebben, gelijk te zien is in de woorden *Pflug, Pfropf, Pferd, Pfeife*, enz. *ploeg, prop, paard, pijp* bij ons. De

Hoog-

Hoogduitsche *schl. schm. schn.* in, *schlagen, schweigen, schwarz, schnauben, Schmach* enz. zijn ons ook onbekend, zeggende wij eenvoudiger *staan, zwijgen, zwart, snuiven, smaad*. Dit baat ons echter zoo veel niet, als dat wij de woorden soms niet zoo kort afbreken. Het snaauwende *dem Herrn* rekken wij zacht uit tot *den Heere*. *Fremdling* wordt bij ons *Vrsemdeling, Säugling Zuigeling, Findling Vondeling* enz. — Onze zoetvloeiende Twee- en Drieklanken *aai, ooi, oei, ieu* zijn den Hoogduitscher vreemd, zoodat b. v. zijne geheel taal mischien geen woord oplevert, waarin zulk eene Italiaansch-welluidende versmelting van klanken heerscht, als in ons Nederlandsche *zoetvloeiendheid, tooisfel* en soortgelijke meer. Om kort te gaan: wij stapelen in sommige gevallen de Consonanten noch zoo veelvuldig op een, als de Hoogduitschers, noch gebruiken zoo veel de hardere, als zij doen, noch zijn zulke beminnaars van eene blazende en sissende uitspraak, als onze Germaansche Taalbroeders. Ik twijfel er dus zeer aan, of men in het Hollandsch wel eenen zin zoude kunnen zamenstellen, gelijk aan den volgenden, welken ik eens uit eenige stroeve en barsch klinkende Hoogduitsche woorden bijeengelapt heb. *Das Strick oder Strumpfstrickersgarn der Magd des Dorfpfarrherrn zerbrach of zerriss — Es sprach gleich drauf erschrocken der starrköpfige Pfaffenfreund, der Propst, zum grobgliederigen Gärtner, welcher im Pferche mit dem Propfmeser, vom Pflock genommen, das Propfpreis nicht impfte, und pflichtbrüchig im Garten die Früchte der Pfirsichbäumchen zur rechten Zeit nicht abpflückte: Tropf, der du bist!* Het verstaat zich van zelve, dat ik de allerhardste woorden uitgezocht heb, maar dit moge een Hoogduitscher in het Hollandsch ook doen. Hoogduitsche Geleerden hebben deze overhelling, welke onze taal hier en daar boven het Hoogduitsch tot zachtheid heeft

heeft, ook wel gevoeld. In de Voorlezingen hierover nader! Met dit al is het, als men billijk zijn wil, niet te ontkennen, dat wij enkele hardheden in onze Sprake hebben, die het Hoogduitsch niet bezoedelen, en dat men vooral deze laatstgemelde klankrijke, krachtige en overrijke taal niet moet beoordeelen naar de rampzalige wijze, waarop sommigen dezelve in de uitspraak radbraken. Onze *g. b. v.* heeft een' scherper' keelklank, dan die der Hoogduitscheren, welke ook nimmer goed in het uitspreken dier letter van ons *a b c* slagen kunnen. Ook onze *sch*, hoe zeer het meest naar de oud-Duitsche *sk* zweemende, is schor, in vergelijking derzelfde letterverbinding bij de Hoogduitschers, in wier uitspraak, voor zoo ver deze zuiver Saksisch is, zij nagenoeg als *shj* of *sh* luidt. De zacht-korte *e* missen wij op het einde van vele woorden, welke haar in het Hoogduitsch nog behouden hebben. Ook heeft het Hoogduitsch, hoe blazend en sissend het in sommige opzichten zijn moge, echter tevens iets liefelijk zuizends, waarin zich de invloed, die het Italiaansch en de Slawische Talen op hetzelfde gehad hebben, duidelijk openbaart, en dat onzer tale over het geheel volstrekt vreemd is. Verzen b. v., als de volgende, moeten zoo wel door hunne zangerigheid, als door hunne klankrijkheid, het oor streelen. Zij zijn van SCHILLER, en schilderen ons, inden edelen, oorspronkelijken, Idealischen en zacht dweependen toon van dien Dichter, eene Treurende af, die, in eenzaamheid aan eenen stroom gezeten, en harer tranen den vrijen loop vierende, om eenen gestorvenen Geliefden weeklaagt, en eene Heilige of Beschermgeest demoedig smeekt, dat zij uit het leven weggenomen moge worden. De Genius wordt verondersteld haar te verschijnen, maar vermaant haar heure droefheid te laten varen, daar toch geene jam-

merklagten in staat zijn de Dooden uit hunnen ijzeren slaap wederom op te wekken. Hierop bidt echter de Klagende, dat men haar ten minste heure tranen late, als den eenigen troost, die den ongelukkigen, na de verdwenen vreugde der liefde, nog overblijft. Het is deze laatstgemelde eeuwige waarheid, welke de Dichter, op de volgende schilderachtige wijze, voorstelt; — schilderachtig, zeg ik, want zij levert dadelijk eene aanschouwelijke stofte voor een klein tafereel op.

*Der Etchwald brauset,
Die Wolken ziehn;
Das Mägdlein sitzt
An Ufers Grün;
Es bricht sich die Welle mit Macht, mit Macht,
Und Sie seufzet hinaus in die finstre Nacht,
Das Auge von Weinen getrübet.*

*„Das Herz is gestorben,
Die Welt ist leer;
Und weiter giebt sie
Dem Wunsche nichts mehr;
Du, Heilige, rufe dein Kind zurück!
Ich habe genossen das trübsche Glück,
Ich habe gelebt und geliebet.*

Thans wordt de Genius verondersteld aan de Weenende te antwoorden :

*„Es rinnet der Thränen
Vergeblicher Lauf;
Die Klage, sie wecket
Die Todten nicht auf,
Doch nenne, was tröstet und heilet die Brust,
Nach der süßen Liebe verschwundener Lust,
Ich, die Himmelsche, will's nicht versagen.“*

Neen,

Neen, roept de klagende dan wederom uit:

*„Lass rinnen der Thränen
Vergeblichen Lauf;
Es wecke die Klage
Den Todten nicht auf,
Das süszeste Glück für die traurende Brust,
Nach der schönen Liebe verschwundener Lust,
Sind der Liebe Schmerzen und Klagen.*

Dat het Hoogduitsch, na het Itallaansch, eene der geschiktste talen voor de Muzijk is, weet men. Geen wonder ook! Waar heeft de Toonkunst toch meer haar Vaderland, dan in Duitschland? Zijn Europa's beroemdste Componisten, de HAYDN's, de MOZART's, de BACH's, de WEBER's, de GLÜCK's, de SPOHR's, de BERTHOVEN's niet allen in hetzelfde woonachtig, of er ten minste in geboren geweest? Voorzeker! — Even zeker is het echter ook, dat de grond voor Italie's en Duitschlands Muzijkale beroemdheid oorspronkelijk in de schoone en dichterlijke Zuidelijke Provintien onzes Rijks gelegd is geworden, uit welke gewesten het eerst eene verbeterde Muzijkkennis te voorschijn is gekomen.

§ 181.

Wil men voor het overige over de Zachtheid en Zoetvloeiendheid onzer taal een naauwkeurig en berekeneerd oordeel vellen, en dezelve tegen die van andere talen vergelijken, dan moet men het geheele samenstel van het Nederlandsch, niet alleen, (gelijk wij met een woord gedaan hebben) in enkele, maar in al deszelfs letterklanken, letterverbindingen en letteropvolgingen zorgvuldig ontleden, en al deze grondbestanddeelen wikken en wegen. Heeft men dit met oplettendheid gedaan, — weet men, welke letteren wij

gewoon zijn bij een te voegen, welke andere wij steeds gescheiden laten, welke vokalen wij het meest en liefst gebruiken, op wat wijze wij ze met Consonanten vereenigen, hoe vele en hoedanige Diphthongen wij bezitten, welke overgangen van de eene vokaal op de andere bij ons plaats grijpen, en wat dies meer zij, dan komt vervolgens de toonkunstige schatting en berekening van de meerdere of mindere zoetvloeiendheid te pas, die aan deze onze letterverbindingen, in vergelijking van die uit andere talen, eigen zijn kan. Wij hebben echter den weg, welke bij een zoodanig onderzoek te bewandelen valt, een' weg, waarop de geleerde en scherpzinnige KINKER zoo vele geurige vruchten en bloemen geplukt heeft, hier boven in § 4 reeds meer of min afgebakend.

Ten slotte van dit paar woorden over de zachtheid en zoetvloeiendheid onzer Tale roepen wij haar met onzen **LOOTS** toe:

*Was grootsche Orakels stort Gij uit,
Hier met de klem der donderslagen,
Daar zacht, als 't lieflijk lentedagen,
En zangerig, als Orfeus luit!*

Iets over de kracht en sterkte, en het klankrijke en klanknabootsende van het Nederlandsch.

§ 182.

Indien ook al het zangerige van **ORFEUS** luit (om op de zoo even aangehaalde verzen van den Heer **LOOTS** nog eens weder terug te komen) door dezen en genen aan onze Taal betwist mogt worden, de klem der donderslagen zal men haar wel willen toestaan. Wat minder dichterlijk gesproken, men zal wel erkennen wil-

wissen, dat het Nederlandsch op eene groote mate van kracht, sterkte en nadruk aanspraak kan maken. Door deze eigenschappen verstaan wij hier niet het Energieke in de woorden, beschouwd, om het dus te noemen, als denkbeelden, die verzinnelijk zijn, maar het klankrijke, voltoonige, forsche, gespierde en zenuwrijke in het mechanieke zamenstel dier woorden zelve. — Krachtig, maar in den eersten zin vooral, dat is, voor ons verstand en onze verbeelding, zijn b. v. de volgende bekende verzen van VONDEL:

Aen den Lasteraar van HUIJG DE GROOT:

*O Farizeeuwse gryn, met schyngeloof vernist,
Die 't groote lyk vervolght ook in zijn tweede kist!
Gy, Helhont, past het U dien Herkles na te basen,
Te steuren op 't outaer den Fenix in zijn asen?
Den mont van 't Hollantsch Recht, by Themis zelf beweent,
Zoo knaegh uw tanden slomp aan 't heilige gebeent'!*

Immers, de woorden *grijns* (dat is *masker* of *mom-aangezicht*, en dit voor vermomde, schijnheilige, geveinsde huichelaar) *schijngeloof*, *vernist*, *helhont* en meer andere schilderen hier in hunne Metaphorische of overdragtelijke beteekenissen de zaken, welke zij aanduiden moeten, op het levendigst en treffendst voor ons zielsoog af. — Maar krachtig in den tweeden zin, dat wil zeggen, toonkunstig krachtig voor het gehoor zijn b. v. woorden, als er voorkomen in VONDEL's dichtregelen:

*Ik, tot médogen van zoo groot een ramp geparst,
Heb nauwlyx antwoords reede, of 't heele bosch, dat barst
Van dreun en donder, brant en blixem der Musketten,
En galmt van wapenklank, van tromlen en trompesten.*

In sommige dezer woorden toch, als daar zijn, *barst*, *wapenklank*, *dreun*, *donder*, *brand*, *bliksem*,

trommelen en trompetten zal ook een Vreemdeling, die de taal niet verstaat, meer den schorren, rommelenden, dof en dompig voortrollenden en voortratelenden klank der oorlogsdonders, en het schaterende geschal der krijgsklaroenen, dan het zuizen van het westewludje, en der beekjes liefelijk gemurmel hooren.

Hetzelfde geldt ten aanzien der volgende Regels van VONDEL, (door HUIJDECOPER aangehaald)

*Vernam een luit geschal van rommelend gedommel,
Kromhoren, koperklank, klaeroen en bom en trommel,
Dat hier in de ooren klonk.*

gelijk mede, wat diegene betreft, welke onze doorkundige, smaakvolle en beroemde Landgenoot, wijten de Heer HIERONIJMS VAN ALPHEN, en aude-
ren vóór en na hem, uit ANTONIDES aanvoeren :

— — — — *Gelyk by Zomerdaegen
Een biezwart op de het' wordt heen en wêr gedraegen,
En mert en dommelt met een mommelend gedruisch.*

of uit F. DE HAES:

*Men hoort gekraek, gedruisch, als van een' groven stader,
Die brommend' stommelend, en vreeslyk rommelende onder
Den grond, zoo ver het oor kan reiken, henen rolt.*

in welke laatste verzen mij echter de kunst wat al te veel schijnt door te blinken, en ook het woord *stommelend* eenigzins plat en *turfyalachtig* in de ooren klinkt. Liever zoude ik lezen:

*Die bonzend, brommend, en op 't vreeslyk rommelend onder
Den grond. enz.*

Aan dit krachtige en forsche nu brengen onze veel-
vuldige Consonanten en keelklanken voorreker niet zoo
veel

veel nadeel toe, als zij zulks somwijlen doen aan het zachte en zoetvloeiende onzer taal. Zelfs kunnen harde en ruwe letterverbindingen, en het mangel aan zuis - tijlp- en lispeltoon en dit mannelijke in de klanken eener taal soms bevorderen. Ons stroeve *schor* b. v. schildert, als het bij *donder* gevoegd wordt, de zaak ten eenemaal voor het gehoor af, en doet zulks met zijne keelroegcheling voorzeker veel meer, dan wanneer de *sch* hier zuizend, op der Hoogduitscheren wijze, werd uitgesproken. Dit geldt ook van *kraakt*, *barst*, *brult*, *dreunt*, *bonst*, *schreeuwt*, en andere soortgelijke woorden, waarin slechts eene enkele Vokaal of Diphthong een half douzijn Consonanten bezielen en voortstuwen moet. — Der zinsnede b. v.: *Schor kraakt en barst de Donder uit de wolken. Bonzend van de eene op de andere, doorbrult hij het luchtruim. De grond dreunt, schokt, en scheurt enz.* faalt het gewis niet aan klanknebootsende sterkte. Indiervoege is ons *wraak*, *wrok* voorzeker een veel schilderachtiger en nadrukkelijker woord, dan hetgeen de Italianen voor hetzelfde gebruiken, namelijk hun week en verwijfd *vindetta*, dat zij uit het Latijnsche *vindicta* gevormd hebben, met achterlating der *v* vóór de *t*, als welke namelijk voor hun gehoor te stroefklonk. Op dezelfde wijze toch maken zij in hunne Philomelentaal *Alexander* tot *Alessandro*, *Florentia* tot *Fiorenza* of *Firenza*, *clamare* tot *chiamare*. Immers de letterverbindingen *ct*, *x*, *st*, *cl*, en soortgelijke worden door het hoogst teedere en versijnde, ja overversijnde, dat is, verweekelijkte en vertroetelde Italiaansche oor verworpen. Dit nu moge daar zeer goed zijn, waar men aan de knien van een schoone Meisje verzuchtingen der liefde uitlispelen wil, maar als eene taal de Natuur in derzelve woestheid en verschrikkelijkheid poogt nategalmen, en natebaauwen, dan komen zulke kwijnende Harmonikatoonen even min te pas, als de zacht doe-

delende herderspĳp bij het gedonder der kartouwen , bij der rofen dreunend hoefgetrappel , en bij het kletteren van zwaarden en ſpieſen , in de ure des bloeds , des moords , en der ſlagting . Zelfs ons zoo even aangehaalde WRAAK is dus in zijnen aard nóg gepaster en krachtiger , dan het Hoogduitſche *Rache* , dat met hetzelfde (vergelijk hier boven § 18) geheelenal van ééuen oorſprong is . Hetzelfde geldt van ons *wroeging* , dat uit één geſlacht met het Hoogduitſche *Rüge* (*giſping* , *hekeling* , *afkeuring* , *laking*) afſtamt , en oudtijds blootelijk *kwelling* , *pijniging* , *foltering* in het algemeen beteekende , ſchoon de hedendaagſche beteekenis meer vergeeſtelijkt geworden , én bepaakdelijk op eigene zielsfoltering toepaſfelijk gemaakt is . — Uit het gezegde blijkt al verder , dat het Engelsch , hoezeer ſtijf en ſtrak ſtaande (*ſtarrend* zoude men met een benijdenswaardig woord in het Hoogduitſch zeggen) van Monofylben of Eenlettergropige woorden , hierom in ſommige gevallen , waar het kracht en nadruk van klanken geldt , bij andere talen niet behoeft achter te ſtaan , al is het ook , dat hetzelfde door dit Eenlettergropige in zachtheid en zoetvloeiendheid oneindig verliest . Eene bijzonder liefelijke en fluitachtige welluidendheid zal ons derhalve , op enkele uitzonderingen na , uit de Sprake onzer overzeefche Naburen wel niet toeklinken , maar aan niemand , al verſtaat hij ook geen woord Engelsch , zal het forſche , het (om dus te noemen) klaroen - trompet- en paukachtig Muzikale , en , zoo al niet oorſtreelende , toch oortreffende ontgaan , dat , gelijk een doffe donder door de volgende Dichtregels van SHAKESPEARE tolt :

*Blow , wind , and crack your cheeks ! rage ! blow !
 You catarrhts and hurricanoes , ſpout ,
 Till you have drench'd our ſteeples , drown'd te cocks !
 You ſulphurous and thought-exeouting fires ,* *Vaunt*

*Vaunt couriers to oak-cleaving thunder-bolts,
Singe my white head! And thou, all-shaking thunder,
Strike flat the thick rotundity o' the world!
Crack Nature's moulds, all germens spill at once,
That make ingrateful man enz.*

KING LEAR.

Maar wij moeten onze eigene taal niet om eener vreemde wil hier uit het oog verliezen. Het zal echter voor het bestek van dit Handboek wel reeds breedvoerig genoeg aangeduid zijn geworden, dat Kracht en Nadruk van letterverbindingen en klankvermengingen aan het Nederlandsch uit deszelfs aard minder, dan aan andere Spraken, vreemd zijn moeten, en dat, zoo de Italianen op hun :

Chiama gli abitator' dell' ombre eterne enz.

de Franschen op hun :

A peine nous sortions des portes de Trezène enz.

de Latijnen op hun :

..... Namque morantes

*Martius ille aeris rauci canor increpat, et vox
Auditur, fractos sonitus imitata tubarum.*

de Hoogduitschers op plaatsen, als de hjer bovenaangehaalde van KLOPSTOCK, en op oneindig veel uit VOSS, GÖTHE, SCHILLER en anderen; de Engelschen op POPE's *rustling, crackling, crashing thunder down*, en andere Natien wêer op andere foortgelijke verzen roemen mogen, wij uit VONDEL, HOOFT, ANTONIDES, FEITH, BILDERDIJK, HELMERS, STARING, LOOTS, TOLLENS, VAN HALLEN een aantal andere Dichters insgelijks plaatsen genoeg, en geheele beschrijvingen aan kunnen voeren, die zoo wel door het klankrijke en krachtige der woorden zelve, beschouwd in hun werktuigelijk zamenstel, als door den nadruk en het mannelijke der gedachten uitmunten.

A a 5

De

De aan'aling echter van dergelijke plaatsen behoort tot de Voorlezingen. Hier zij men met het ter loops aangestipte over het krachtige onzer taal te vrede en verlustige zich blootelijk afwisselingshalve nog in de volgende fraaije Coupletten uit de Romance, *Adolf en Emma* getiteld, van mijnen geachten Gelderschen Landgenoot STARING; Coupletten, vol toonkracht en klanknabootsende kunst. Ridder *Adolf* snelt naar het kasteel zijns Vijands, om er zijne, hem ontroofde Bruid te zoeken. Hij komt:

*Geen valbrug weert hem door te dringen ;
Geen slotgezin.
Hij sapt, de kling ter wraak getogen,
Het roofnest in.*

*Hij zoekt; hij wacht; hij roept; — geen leven,
Dat antwoord geeft!
't Is weërgalm, momplend omgedreven,
Wat antwoord geeft.*

*'t Gekraak van schorre vensterharren;
Van deur en poort;
's Geskamp, waarmée zijn ros van verre
De stilte sloort;*

*Meer hoort hij niet; — en snelt de walen
Vast in en uit,
Tot spoor van bloed, bij 't rustloos waten,
Zijn schreden stuit.*

*Hij volgt het, de enge kronkelstrappen
Eens kerkers af.
De Doed licht voor, waar 'e Zonlichts nimmer
Zijn schijnfel gaf.*

Een

*Een dwaalvuur stijgt, uit graffpelonken,
Met valen gloor.
Het komt, en lekt voor Adolf henen,
Het bloedig spoor.*

*Het stuurt zijn' zed, langs nate wegen,
Op hollen grond.
Zijn voetslap bonst de kromme gangen
Verdubbeld rond.*

*Nu drukt een welfjel, wit van schimmel,
's Verengde pad;
De vlam drijft trager tusſchen wanden,
Door moord bespat!*

*Zij staat! zij rijst! en lekt niet langer
Het purpren slijk!
Wat ziet hij, bij haar sombre stralen?
Een Maagdenlijk!*

*Hij staart het aan, met ſcheemrende oogen;
Herkent zijn Bruid!
En ademt op haar koude lippen,
Het leven uit.*

Het echt Poëtische der uitdrukking, en ongemeen korrekte van Stijl dezer Verzen kunnen niet genoeg geprezen worden. Op dergelijke voorbeelden mogen jonge lieden, die zich op Taalkennis, Stijl en Welſprekendheid toeleggen, wel opmerkzaam zijn. Daarom zijn ook alle Redekundige lessen van eenen CICERO, QUINCTILIANUS en andere groote Mannen der Oudheid vol plaatsen en aanhalingen uit Dichters. Vergelijk het gezegde in § 138.

Nog

*Nag een paar woorden over eenige andere fraaije
Eigenschappen onzer Taal.*

§ 183.

Als iets loffelijks in onze Taal moet men het ook aanzien, dat zij in de plaatfing van den Klemtoon of Accent, naar zulke vaste, en tevens hoogst gepaste regels te werk gaat. Te weten, de Accent of nadruk der uitspraak, valt in alle echt oorspronkelijk Nederlandsche Stamwoorden, en in de meeste Afgeleide woorden of *Derivata*, die met onscheidbare Voor- en Achtervoegfelen zijn zamengefteld, altijd op het Zakelijke deel des woords, ook wel den Woordwortel genoemd. HELMERS zingt zeer dichtertlijk:

*De Spaanfche Dwing'land Flips, trotsch op zijn reuzekrachten,
Dorst zich vermeten 't Volk van Nederland te verachten;
„Hoe! zal een schuam'le hoop mijn almdgt weêrftand bién,
Mij! die het Oost en West gebukt zie aan mijne knén?
Dweept dat veracht'lyk Volk van Vrijheid, Regt en Wetten,
En zet zich tegen mij? Welcna, ik zal 't verpletten!
't Verga, 't verga in bloed!” — Dus spreekt hij; en die taal,
Gedonderd uit zijn' mond, vloog door 't Escuriaal;
Zelfs de afgrond hoort dien kreet, en braakt zijn hêlsche spoken;
Geweld, verraad, en list, heur kerkers uitgebroken,
Bezielen Alya's hart, die naar deze oorden snelt,
Door moord, gewetensdwang, en dwing'landij verzeld.*

Men ziet, hoe de Klemtoon hier telkens op de Zakelijke Sylbe valt, b. v. op *Spaan* in *SPAANSche*, *meet* in *verMETEN*, *acht* in *verACHTEN* enz. Schijnt deze regel in onze Taal niet door te gaan, dan is het, of 1) wijl het woord meer zamengefteld, dan af-

afgeleid is, in welk geval ieder gedeelte van het *Compositum* op den Klemtoon aanspraak kan maken, hetwelk dus veroorzaakt, dat de Accent weifelend is, b. v. in *mī*sdaad en *mis*doēn, *ā*fgod en *afgū*nstig, welke woorden geene *Derivata*, maar *Composita* zijn, of wel 2) wijl het Voorvoegsel, ter Derivatie dienende, meer of min scheidbaar is, of ten minste oudtijds zulks was, waardoor het dus ook al wederom meer eene Compositie, dan Derivatie vormt. Men neme *antwoord*, *wan*hoop, *on*spoed enz., in welke de woordjes *ant*, *wan*, *on*, mischien niet zoo zeer Partikelen van Afleiding, als wel verouderde Praepositieën, en dus de aangehaalde Substantieven *antwoord*, *wan*hoop enz., meer *Composita*, dan *Derivata* zijn, of 3) wijl het afgeleide woord door middel van een' Bastaarduitgang gevormd is, in welk geval het juist daardoor, dat de Klemtoon verkeerd valt, zijnen uitheemschen, onzuiveren, en Tegenduitschen (*Antigermanschen*) oorsprong verraaft, en het vaste en eenparige van den bovenstaanden Regel over den Accent in onze Taal des te meer bevestigt. Dit is het geval b. v. met *Tuiniēr*, *Meesterēs*, *heerschappij*, en meer soortgelijke woorden, waarover men § 22 vergelijken kan. — Indiervoegte laten zich de bedenkingen, die men tegen TEN KATE's Regel zoude kunnen inbrengen, zeer wel wederleggen.

Dat men nu in andere talen deze vaste en billijke plaatfing van den Accent, als waardoor men toch den meesten nadruk aan die Sylbe geeft, welke op denzelven het meest aanspraak kan maken, zoo eenparig en steekhoudend niet aantreft, als in het Nederlandsch, en de overige, *wel te verstaan onverbasterde*, talen van den Duitschen Stam, moet den Oplettenden dadelijk in het oog vallen. Men

ne-

neme eens, (om zulks door een enkel voorbeeld te doen zien), de volgende verhevene Fransche Dichtregels van ALPHONSE DE LA MARTINE:

*Qu'un autre vous réponde, ô sages de la terre!
 J'ai maudit votre erreur: j'aime, il faut que j'espère;
 Notre foible raison se trouble et se confond;
 Oui, la raison se tait, mais l'instinct vous répond.
 Pour moi, quand je verrois dans les célestes plaines
 Les astres s'écartant de leurs routes certaines,
 Dans les champs de l'éther, l'un par l'autre haurtés,
 Parcourir au hasard les lieux épouvantés;
 Quand j'entendrois gémir et se briser la terre;
 Quand je verrois son globe, errant et solitaire,
 Flottant loin des soleils, pleurant l'homme détruit,
 Se perdre dans les champs de l'éternelle nuit;
 Et quand, dernier témoin de ces scènes funèbres,
 Entouré du Chaos, de la mort, des ténèbres,
 Seul je serois debout; seul, malgré mon effroi,
 Être infallible et bon, j'espérerois en toi,
 Et, certain du retour de l'éternelle aurore,
 Sur les mondes détruits je l'attendrois encore!*

Hoe veel woorden komen er nu in deze heerlijke verzen niet voor, die, ook zelfs in de daggelijksche Fransche uitspraak, den Accent geheel en al op de verkeerde Sylbe, dat is, op het Onzakelijke deel, ontvangen. Zulks is toch het geval met *erreūr, raison, verrais, célestes, s'écartant, certaines, haurtés, hasard* enz. enz., welke even eens klinken, als of wij zeiden: *dwalīng, redē, mindē, hoorde, lachtē, hemelſche, afwijkende, zekere, schokkend* enz. Nog veel grooter wordt dit getal, wanneer wij tevens uit de verzen van de DE LA MARTINE die woorden ligten, welke, naar de Scansie of Voettelling der Alexandrijnsche Versmaat te oordeelen, den Accent verkeerd hebben. De drie eerste Regels toch hebben dezelfde

Kwan-

Kwantiteit, als of wij in onze Alexandrijnsche of zesvoetige verzen zeiden :

Weerlegge een ander u, 6 Wijzen dezzer aardet

'k Heb gevloekt uw dwaling: 'k bemin, ik moet dus hopen;

Onze zwakke rede verbijstert, raakt verward enz.

verzen, wier twee laatste regels, al rijmden zij nog zoo fraai, ons ondragelijk in de ooren zouden klinken. De Franschen echter, bijna geen' Accent kennende, en, doordien dezelve bij hen dan op het zakeelijke, dan op het onzakelijke deel valt, er geheel onverschillig omtrent geworden, behoeven zich hieraan niet te storen.

Wat bewijst nu echter dit hier aangemerkte over den Accent? Dit: dat onze taal eene zuivere, oorspronkelijke en onverbasterde taal is, gelijk wij dit te zijner plaats aangetoond hebben, en nader zullen aantoonen.

§ 184.

Men kan het ook onzer Tale, als eene goede hoedanigheid, toerekenen, dat zij in de uitspraak harer letteren op zulk eene vaste wijze te werk gaat, en niet geheel dezelfde letteren en sylben op verschillende, en omgekeerd geheel verschillende letteren en lettergrepen op dezelfde wijze uitspreekt. Deze weifelende uitspraak treft men b. v. in het Fransch aan, waarin de letterteekenen, het zij Vokalen, het zij Consonanten, nu eens dezen, dan genen klank hebben, nu eens met nadruk gearticuleerd, dan geheel of ter helft ingeslikt worden. — Wij hebben dit onderwerp, wat het Fransch betreft, hier boven in § 6 reeds aangeroerd, weshalve het niet noodig is langer bij hetzelfde stit te staan. Aldus behoeven wij ook niet te herhalen, dat de Fransche taal juist

aan

aan dit gebrek veel van hare woordspelingen, of *jeux de Mots*, te danken heeft. Hetgeen hier van het Fransch gezegd wordt, geldt ook van het Engelsch, dat hierdoor genoegzaam aan den dag legt, welk eene door en door verbasterde en onzuivere Duitsche Sprake het zij. Heeft toch ons letterteeken *a* b. v. slechts twee geluiden, die beiden nog alleen slechts in graden van lengte en korthed van elkander verschillen, gelijk b. v. in *MUIJGEN*'s aardige woordspeling:

*Piet scheidde midden wyt het schaken,
En seid' : hy was het spelen satt;
Maer 't was de minste van twee saken,
Hij was het spelen moê en matt.*

de *a* in *schaken* en *zaken* lang, in *zat* en *mat* kort is; — heeft het letterteeken *e* bij ons slechts een zacht- of scherplang, en een zacht- of scherpkort geluid; verschilt het dus ook slechts alleen weder in de mate, en niet in de soort van toon, zoo als te zien is, wanneer de zoo even genoemde Heer van *Zullichem*; al boertende, zingt:

Medici et Chirurgi.

*Heel-meesters met der hand, en die Latijnsche Snappers,
Die 't met den monde doen, en houden vlesch en been,
En spier en zenuwen, en lijf en ziel aan een,
Zijn wel te recht genoemt Gods Stoppers en Gods Lappers.*

zoo heeft integendeel het letterteeken *a* in het Engelsch, nu den klank van onze zachtlange *e*, dan van onze scherplange *e*, dan meer of min van de Fransche *au* of *o*, in *autre*, *votre*, gemengd met den klank onzer lange *a*, dan die onzer zuivere lange *a*; de *e* klinkt nu eens, als onze lange *i*, dan als onze scherpkof-

korte e . . . maar het is onnoodig hier, op eene ver-
 velende wijze, de klanken, die de Engelsche letter-
 teekenen hebben kunnen, door te loopen. Genoeg,
 men vergelijkte eens het ipringerige der uitspraak, die
 men aan de woorden uit de Engelsche verzen van
 eenen BYRON en anderen geeft, bij de vastheit,
 die er heerscht in de Nederlandsche uit eenen HEL-
 MERS, of welken anderen Hollandschen Dichter men
 verkiezen moge.

§ 185.

Eene zekere kieschheid in onze Woordfylben strekt
 onzer Tale ook tot eere. Weinig woorden gebruiken
 wij tegenwoordig, waarvan sommige sylben of let-
 tergrepen zulk eenen morsigen klank hebben, als b. v.
 de eersten in de Fransche woorden: *consert, conseil,*
contribuer, vinaigre, violon, vitesse, en honderd an-
 deren, die aan Fransche lostongen dan ook telkens
 gelegenheid tot zeer dubbelzinnige woordspelingen
 geven. Zoo zijn sommige Fransche woorden, Ety-
 mologisch ter toets gebracht en, ontleed, ook van
 een' vrij zonderlingen en gemeen-platten oorsprong
 en grondbeteekenis. Als een Franschman b. v. van
 een mooi, aardig, en geestig Meisje zegt: *Qu'elle*
est jolie! Qu'elle est aimable! que ses yeux petillent
d'esprit! dan bezigt hij in het woord *petiller* eene uit-
 drukking, die oorspronkelijk niets anders beteekent,
 dan hetgeen wij zouden noemen, *poepelen*, dat is,
berhaald poepen. *Petiller* toch is afgeleid van *pa-*
ter, en men weet, wat dit in het Fransch beteekent.
 En als eene *Française*, of Franschmannin, (gelijk
 het woord zich, dunkt mij, zeer goed zoude laten
 vertalen), bij de eene of andere gelegenheid wat
 achter uit moerende gaan, tot hare Vriendinnen of
 Speelnooten zegt: *Vite, vite, mes Amies! Il n'y a*

B b

faat

faut reculer un peu, luidt dit, letterlijk vertaald: *Gaauw, gaauw, Vriendinnen! Wij moeten ons achterste wat achter uit brengen. Reculer* komt toch van *cul*, hetwelk, zoo als ieder een weet, in het Fransch dat gedeelte onzes ligchaams beteekent, waar men op zit. De beroemde Fransche Dichter BOILEAU zeide dan ook op dien grond, toen hij tegen den Bouwkundigen PERRAULT schreef, die de Ouden van platheden beschuldigde: *Il ne fait pas qu'en Francois même, il y a des dérivés et des composés qui sont fort beaux, dont le nom primitif est fort bas, comme on le voit dans les mots de PETILLER et de RECULER.*

Zoo behoeven de Franschen ons ook geene Platheid of Belagchelijkheid van woorden, en metaphorische uitdrukkingen voor de voeten te werpen. Klinken toch sommigen derzelve hun vreemd in de ooren, niet minder vreemd is het voor ons in het Fransch te hooren zeggen: *Die Vrouw is dik* (*Cette Femme est grosse*), *lampaars* (*cul-de-lampe*, gelijk men zoo ook heeft *cul-de-sac*, *cul-de-jatte*, *cul-de-verre* enz.), *lekkere herinnering* (*souvenir délicieux*), *gekemde en geblankette stijl* (*style peigné et fardé*), *een gevoelen trouwen* (*épouser une opinion*), en dergelijke meer, die allen bewijzen, dat het Edele en Onedele, het Figuurlijke en Onfiguurlijke, het Zonderling en niet Zonderling schijnende, in verschillende talen telkens verschillend is. Het gebruik doet dus in dezen alles af, en een Volk handelt dwaas, als het, dit gebruik, zoo als het in zijne taal plaats heeft, ook tot Maatstaf van die van anderen wil doen strekken.

§ 186.

Reeds elders heb ik bij eenen aanval, door een
Hoog-

Hoogduitscher op onze Taal gedaan, aan deze waarlijk niet nieuwe waarheid, wederom eene wat frischer verw gegeven, en te gelijker tijd pogen aan te toonen, dat, zoo sommige onzer uitdrukkingen den Hoogduitscher, naar zijn taalgebruik, min edel voorkomen, verscheidene der zijne bij ons, naar ons hedendaagsche taalgebruik, in een' even kwaden reuk staan. HECTOR b, v., zegt bij SCHILLER tot ANDROMACHE:

*Theures WEIB, gebiete deinen Thränen!
Nach der Feldschlacht ist mein feurig Sehnen;
Diese Armen schützen Pergamus,
Kämpfend für den heiligen Heerd der Götter,
Fall ich, und, des Vaterlandes Retter,
Steig' ich nieder zu dem Styg'schen Fluss.*

Zoude het ons tegenwoordig niet plat in de ooren klinken, als een Nederlandsch Dichter, in een' regt verheven stijl, (gelijk hier dien van SCHILLER), zong:

Dierbaar wijf! weêrhoud, weêrhoud uw tranen! enz.

Voorzeker, al willen wij ook al over een enkel wijf en wijffe, in een' zeer eenvoudigen en naïeven schrijfrant niet gemelijk zien,

Bij voss in zijne bekoorlijke *Louise* lezen wij:

*Roth von Gesundheit,
Gleich dem Säugling' am Busen, den sanft ZINLULTE die
Mutter,
Ruhst du, die Glieder gedehnt, Süßathmendel! enz.*

Aldus spreekt AMALIA van de slapende LOUIZE. —
B b s Zou-

Zouden wij nu echter, naar ons taalgebruik, ook kunnen zeggen: *Rood van Gezondheid, en den Zuigeling gelijk aan de moederlijke borst, welken de Moeder INLOLDE, rust gij, & gij zachtademende, met uitgestrekte leden?* Of zoude het woord *inlollen*, in afkomst volmaakt hetzelfde, als het Hoogduitsche *einlullen*, het Engelsche *to lull*, en vaak niets anders beteekenende, dan hetgeen wij *neuriën*, een liedje *neuriën* noemen, ons niet plat in de ooren klinken?

Bij ons *poetst* men de schoenen, maar de Hoogduitschers gebruiken dit *poetsen*, bij hen *putzen* geschreven, ook in den algemeenen zin van *toosjen*, *kappen* enz. SCHILLER b. v., legt in het roerende Gedicht, de *Kindermoordenaressen* getiteld, aan deze Ongelukkige, op het oogenblik, dat zij naar het schavot gaat, onder anderen de volgende woorden in den mond, welke tot haren ver af zijnden, en harer niet meer gedachtigen Verleider gerigt zijn:

*Ach vielleicht umflattert eine and're,
Mein vergesfen, dieses Schlangengerz,
Ueberfließt, wenn ich zum Grabe wand're,
An dem PUTZTISCH in verliebten Scherz?
Spielt vielleicht mit seines Mäldchens Locke,
Schlingt den Kusz, den Sie entgegen bringt,
Wenn, verspritzt auf diesem Todesblocke,
Hoch mein Blut vom Rumpfe springt.*

Niets zal ons stuiten, wanneer wij deze woorden dus in Ondicht vertalen: *Ach misschien fladdert deze Slangenziel op dit oogenblik om een andere Vrouw, vloeit aan hare kaptafel over van verliefde jokkernij (scherts, jok, boert). Misschien speelt hij thans met de haarlokken van zijn Meisje; zwelgt den kus in, waarmede zij hem in de armen vliegt. Ach! in dees' eigensten stond, dat mijn bloed wegsprattend over dit Doodsblok, hoog*
ter

zer *strot* (of ten romp) uit op zal *borr.* en. Men gebruike nu echter voor het woord *kap-* of *tooitafel*, (met een bastaardwoord *toilettafel* genoemd), *poetstafel*, en vertale aldus het Hoogduitsche *Putztisch*, dat in den grond niets anders beteekent. Wat zoude de Lezer wel denken? Zoude hij niet denken, dat van een *tafeltje* of eene *bank* gesproken werd, aan hetwelk, of aan welke onze Amsterdamsche Schoenborstelaars, of de Parijsche *Décrotteurs*, gewoon zijn hunne smerige kunst oefeningen te verrigten?

Zoo heeft dus het Gebruik hetzelfde woord in Duitschland edel, in Holland onedel gemaakt.

Een aantal andere soortgelijke Voorbeelden laten zich bijbrengen, b. v. het Hoogduitsche *Kopf*, *Kopfzeug*, *Bube*, *Maul*, en meer anderen enz., die allen door de Hoogduitschers dikwerf in stijlsoorten gebezigd worden, waarin men zich van ons *kop*, *koptuig*, *boef*, *muil* enz. nimmer zoude kunnen bedienen, zonder aan kiefche Lezers aanstoot te geven.

Wij herhalen dus stilzwijgend ook hier hetgeen in het slot der vorige § gezegd is geworden. Tot afwisseling voor het overige, en tot een verzoeningsoffer voor onze Duitsche Buren, laten wij hier eenige scherpzinnige en Attisch-fijn-geestige Epigrammen van hunnen vermaarden SCHILLER volgen.

Van de moeilijke vereeniging tussehen Smaak en Genie, (versta er door *onbeteugeld* Genie) zingt deze groote Dichter:

*Warum will sich Geschmack und Genie so selten vereinen?
Iener fürchtet die Kraft, dieses verachtet den Zaum.*

Er op zinspelende, dat men in den Stijl en de Wel-sprekendheid, zoo wel te rijk, als te arm van Ver-nuft, zijn kan, zingt hij treffend:

*Jeden andern Meisters erkennt man an dem, was er ausspricht,
Was er weiß verschweigt zeigt mir den Meister des Stils.*

Eenen Verzenmaker roept hij toe :

*Weil ein Vers dir gelinge in einer gebildeten Sprache,
Die für dich dichtet und denkt, glaubst Du schon Dichter
zu seijn?*

De ware Wijsgeerte, die eeuwig en onveranderlijk is,
tegen wijsgeerige stelzels overstellende: zingt hij :

*Welche wohl bleibe von allen den Philosophen? — Ich weiß
nicht,
Aber die Philosophie, hoff' ich, soll ewig bestehen.*

Boertende vaart hij iemand, die denkeliik altijd van
zijn goed hart sprak, en zeide, dat God alleen des-
zelfs innerlijke zag, aldus in het schild :

*„Gott nur sieht das Herz.“ — Drum eben, weil Gott nur
das Herz sieht,
Sorge, dass wir doch auch etwas erträgliches sehn!*

Stekelig tegen ontijdige en eeuwige Zwetters en Bab-
belaars over Deugd en Braafheid, zegt hij :

*Herzlich ist mir das Laster zuwider, doppelt zuwider
ist mir 's, weil es so viel schwätzen von Tugend gemacht;
„Wie? Du hastest die Tugend?“ — Ich wollte, wir übten sie allen,
Und so spräche, wils Gott, ferner kein Mensch mehr davon.*

(Men gevoelt, dat hier in de eerste helft van den
derden Regel 's Dichters Tegenpartij sprekend wordt
ingevoerd, en dat dan de wederlegging volgt).

Van de honderden van Uitleggers des Wijsgeers
KANT, den scherpzinnigen en diepdenkenden
Stich-

Stichter van een nieuw Wijsgeerig Stelsel, zingt hij aardig :

*Wie doch ein' abnager Reicher so viele Bettler zu Nahrung
Setzt ! — Wenn die Könige bau'n, haben die Kärner zu thun.*

Zoo kan men een aantal andere fijn-vernuftige trekken uit dien grooten Dichter aanhalen ; een' Dichter, die , even als $\alpha \delta \tau \eta \varepsilon$, zoo wel Attische geestigheid, als diep gevoel en stout verbeeldingspel in zijne kunstvoortbrengfelen ten toon spreidt. Jammer, dat hij zoo vroeg ten grave moest dalen !

§ 187.

Wij zouden hier nog over andere fraaije Eigenschappen onzer Taal kunnen handelen, maar het aangestipte is voor ons Handboek reeds meer dan genoeg. — Nog eenige Vragen volgen hier, om bij gelegenheid te beantwoorden.

1) Zijn kracht, klankrijkheid en hardheid hetzelfde, en is weekheid en weekelijkheid van éenen aard met zachtheid en zoetvloeiendheid ?

2) Waaraan moet men het toeschrijven, dat de eene taal of tongval zoo veel zachter is, dan de andere, en dat dit zelfs plaats heeft in talen, wier grondgebied onmiddellijk aan elkander grenst, ja, in de Dialekten van ééne en dezelfde Sprake ?

3) Waarin is het zachte en zangerige van het Italiaansch gelegen, en in hoe ver is deze taal te zacht, te weekelijk en eentoonig ? Waarin komt het Boerefriesch met hetzelfde overeen ?

4) Waaraan moet men het toeschrijven, dat de Italiaansche taal zulk eene groote overhelling tot zachtheid en zoetvloeiendheid bezit, terwijl dit in het Latijn toch zoo sterk geene plaats heeft, en men uit de vermenging der laatstgemelde taal, benevens der oud-Italiaansche Volks-

dialekten, met de forsche tongvallen der Noordfche Veroveraars, (aan welke vermenging het Italiaansch zijnen oorsprong te danken heeft), den teelt eener tale van eenen geheel anderen aard verwacht zonde hebben?

5) Welke is de werkrugelijke natuur onzer Nederlandfche letterverbindingen, befchouwd in betrekking tot kracht, zoetvloeiendheid, klanknaboofing en wat dies meer zij? Hoe moet men b. v. ons *oai* befchouwen, ons *oet*, *ooi*, *ieu*, *eeu*, en foortgelijke Diphthongen en Triphthongen? Wat drukken zij uit? Wat is hunne muzikale waardij? Zijn zij zacht, hard, enz. enz.? Wat is onze *aa*, *ee*, *oo*, enz. enz.?

6) Welke foorten van Vokalen en Confonanten in het algemeen geven, bij elkander gevoegd, de welluidendfte, liefelijkfte en klankrijkfte letterverbindingen?

7) Welke bijeenvoegingen onzer Confonanten in het bijzonder zijn meer of min zacht, meer of min hard, fcherp, wreed, fchor, ruw, ftoefklinkend te noemen? Wat drukt ons *fp* uit? Wat ons *ks*, *tk*, *kt*, *zw*, *fm*, *dw*, *tn*, (dat, wel te verftaan, twee fylben bij ons veronderftelt, zoo als dat ook het geval is met *gm*, *skn*, *akn*), *fch*, *fchr*, *mp*, *fp*, *wr*, *rn*, *kn*, enz. enz. enz.

8) Is het weinig zuizende en lispelende, dat onze taal heeft, harer zoetvloeiendheid, voor-, of nadeelig? Welke taal zoude in hare uitspraak gefchikter zijn voor den eigenlijk gezegden Redenaar, (b. v. den Kansel-Redenaar, Balie-Redenaar enz.) — het Fransch, Hoogduitsch of Nederlandsch?

9) Hoe kan men in den Stijl, vooral in dien der Poëzij, zachtheid en welluidendheid bevorderen? Waardoor is b. v. het aangehaalde versje van NIEUWLAND zoo zoetvloeiend? Wat kleine verandering zoude er nog in kunnen gemaakt worden? enz.

10) Welke voorbeelden laten er zich aanvoeren van eene zekere neiging onzer taal tot welluidendheid, en van haren afkeer van ftoeve letterverbindingen, zoo als dit eene en andere zichtbaar is in de veranderde uitspraak en fpellig van verfchillende woorden?

11) Wat is het oordeel van sommige Duitschers over den

den aard hunner taal, beschouwd in betrekking tot zoevloeijendheid en zachtheid?

12) Waarin is het Monosylbachtige van het Engelsch gelegen, en waaraan heeft die taal dat onaangename, en hondschrâuwendende en snaauwendende Eenlettergrepige te danken?

13) Hebben de oude talen die regelmatigheid in de Accentplaatfing, welke het Nederlandsch bezit?

14) Waarom kan men uit de vaste regelmaat onzer gezegde Accentplaatfing meer of min tot de Oorspronkelijkheid en Onverbasterdheid van het Nederlandsch besluiten?

15) Heeft in het Hoogduitsch diezelfde vaste regelmaat ook plaats? en wat valt er te zeggen omtrent het Hoogduitsche *lebendig*, ons *ordentelijk* enz. enz.?

16) Wat uitdrukkingen zijn in eene taal plat en niet plat, edel of onedel te noemen? Is het Fransch niet kieschkeurig op sommige uitdrukkingen, en in andere opzigten weder niet? Waardoor komen aan den Hoogduitscher eenige onzer uitdrukkingen plat voor enz.? Welke voorbeelden van plat schijnende Hoogduitsche woorden laten er zich al meer aanvoeren, dan de in § 186 opgenoemde?

17) Hebben onze woorden over het algemeen dat weifelende in de beteekenis, hetwelk zij dikwerf in het Fransch en Engelsch hebben?

18) In welke opzigten heerscht er eene zekere overeenkomst tuschen de Nederlandsche Taal en het Nederlandsche Volkskarakter, zoodat zich het laatste in de eerste, als het ware, terugspiegelt?

En wat dergelijke Vragen meer zijn.

Een enkel woord over de Nederlandsche Prozodij. ()*

§ 188.

De Nederlandsche Prozodij, Verskunde of Spraak-
toon-

(*) Wij willen aan het slot van dit Handboek nog kortelijk iets aanstippen over onze Prozodij, om zulks bij gelegen-

toonkunde is de leer van de hoogte en laagte, de langheid en korthed der Nederlandsche lettergrepen en woorden in de uitspraak, vooral beschouwd in betrekking tot het Werktuigelijke der Poëzij of Dichtkunst, en derzelve verschillende versmaten.

§ 189.

De hoogte en laagte, de langheid en korthed der Sylben en woorden in eene taal hangt van twee dingen af, of namelijk van hetgeen men den Accent of Klemtoon, of van hetgeen men de eigenlijk gezegde Kwantiteit noemt.

§ 190.

De Accent is tweederlei, namelijk de Woordaccent, en de Redeaccent. De eerste, welken men in alle woorden aantreft, maakt hoofdzakelijk ééne Sylbe in de uitspraak langer of liever hooger van toon, dan de overige. Dezelve valt in echt Nederlandsche, onzamengestelde woorden altijd op het zakelijke deel des woords, gelijk wij dit hier boven gezien hebben. De Redeaccent bepaalt zich minder tot enkele lettergrepen, en bestaat in den meerderen nadruk, welken wij, onder het spreken, aan het eene woord in eenen zin boven het andere geven. Deze is dus, zoo als te begrijpen valt, zeer weifelend. Als HUYGENS op het Portrèt van een schoon Meisje zeer geestig zingt:

*Siet Ghy niet, Konstenaer, dat U de Konst begeeft?
Wat mooght Gh' uw verw verstryken,
Meent Gy te doen gelijcken,
Dat geen gelyck en heeft?*

ZOO

held in afzonderlijke Voorlezingen eens nader uit te breiden, en intusschen aan de Heeren Studenten eene kleine Handleiding te verschaffen.

zoo valt b. v. de Woordaccent in de woorden *Konstenaar* en *begeeft*, op de Sylben *konst* en *geeft*. De Redeaccent zal de woorden *ziet*, *begeeft*, *verw.*, *gelijken* en anderen treffen, al naar mate de aandacht des Voorlezers meerder of minder bij dezelve bepaald wordt. Om kort te gaan, de Woordaccent heeft betrekking tot Sylben, en is onveranderlijk; de Redeaccent tot woorden, en verandert ieder oogenblik.

§ 191.

Door Kwantiteit of Sylbenmaat verstaat men den graad van toonkunstig gewijzigde lengte of korthed, welke niet alleen eene enkele Sylbe in een woord, maar elke Sylbe van hetzelfde bezit, en waarnaar zij of lang, of kort, of tweeslachtig is. Eene zoodanige kwantiteit treft men in de oude talen aan. Alle lettergrepen, die het eene of andere woord in dezelve heeft, behooren van de eerste tot de laatste, volgens vaste Regels, bepaaldelijk tot eene der drie gemelde klasfen. Als VIRGILIUS b. v. zingt:

Arma virumque cano, Trojae qui primus ab oris, enza

is de eerste Sylbe lang, de tweede kort, de derde kort, de vierde lang, de vijfde kort, de zesde kort, de zevende lang, de achtste lang, de negende lang, de tiende lang, de elfde lang, de twaalfde kort, de dertiende kort, de veertiende lang, de vijftiende lang. En zoo zijn dit deze Sylben niet alleen in den aangehaalden Versregel, maar overal elders, waar zij op eene gelijke wijze in de Poëzij gebezigd worden.

§ 193.

Eene zoodanige Kwantiteit misfen wij tot dus ver nog in onze woorden, in welke de geheele berekening van lengte of kortheid blootelijk slechts afhangt van de verhouding, waarin wij ons de Sylben denken tot diegene, waarop de klemtoon valt. Zoo noemen wij, uit dit oogpunt beschouwd, de tweede lettergreep in *leven* kort, omdat de eerste den Accent heeft, terwijl wij integendeel in *geducht* de eerste voor kort houden, omdat de Klemtoon op de Sylbe *ducht* valt. Hieruit volgt echter, dat eigenlijk gesproken, alle eenlettergrepige woorden geene kwantiteit bij ons hebben; 2) dat in drie- en meersylbige woorden de kwantiteit van ééne of meer lettergrepen ook geheel enal onzeker is; 3) dat ook zelfs in tweesylbige woorden, voor zoo ver zij zamengefeld zijn, bijna geene kwantiteit heerscht; 4) dat, ten gevolge van het gezegde, in onze gewone rijmende versmaten, slechts die verzen ons stuiten, welke geheel enal tegen den accent indruifchen; b. v. de tweede regel van de volgende plaats uit **HOOF T**, waarin de Slaap wordt aangesproken:

Zoo zift Ghy welkoom my in mijnen bangen noot,

u — u — v —

O ZORGZACHTENDE SLAAP, Ghy namaegh van de Doodt;

Die stillen kunt alleen het knaegen van mijn smarten,

Die U onfermen laet der afghepijnde harten,

En noodighs 't matte lijf en afgetreurd gemoedt

Nu tot de volle kroes van het vergeetelzoet.

5) dat de versmaten der Ouden, welke op de bepaalde kwantiteit, die iedere Sylbe bij hen heeft, zich grondvesten, moeilijk zijn na te volgen voor ons, die, naar den klemtoon te oordeelen, in den grond, en wat men er ook tegen zeggen moge, weinig anders, dan

Jam-

Jamben en *Trochaën* hebben. — De volgende verzen van den Heer VAN DE KASTEELE hebben dus, hoe bevallig zij ook zijn mogen, en hoezeer ik een *Metrum* van dien aard met al deszelfs wiefelingen en ongelijkheden nog verre weg in sommige foorten van Poëzij boven berijmde verzen den voorrang zoude geven, de muzikale en oortreelende volmaaktheid niet, welke de Hexameters der Ouden bezitten. De gezegde Verzen zijn uit de vertaling van het gedicht, *Fingal* getiteld, des oud-Schotfchen Dichters OSSIAN. Een paar Oorlogsrosfen worden afgeschilderd:

*Voor den wagen, ter rechter, ziet men den bruisfenden
klepper,*

*'t Moedig, hoogmantg, breedborstig, wijdstappend en hinnikend
bergpaard.*

*Wijd verspreide zich 't geluid van zijn stampenden hoef —
en zijn manen*

Golven omhoog, als een stroom van rook, op de rijen der rotsen;

Glanfend en glad is zijn hair, zijn naam is Sulin-Sifadda;

*Voor den wagen, ter linker, ziet men den snuivenden
viervoet,*

*Dunner van manen, hoogsteigrend van hals, wiens geweldige
hoeven*

*Alles verplettren, den snellen, den springenden kweekling
des heuvels,*

*'s Ros bij de stormende Zonen des zweerds, Dusronnal ge-
heeten.*

§ 193.

Hoezeer voor het overige onze meeste lettergrepen in het tegenwoordige gebruik nog geene vaste kwantiteit hebben, neemt zulks niet weg, dat zij er niet vatbaar voor zijn zonden, en dat de graad van lengte of kortheid, welke iedere Sylbe bij ons hebben moet, en voor een fijn luistrend oor werkelijk heeft, niet meer of min op toonkundige gronden zou-

zoude kunnen worden vastgesteld. Een beroemd Geleerde hier te lande heeft over dit onderwerp, en hetgeen er mede in betrekking staat, eene allermuntendste Verhandeling geschreven, over welker inhoud het hier echter de plaats niet is verder uit te weiden. Ziet hier slechts eenige Verzen, door hem vervaardigd, waarin elke Sylbe, op vaste Muzikale gronden, als lang, kort of onzijdig gebruikt is geworden.

Aldus luiden eenige regels uit een gedeelte eener Vertaling van het zesde Boek der *Aeneis* van VIRGILIUS. (AENEAS daalt met de Sibylle af naar het Schimmenrijk:)

*Links af geleids hen de weg straks naar de Acherontische
 stroomen,
 Waar de eeuw'g bruifende draakolk kookt, en in dringenden
 arbeid,
 's Zwarte Cocytische zand parsend en al opwellende uitbraakt.
 De afschrikwekkende Charon, de oude en grijsbaardige V'er-
 man,
 Norich van gelaat en met slijk overdekt, voert hier het ge-
 bied; zijn
 Fonklend oog staat wild, dreigend de onbeweeglijke wenkbrauw;
 's Stordig gewaad hangt achtsloos s'ingrend langs zijne schou-
 dren,
 Als hij de roestige boot van 't land naar d'anderen oever
 Afkeekt, en 's vaartuig op 's barnende meer in bedwang houdt.
 Maar, schoon oud, hij geniet al de sterkte eener jeugdige
 grijsheid. enz.*

§ 194.

Door het *Metrum* of de Versmaat verstaat men de wijze van het in derzelver voeten verschillende samenstel van hetgeen wij Verzen noemen. Dus hebben b. v. de volgende Dichtregelen van HUYJOENS beurt-

telings eene Versmaat of *Metrum* van zevendehalf en van zes tweefylbige voeten.

*Men sprack van Griesje sal volatile se geven;
Was? sal volatile? riep Herman, aen mijn Griet?
Ey lieve geeft haer goed sal fixum, moestsse loven,
Sy is m'alrte se vlugh, en fix met allen niet.*

§ 195.

Door den *Rhythmus* of den Sprakval verstaat men de met hare voortgangen en rusten plaats hebbende natuurlijke wijze, waarop de woorden, zinsneden en zinnen in een vers, of verzen, zonder opzigt tot derzelver *Metrum*, moeten of kunnen worden uitgesproken. Aan de volgende fraaije vijfvoetige rijmlooze Jamben van den Heer STARING zoude ik dus den volgenden *Rhythmus* geven, schoon anderen misfchien wêer anders verdeelen zouden:

*Terug; Vermeesten! | In de branding loert
De Dood, | van 's steil der klippen. | Boven haer
Ontylamt de donderwolk. | Terug! — Eilaas! |
Reeds huilt de Stormwind | De Oceaen verheft
Zijn waatren, | met gebulder; | Duisternis
Omhuil het diep; | het raatlend zwerk verdooft
Des Scheepings angstgejammer; | toomloos vliegt
De Kiel ten hemel; | schiet ten afgrond nêr |
Botst krakend tegen 's rif | en is niet meer. |*

§ 196.

Door een' voet verstaat men de kunstmatige vereniging van twee of drie Sylben tot het helpen daarstellen van hetgeen wij een vers noemen. De volgende eenvoudig liefelijke verzen van den Heer

STAN-

SPANDAW hebben b. v. vijfdehalf en vier voeten, dat is zoo veel vereenigen van twee Sylben:

*Maar toem de Dood, zoo onmedoogend,
Zoo onbeweegbaar voor mijn klagt,
De beste Moeder mij ontrukte,
En in den Hemel overbragt.*

*Toen moest ik, ach, zoo bitter schreijen;
Ik had geen' lust, geen leven meer,
En nog..... wanneer ik hier aan denke,
Zink ik in sombre mijmring nêr.*

Somtijds kan een voet uit eene enkele Sylbe bestaan.

§ 197.

Deze Sylbenvereenigen waren bij de Ouden van velerlei aard. Men had namelijk *Pyrrichische* voeten, bestaande uit twee korte (vv); *Spondeische*, bestaande uit twee lange (— —); *Jambische*, bestaande uit ééne korte en ééne lange (v —); *Choreische* of *Trocheische*, bestaande uit ééne lange en ééne korte Sylbe (— v). — Verder had men *Tibrachysche* voeten, zamengefeld uit drie korte (v v v); *Molosfische*, uit drie lange Sylben (— — —); *Anapaestische*, bevattende twee korte en ééne lange (v v —), *Dactylische*, hebbende ééne lange en twee korte lettergrepen (— v v); voorts *Bacchische*, van ééne korte en twee lange (v — —), *Antibacchische*, van twee lange en ééne korte Sylbe (— — v); *Cretische*, van ééne lange, ééne korte, en ééne lange (— v —), *Amphibrachysche*, van ééne korte, ééne lange en ééne korte Sylbe (v — v).

Voorts had men nog Vierfyllbige voeten, welke men echter meer als verdubbelingen van enkele, dan als

als op zich zelve staande voeten, moet aanzien. Wij gaan ze dus met stilzwijgen voorbij.

§ 198.

Vraagt men nu, of wij ook zoo vele foorten van voeten hebben, zoo antwoord ik, dat, zoo de Accent alleen ons hier ten rigtsnoer moet strekken, het meeijselijk zoude zijn dezelve op te noemen. Toonkunstig berekend echter, gelijk wij zeiden, dat onze Sylben zeer wel zouden kunnen gedaan worden, zoude, (zoo ik mij niet bedrieg), naar den maatstaf van den Hoogleeraar KINKER, het woord *geven* een *Pyrichius* zijn; *kerkkaars* een *Spondeüs*; *gegrocid* een *Jambus*; *doornen* een *Trocheüs* of *Choreüs*; *bedelde* een *Tribrachys*; *strandrotskloof* een *Molosfus*; *zijdekoord* een *Anapaestus*; *moordgeschal* een *Dactylus*; *geschroefdraaid* een *Bacchius*; *nachttoortsje* een *Antibacchius*; *lompgevormd* een *Creticus* of *Amphimacer*; *bestormde* een *Amphibrachys*.

Ik herhale nogmaals, dat hier van éene toonkunstige Kwantiteit der Sylben gesproken wordt. Volgens onzen gewonen Accent toch, zoude de lengtemaat der opgenoemde woorden dikwerf geheel anders uitvallen. Wij zouden dan b. v. *bedelde* geen' *Tribrachys*, maar een' *Dactylus* noemen. Eenen zuiveren *Spondeus* zouden wij mischien geheelenal niet kunnen aantoonen. Genoeg echter hier van deze berekeningen, waarmede wij in onze rijmende verzen weinig te doen hebben. Een Punttdicht van HUIJGENS volge hier nog tot afwifeling :

Dirck is een suynigh man ; men spreekt het hem tot eeren ;
Hy spaert goed, hy spaert bloed, hy spaert brood, hy spaert
kleeren,
Maer dit 's van allen 't minst ; — die averechtse geest!
Het knastelickst van al, de waerheit spaert hy meest.

C c

§ 199.

Door een Vers verstaan wij de kunstmatige, op eene meer of min gelijke leest geschoeide, en naar vaste Regels telkens terugkeerende verbinding van hetgeen wij voeten genoemd hebben. Wij zien dus zulk eene kunstmatige verbinding van voeten, als HUIJGENS van den Ouderdom raadfelachtig, maar geestig, zingt:

*Zeg, hebt ghy wel geleert in Duytsch of in Latijn,
Wat elck een werden wil en niemand en wil zijn.*

Een Gedicht (in een' werktuigelijken zin genomen) is eene zamenvoeging van soortgelijke Verzen, tot een aaneengeschakeld Geheel, om het even nu, of dit Geheel van kleinen of van grooten omvang zij. *De Hollandsche Natie* is dus in een' zekeren zin niet meer een Gedicht, dan het volgende Puntgedicht des Heeren van *Zutlichem*, waarin deze brave Staatsman met hoofsche Vleijers en Jabroers den draak steekt:

*De Hoofsche konst is, noyt den Prins te wederspreken,
Noyt in een logenijen of twee te laten steken:
Seght hy, het water gaet den Bergh op even snell,
Als 't van den Bergh' af plaght te komen; 't is heel wel!
Wilt ghy gewisse gunst voor wind van woorden koopen?
Seght: ja, het is er op! ick heb 't er op sien loopen!*

Door de *Caesuur* of *Snijding* in de verzen verstaat men een zoodanig ingrijpen van een Versvoet in een woord, dat dit woord, als het ware, in tweeën gesneden wordt, en het laatste gedeelte weêr het begin van den volgenden Versvoet uitmaakt. Dus heeft men b. v. in de volgende fraaije dichtregelen uit

TOLLENS, waarin het aankruijen van een' vervaarlijken ijsklomp bij de Noordpoel beschreven wordt, en die luiden:

Alleen een ¹zwa | re klomp, die op de scher | ven kruit,
 Geeft in dit zwijgend gras een donderdof geluid.
 Verschriklijk dreunt die toon het sid' rend Volk in de ooren.
 't Gevreesd gevaarte naakt, dat ze in de verte hooren,
 Het naakt; — verdelgend en verbreedend giert het aan,
 En spat de brokken weg, die 't in zijn' loop weerstaan;
 Ontzettend is zijn kracht, zijn razen en zijn rollen,
 't Sleept schuim en golven med, die om zijn korsten stollen;
 Het stuift den rukwind voor, die 't najaagt, wat hij kan,
 En alles bonst, en dreunt, en klotst, en scheurt er van.

in den eersten regel twee Caesuren, (door de cijfers één en twee aangeduid), en zoo vervolgens meer andere in de overige regels. In de Latijnsche Prozodij spreekt men van Caesuur, als er bepaaldelijk slechts ééne Sylbe van het woord overblijft, waarmede dan de volgende Versvoet begint. Wij kunnen echter het woord wat ruimer nemen.

§ 201.

Naar mate de Snijding, of na den eersten, of na den tweeden, of na den derden, of na den vierden voet valt, draagt zij in de Latijnsche Prozodij den naam van *Triemimeris*, *Penthemimeris*, *Hephthemimeris* en *Enneemimeris*; letterlijk vertaald: *derd'halve*, *vijfd'halve*, *zevend'halve*, *negend'halve*. Deze soortverdeling is ook meer of min op onze verzen toepasselijk. Wij kunnen echter in sommige Versmaten, b. v. in de Alexandrijnsche, nog een paar soorten er bijvoegen, namelijk diegene, welke men *Endekamimeris* zoude kunnen noemen, en de *Trisdekamimeris*. De eene heeft plaats na den vijfden, de andere na

C c 2

den

den zesden voet. De laatste komt schier in al onze Vrouwelijke of slepende Alexandrijnen voor. Van het vermelde ijsgevaarte luidt het verder bij TOLLENS :

*Het naakt; — en teder knielt en stort zijn laatste be | de;
Het scharft de kiel voorbij, maar neemt de spaanders me | de,
En tuimelt verder heen tot uit het oor en oog.*

§ 202.

Offchoon ook bij ons verzen zonder Caesuur zeer eentoonig zouden zijn, zouden zij echter die eentoonigheid niet bezitten, welke zij in het Latijn hebben. De volgende regel b. v. :

De Nacht verdween van de aard, de Zon verrees in 't Oost.

is zonder Caesuur, maar echter niet zoo stuitend, als het bekende vers :

Urbem fortem nuper cepit fortior hostis.

Sommigen willen bij ons, dat men in de zoogenaamde Alexandrijnsche verzen nimmer de Caesuur in de Middenrust doe vallen, even gelijk zulks door de Fransche Kunstregters strengelijk verboden is. Over het algemeen is dit Voorschrift niet onbillijk, en der weluidendheid bevorderlijk. Soms tijds echter kan het gepast zijn op hetzelfde geen acht te slaan. B. v. de volgende Regels, die het mij vergund zij van mij zelve aan te halen, verliezen er, hoop ik, niet door, dat de Caesuur des laatsten de middenrust treft:

*Waar is die Koning thans, die in zijn dronken waan
Sprak: Ik zat diep in 't Noord, hoog boven Zon en Maan,
Hoog boven 't maatloos ruim der gouden Stargewesten,
Gelijk aan de eeuw'ge Gobn, mijn' Vorstenzetel vesten?
Ja, in den afgrond! — in den afgrond zonk hy neer!
Hij scheen een God! — Zijne Ure sloeg! — Niets was hy
meer! — enz.*

§ 203.

Scandéron of *Voetsplitsen* noemt men een vers, al lezende, in deszelfs voeten verdeelen. In de Latijnsche Prozodij spreekt men bij deze gelegenheid van de zogenoemde *Synaloepha*, *Ecthliptis*, *Diaeresis*, *Syncephonefis*, *Systole* en *Diastole*, sommige van welke figuren ook in onze verzen meer of min van toepassing zijn. De *Synaloepha* of *Zamenfmetting* b. v. heeft bij ons plaats, wanneer een woord, met eene doffe of zachtkorte *e* eindigende, een ander woord voorafgaat, dat met eene vokaal begint. In dit geval is het in onze Prozodij een vaste regel, dat de gezegde *e* in de volgende beginvokaal wegsinelt, en met dezelve slechts ééne Sylbe uitmaakt. Dit gebeurt b. v. drie keeren in de volgende schoone regels uit het slot der *Hollandsche Natie* van den grooten Dichter HBLMERS:

*Gelukkig, zoo mijn zang, als ik niet méér zal wezen,
Slechts door mijn Kind'ren wordt in eenzaamheid gelezen;
Zoo mijn'rend dan mijn Kroost nog aan den Vader denkt,
En, dankbaar voor dees zang, mijnE Asch zijn tranen schenkt.
o Gij, in wie ik leef en adem, o mijn Zonen!
Dit denkbeeld is mij méér, dan lof- en lauwerkroonen,
Voor mij zijt gE Alles, ja veel méér, dan lofgeschal,
En pracht, en schat, en rang, ja meerder, dan 't heekal.
o, Als gij schretjende mijnE Asche zult vergadren!
En mijn gebeente rust bij 't overshot der Vad'ren,
Zegt dan, als gij uw Ziel in mijn gezang hervindt,
„Mijn Vader heeft met vuur zijn Vaderland bemind.*

De Franschen nemen dien Regel ook strengelijk in acht, zoo als b. v. te zien is, als BOILEAU zeer naar waarheid zingt:

*Sans la languE, En un mot, l'auteur le plus divin
Est toujours, quoi qu'il fasse, Un méchant certain.*

Niet zoo de Hoogduitschers. Bij dezen smelt de *e* niet weg, dan met uitdrukkelijke begeerte van den Dichter, die in dit geval het Afwendigsteeken bezigt. Dit laatste doet b. v. de wereldberoemde *ÖTHRE* in het volgende kluchtige versje:

*Da hatt' ich einen Kerl zu Gast,
 Er war mir eben nicht zur Last;
 Ich hatt' just mein gewöhnlich Essen,
 Hat sich der Kerl pumphatt gefressen,
 Zum Nachtsch, was ich gespeichert hatt',
 Und kaum ist mir der Kerl so satt,
 Thut ihn der Teufel zum Nachbar führen,
 Ueber mein Essen zu rāsonniren;
 „Die Supp' häit' können gewürzter seyn,
 Der Braten brauner, firner der Wein.“
 Der Tausendakerment!
 Schlagt ihn todt, den Hund! Es ist ein Recensent!*

De *Synaloepha's* bevorderen bij ons zeer de welluidendheid der verzen. — Hetgeen de Latijnen *Ecthlypsis*, dat is *Uitstooting*, of duidelijker, *M-versmelting* noemen, en dat eene soort van *Synaloepha* is, kennen wij niet.

De *Diaerefs* of *Spalking*, en de *Synecphonesis* of *Synizexis*, dat is *Incentrekking*, zijn niets anders, dan de *Metaplasmen*, welke wij hier boven onder de Namen van *Diaerefs*, *Syncope* en *Crafsis*, in § 119, 121 en 122 beschouwd hebben.

De *Systole*, of *Sylbverkorting*, zoude bij ons plaats hebben, als onze Dichters eene lettergreep, die lang was, kort maakten, gelijk men, omgekeerd, van *Diastole* of *Sylbverlenging* zoude moeten spreken, als eene lettergreep verlengd werd. Het eene en andere echter is in onze gebruikelijke *Versmaten* van weinig toepassing.

De gezegde Verstmaten zijn bij ons oneindig in aantal en verscheidenheid. Sommigen zijn Hemipodisch of halfvoetig, dat is versregels hebbende, uit slechts ééne Sylbe bestaande. Deze wisselen met Monopodisch of eenvoetige bij den Heer *van Zuilichem* af, als hij zingt:

's Zijn
Mijn
Snicken,
Ick en
Kan
Van
's Quade
Na de. enz. enz

Eene derde foort is tweevoetig of Dipodisch. *HUIJGENS* zingt tot de schoone *TRESSELSCHADE VISCHER*:

Vochtig Zuyen,
Schort uw buyen
Over Muyen
Eénen dagh,
Dien ick gaeren
Sonder baeren,
Stil en klaer, en
Drooge sagh. enz.

Maar het is onnoodig voorbeelden van al deze verssoorten op te geven. Kortom, eene vierde foort is drievoetig; eene vijfde viervoetig; eene zesde vijfvoetig; eene zevende zesvoetig; eene achtste zes en een halfvoetig; eene negende zeven en een halfvoetig; eene tiende achtvoetig. Van meer voeten kan ik er mij niet herinneren. In een acht-

halfvoetig *Metrum* zingt de Heer BILDERDIJK, bij den dood van zijn jongste Zootje, te Leijden be-graven, roerend aldus :

'k Moest dan hier uit verre streken, uit een afgelegen Volk,
'k Moest dan hier door woeste baren, over stroom en waterkolk,
'k Moest dan hier het zand gaan zoeken, dat uw lijkjen dek-
ken mocht!

Hier uwe asch een graf te ontsluiten, was dan alles, wat ik
zocht!

'k Moest mijn Vaderland hervinden, om te slerven op uw graf!
't Was uw doodkist, dierbaar Wichtjen, dat dit Vaderland mij gaf!
't Was uw doodkist! — Grootte Hemel! ó vergeef eens Vaders hart,
Wat het opwerp*, wat het smore in de wanhoop van zijn smart!

Dit *Metrum* zoude achtvoetig zijn, indien men de staande in slepende Rijmen veranderde. Dat voor het overige in één Couplet dikwerf versregels, uit een onderscheiden getal van voeten bestaande, voorkom- men, weet ieder een.

§ 205.

Meestal gebruiken wij in deze Versmaten het Rijm, waardoor wij eene soort van kunstmatige Klankgelijk- heid verstaan, welke er telkens en bij herhaling tus- schen de laatste of de twee laatste lettergrepen van eenen versregel, en dezelfde Sylben van eenen an- deren plaats heeft. Men neme b. v. de volgende fraaije verzen van den Heer FEITH:

Zoo komt de Dagvorstin uit de Oosterpoorte treden;
Het donk're heir des Nachts vlucht voor haar luister heen,
Hier, rooken in haar glans de hooge heuveltoppen,
Daar, tintelt ze in een' zee van glinsterende droppen. —
Nog zweeft eena enk'le sloop van d' afgeweken NACHT
In 's lage Westén, daar ook 's morgentóóf reek' LACHT.
Maar

*Maar zij, zij rijst gestadg. — Reeds weiden hare STRALEN
Den steilen bergrug af, naar de omgelegene DALEN.
Nu heerscht zij onbepaald aan d' effen hemelTRANS,
De tranen van den nacht zijn spiegels van haar' GLANS.
Zij, dreef zijn wolken, als een nevel, voor zich HENEN —
Hij, gaf haar luister, zag haar zege, en is verdWENEN.*

De gezegde Klankgelijkheid moet echter niet volkomen zijn, dat wil zeggen: onze tegenwoordige Poëzij kent geene zoogenaamde rijke rijmen, (*rimes riches*), aan welke men in het Fransch zelfs boven andere de voorkeur geeft. RACINE moge dus naar de regelen der Fransche Prozodij volmaakt onberispelijk van een verschrikkelijk Zeegedrogt zingen:

*Indomptable taurcau, dragon impétueux,
Sa croupe se recourbe en replis tortueux.*

wij kunnen tegenwoordig niet meer zulke rijmen bezigen, en het Puntdichtje van HUIJGENS, luffende:

*Jan wenscht sijn wyf in 't graf; Sy wenscht hem onder d' AERD,
Mon Fils, den Erfgenaem, die, naer der liefden AERD,
Sijn goeder Oudcren devotie niet wil slooren,
Bidt, dat den Hemel haer te samen will' verhooren.*

is, naar onze tegenwoordige begrippen hierover, wat het Rijm betreft, gebrekkig. — Men lette hier voor het overige op de herhaalde *Paragoge* der *n*, waarover in § 124 gesproken is geworden, en op den *Genittvus goeder*.

§ 206.

Eenige verdere Voorschriften, Regels en Aanmerkingen voor en over ons Rijm zijn:

1) Dat *ei* en *ij* nimmer rijmen mogen.

C c 5

2) Dat

2) Dat echter, des noods, wel *hart op werd*, *ontfermen op erbarmen*, *beschermen op armen* enz. enz. mag rijmen.

3) Ook *bosch op ros*, *hooren op boren*, *koopen op hopen*, *op op top*, *ruischen op zuizen*, *trots op Gods*, *leeren op weren*, en in het algemeen alle zachtlange *e's* en *o's* op de scherplange. Hoe zuiverder echter, en gelijkvormiger de Rijkklanken zijn, die wezenlijk Rijkklanken zijn mogen, hoe beter.

4) Men rijmt ook, schoon de rijmende lettergrepen telkens tot twee verschillende woorden behoren. Tot voorbeeld diene het volgende Puntdicht van HUIJGENS:

Arme Dirck!

Wat klaeght ghy, seid' ick, Dirck? — Wy worden dat ge-
KARM MOE.

Ick, seid' hy, ben, die 't lijd'; en maeckt u mijn alarm MOE,
Veel etens maeckte my voor desen maegh en dARM MOE;
Soo moet ick uen de ploegh, of ick vergingh van ARMÔE,
En ploegh ick ginds en wêr, soo werd ick het geswARM MOE,
Want ick ben 't ongewoon, en armôe maeckt mijn' ARM MOE.

5) Men drage zorg, om in eenen versregel de Middenfylbe niet te laten rijmen op de Eindfylbe, iets, dat onwelluidend klinkt; b. v.:

Ik hoorde plossing TOEN, gedoken in het GROEN,
Het ramm'len van de trom, 's geschal der krijgsklaroen,
En 't dreunend kletteren van ijs'ren paardehoeven.

6) Men geve aan geheel verschillend rijmende Eindfylben den voorrang boven anderen, die bijna gelijk zijn. Over het algemeen rijmen dus b. v. regels, als de twee volgende uit HELMERS:

R

*Ik juich , geen grooter heil heeft ooit mijn' ziel gestreeld ,
Dan dat ik , Néerland , ben op uwen grond geteeld !*

fraaijer , dan die , zweemende naar de zoodanige ,
als b. v. :

*De boosheid kent thans perk noch paal ,
Zij heft in trotsche zegepraal
Het hoofd enz.*

Praal en *paal* toch zijn , op de *r* na , elkander ge-
lijk , en dus bijna *rijke rijmen*. Men leide hier uit
echter in het geheel het gevolg niet af , dat voortge-
lijke rijmen niet geoorloofd zijn zouden. Wij spre-
ken hier slechts van het betrekkelijk betere.

7) *Sttaande* of *Mannelijke* Rijmen , (*des Rimes
Mascu-lines*), noemt men de zoodanige , welke slechts
uit ééne rijmende Sylbe bestaan. Bij v. : in de Dicht-
regelen van CATS , waarin een Vader aan zijnen
Zoon , die op reizen gaan zal , onder meer andere ,
ook de volgende lessen geeft , zijn alle Rijmen
Mannelijk of *Sttaande*.

*De Werelt is een wonder BOECK ,
Het maeckt sijn leser wonder KLOECK ;
Maer , wie het sonder oordeel LEEST ,
Die blyft , gelyk hy is GEWEEST ;
Gy doet niet , als den meesten HOOP ,
Maer doet met aendacht uwen LOOP ;
Hoors gy een sneeigh en geestig MAN ,
Daer hoorje , dat u leeren KAN :
Siet gy een' ongefouten GECK ,
Leert noch al yet uyt sijn gebreck ,
Leert myden , dat hy qualyck DOET ,
En hoe men Sotten vyeren MOET .
In 't korte , waer gy d' oogen KEERT ,
Siet , datje 't een of 't ander LEERT ,
Al wat men hoort , of wat men SIET ,
Die leeren wil , die leert er YET .*

Ver-

Vergelijk met deze verzen, vol levenswijsheid, de hiermede eenigzins overeenkomstige van HUIJGENS, aangehaald in § 112.

Slepend of *Vrouwelijk*, (*des Rimes Féminines*), zijn integendeel alle rijmen in de volgende Dichtregels van denzelfden, zoo even genoemden Volksdichter, onzen treffelijken CATS namelijk:

*Geen quaet en kan ons overkomen,
Als dat voor quaet wordt opgenomen;
Cy duydt dan alle' dingh ten besten,
Soo kan geen onrust in u vesten!
Ick heb niet beters oyt gelezen,
Als wel te doen en vrolyck wesen.*

Veeltijds treft men in onze versmaten afwisseling van mannelijke en vrouwelijke Rijmen aan.

§ 207.

Al deze Versmaten op te noemen ware onmogelijk, te meer, daar zij ieder dag vermeerderd kunnen worden, en iedere vreemde taal ons nieuwe kan opleveren. Een enkel woord hier slechts over de zogenaamde Alexandrijnsche Verzen, die in alle Gedichten van een' langen adem, tot de Beschrijvende, Leer- en Heldenpoëzij, alsmede tot het Treurspel behoorende, bij ons de hoofdrol spelen.

Zij zijn zesvoetig, ieder voet uit twee sylben bestaande, met ééne overblijvende sylbe na den laatsten voet der slepende of vrouwelijke rijmen, in welke laatste zij dus dertien sylbig zijn. Men kan zulks zien in een aantal van dezelve, die in dit Handboek door ons zijn aangehaald geworden. Zoo ook in de volgende van den Heer LOOTS, met wier inlating het ons

al

al wederom vergund zij dit ons Geschrift te versieren. De Dichter schildert NEPTUNUS, of den God der Zee, in eene zeer fraaije vergelijking aldus af:

*Zoo ment de God der Zee d'azuren schelpenwagen
En 't snuivende gespan, op 't woelend vocht gedragen;
De baren zwellen op, en, door den storm bestookt,
Is 't eenslags, of de Zee van hitte schuimt en kookt;
Zij stort zich op de kar, schier onder 't nat bedolven,
De paarden trappelen, en strijden met de golven;
De manen rijzen op, van 't bruisend zout bespat,
En schudden 't lillend schuim, als vlokken, over 't nat;
Het vaartuig zwaait en helt en waggelt op zijn asfen,
Het is 't baldadig spel der hobbelende plasfen;
Nu heft de God zich op, daar hij den Zee staf drijft,
De rosfen zijn geteund, de baren zijn gestild.*

§ 208.

De Kwantiteit dezer Sylben wordt gewonelijk slechts naar den Accent berekend, en wel zoodanig, dat de eerste volgens dien Klemtoon kort, de tweede lang is. Van daar, dat de volgende Dichtregels ons stuiten:

*Vader, heb deernis toch, zie me op mijn knieën smeeken!
Moeder, zie mijn berouw, zie mijne tranen lekken!*

Zij stuiten ons, omdat hier de tweede Sylbe' in *Vader* en *Moeder*, die volgens onze uitspraak kort is, lang wordt gemaakt. Nog meer ergeren ons gedeeltelijk de volgende Regels, niettegenstaande zij even, als ieder andere Alexandrijnsche slepende Versregel, uit dertien Sylben bestaan:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13
Ik leg hier diep in 't stof voor U ter neer ge bo gen,
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13
Va der, Moe der, Broe der, Zus ter, heb me de dea gen!

De

De Franschen, die bijna geen' vasten Accent kennen, bekreunen zich hieraan in hunne taal niet.

Père de ses sujets, il fut leur pardonner,

zoude b. v. een' Metrisch onberispelijke Versregel zijn.

Na den derden voet heeft er in de Alexandrijnsche Verzen gewonelijk eene soort van rust plaats, die bij het scandéren luid genoeg in de ooren klinkt, en elken Regel meer of min in twee stukken snijdt. Zelfs in de kunstigst bewerkte Alexandrijnen is deze Rust telkens hoorbaar, en het gezegde *Metrum* heeft hierdoor dikwerf even veel van eene drievoetige, als van eene zesvoetige versmaat. Wel is waar, men bespeurt dit het sterkst in Alexandrijnen, als die van den wijzen CATS:

*Wat is er menig Mensch 11 in onzen tyd te vinden,
Die aen een enkel stroo 11 sich plag te laten binden!
Wat is er menig Mensch 11 die wat een ander doet;
Houdt voor een stalen bant 11 die niemand breken moet!
Soo plag het domme vee 11 met ongewijse schreden,
Ook op een quaden weg 11 een ander na te treden;
Gy, leeft gelyk een Mensch 11 dat is na wysen raet,
Doet na de reden eyscht 11 niet zoo de werelt gaet!*

Immers deze Alexandrijnen, die zich geheelenal als *Trimeters*, of als drievoetige Verzen, aldus zouden laten schrijven:

*Wat is er menig Mensch,
In onzen tijd te vinden,
Die aan een enkel stroo
Sich plag te laten binden. enz.*

hebben het gezegde Eentoonige, dat door de Rust ver-

veroorzaakt wordt, en dit Drievoetachtige oneindig meer, dan b. v. de volgende van den Hoogleeraar KINKER:

*Aan 't Westereinde van den eeuwig duistren kerker
Vertoont zich de onbestijgbre, afbaaknende oordbepker
Van 't moordhol, eindloos hoog en breed, van rondom steil.—
De top der rots ontsnapt 't verst turend oogenpeil.
Daár stroomt de Nuschach, die, opspuitend, voortgedreven,
Zijn taai veerkrachtig vocht in 't borlen vast doet kleven
Aan 't goudmijn koestrende en breedruiggige geberg',
Dat, in den afgrond diep verholen, 't voetsluk sergt,
Waarop het schuddend rust, maar zonder nécr te ploffen.
Bezwangerd met de keur der fijnste en zwaarste stoffen,
Strekt het ter Schutsweer van het bloeiend Avondrijk enz.*

Maar ook zelfs in deze laatste Metrisch en Rhythmisch schoone Verzen klinkt ons de Monotonie van de Alexandrijnsche Versmaat altijd min of meer in de ooren. Het oplosbare van het Hexametrische in het *tuttik, tuttik tuttak* van het Trimetrische, is bij elke Scansie dadelijk te bespeuren. B. v.

*Aan 't Westerende van
Den eeuwig duistren kerker,
Vertoont zich de onbestijgbre
Afbaaknende oordbepker
Van 't moordhol, eindloos hoog,
En breed, van rondom steil';
De top dier rots ontsnapt
't Verst turend oogenpeil. enz.*

Onderwijl, beter en kunstmatiger Alexandrijnen, dan de hier aangehaalde van den Heer KINKER, dien Meester in de Kunst, zijn er wel met geene mogelijkheid te maken.

Wij vervallen echter in uitweidingen, waarvoor het hier de plaats niet is. — Genoeg! De Alexandrijnsche Versmaat is nu eenmaal bij ons, gelijk bij de Franschen en meer andere Natiën, aangenomen, en heeft dan toch ook, welke haar gebreken zijn mogen, van den anderen kant hare schoonheden; schoonheden, die b. v. de Jamben der Hoogduitschers, en wat dergelijke Versmaten meer zijn, weêr niet bezitten. Men trekke dus van deze maat slechts zoo veel partij en make ze in hare foort zoo volkomen, als mogelijk. Te dezen aanzien gelden onder anderen de volgende Voorschriften:

1) Tracht in de Caesuur der Alexandrijnen telkens afwisseling te brengen.

2) Gebruik zelden voeten, die geheel en al tegen onzen klemtoon indruifchen.

3) Breng over het algemeen de Rust, welke wij zagen, dat na den derden voet invalt, of na het eerste *Hemistichium*, niet midden in een woord, ten zij de overschietende lettergreep met de beginsylbe des vierden voets ineensmelte. Dit laatste b. v. is het geval in twee der volgende schoone Verzen van den echt dichterlijken HELMERS:

*O Gij, wiens Néerlandsch hart voor Néerlands heil blijft slaan,
Plaats U met mij aan 't strand van d' eeuw'gen Oceaan!
Beklim met mij dit duin, zie van zijn hoogte neder,
En roep daar nevens mij de vorige Eeuwen weder!
Ja! 'k hoor de baren hier zich drijz'len op het strand,
Maar ach! geen golfje voert een schip naar 't Vaderland;
Thans zwerft een eenzaam hulkje op de onbevolkte baren,
Waar eertijds 't lofsied klonk van onze waterscharen;
Thans schetsst een nietig pinkje aan mijn verscheurden geest
De honderd schepen, die hier eertijds zijn geweest.*

Waar-

Waarlijk, treffende en heerlijke, en ten tijde, toen zij gemaakt werden, maar al te ware Verzen!

4) Bekreun u echter niet om den in de derde plaats voorgeschrevenen regel, als zulks tot afwyseling kan strekken, of met den *Rhythmus* overeenkomt. Wij hebben hiervan hier boven reeds een voorbeeld bijgebragt. Zoo is dit ook het geval in een' der volgende schoone dichtregels van mijnen geachten Gelderschen landgenoot STARING. Aldus luidt een gedeelte van zeker verhaal, dat over de Spokerij in een' ouden Burg gedaan wordt:

----- Men hoort een treurig zuchten;
 Een vreemd gestommel, dat onrustig gaat en komt,
 En eindigt met een' galm, die onder de aarde broemt,
 Als rouwgelui. — Een seën, vol schrift uit vroeger dagen,
 Draagt heugnis van ten' Gast, in 't oud kasteel verslagen;
 Meldt, hoe zijn gouden pronk de roefzucht had bekoord,
 En noemt den burgheer zelv', als dader van den moord.
 De Nacht verborg het feit, de middag moest het wreken!
 Hij kwam! de stroom zwol brui | send aan; de dammen weken;
 Het land vloot weg, en 't slot, dat om den toren stond,
 Begroef den onverlaat, die 't heilig gastregt schond enz.

Het geheele Vers, waarin deze regels voorkomen, en dat den titel van *het Verschijnsel* voert, is, naar mijn oordeel, bijzonder schoon van Verificatie en van hetgeen men Poëtische uitdrukking noemt.

5) Tracht door eene verschillende Caesuur eene harmonische overeenstemming te brengen tusschen het werktuigelijke uwer Verzen en derzelver inhoud. Fraai is b. v. in dat opzigt en tevens in verband gebragt met den *Rhythmus*, het *Metrum* van den bekenden Dichtregel uit VIRGILIUS:

Illi inter sese magna vi brachia tollunt.

D d

Fraai

Fraai zijn ook uit dien hoofde de volgende Verzen uit het zoo even aangehaalde Gedicht van den Heer STARING. (De Reiziger is in het oude Kasteel ter rust gegaan. Middernacht heeft geslagen):

————— *En nu... een dof gëjammerd „wee!”*
Schijnt, meer dan menschelijk, den burgmuur uit te varen,
Waarvan de nachtylam blaauwt! — Als ritselen van bladren,
Door herfstwind zaamgejaagd, zoo hoort hij 't in den wand.
Hij loert er angstig heen, en eene ontvleschte hand
Broekt uit den steen, en wenkt, met opgestoken vinger.
Zij wenkt nog eens; nog eens! — Daar zwijert, met wild ge-
singer.
De lamp ter aarde, en straals op bloed, aan 't bed geplengd!
Een Doodsrif staat er bij! enz.

6) Stoor u in vele gevallen niet aan den regel, welken de Franschen in hunne Alexandrijnsche Verzen naauwkeurig opvolgen, om namelijk niet te *enjambérens* of over te springen. Men verstaat er door, wanneer het laatste woord, of de laatste woorden van eenen Versregel in zin en *Rhythmus* onmiddellijk met de beginwoorden des volgenden in verband staan; zoo dat de eene regel, als het ware, in den anderen overspringt, en in éénen adem voort moet gelezen worden. Men heeft b. v. zulk een *Enjambement* in de volgende Dichtregels. van VONDEL:

Gelyck een waterstroom geweld baert op een sluis,
En elx gehoor verdooft met ysfelyck gedruisch;
De deuren kansen zich geweldigh TEGEN 'T AWRINGEN
DES SPRINGVLOETS, voor een wyl, tot dat zy open
springen,
En geven 't water ruimte, den springvloet vrijen toom;
Die wint dan velt, en ruckt de wortels met den boom,
En huis en hof omveer, en zet de lage landen
In eene baere zee met groene en nieuwe stranden.

In-

Inzonderheid enjambeert hier de derde in den vierden regel, want de de woorden *wringen des springvloeds* zijn onafscheidelijk zaamverbonden. Aldus enjambeert de derde in den vierden Regel, en ook meer of min de zesde in den zevenden in de volgende dichterlijke Verzen van onzen grooten BILDERDIJK, waariu het allereerste ochtendkrieken af wordt geschilderd:

*Geen morgenzon had nog het hoofd webr opgebeurd:
De nevel van de nacht was naarwlijke nog gescheurd:
Reeds zweeg het nachtespuit: nog zwegen DE ORGELKELEN
DER BOSSCHEN. — Nacht en dag schein door elkdor te
spelen;
Niet als de roos der wang, met donzig lelleblank,
Of 't git der oogen, MET DES LEVENS FLONKERSPRANK
VERSMOLTEN, maar als 't groen der gladgeschubde slangen
In 't zilver zich verliest, met wecmend beustvervangen. enz.*

Over het algemeen beneemt een gepast doorloopen van den zin aan de Alexandrijnsche Verzen veel van derzelve eentoonigheid. In dit alles is echter oefening, en oordeel des onderscheids noodig.

7) Vermijd sommige rijmen, waarvan in § 205 gesproken is geworden!

8) Tracht ook, zoo het kan, dezelfde foort van rijmen niet te spoedig op elkander te doen volgen!

9) Laat de tweede lettergreep uwer voeten niet te veel vallen op eenlettergrepige woordjes en op woordfylben, die in de gewone uitspraak geen klemtoon naar zich trekken. Deze Regel geldt niet alleen in de Alexandrijnsche; maar ook in andere foorten van Versmaten. Voorbeelden zullen, bij gelegenheid, denzelve duidelijker maken.

Wij zullen dan tevens van andere soortgelijke vereischten spreken, en hier ten flotte nog eenige Verzen aanhalen, die, als voorbeelden van

kunstmatig schoone Alexandrijnen strekken kunnen. VONDEL, die Meester in de Versificatie of den Verbouw, zingt van Konstantinopolens Verovering door de Turken, zeer dichterlijk:

*De Ieste Konstantijn geeft midden in dien drang,
 En onbekend den geest. — Het woeden gaet zijn' gang.
 Konstantinopel schijnt een treurtooneel van plagen. —
 Na een belegeringe en storm van vijftigh dagen,
 Wordt ze overweldicht, juist op 's hooge pinxsterfeest,
 Dat leert verlochenen, hoe Gods, de heil'ge Geest,
 Al teffens voorstraelt uit den Vader en den Zoone. —
 Nu leght de Keizer met zijn purperstaf en kroone
 Gewenteld in het bloet, getrapt in bloedigh stof. —
 Men ziet geen Kerken aen, noch Kloosters, koor noch hof,
 Gewijt noch ongewijt. — Dat schenden, dat schofferen,
 Ontvonkt de wanhoop, die zich tijdel wil verweeren.
 De Bosforus verheft zijn kil en bruiet in Zee,
 En rookt van schutmend bloet. — Zoo huilt van hartewee
 Een Vrouw in barensnoot, als deze Stadt in rouwe.
 Zij roept: „dat niemant trots 't geluk te veel betrouwe!“
 Een Stadt, die duizent jaer met hondert en noch meer,
 Na haeren oorsprong stont, en Rome tartte in eer,
 Gelijk een grenspylaer van Asie en Europe,
 Valt nu de wraek ten buit, en jammert sonder koope.
 Men steekt het Keizerhoofd op eene speer ten spot —
 Ook 't kruisbeeld, bij 't geschrey: „dit is des Christens God!“
 De Keizerin wort met den Zoone en Dochter 't zaemen
 Bij haer in 't hof brnket gesleept en, zonder schaemen,
 Geschonden in 't gezicht van bloedhont Mahomet,
 Daarna gefabelt op 't gejuich van 's moordbanket.
 Men voert het overschos der Stede in Slavernije. —
 Aldus verzonk in bloet dees grijze heerschappije;
 Daar de oude wijsheit van de Grieken schipbreuk lydt. —
 Het is vergeefs gesireen, als Godt u tegenstrydt!*

Ee-

Eenige Vragen.

1) Wat beteekent eigenlijk het woord Prozodij, en kan men ook van Prozodij in de Proza spreken?

2) Heeft men in de oude talen ook den Accent?

3) Waarop grondt zich de Kwantiteit in de oude talen?

4) Hebben de Grieken en Latijnen hunne Verzen uitgesproken naar de Kwantiteit der Sylben, dat is naar de Scansie, gelijk I. VOSSIUS wil, dan wel naar den Accent, zoo als BENTLEY beweert? Hebben zij b. v. gezegd *cāno* of *cāno*, *Italiām* of *Itāliam*?

5) Hoe is de Redeaccent of Klemtoon wisselbaar, b. v. in den zin: *Hebt gij werkelijk dat engelachtig mooie Meisje gezien of gesproken?*

6) Kan de Redeaccent ook den Woordaccent vernietigen?

7) Waarom kunnen eenlettergrepige woorden eigenlijk niet gezegd worden Kwantiteit bij ons te hebben, voor zoo ver wij alleen onzen Klemtoon tot maatstaf nemen?

8) Waarom is in dat geval ook de Kwantiteit van ééne of meer Sylben in drie- en meersylbige woorden onzeker, gelijk mede in tweesylbige *Composita*?

9) Wat valt er aan te merken omtrent de Hoogduitche navolgingen van de Voetmaten der Ouden, en uit welken hoofde zijn dezelve, hoe overfraai en prijzenswaardig ook altijd nog in vele opzigten, echter gebrekkig, in vergelijking van de oude Voetmaten zelve?

10) Op welke gronden zoude eene bepaalde en vaste Kwantiteit van al onzê Sylben moeten berusten, en in hoe vele Klassen van lange, korte en tweeslachtige (*ancipites*) zoude men ze kunnen verdeelen? Welke zwaarigheden doen er zich echter tegen eene zoodanige Sylbenberekening op? Zoude men hierbij ook acht op onzen Klemtoon moeten geven, of zoude men zulk eene Kwantiteit kunnen verkrijgen door blootelijk den gezegden Klemtoon tot maatstaf te nemen (gelijk b. v. de Heer V. ALPHEN wil).

11) Waarin verschillen eigenlijk *Metrum* en *Rhythmus* van elkander, en wat is *Rhythmus*?

12) Waarom zoude het, als wij bloot den Accent tot maatstaf nemen, voor ons moeilijk zijn de verschillende Versvoeten der Ouden in onze taal aan te wijzen? Zouden, volgens onze Klemtoon, woorden, als daar zijn: *nachtlamp*, *dagdief*, *kerkrot*, en andere soortgelijke meer geene zuivere Spondeën zijn, en waarom zijn, naar den Accent te oordeelen, al onze tweelettergrepige woorden of Trochaeën, of Jamben?

13) Wat valt ten aanzien van het Rijm te zeggen? In welke soorten van Poëzij is het noodzakelijk? In welke andere zoude men het kunnen missen? Van wie is het Rijm afkomstig? Treft men het in de oudste Duitsche Gedichten aan, en wat valt omtrent de zoogenaamde *Alliteratie* in de oud-Duitsche en Noordsche Poëzij aan te merken? Waarom hebben de Ouden het nimmer gebezigd, of zijn er ook eenige sporen van Rijm bij hen aan te treffen? Welke hedendaagsche Européische Natiën maken het meeste werk van rijmelooze Verzen? Wie hebben dezelve bij ons verdedigd? Welke Versmaten zijn voor rijmeloosheid het meest geschikt? Zouden rijmelooze Alexandrijnen goed klinken? Vindt men reeds bij HUYGENS, HOOFD en andere vroegere Dichters, rijmelooze Verzen? enz. enz.

14) Waarvan hebben de Alexandrijnsche Verzen hunnen naam ontleend? Bij welke andere Natien, dan bij ons, zijn zij in gebruik? Heeft men ze b. v. in het Engelsch? Wat valt omtrent de Hoogduitsche Alexandrijnen aan te merken? enz.

15) Bestaan onze Alexandrijnsche Verzen uit Jamben, of komen er ook andere voeten in voor? Waarin hebben de Fransche Alexandrijnen meer afwisseling, dan de onze? In welke opzigten zijn zij eentooniger? Welke soorten van voeten loopen in onze Alexandrijnsche Verzen geheel en al tegen den Klemtoon in? Zoude men ook enkele keeren, afwisselingshalve, of tot bevordering van den *Rhythmus*, van zulke *antimetrische* Voeten gebruik kunnen maken? Wat voor onderscheid heerscht er al meer tuschen de Fransche Versificatie en de onze? Wat

noe

noemen de Frauschen *rimes riches*, *was rimes suffisantes*? enz. enz. Wat valt te zeggen over hunne regels omtrent den zoogenaamden *Hiatus* enz. enz.

16) Welke Vrijheden hebben zich onze Dichters al veroorloofd, b. v. omtrent de Geslachten en Verbuingen der Naamwoorden, het gebruik der Adjectieven, de Conjugatie, het bezigen van onduitsche, van enkele voor zamengestelde woorden én omgekeerd, van verouderde en nieuwgevormde woorden, van Uitlatingen of *Ellipses*, van *Enallage's* of Woordwisselingen, van Overtolligheden o *Pleonasmi*, van Woordvervormingen of *Metaplasmi* enz. enz. Welke van die vrijheden zijn hun nog te vergunnen? enz.

17) Wat soorten van Versmaten hebben wij al? Hoe waren zij yóór den tijd van HOOPT? Welke soorten zouden wij nog van andere Natien kunnen overnemen? Is b. v. onze taal geschikt voor de Italiaansche *ottave rime*, voor de Sonnetmaten, voor de Engelsche *Metra* van BYRON en anderen, voor de Jamben van SHAKESPEAR en MILTON, voor de oud-Duitsche Voetmaten enz. enz.

En wat een aantal dergelijke Vragen meer zijn.

A A N H A N G S E L ;

*bevassende eene Vertaling van de in dit Handboek
voorkomende aanhalingen uit andere taken.*

Pag. 12. *Cinq Saints* enz. „Vijf omgorde of gegordeide
„ Heiligen droegen, hoewel zeer gezond, in hunnen boe-
„ zem, voorbedachtelijk een zegel met eene teekening.” —
Dat dit louter onzin is, doet niets ter zake.

Pag. 58. Lord BYRON zingt: *In Marble-paved* enz. —
Deze verzen beteekenen: „In de met marmer geplaveide
„ tent, midden in welke eene Wel van levend water zich
„ verhief, wier opborreling eene bezielende koelte ver-
„ spreidde, en alwaar zacht-wellustige legerkoetsen eene
„ liefelijke rust toeademden, lag Ali ter neder.”

Pag. 58. SCHILLER's verzen luiden vertaald: „Reeds
„ het bloote gezigt doet aller wangen verbleeken; half dood
„ van schrik stuift de schaar uit een.”

Pag. 72. *Quelle est cette déesse enorme* enz. — Deze ver-
zen luiden vertaald: „Wie is die reusachtige Godin, of
„ liever, wie is dat wanstaltige Gedrogt, dat geheel en al
„ met ooren en oogen bedekt is; welks stem naar den don-
„ der zweemt, en dat, terwijl deszelfs voeten de aarde be-
„ roeren, de kruin tot in de wolken verheft.”

Wil men eene berijmde Vertaling, men neme het met
mijne volgende voor lief:

*Wat Schrikgodin komt herwaarts treden,
Of wat Gedrogt, misvormd van leden,
Heel 't ligchaam over oor en oog;
Welks stem gelijk is aan den Donder,
Welks voeten 't aardrijk steunt van onder,
Welks kruin reikt tot den Starrenboog.*

De Fransche Dichter, ziet men, bootst VIRGILIUS na.

Pag.

Pag. 73. *Medulla amoris*, *Heinfi!* enz. Letterlijk vertaald: „ó Heinfius, Gij merg der liefde, (dat is: Gij, die met liefde geheel en al doortrokken zijt). Gij hartje, (dat is: Gij lieveling, gij oogelijn) van Venus!”

Pag. 77. *Leviculus sane* enz. Dat is: „Onze Demosthenes was toch wel een weinige ijdeluitig; hij, die zeide, dat hij zich verlustigd had in dat gemompel van een Vrouwte, hetwelk, bij het water dragen, zoo als in Griekenland het gebruik is, aan eene andere toefluisterde: DAT IS NU DIE GROOTE DEMOSTHENES!”

Pag. 77. *Animula vagula* enz. Dit beteekent: „Allerliefst aardig, zwerfziek Zieltje, gij-gast en gezellinne des lichaams. In welke oorden zult gij, arm Schepfeltje, nu bleekjes, verkleumdjes en naaktjes aanlanden, en niet meer uwe gewone kuurtjes spelen.”

Pag. 90. *Guter Mond* enz. Dat is: „Goede Maan, gij treedt zoo kalm voort door de wolken des avonds.”

Pag. 100. *Aber die Jungfrau* enz. Deze verzen luiden vertaald in Proza aldus: „Maar, terwijl Karel telkens tot wegggaan aanspoorde, vatte de Jonkvrouw den arm des bescheiden Jongelings, en vrolijk namen zij nu den weg langs de bruisende Molensluis naar het grasrijke dal, dat zich langs het Meer uitstreckte. Zacht aan 's Maagdelijns voeten zich klemmend, wapperde haar sneeuw wit gewaad, versierd met rozenroode boordfels, op den adem van het koeltje. Een zijden gaas omvloeide verraderlijk heure schouders en boezem, voor welke een rozenknopje prijkte. Haar aanminnig gelaat werd door een' sijn gevlochten stroo hoed beschut, die met Korenbloemen omkranst was. — Blinkend tegen het licht, en achteloos door een rozekleurig lint vastgehouden, goldden onder denzelven, al kronkelende, de donkere lokken. Uit de klep van den bruinkleurigen handschoen kwam de blanke regterhand poezelig en malsch te voorschijn, dikwerf met den taffen waaijer het aangezigt verkoelende; en, terwijl de linker in 's Jongelings arm rustte, speelden de warme, nette vingertjes des Maagdelijns zoetsjes in zijne hand. Eene huivering van verrukking doorstroomde zijne ziel, en hij drukte, met beklemde adem, sprakeloos de kleine hand, die van zijne

D d 5

„ be-

„ bevende vingers doorvlochten was. — Dus wandelden beiden langzaam door gras en bloemrijke kruiden. — Kraketgetjilp klonk van rondom, en bedeesd en bloode geworden en in mijmering verzonken, schroomden zij schier elkanders blik te ontmoeten, en spraken weinig.”

Men moet wel zeer den smaak voor het eenvoudige schoone en liefelijk natuurlijke verloren, men moet wel zeer in de zoogenaamde groote wereld zijn gevoel *beschaafd*, en eindelijk geheel *weggeschaafd* hebben, om in dergelijke beschrijvingen geen' smaak te kunnen vinden. Zij herinneren ons in sommige trekken de bevallige tafereelen, die men in *de Bataafsche Arkadia* van onzen HEEMSKERK aantreft, een boek, dat ten bewijze strekken kan, hoe zoetvloeiend men zich voor een paar honderd jaren bij ons wist uit te drukken.

Pag. 108. De aangehaalde zeer ware verzen van den Engelschen Dichter POPE luiden in *Nederlandsch Proza*: „ Muzijk of Toonkunst kan het grievendst hartzeer belezen en lenigen, en de hevigste verbolgenheid des noodlots onwspenen. Muzijk kan smart- tot vreugdegevoel verzachten, en streelende gewaarwordingen aan wanhoop en razernij verschaffen. Zij kan onze genoegens hier op aarde verhoogen, en een' voorsmaak van de zaligheden des Hemels geven.”

In rijm zoude men het meer of min aldus kunnen navolgen:

*Muzijk kan 't grievendst hartzeer temmen,
En 't wreedste lot tot zachtheid stemmen;
Muzijk scheidt vreugde uit helle smart,
Gief balsam in het bloedendst hart;
Muzijk verhoogt het zoet van 's leven,
En kan van 'beter, voorsmaak geven.*

Pag. 116. *Wodurch giebt sich* enz. Dat is: „ Waardoor maakt de Genie zich kenbaar? — Door hetzelfde, waardoor de Schepper zich in de Natuur, in het oneindige Al kenbaar maakt. — Klar en doorzigtig is de Ether boven ons, en toch is dezelve van peillooze of onmetelijke diepte. Voor het oog ligt dezelve open, maar voor het verstand blijft Hij eeuwig geheim.”

Pag.

Pag. 147. SCHILLER's dichtregelen bereekenen : „ Die hier boven zijn opgehangen, onvervreemdbaar en onverbrekkelijk , als de eeuwige Starren zelve. ”

Pag. 162. *Matt schon glühete* enz. Dat is : „ Kwijnend blonk het Avondrood reeds in het Westen. De eene Ster voor, de andere na, trad uit den glans te voorschijn, en blonk rondom de nog helderder schitterende Maanfikkel. ”

Pag. 173. *Quid puer Ascanius* etc. Dat is : „ Hoe vaart de jonge Askaan? Leeft hij nog, en ademt hij nog de lucht der bovenwereld in? ”

Pag. 177. SCHILLER's aangehaalde verzen luiden vertaald : „ Drievoudig is de Schrede des Tijds. Schoorvoetend rukt de Toekomst aan. Pijlsnel is het Tegenwoordige ontvlogen. Eeuwig stil staat het Voorledene. ”

Pag. 179. *Que peuvent contre lui* etc. Dat is : „ Wat vermogen tegen Hem alle Koningen der aarde? Vruchteloos zouden hunne zamenrottingen zijn , Hem den oorlog aan te doen, want Hij heeft zich slechts te vertoonen, om hun vloekgenootschap tot schande te maken. Hij heeft slechts te spreken, en hen allen doet Hij in het stof terug keeren. Op het geluid alleen zijner Stem vliedt de Zee, en siddert de Hemel. Geheel de Schepping ligt voor Hem, als een ijdel niets, en de brooze Stervelingen, die wufte speeltuigen der vernietiging, zijn allen voor zijne oogen, als of zij niet eens bestonden. ”

Metrisch zoude deze verhevene plaats zich aldus eenigermate laten overbrengen :

*Al 's aardrijks Koningen, wat zouden zij vermogen,
Schoon ze allen tegen Hem vereend ten strijde togen?
Als Hij zich slechts vertoont, verstuijft hun roos, als kaf;
Hij spreekt, en hen onvangt de nacht van 't zwijgend graf.
Hij spreekt! — 't Zwerk berst! — De Zee vliedt sidd'rend
met heur golven;*

*Geheel de Schepping ligt voor Hem in niet bedotven,
En Adams sterflijk Kroost, die hand vol stof en asch,
Is voor zijn Godd'lijk oog, als of 't niet eens er was.*

Pag. 180. *La terre, le soleil* enz. Dat is : „ De Aarde,
„ de

„de Zon, de Tijd, alles zal vergaan, en de poorten der
„Eeuwigheid zullen zich ontsluiten.”

Pag. 182. *J'ai vu l'impie adoré* enz. Dit beteekent: „Ik
„heb den Goddeloozen op aarde aan zien bidden. Den
„Ceder gelijk, verborg hij zijnen trotschen schedel in de
„wolken. Het scheen, als of hij den Donder naar zijne wil-
„lekeur beheerschte, terwijl hij zijne Vijanden onder de
„voet trapte. Ik ben slechts voorbij gegaan, en zie, hij
„was reeds niet meer!”

Zie hier eene berijmde vertaling!

*'k Heb Godeneer den Booze op aard' zien schenken;
Trotsch stond hij daar, den Cederboom gelijk;
Hij hief de kruin tot in het wolkenrijk;
De Donder scheen te rollen op zijn wenken;
In 't diepste stof trad hij zijn Ha' ren neer;
'k Was naams voorbij, of reeds was hij niet meer!*

Pag. 207. *Daphnis an die Quelle* enz. Dat is: „Daphnis
„aan de bron — Naar u reikhalze ik, naar u spoede ik
„mij henen, o gij geliefde Bronwel! Uit u schep ik; Blij
„u rust ik, en zie het spel aan der golfjes. Met u boert
„ik; van u leer ik, om, door lentebloemen aangelagchen,
„en van Nachtegalen begroet, opgeruimd door het leyen
„te wandelen.”

Pag. 216. De verhevene verzen uit R A C I N S luiden ver-
„taald: Hij, die de woede der golven paal en perk weet te
„stellen, weet ook de zamenspanningen der Boozen te stuiteu.
„Eerbiedig mij voor zijn' heiligen wil buigende, vrees ik
„God, beminde Abner! en ken gaene andere vreeze.”

Die iets heerlijkds verkiest, neme het met mijne volgende
Nabootsing voor lief!

*Hij, die 't verholgen Meer in kluisters weet te staan,
Bedwingt den Snoodaard ook, wat deze durf' bestaan.
Vol eerbied voor den wil van 't allerheiligst Wezen,
Vrees ik, mijn Abner! God; Zie daar mijn eenigst vraezen!*

Pag. 219. De hoogst kunstige verzen uit de *Louis* van Voss
be-

beteekenen „ Dikwerf en veelvuldig wedijverden afwisselende
 „ Toonwijzen met elkander. In tallooze wendingen stortte
 „ diepstromende Welluidendheid, beziel en levend zich uit.
 „ Nu donderde zij skellig, gelijk de tegen het strand opstuiven-
 „ de branding, bij stormgebulder, in de ure bruist, als de kie-
 „ len kraken, als de noodschoten der Schipbreukelingen dave-
 „ ren, en angstgejammer verre heen weg sterft in het geklots
 „ der opgeruide golven. Dan vloeiden de Toonen onrustig,
 „ en al slepend wanklank in zamenklank oplosfend, wee-
 „ moedig en weenend, even als een Bergstroom, op een ge-
 „ perst, verzucht in de kloven der rotsen. Straks weér kab-
 „ belden zij voort, gelijk eene beek, die over gladgeschuurde
 „ keisteentjes, door bloemrijk gras, en onder schaduwrijke loof-
 „ gewelven vliet, en aan wier oever de Herderin zich gaarne
 „ ter ruste vlijt, en, half in droomen verzonken, naar het
 „ gemurmel luistert.”

Pag. 261. *Some by old words etc.* Dat is: „ Sommigen
 „ hebben door het gebruik van oude woorden roem zoeken
 „ te bejagen. In hunne uitdrukkingen waren zij ouder-
 „ wetsch, in hunne denkbeelden geheel en al nieuwerwetsch.
 „ Zulke gekunstelde niet-met-allen, in 'zoo vreemd een'
 „ stijl opgedischt, verbazen de Ongeleerden, endoen de Ge-
 „ leerden meesmuilen.”

Aldus zoude het in rijm kunnen klinken :

*Door oude woorden zocht er menig roemgewin,
 In schrijftrant ouderwetsch, maar nieuwerwetsch van zin.
 Schoon ook dit kunsteltuig onkundigen moog' smaken,
 't Roept steeds een' schamp'ren lach den wijzen op de kaken.*

Pag. 265. *Chiama gli abitator enz.* Dat is: „ De schorre
 „ klank der klaroen van den Tartarus roept de bewoners der
 „ eeuwige duisternisfe te voorschijn.”

Ibid. *Sinnlos wider Gott enz.* Dat is: „ Geheel bezeffeloos,
 „ om iets tegen God te beramen, storteden de Geesten der
 „ Helle, in den afgrond, van hunne Troonen. Te zelfder
 „ tijd, dat elk hunner nedertuimelde, plofte op ieder van hen
 „ een roesklomp, stortte onder ieder van hen de diepte onstui-
 „ mig

„mig en krakend in, en donderend weërgalmde de Hel in hare benedenste spelonken.”

Pag. 278. *Saat, von Gott gesäet* enz. Dat is: „zaad, van God gezaaid, om tegen den dag der garven of des oogstes te rijpen, of rijp te worden.”

Ibid. SCHILLER's treffende verzen beteekenen: „Aan den donkeren schoot der heilige aarde vertrouwen wij den arbeid onzer handen, vertrouwt de Zaaier zijne zaadkorrelen, hopende, dat zij zegenrijk, naar 's Hemels beschikking, zullen ontkiemen. Treurend delven wij een nog kostelijker zaad in den schoot des aardrijks, en hopen, dat het tot eene schooner bestemming uit de lijkisten, (of behuizingen der Dooden) op zal bloeijen.”

Zie hier mijne berijmde nabootsing!

*Der Moederaarde heilig donker
Vertrouwt de Mensch zijn' arbeid aan;
Vertrouwt de Landman 's gouden graan,
Opdat het eens in 't lichtgestonker,
Zoo God wil, zeg'nend op moog' gaan.
Ach, kostb'rer, dierb'rer korr'len delven
Wij, weenend, in den schoot der aard',
Vol hoop, dat ze uit heur lijkgewelven.
Eens heerlijk bloeijen hemelwaard.*

Pag. 323. *Sohn der edleren* enz. Dat is: „ô Zoon der edelere Sprake Teutonia, (dat is, de Duitche), die met hare jonge Zuster Ionia (dat is, de Grieksche) op de bergen van Thracië gaarne om Orfeus dartelde, en door hetzelfde voedsel der Nektardruif in geestdrift ontvlamd werd.”

Pag. 361. *Wo die Citronen blühen* enz. Dat is: „Waar de Citroenboomen bloeijen, en de goudkleurige Oranjeappelen zich met gloeffenden glans tusfchen het donkere gebladerde vertoonen.” — Dit zijn Regels uit GÖTTER's overbekend, en honderd malen in Muzijk gezet lied, waarmede het fchoone Italiaanfche Meisje, *Mignon* geheeten, in den *Wilhelm Meister*, haar smachtend reikhalzen naar Italië, het land harer geboorte, uitdrukt:

Kennst du das Land, wo die Citronen blühen? enz.

Pag.

Pag. 361. TASSO's verwonderlijk schoone verzen, waarin hij ons, onder meer anderen, de minnarissen van den dapperen RINALDO, en de schoone Tooveresse ARMIDA afschildert, en die in het 16de boek van het *Verloste Jerusalem* voorkomen, beteekenen: „Ter helst heeft zij heur
 „boezemfloers open, en ongefnocrd golven hare lokken op
 „den adem van het Zomerkoeltje. Zij kwijnt van minne-
 „drift, en het liefelijke zweet, waarmede haar gloeiend
 „gelaat bedauwd is, maakt het des te blanker en meer be-
 „zield. Gelijk de Zonnestraal in het water, zoo tintelt
 „haar een wemelend en weelderig lachje in de vochtige
 „oogen. Zij hangt over hem gebukt, en hij rust met zijn
 „hoofd in haren zachten schoot, en slaat het oog tot haar
 „omhoog.”

„En gretig zijne hongerige blikken over haar weiden doent
 „de, verteert en versmelt hij van minnegloed. Zij onder-
 „wijl neigt zich dikwerf tot hem, en plengt nu eens zoete
 „kusjes op zijne oogen, en zuigt ze dan van zijne lippen.
 „En op dat oogenblik hoort men hem telkens zulke diepe
 „zuchten slaken, dat men zeggen zoude: thans vliedt zijne
 „ziel, en verhuist geheel en al in de hare. — De beide
 „Oorlogshelden staren uit hunnen schuilhoek verbaasd op
 „deze verliefde bewegingen.”

In de volgende berijmde vrije navolging, die ik heb pogen te vervaardigen, zal men mischien flauwelijk hier en daar enkele galmen van de heerlijke Muzijk des oorspronkelijken hooren:

*Haar borst is half onthuld; geen sneeuw kan blanker zijn;
 Los vliegt heur gouden haar, waarmede de Zefirs kozen;
 Een lijslijk dauwend zweet paart zilv'ren liefschijn
 Bezielend aan den gloed, waarvan heur wangen blozen;
 Vocht glimt een lachje in 't oog, gelijk in 't kristallijn
 Des dauwdrops 't eerste licht, en 'suchtends jonge rozen.
 Gezegen in heur' schoot, rigt hij het hoofd omhoog,
 En slaat haar smachtend aan met Hefdedronken oog.*

En

*En tot in 't diepst der ziel verteerd door minnegloed,
 Blijft hij aan al heur schoon met vlammenblikken hangen.
 Zij neigt zich stadg naar hem, admt kusjes, hemelzoet,
 Hem weg van 't oog, — of zuigt ze van zijn' mond en wangen.
 Zijn boezem schokt en hijgt, zoodat men denken moet,
 Thans breekt des Jongellings ziel 'de kluisters, die haar prangen.
 Thans, thans verlaat zij hem; thans woont zij heel in haar —
 De Helden zien verbaasd van ver 't verliefd gebaar.*

Tot nadere opheldering nog diene, dat de jeugdige RINALDO de dapperste der Helden was, die onder GODFRIED VAN BOUILLON, ten tijde der kruistogten, uittogen, om het graf van Christus op de Saracenen te veroveren, hetwelk, zoo als men weet, het onderwerp van TASSO's wereldvermaard Heldendicht uitmaakt. De Hel verzette zich, gelijk de Dichter het voorstelt, met alle list en geweld tegen het ontwerp der Christenen, en trachtte onder anderen, door middel van ARMIDA, de schoonste Jonkvrouw uit het Oosten, en nicht van den Toovenaar IDRAOT, den Heldenjongeling RINALDO in de strikken der zinnelijkheid te verwarren, en hem uit het leger der Christenen weg te troonen. Dit gelukt voor een' tijd lang. De beschrijving hiervan, en van al de verleidingskunsten, door ARMIDA gebezigd, behoort voorzeker tot het schoonste en schilderachtigste, dat de Poëzij ergens ter wereld heeft opgeleverd.

Pag. 366. SCHILLER's gemoedelijk: verzen 'luiden in
 „ Proza: „ Veel spreken en droomen de Menschen van betere toekomstige tijden. Men ziet elk hunner rennen en jagen naar een gelukkig en gouden doelwit. De Wereld wordt oud; zij wordt op nieuws weder jong, maar de Mensch hoopt telkens op verbetering. ”

„ De Hoop voert hem het leven in. Zij fladdert en dartelt reeds rondom het vrolijke Knaapje. De Jongeling wordt door haar' tooverglans in geestdrift ontstoken. Zij wordt niet begraven met den Grijsaard. Eindigt hij toch in het graf zijne vermoeyende loopbaan, zoo plant hij de Hoop nog aan deszelfs ingang. ”

„ Het is geene ook vleijende begoocheling, die slechts in het
 „ brein

„brein der Dwazen is uitgebroeid geworden. Neen, in het
 „Harte wordt het ons luid verkondigd, dat wij tot iets beters
 „geboren zijn. En hetgeen die Stem in ons binnenste
 „spreekt, zal ons hopenoed geloof niet te leu stellen.”

Goedgunstige Lezers zullen misfchien hier eene plaats aan
 mijne volgende berijmde vrije navolging vergunnen.

*Steeds droomt men, en spreekt men, met vrolijk gevoel,
 Van beter toekomstige dagen;
 Naar een gouden, een heilrijk, een heerlijk doel
 Zien we iedereen streven en jagen.
 Het veroude en verjong' hier in eeuwigen kring,
 De Mensch hoopt toch telkens verbetering.*

*De Hoop biedt aan 's Knaapjen heur bloesemkrans aan,
 In den lagchenden uchtend van 't Leven;
 Heur tooverglans schittert op 's Jongelings baan;
 Zij blijft ook den Grijsaard omzweven;
 Wans, daalt hij ten grave, van 's levens reis moe,
 Lacht de Hoop aan de Grafdeur nog minzaam hem toe.*

*Neen, het zijn ook geen klanken, ledig van zin,
 Die Dwazen ons vlejend doen hooren;
 Neen, verstaanbaar fluisters het Hart zelve ons in:
 „Gij zijt tot iets beters geboren!”
 En die stem, die ons binnenste hooren doet,
 Misleidt niet ons hopenoed, geloovend gemoed.*

Pag. 368. Mijne Hoogduitsche zamenfianfing luidt ver-
 taald: „Het Breid- of Koufsebreiders garen der Meid van
 „den Dorfpastoor brak of fcheurde. — Verschrikt fprak
 „daarop de ftiifhoofdige Papenvriend, de Proost, tot den
 „grofgebeenden (of grofledigen) Tuinier, die in het Park
 „met het van den fpijker genomen entmes de enttakjes (of
 „het entrijs) niet entte, en pligtvergeten in den tuin bec
 „oofst der Perfikkeboompjes, te juifter tijd, niet afplukte:
 „Hals, die Gij zijt!”

Pag. 376. SCHILLER's overfraai Dichtstukje beteekent letterlijk: „Het Eikenwoud bruist. De Wolken jagen. „ Het Meisje zit aan het groen des oevers. Met magt, met „ magt breken zich de golven (tegen het strand) en zij „ zucht de donkere Nacht in, terwijl haar oog droevig staat „ van weenen.”

„ „ Het hart is gestorven. De Wereld is ledig, en zij „ „ heeft, wat begeerlijk, is, verder niets meer overig. Gij „ „ Heilige, roep uw Kind toch terug! Ik heb het geluk „ „ der aarde genoten. Ik heb mogen leven en minnen.””

„ „ Vergeefsich vloeijen de tranen. De klaagtoon wekt „ „ de Dooden niet op. Maar zeg mij, wat de ziel, na de „ „ verdwenen vreugde der zoete liefde, kan troosten en „ „ heelen, ik, de Hemelsche, zal het u niet weigeren.””

„ „ Mogen de Tranen vrij vruchteloos vloeijen; moge de „ „ Klaagtoon de Dooden niet opwekken, toch zijn, na de „ „ verdwenen vreugde der schoone liefde, de smarten en „ „ Klaagtoonen dier liefde voor een treurend gemoed het „ „ zoetste geluk hier op aarde.””

Wilt gij, geachte Lezer! eene Metrische en geheel vrije nabootsing van dit echt Poëtisch en Romantisch-schoon Stukje, verschoon dan het gebrekkige der volgende:

*Het bruist in de Eiken;
Woest huilt het Noord;
Droef zit het Maagdlijn
Aan 's Landstrooms boord;
De Golven steig'ren, al schuimend, omhoog;
Zij zucht, en zij staart in den Nacht met een oog,
Dat parelt van bittere Tranen.*

„ *Het Hart is gestorven.
En ledig de aard;
Wat heeft ze, wat biedt ze
Meer wenschenswaard;
Ach, Heilige, zie erbarmend ter neer!
Neem uw kind toch terug, ik verlang hier niets meer!
Ik heb mogen en leven en minnen.”*

De

De Heilige of Genius antwoordt:

„ De Tranen, zij bigg'len
 Vergeefs van de koon;
 De Klaagtoon, hij wekt niet
 De sluim'rende Doon;
 Maar noem mij, wat balsam kan gieten in 't hart,
 Dat treurt om de Ontslap'nen, dat wegwijnt in smart,
 Ik, de Hemelsche, zal het niet weig'ren.”

Ach, roept het Meisje uit:

„ Laat vloeijen de Tranen
 Vergeefs van de koon,
 De Klaagtoon, hij wekk' niet
 De sluim'rende Doon;
 De lieflijkste balsam voor 't smiltende hart,
 Dat treurt om de Ontslap'nen, dat wegwijnt in smart,
 Zijn de tranen, gewijd aan de Ontslap'nen.”

Pag. 376. De Verzen des grooten SHAKESPEAR, in welke de grijze Koning LEAR, die door zijne Dochters op de ondankbaarste en snoodste wijze behandeld is geworden, en thans, van zinnen beroofd, als balling en bedelaar, moet omzwerven, onder een heftig nachtelijk onweder, zijne vervloeking tegen de Menschheid uitbraakt, luiden vertaald aldus:
 „ Blaast, winden, dat uwe kaken uit een barsten! raast,
 „ loeit! Gij water-ontploffingen en waterhoozen, plast
 „ los, totdat Gij onze kloktorens overstroomd, derzel-
 „ ver weérhanen verdronken hebt! Gij zwavelrijke vlammen,
 „ die uitvoerders van gedachten, en voorloopers van eiken-
 „ klievende blikfemschichten zijt, verzengt mijn grijs hoofd!
 „ En, gij, ó alles schuddende Donder, pletter de dikke rond-
 „ heid dezes aardbols effen! Verbrijzel de vormen der Na-
 „ tuur, en verwietig op eens alle zaden, waaruit de ondank-
 „ bare Menschen voortspruiten!”

Pag. 377. *Chiama gli abitator* enz. zie hier boven op pag. 265.

Ibid. *A peine nous* enz. Dat is: „te naauwernood re-
 „ den wij Trezene's poorten uit.” — Verzen uit de *Phè-
 dre* van RACINE.

Pag. 377. *Namque morantes etc.* Dat is: „Want de sim-
 „ melaars worden verwijtend aangepord door den schorren
 „ klank van krijgsklaroenen, en men hoort een geluid, dat het
 „ gebroken schallen van trompetten nabootst.” Verzen uit
 het vierde Boek der Landgedichten van den Latijnschen
 Dichter VIRGILIUS, ter plaatse, waar hij de werkzaam-
 beden der Bijen beschrijft.

Pag. 382. De Verzen van den Heer DE LA MARTINE,
 luiden, in Proza vertaald: „Dat een ander u antwoorde,
 „ ó Wijzen der aarde; wat mij betreft, ik heb uwe dwa-
 „ ling gevloekt; ik bemin, ik moet dus hopen. Onze
 „ zwakke Rede raakt verward en verbijsterd, maar,
 „ schoon ook de Rede zwijge, het hartsgevoel wederlegt
 „ u. Voor mij, al zag ik ook in de vlakten des Hemels
 „ de Gestarnten uit hunne vaste loopbanen wijken, in de
 „ Aetherische velden tegen elkander horten, en blindelings
 „ door de sidderende Hemelen stuiven; al hoorde ik ook
 „ de Aarde krakend tot gruzelen spatten; al zag ik haar
 „ ook eenzaam dolend, en over de vernietiging des Men-
 „ schen jammerend, ver van alle Zonnen, omdobberen, en
 „ zich in de gewesten des eeuwigen Nachts verliezen; —
 „ al bleef ik ook, als laatste getuige van die rouwtoon-
 „ len, en omringd van Bajert, Dood en Duisternis, al-
 „ leen in de Schepping overig, toch, in wéerwil mij-
 „ ner siddering, zoude ik op U, ó goed en onseilbaar We-
 „ zen blijven hopen, en, van den terugkeer des eeuwigen
 „ Morgenroods mij verzekerd houdende, op het puin der
 „ Werelden U gelbovig verbeiden!”

Op de volgende wijze heb ik deze schoone plaats in
 Versmaat meer of min pogen na te volgen:

ó Wijzen dezer aarde, een ander straffe U lozen!
 Ik vloek uw dwaling! — 'k Min! — Zou ik niet hopen mogen?
 De zwakke Rede suft, en raakt in 't spoor verward,
 Maar, schoon 't Verstand ook zwijge, U wederlegt ons Hart.
 Neen, zag 'k in d' Aether ook, doorbulderd van Orkanen,
 Der Starren gouden heir wegsting'ren uit heur banen,
 En schokken tegen eem, beroofd van licht en gloor,
 En hollen blindelings de ontroerde Heem'len 'door;

Zonk

Zonk ook deze Aarde in pijn, moess alles op haar sterven;
 Zag ik haar' bol, aan 't eind der Schepping, eenzaam zwerven,
 Nooit door een Zon bestraald; — klonk daar in d' eeuw'gen
 Nachts,

Om haar vernietigd Kroost heur' doodsche jammerklagt;
 Bleef ik van Bajert, Graf en Duisternis omgeven,
 Het allerlaaste dan van 't Scheps'lenheer in leven,
 Toch in die woestentij, ó Wezen, groot en goed,
 Zoudt Gij het anker zijn van hoop voor mijn gemoed!
 Op 't puin van Werelden zou 'k nog op U vertrouwen,
 En hopen eens bij U weér 't eeuwig licht te aanschouwen!

Pag. 386. *Il ne sait pas etc.* Dat is: „Hij weet niet,
 dat men ook zelfs in het Fransch zeer fraaije afleidingen
 en zamenstellingen heeft, waarvan het Stamwoord echter
 zeer plat en laag is, gelijk men het ziet in de woorden
 PETILLER en RECULER. —

Cul-de-lampe is eene soort van drukvignetje, *cul-de-jatte*
 iemand, die kreupel aan beenen en schenkels is — *cul-de-verre*
 het onderdeel of de bodem van een glas.

Pag. 387. De Verzen van SCHILLER beteekenen:
 „Dierbare Vrouw, ó bedwing toch uwe tranen! Vurig
 reikhals ik naar den strijd, want deze armen beschutten
 Troje. Voor de heilige altaren der Goden kampend, sneu-
 vele ik en dale, als redder des Vaderlands, naar den
 Stygischen Vloed neder.”

Onze SPANDAW heeft, zoo als ik mij op dit oogenblik
 eerst weder herinnere, deze plaats ergens, op de volgende
 wijze, fraai vertaald, maar hierbij het woord *Wijf* gebezigd;
 dat mij echter, als gezegd is geworden, naar ons *tegenwoor-*
dig taalgebruik te onedel voorkomt.

*Dierbaar wijf! staak uw geweën en klagten;
 Naar den Veldslag is mijn hijgend smachten;
 Door deez' arm wordt Pergamus behoed:
 Kampend voor het heilgdom der Goden,
 Red ik 't Kaderland uit al zijn nooden,
 En sijg neder in den donk'ren Vloed.*

Pag. 389. *Warum will sich Geschmack enz.* Dat is: „Waarom willen Genie en Smaak zich zoo zelden paren?” — „Wijl de laatste voor de woeste kracht siddert, de eerste den teugel versmaadt.

Pag. 390. *Wohl ein Vers etc.* Dat is: „Wijl u eens een enkel Vers gelukt in eene beschaafde taal, die voor U dicht en denkt, waant Gij reeds een Dichter te zijn?”

Pag. 390. *Welche wohl bleibt etc.* Dat is: „Welke Wijsgeerte zoude van alle Wijsgeerten wel overig blijven? — Ik weet het niet, maar de Wijsgeerte zelve zal, hoop ik, eeuwig bestaan.

Ibid. *Gott nur siehet das Herz.* Dat is: „God ziet slechts het hart.” — Welnu!, juist daarom, omdat God slechts het hart ziet, zoo zorg toch, dat wij van buiten bij U ook iets dragelijks te zien krijgen.

Ibid. *Herzlich ist mir das Laster etc.* Dat is: „De ondeugd staat mij regt tegen de borst, en ik haat ze dubbeld daarom, wijl zij zoo veel gesnap over Deugd in de Wereld gebragt heeft.” — „Hoe! Gij haat dan de Deugd?” — Hoor, (mijn Vriend!) het ware wenschelijk, dat wij allen haar betrachteden, en dat, in 's Hemels naam, geen Mensch verder er een woord meer over sprak.

Pag. 391. *Wie doch ein einziger Reicher etc.* Dat is: „Hoe is het mogelijk, dat een enkele Rijke zoo vele Bedelaars aan den kost kan helpen?” — „Als de Koningen bouwen, hebben het de Karrelieden drok.”

Pag. 395. *Arma virumque cano.* Dat is: „Ik bezing de wapenen en den Man, die het eerst van de landpalen van Troje enz.” — Aanhef van VIRGILIUS Helden-dicht, de *Aenels*.

Pag. 405. *Sans la langue enz.* Dat is:

*Kortom, het grootst Vernuft, wat hij ook onderneemt,
Schrijft, 't kan niet misfen, slecht, is hem de Sprake vreemd.*

Pag. 406. Des alom vermaarden GÖTHE's luimig en kluchtig rijmpje, dat ik onlangs met een fraai plaatje in een' Duitschen Muzeu-almanak vond, beteekent: „Daar had ik

„ ee

„eenen Kerel bij mij ter maaltijd, van wien ik niet eens
 „zeggen wil, dat hij mij in het eerst tot last was. Ik
 „had zoo mijne dagelijksche pot, waaraan zich de Vent den
 „buik dik heeft gevreten, en ook nog tot nageregt hetgeen
 „mijne Proviefiekamer opleverde. Maar naauwelijk is de
 „kerel tot berstens toe vol, of de Booze vaart hem in
 „het lijf, en hij gaat bij mijn' Buurman over mijn eten
 „babbelen; „de Soep had wel wat kruidiger mogen zijn;
 „het Gebraad wat bruiner; de Wijn wat lijviger.” —
 „Alle Elementen! slaat hem dood, dien Hond! Het is
 waarachtig een Recensent!”

Zie hier den kluchtigen inval, in een Hollandsch rijkkleedje
 gestoken!

*Kijk, 'k had een' Kerel daar te gast!
 Niet eens zal ik zeggen, hij was mij tot last;
 Ik had zoo wat mijn' dagelijksch eten;
 Den buik vol heeft de Vent zich gevreten;
 Ook 't geen voor Desfert mijn Proviefiekast had.
 Maar pas is de Kerel ter keel toe zat,
 Of de Duivel port hem bij de Buren te rabb'len,
 Te wauw'len, en over mijn eten te babb'len,
 „De Soep had veel kruidiger moeten zijn,
 Wat bruiner 't gebrad, wat zwaarder de Wijn.”
 De Drommel haal zoo'n leelijken Vents!
 Slaat hem dood, dat beest! Het is een Recensent!*

Als eene aardigheid van den in Duitschland vergoden
 GÖTHE, en als gerigt tegen sommige domme en waan-
 wijze Beoordeelaars, kan zoo iets er door. Anders zoude
 het ruw-krachtig genoeg zijn.

Pag. 409. *Indomptable taureau.* Dat is: „Het was een
 „ontembare stier, een onstuimige draak. Deszelfs rug
 „kromt zich om in bogtige wrongen.”

Pag. 417. *Illi inter* enz. Dat is: „Zij heffen onder
 „elkander met groote kracht de armen omhoog!” De
 Dichter schildert de Cyklopen af, bezig met smeden.



1692

5



